

T. C
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

147982

ÇİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman
Doç. Dr. Saime YÜCEER

Murat BURGAC
BURSA 2004
147983

TC.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... ait

..... adlı çalışma, jürimiz tarafından

..... Anabilim / Anasanat Dalı,

..... Bilim Dalında Yüksek Lisans/ Doktora/
Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye (Danışman).....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye.....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye.....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Üye.....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

ÖZET

Çifteler Köy Enstitüsü isimli yüksek lisans çalışması, Türk eğitim tarihinde önemli bir yeri olan Köy Enstitülerini anlamaya ve sistemin işleyiş özelliklerini, incelenen Enstitü örneğinde, açıklamaya çalışan bir tezdır. Tez; Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim, Çifteler Köy Enstitüsünün kuruluşu, Enstitünün işleyişi, Enstitünün sağladığı sonuçlar ve kapatılması olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır.

Birinci başlık altındaki konularda, yeni rejimin eğitimden beklentileri ve eğitim yoluyla ulaşmak istediği amaçlar açıklandıktan sonra eğitimin bu dönemdeki durumu istatistiksel verilerle belirtilmiş, bu dönemde eğitim alanında yapılan atılımlar anlatılmıştır.

İkinci bölümde, Çifteler Köy Enstitüsünün kurulmasından önce yaşanan gelişmeler, Enstitüye temel oluşturacak kurumların açılması ve bu kurumların işleyiş özellikleri açıklanmış; daha sonra Enstitünün kuruluşu ve kuruluşun ilk dönemlerindeki çalışmalar anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, Çifteler Köy Enstitüsünün işleyişi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, Enstitüdeki eğitim, yönetim konuları kapsamlı olarak incelenmiş ve ayrıca Enstitüdeki Döner Sermaye uygulaması incelenmiştir.

Tezin son bölümünde, Enstitünün sağladığı yararlar, gerek eğitsel alandaki ve gerekse diğer alanlardaki kazanımları açıklanmıştır. Enstitünün kuruluşu ile kapatılışı arasındaki dönemde; okul, öğretmen ve öğrenci sayılarında yaşanan değişim ortaya konulmuştur. Kapatılışı konusunda ise öncelikle dönemin siyasal durumu ve kapatılmasına etki eden nedenler anlatılmış, Enstitünün kapatılış süreci ve bu dönemde yaşanan gelişmeler açıklanmıştır.

Tezin hazırlanması sırasında, Enstitünün kuruluşuna etki eden nedenler ve bu kurumdan neler beklendiği açıklanmaya, kurumun işleyiş özellikleri detaylı olarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Büyük beklentilerle ve geniş bir iktidar desteği ile kurulmasına karşın, niçin kısa bir süre sonra kapatıldığı, kuruluşunu gerçekleştiren parti ile kapatılma sürecini başlatan partinin aynı olması bir sorun olarak ele alınmış; Türkiye’de çok partili hayata geçişle birlikte Enstitüleri kendi varlıkları için tehlikeli addeden büyük toprak sahiplerinin, siyaset sahnesindeki ağırlıklarının artması, değişen bu siyasal koşulların sonucu olarak da Enstitüye yönelik olumsuz tavırların arttığı ve bu kesimin dayatmaları sonucu Enstitünün kapatıldığı sonucuna varılmıştır.

Çifteler Köy Enstitüsü konusunda, bu Enstitünün müdürünün ve bu kurumdan mezun olan birkaç öğrencinin yazdığı ve anı kitapları özelliğinden öteye geçmeyen çalışmalar dışında, yayımlanmış bir kaynak yoktur. Bu durum, yapılan sözlü tarih çalışmalarıyla aşılmaya ve özellikle Enstitünün mirasçısı olan Eskişehir Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesinde, şans eseri günümüze ulaşabilmiş olan, Çifteler Köy Enstitüsü dönemine ait belgelere ulaşılarak çözülmüştür. Görüşme yapılan kişilerden ve ikinci el kaynaklardan sağlanan bilgiler ele geçirilen belgelerle karşılaştırılmak suretiyle sınanmıştır. Ayrıca Devlet İstatistik Enstitüsündeki eğitim istatistikleri taranarak, Enstitünün kuruluş ve kapanış arasında eğitim alanında yaşanan değişim açıklanmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

The master's degree study called Çifteler Village Institute is a thesis that tries to understand the village institutes which have an important role in the Turkish education history and explain the features of the system process within the example of the Institute that was examined. The thesis is gathered under four titles as education in the first years of the republic, founding of Çifteler Village Institute, the processing of the Institute, the results that were supplied by the Institute, and the closure of the Institute.

In the subjects that are under the first title, after describing the expectations of the new regime from the education and its demands to achieve via education, the situation of the education at that period was stated through statistical data and the progress achieved at that period was explained.

In the second part, the developments experienced before the foundation of Çifteler Village Institute, opening of the associations that were going to be the bases of the Institute and the running characteristics of these associations were explained; then the formation of the Institute and the studies at the first periods of the formation were described.

In the third part, the process of Çifteler Village Institute was tried to be explained. In this part, education, administration issues at the Institute were examined broadly and furthermore the practice of Revolving Fund at the Institute was investigated.

In the last part of the thesis, the benefits that were supplied by the Institute, the gains in terms of both educational area and at other areas were explained. In the period between the founding and the closing of the Institute; the change experienced in the school, instructor and student numbers was put forward. At the subject of the closing, firstly the period's political situation and the reasons that affected the closing were described and the closing period of the Institute and the developments that were experienced at that period were described.

During the formation of the thesis, the reasons that affected the foundation of the Institute and the demands from the Institute, the process characteristics of the Institute were tried to be analyzed in detail. Although the institute had been founded by great expectations and support, it was closed after a short time. This case and the party which enabled its foundation and which started its closing period being the same are taken as a problem; with entering to multi-party regime in Turkey, the role of the big land owners who regard the Institutes as dangerous for their being, rised, as a result of these changing political conditions the negative attitudes towards the Institute increased and the Institute was closed as a conclusion of this group's insist.

About the subject of Çifteler Village Institute, other than the writings of the head of this Institute and some students who graduated from this Institute which are not more than memory books, there is no a published source. This issue was tried to be overcome by oral history studies and obtaining the documents belong to Çifteler Village Institute which were by chance remained until today at Eskişehir Yunusemre Anatolian Teacher High School, the inheritance of the Institute. The information gained from the interviewed people and the second hand sources was tested by the comparison with the documents obtained. In addition, the change in the field of education between the founding and closing of the Institute was tried to be explained through investigating the education statistics at the State Statistical Institute.

ÖNSÖZ

Köy Enstitülerinin, Türkiye'nin eğitim tarihinde önemli ve özgün bir yeri vardır. Bu kurumlar, Cumhuriyet rejiminin kırsal alandaki eğitim sorununu çözmek düşüncesi ve kararlılığının sonucu ortaya çıkan kurumlar olmakla birlikte, bu kurumlardan beklenenler, sadece bu sorunu çözmeleri değildir. Köyleri modernize etme, canlandırma, iktisadi hayatı düzeltmeye yönelik çalışmalar yapma, zirai faaliyetleri rasyonalize ederek üretimi arttırma, Cumhuriyet'in kırsal alanda kökleşmesini, devrimlerin geniş halk kitlelerine maledilmesini sağlama gibi pek çok konu, Enstitülerden ve Enstitü mezunu öğretmenlerden beklenen görevler arasındadır.

Enstitüler hakkında pek çok şey yazılmış ve söylenmiştir. Halen bu kurumlar tartışmalara, araştırmalara konu olmaya devam etmektedir. Üzeride bu kadar tartışılan, konuşulan başka bir eğitim kurumu yoktur denilebilir. Haklarında bu kadar tartışma yapılması, konferanslar düzenlenmesi, olumlu yada olumsuz olarak pek çok eser kaleme alınması aslında Enstitü sisteminin özgünlüğünü de ortaya koymaktadır.

Köy Enstitüleri ve bu kurumların işleyiş özellikleri bu güne kadar yapılan çalışmalarda, bütün olarak ele alınmış ve sistem bu bütünsellik içinde açıklanmaya çalışılmıştır. Durum böyle olunca, Enstitülerin homojen bir yapı arzettiği sonucu doğmakta, ve her Enstitünün aynı gelişim çizgisini takip ettiği düşünülmektedir. Oysa ki, her Enstitü kurulduğu çevrenin özelliklerine göre kendi çalışmalarının ağırlık merkezlerini biçimlendirmekte ve bu doğrultuda bir gelişim göstermektedir.

Çifteler Köy Enstitüsü adlı yüksek lisans tezi; haklarında bu kadar çok ve farklı eserler yazılan ve tartışmalar yapılan Köy Enstitülerini ve Köy Enstitüsü Sistemini, bu kurumların niçin açıldıklarını, Cumhuriyet rejiminin bu kurumlardan neler beklediğini, bu beklentilerin ne kadarının karşılanabildiğini, bu kurumların kısa bir zaman içerisinde niçin kapatıldığını, Çifteler Köy Enstitüsü özelinde açıklamaya çalışmaktadır. Ayrıca incelenen Enstitünün, kuruluşundan kapatılışına kadar geçen süredeki faaliyetleri, Enstitünün işleyiş özellikleri, döneme ait arşiv belgelerine dayandırılmak suretiyle, çözümlenmeye, ve ne gibi kazanımlar sağladığı istatistiksel veriler doğrultusunda belirlenmeye çalışılmıştır.

Tezin araştırma sürecinde, arşivlerine girmeme izin vererek, Çifteler Köy Enstitüsü dönemine ait kayıtlara ulaşabilmemi sağlayan, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi Müdürü, Mesut ERATİK'e, tezin yazım sürecindeki yardımlarından dolayı Berna BURGAÇ'a, teşekkür ederim.

Son olarak, tezin biçimsel ve teknik yapısının bilimsel ölçütlere uygunluğunun sağlanması konusundaki yönlendiriciliği ve farklı noktaları görmemi sağlayan görüş ve önerileri için değerli danışmanım Sayın Doç. Dr. Saime YÜCEER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar.....	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA EĞİTİM	3
I. CUMHURİYET DÖNEMİNDE MODERN EĞİTİMİ KURMA ÇABALARI.....	3
A. Kemalist Devrim ve Eğitim.....	3
B. Cumhuriyetin Kurulduğu Yıllarda Eğitimin Durumu.....	6
C. Eğitimi Laikleştirme, Merkezileştirme ve Genelleştirme Çalışmaları.....	9
1. Öğretim Kurumlarının Birleştirilmesi.....	9
2. Eğitimde Mustafa Necatili Yıllar ve Köy Öğretmen Okulları.....	10
3. Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Millet Mektepleri.....	12
II. KIRSAL ALANIN EĞİTİM SORUNUNU ÇÖZMEYE YÖNELİK GİRİŞİMLER...16	
A. Dr. Reşit Galip'in Bakanlığı ve Köy İşleri Komisyonunun Kurulması.....	16
B. Kırsal Alanda Eğitim ve İsmail Hakkı Tonguç.....	20
İKİNCİ BÖLÜM	
ÇİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜNÜN KURULUŞU.....	25
I. ENSTİTÜ KURULMADAN ÖNCEKİ GELİŞMELER.....	25
A. Mahmudiye Eğitim Kursunun Açılması.....	25
1. Kursun Açılması.....	26
2. Kursa Öğrenci Alımı.....	31
3. Kurstaki Eğitim Öğretim Faaliyetleri.....	33
4. Eğitim Kursunun Sonuçları.....	37
B. Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun Açılması.....	41
1. Okulun Açılması.....	41
2. Okula Öğrenci Alımı.....	44

3. Yerleşim, Barınma ve Bina Yapım Faaliyetleri.....	47
4. Okulun Öğretim Kadrosu.....	50
5. Okuldaki Eğitim Öğretim.....	51
II. 3803 SAYILI YASA VE ÇİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜNÜN KURULMASI.....	55
A. Enstitünün Açılması.....	55
B. Enstitüye Öğrenci Alımı.....	62
C. Enstitüdeki Yerleşim ve Yapılaşma.....	70
1. Bina Yapım Faaliyetleri.....	70
2. Çevre Düzenlemesi.....	82
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	89
ÇİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜNÜN İŞLEYİŞİ	89
I. ENSTİTÜDEKİ EĞİTİM – ÖĞRETİM.....	89
A. Kesinleşmiş Bir Öğretim Programının Bulunmadığı Dönem.....	89
B. Köy Enstitüleri Öğretim Programı.....	94
C. Enstitüdeki Dersler.....	97
1. Ziraat Ders ve Çalışmaları.....	97
2. Teknik Dersler ve Çalışmalar.....	104
3. Kültür Dersleri.....	110
D. Enstitüdeki Öğretmenler.....	125
II. ENSTİTÜDE YÖNETİM.....	135
A. İdareciler ve İdari Yapı.....	135
B. Öğrencilerin Yönetime Katılması.....	142
C. Cumartesi Toplantıları.....	148
III. ENSTİTÜNÜN DÖNER SERMAYESİ.....	151
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	156
ENSTİTÜNÜN SONUÇLARI VE KAPATILMASI.....	156
I. ENSTİTÜNÜN SONUÇLARI.....	156
A. Kurulduğu Çevreye Kazandırdıkları.....	156
B. Mezunlarının Köylere Kazandırdıkları.....	158

1. 4274 Sayılı Yasa ve Öğretmenlerin Köylerdeki Görevleri.....	158
2. Enstitü Mezunlarının Eğitim-Öğretim Konusundaki Başarıları.....	163
3. Diğer Alandaki Başarıları.....	170
II. ENSTİTÜNÜN KAPATILMASI.....	176
A. Dönemin Siyasal Durumu ve Kapatılmasına Etki Eden Sebepler.....	176
B. Enstitünün Kapatılması.....	183
SONUÇ.....	199
KAYNAKLAR.....	203
BELGELER.....	211
RESİMLER.....	308

TABLULAR

Tablo I. 1923-24 ders yılında Türkiye'deki okul-öğretmen-öğrenci sayıları.....	6
Tablo II. Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna Alınan Öğrenci Sayıları.....	47
Tablo III. 1940-1953 Arası Çifteler Köy Enstitüsüne Alınan Öğrenci Sayıları.....	69
Tablo IV. Enstitüdeki Dersler ve Derslere Ayrılan Süreler.....	96
Tablo V. Enstitüdeki Ziraat Derslerinin Haftalık Dağılımı.....	98
Tablo VI. Teknik Derslerin Haftalık Dağılımı.....	104
Tablo VII. Erkek Öğrencilerin Branşlaştıkları Teknik Alanlar ve Ders Saatleri.....	105
Tablo VIII. Kız Öğrencilerin Branşlaştıkları Teknik Alanlar ve Ders Saatleri.....	105
Tablo IX. Enstitüdeki Kültür Derslerinin Haftalık Dağılım Çizelgesi.....	111
Tablo X. Döner Sermayenin 1940-1953 Arası Bakanlığa Sunduğu Bütçeler.....	152
Tablo XI. Döner Sermayesinin 1946-1949 Arası Gelir ve Gider Cetvelleri.....	154
Tablo XII Enstitünün Kesimine Giren Köylerdeki İlköğretim Çağındaki Çocukların Sayıları.....	165
Tablo XIII. Enstitünün Kesimine Giren Köylerdeki Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları(1941-42).....	165
Tablo XIV. Enstitünün Mezunlarının Yıllara Göre Sayısal Dağılımı.....	166
Tablo XV. Enstitünün Kesimine Giren Köylerdeki Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları(1952-53).....	168
Tablo XVI. Enstitünün Kesimindeki Köylerde Akşam Okulları Sayısı.....	169

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a.g.b.	Adı Geçen Belge
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
BlGB	Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü
Bkz.:	Bakınız
BULM	Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü
C.	Cilt
CBMEBMEİSD	Cumhurbaşkanı, Başbakanlar, ve Milli Eğitim Bakanlarının, Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DP	Demokrat Parti
ed.	Editör
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEİ	Milli Eğitim İstatistikleri
Mİ	Maarif İstatistikleri
No.	Numara
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
S.	Sayı
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİTE	Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü
TÖB-DER	Türkiye Öğretmenler Birliği Demeği
TTK	Türk Tarih Kurumu
Vd.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
vb.	Ve benzeri
Yay. haz.	Yayına Hazırlayan

GİRİŞ

Cumhuriyet rejimi, kuruluşundan itibaren eğitime büyük önem vermiş ve gelişmenin, modernleşmenin başlıca aracı olarak eğitimi düşünmüştür. Cumhuriyetin kurucuları; iflas etmiş bir ekonomi, geri kalmış bir ülke ve eğitimsiz, çoğu okuma-yazma dahi bilmeyen bir halk devralmışlardı. Yeni rejimi kuran kadronun temel amacı; modernleşmek, çağdaşlaşmak idi. Bunu sağlamak için de eğitime merkezi bir rol atfedilmekteydi. Bu bağlamda, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren, eğitim alanında pek çok devrim gerçekleştirildi. Ancak, yapılan atılımlar sonucu; eğitimin laikleştirilmesi, merkezileştirilmesi ve şehirlerde büyük oranda okullaşmanın sağlanmasına rağmen, kırsal alandaki eğitim sorunu rejimin istediği biçimde çözülebilmemiş değildi. İşte bu sorunu çözmek için başlayan girişimler ve uygulanan çeşitli denemeler neticesinde; ortaya Köy Enstitüleri gibi, sadece Türkiye'nin eğitim tarihi için değil, aynı zamanda dünya eğitim tarihi için de bir özgünlük arzeden eğitim kurumları ortaya çıkmıştır.

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet dönemi eğitim kurumları içinde, hakkında en çok konuşulanı, tartışılanı ve araştırma yapılanıdır. Bu kurumlar, halen tartışılmaya, araştırılmaya devam edilmektedir. Enstitüler için yazılan olumlu yada olumsuz eserlerin toplamı, geniş bir literatür oluşturacak kadar zenginleşmiştir. Ancak, bu kadar yoğun çalışmalara sahne olmasına rağmen, yapılan araştırmaların, bir kaçı istisna, bilimsel bir nitelik gösterdiğini söylemek güçtür. Zira ortaya konulan eserler, ya bu kurumlarda görev alan öğretmen ve idarecilerin, yada buralarda okuyan öğrencilerin anılarına dayanarak yazdıkları çalışmalar olagelmıştır. Bunun dışında kalanlar ise, ikinci el kaynaklara, bu kurumların kurucularının eserlerine dayanılarak yapılan çalışmalardır. Enstitüler konusunda dikkat çeken bir diğer nokta ise, yapılan çalışmaların sistemin bütününe ele alması, dolayısıyla ayrıntılara dayalı bilgiler vermek yerine genel değerlendirmeler yapmalarıdır. Oysa ki bu kurumlar, bizzat kurucularının açıkladığı ve kuruluş yasasında, öğretim programlarında belirtildiği üzere, genel noktaları aynı olmakla beraber, kendine has özellikler taşıyan kurumlardır.

Çifteler Köy Enstitüsü isimli yüksek lisans tezi; Köy Enstitüleri Sistemini, incelenen Enstitü özelinde ele alarak, anlamaya ve açıklamaya çalışan bir çalışmadır. Tez; tikelden tümele doğru bir anlayış çerçevesinde şekillendirilmiştir. Ele alınan konunun incelenmesinde, mevcut kaynakların taranmasının yanı sıra, Enstitüden mezun olan kişilerle yapılan sözlü tarih çalışmasından da yararlanılmıştır. Teze özgünlük katan en önemli nokta ise, tezde yer alan bilgilerin arşiv belgelerine dayandırılmasıdır. Zira Enstitüler hakkında yapılan araştırmalarda, bu kurumların 14 yıllık tarihlerinde pek çok resmi yazışma yaptığını, bu dönemden kalan zengin bir arşiv olabileceğini düşünülmemiş ve ortaya konulan eserlerdeki bilgiler, belgelere dayandırılmamıştır. Bu noktadan hareketle, Çifteler Köy Enstitüsü isimli yüksek lisans tezinin hazırlanması sürecinde, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, -ki Enstitüden kalan binalarda öğretim yapan bir kurumdur.- arşivi yoğun bir çalışma temposu içinde taranmış ve Enstitüden kalma pek çok belgeye ulaşılmıştır. Ulaşılan belgeler; Enstitüye öğrenci alımında kullanılan talebe seçim fişleri, taahhüt senetleri, öğretmenlerin Enstitü Müdürlüğüne sundukları faaliyet raporları, Enstitü teftiş defteri, Enstitü Müdürlüğü'nün çeşitli kurum ve kuruluşlarla yaptığı yazışmalar gibi büyük bir çeşitlilik arzeden niteliktedir. Bu belgeler; Enstitü'nün kuruluşu, öğrenci alımında kullanılan yöntemler, Enstitü'nün

gelişimi, Enstitüdeki eğitim-öğretim faaliyetleri gibi konuların açıklanmasında temel kaynak olarak kullanılmışlardır. Ayrıca Enstitünün Döner Sermayesine ait kayıtlara ulaşılmış ve bu kayıtların tahlili sonucunda, Enstitüdeki 'üretici iş eğitimi' uygulamasının maddi kazanımları, bu belgelere dayandırılmak suretiyle açıklanmıştır.

Bu arşivin tasnif edilmemiş olması ve çok kötü bir durumda bulunması tezin hazırlanması sırasında karşılaşılan en büyük güçlüktür. İncelenen ikinci el kaynaklar ve yapılan sözlü tarih çalışmalarından elde edilen bilgiler; arşivde bulunan belgelerle karşılaştırılarak bilimsellik sağlanmaya çalışılmıştır. Köy Enstitüleri ile ilgili yasalara, Enstitülerin öğretim programına, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış, Enstitüler ile ilgili kaynaklara, Ankara Milli Kütüphanesinden ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda, Enstitünün kuruluş süreci anlatılmış; kurumun işleyiş özellikleri ve kapatılış sürecinde yaşanan gelişmeler, gerek sözlü tarih çalışmasından elde edilen bilgilere ve gerekse arşivden sağlanan belgelere dayanarak, detaylı olarak açıklanmıştır. Ayrıca, Devlet İstatistik Enstitüsü arşivindeki Eğitim İstatistikleri taranarak, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki eğitimin durumu, Enstitüler açılmadan önce kırsal alandaki eğitim probleminin boyutu ortaya konulmuş; Çifteler Köy Enstitüsünün öğrenci aldığı illerin köylerindeki -Enstitünün kapatılışına kadar geçen sürede- okul, öğretmen, öğrenci sayılarındaki değişim, bu arşivden sağlanan veriler çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda, Enstitünün; modernleşmek, çağdaşlaşmak, kırsal alandaki geniş halk kitlelerini yeni rejime uygun bir eğitimden geçirmek suretiyle, devrimlerin kökleşmesini ve halka maledilmesini sağlamak amacını güden bir siyaset felsefesi sonucu kurulduğu; ilerleyen yıllarda ise hükümetin, kırsal alandaki ağa, bey gibi gücünü geniş topraklara sahip olmalarından alan belirli bir kesimin nüfuzunu kırmak için uygulamak istediği Toprak Reformuna, kırsal alanda destek olabilecek bir kitle yaratılması gibi bir işlevi de, bu kurumdan beklediği düşüncesine varılmıştır. Çok partili hayata geçişle birlikte, Enstitüleri ve Enstitü mezunu öğretmenleri kendi nüfuzlarının devamı açısından tehlikeli gören; toprak ağası, bey gibi kırsal kökenli güçlü kişilerin siyasetteki ağırlıklarının arttığı ve bu dönemde Enstitülere yönelik eleştirilerin yoğunlaştığı görülmektedir. Ortaya çıkan bu yeni konjonktürde, bu kurumların kurucusu olan iktidarın, hatta bizzat Enstitülerin en büyük destekçisi olan İsmet İnönü'nün, kendi kurdurduğu bu kurumları savunmayarak desteksiz bırakması sonucu, Enstitünün kapatılış sürecine girdiği; bu süreçte özellikle komünizm suçlamasının yapıldığı belirlenmiştir. Enstitünün kapatılması konusunda özellikle, komünizm suçlaması yapılmasının nedeninin, bu suçlamanın, bu kurumları gözden düşürmek konusunda büyük bir araçsal işleve sahip olmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma, ortaya koyduğu bulguların, Köy Enstitüleri Sisteminin bilimsel olarak incelenmesine ve sistemi açıklamayı amaçlayan çalışmalara katkı sağlaması durumunda amacına ulaşmış sayılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA EĞİTİM

I. CUMHURİYET DÖNEMİNDE MODERN EĞİTİMİ KURMA ÇABALARI

A. Kemalist Devrim Ve Eğitim

Kurtuluş Savaşı kazanılmış, Lozan Antlaşmasının imzalanmasıyla, ülke bağımsızlığını kazanmıştı. Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilanı ile, Türkiye'de yeni bir rejim kurulmuştu. Cumhuriyeti kuran devrimci kadronun temel amacı; çağdaşlaşmak, çağdaş uygarlık düzeyine erişebilmektir. Bu noktada devrimci kadroyu büyük zorluklar beklemektedir.

Bunun temel nedeni; toplumun geleneksel oluşu, uluslaşmamış, ulus bilincine varamamış olmasıdır. Kurtuluş öncesi; birleştirici, bir araya getirci olan, bağımsızlığı kazanma bağı, kurtulustan sonra kopmaktadır. Halbuki, bir toplum, bir devlet için en önemli öğelerden biri, ulusal birliktir. Batı modeli siyasal gelişmenin, çağdaşlaşmanın başlangıcı; uluslaşmaya, ulus bilincinin yaygınlaşp, güçlenmesine dayanır¹.

Öyleyse temel amacı çağdaşlaşma olan Kemalist kadronun, uluslaşmayı sağlaması gerekmektedir. Bu, başarıları gereken en öncelikli ve önemli konudur. Çağdaş ulusçuluk anlayışı her şeyden önce geleneksel toplumdaki sınırları aşarak, gelişmiş toplumu yaratacak gereklerin ve koşulların hazırlanmasını gerektirir².

Durum böyle olunca, Cumhuriyeti kuran Kemalist kadro; hem Cumhuriyeti emanet edeceği toplumsal tabanı yaratmak ve hem de çağdaşlaşmanın, 'muassır medeniyetler' seviyesine ulaşmanın temel koşulu olan uluslaşmayı gerçekleştirmek zorunluluğu ile karşı karşıya kaldı.

Türk toplumunu çağdaş uygarlık yörüngesine oturtmak gibi büyük bir işin iki yanı vardır. Birinci yan, gelenekçilik tutumunu yok etme işidir. İkinci yan, onların yerine bu yörüngeye uygun kuralları, örgütleri yerleştirmek, yeni kuşakları bu

¹ Kili, Suna, *Atatürk Devrimi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 6. Baskı, Ankara 1998 s. 124.

² Çeçen, Anıl, *Atatürk ve Cumhuriyet*, İmge Yayınları, 4. Baskı, Ankara 1998, s. 128.

yörüngenin gereklerine göre yetiştirerek, gelenekle çağ arasında bir köprü oluşturabilmektir³.

Peki temel amacını çağdaşlaşma olarak belirlemiş bir rejim, bunu nasıl gerçekleştirecekti? Burada eğitimin rolü ve ona yüklenen misyon karşımıza çıkmaktadır.

Ulus bilincini yaratmada, geleneksel toplumdan çağdaş topluma geçişte, ulusal kültüre yönelik temel aşamadır. Bunu sağlayacak olan da, ulusal eğitimidir. Kuşkusuz, her devrimci önder gibi, Mustafa Kemal de, ulus-devlet oluşturmada eğitimin çok önemli bir işlevi olduğunun bilincindedir. Mustafa Kemal; ulusal, laik, ilerici bir eğitim sisteminin kurulması ve bu eğitimden herkesin yararlanma olanağının artmasıyla, yeni Türk Devletinin kimliğine, Cumhuriyete ve onun sürekli yenileşmesine bağlılığın artacağına inanmıştır⁴.

İşte bu yüzden, daha 1922'de, Bursa'da Öğretmenler Birliğindeki konuşmasında, öğretmenlere; asıl zaferi onların ve onların ordularının kazanacağını, kendisinin ve tüm arkadaşlarının, sarsılmaz bir inançla onları takip edeceklerini ve öğretmenlerin önüne çıkan her engeli kıracaklarını söylüyordu⁵.

Mustafa Kemal, toplumun geri kalmasının en önemli nedeni olarak da, o güne kadar uygulanan eğitimi görmekteydi. Bunu, şu sözleri ile ifade eder büyük önder:

"Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarihi tedenniyetinde (ulusumuzun gerilemesinde) en mühim bir amil olduğu kanaatindeyim. Onun için; bir milli terbiye programından (ulusal eğitim politikasından) bahsederken; eski devrin hurafatından ve evsaki fitriyemizle hiç de münasebeti olmayan (eski çağdaki asılsız uydurmalarından, kültürümüze hiç de uymayan) fikirlere, Şarktan ve Garptan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i milliye ve tarihiyemizle mütenasip (ulusal ve tarihsel doğamıza uygun) bir kültür kastediyorum. Çünkü dehayı millimizin inkişafı (milletimizin gelişmesi) ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir⁶."

³ Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2003, s. 522.

⁴ Kili, *a.g.e.*, s. 244.

⁵ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, TİTE (Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü) Yayınları, C.II, 5. Baskı, Ankara 1997, s. 49.

⁶ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.II, s. 20.

Mustafa Kemal'in bu sözleri, Cumhuriyet Türkiye'sinde eğitimin nasıl yapılandırılacağına da işaretini vermektedir. Tam bağımsızlığın temel ilke olarak benimsendiği Türkiye Cumhuriyetinde, eğitim sistemi de, bu temel felsefe doğrultusunda oluşturulacaktır.

Cumhuriyetin gelişip, kökleşmesi; eğitimin süratle ülke genelinde yaygınlaştırılmasına, Cumhuriyetin düşün yapısına uygun aydın bireyler yetiştirilmesine, geniş halk kitlelerinin, bu düşün yapısını özümseyecek şekilde eğitilmesine bağlıydı. Devrimin; şeyh, ağa, bey gibi dinsel ve geleneksel güç odaklarının etkisinde, ulus bilincinden yoksun bir ümmetten; Cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkacak, rejimin ilkelerine bağlı olacak ve onun bekçiliğini yapacak, ayrıca ülkeyi modern milletler seviyesine hatta onlardan daha ileriye yükseltecek bir ulus, bir Türk Ulusu, yaratması gerekiyordu. Köy Enstitülerinin kurucusu, İsmail Hakkı Tonguç, bu konuda şöyle der:

"Kurtuluş savaşı sona erince, vakit geçirmeden memleketin bütün meseleleri birer birer ele alınarak yeni rejimin ilkelerine göre çözülmeye başlanacaktı. Bu, kolay iş değildi. Çünkü evvela yapılacak işleri bilen bol eleman yoktu. Onun için, ister istemez mevcuttan faydalanma yoluna gidilecekti. Onların çoğu da, halk idaresi ilkelerine göre iş görmeye alışamadıkları için, yeni mana ve amaçlı işleri tutmayacaklar, fırsat buldukça baltalamaya çalışacaklardı. Eğer onlarla yetinilirse, günün birinde devrim bunların ellerinde hızını kaybederek tehlikeye düşebilirdi. Bu sebepten, devrimin, ne yapıp yapıp, bir taraftan Anadolu'daki genç ve münevver zümreye ülküsünü benimsetmesi, diğer taraftan da kendi neslini yetiştirmesi, Cumhuriyet rejimine bağlı bir gençliğe süratle kavuşması lazımdı."

İşte bu düşünceden hareketle, Cumhuriyeti kuran Kemalist kadro, eğitime çok büyük bir önem verecek, önlerine çıkan 'her engeli birer birer' kırarak, yeni rejime uygun eğitim sistemini kurmak ve yaygınlaştırmak için tüm olanaklarını seferber ederek benzeri görülmedik bir eğitim hamlesi başlatacaktır.

⁷ Tonguç, İsmail Hakkı, *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1998, s. 276.

B. Cumhuriyetin Kurulduğu Yıllarda Eğitimin Durumu

Türkiye Cumhuriyeti; halkın büyük çoğunluğunun köylerde yaşadığı, geri bir tarım toplumu devralmıştı. Ülke, tüm kaynaklarını seferber ettiği bir savaştan, Kurtuluş Savaşından, çıkmıştı. Ülke insanı ise, yüzyıllardır savaştan savaşa koşturulmuş, umursanmamış, eğitimsiz bırakılmıştı. Ülkede çok ciddi bir eğitim sorunu vardı. Bilgisizlik, cehalet hat safhadaydı. Bilgisizliğin en etkin olduğu yer, nüfusun çoğunluğunu oluşturan çiftçi kesimin yaşadığı kırsal alanlardı.

Türkiye’de, ilk defa 1927 yılında yapılan nüfus sayımı verilerine göre, şehirler ve kasabalardaki nüfus 2.223.340, köylerdeki nüfus 11.424.930 idi. Kırsal alandaki nüfusun %94’ü okuma-yazma bilmiyordu⁸.

Aynı nüfus sayımına göre, okur-yazar nüfus oranının genel nüfusa oranı %10.6 idi. 1923-1924 yıllarında bu rakamın aşağı yukarı aynı olduğu kabul edilmektedir. Saltanattan Cumhuriyete geçildiği yıllarda 355.000 çocuk, birbirinden çok farklı olmakla birlikte ortak adı mektep olan eğitim kurumlarına devam edebiliyordu. Görevdeki 12.000 öğretmenin en iyimser tahminle 3.000-4.000’i muallim mektebi, sultani, idadi çıkışlı, diğerleri ise medreseden yetişme veya ilkokul öğrenimliydi⁹.

1923-24 Eğitim Öğretim yılında, ülkedeki öğretmen, öğrenci ve okul sayıları şöyle idi:

Tablo I. 1923-24 ders yılında Türkiye’deki okul-öğretmen-öğrenci sayıları¹⁰

	Okul	Öğretmen	Öğrenci
İlköğretim	4894	10238	341.941
Ortaöğretim	72	796	5.905
Lise	23	513	1241
Meslek okulu	64	583	6.547
Toplam	5.053	12.130	355.634

⁸ Arayıcı, Ali, *Kemalist Dönem Türkiye’sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri*, Ceylan Yayınları, İstanbul 1999, s. 101.

⁹ Sakaoğlu, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 22.

¹⁰ BİUM (Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü), *Mİ (Maarif İstatistikleri) 1923-32*, No:26, Devlet Matbaası, İstanbul 1933, s. 2.

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda 12.000.000 olarak tahmin edilen nüfusun¹¹, en az %10'unu ilköğretim çağındaki çocuklar oluşturduğuna göre¹² yeni rejim, ilkokul çağındaki yaklaşık 900.000 çocuğun okumadığı, okuyamadığı bir ülke devralmıştı. İlköğretim, örgün eğitimin ilk basamağı ve temeli olduğuna göre, Cumhuriyet idaresinin eğitimdeki ilk önceliği ilköğretim sorunu idi. Rejimin ikinci adamı İnönü'nün şu sözleri bu konunun ne denli önemli olduğunu göstermekte, ayrıca devrim hükümetinin bu konuda hassasiyetini de gözler önüne sermektedir. Şöyle diyor İnönü:

“İlköğretim olmayan memlekette, ortaçağ idaresi bütün şekilleriyle devam eder. Resmi kanunlar ne derlerse desinler, ne haklar vatandaşlara tanınırsa tanınsun, hiç olmazsa ilköğretim derecesinde bilgi olmazsa, haklar ve vazifeler canlanmaz, gönüllere ve yüreklere sinip yerleşmez. Bilmeyen; siyasi ve ekonomik kudret sahiplerinin elinde, ortaçağda olduğu gibi köle yaşamı sürer. Asıl acıklı olan da kendi düşkün ve acıklı hayatına karşı duygusuz ve kayıtsız kalır. Hür vatandaşlardan birleşik bir millet olmanın çarelerinin başında ilköğretim gelir(...) İlköğretim davası, insan olmak, millet olmak davasıdır¹³.”

İlköğretim sorunu, kentlerde, görel olarak, kırsal alana göre daha hafifti. Nüfusun yaklaşık, %80'inin ikamet ettiği kırsal alanda, ilköğretimin durumu içler acısı idi. Çeşitli tarihsel, siyasi, ekonomik nedenler sonucu, Türkiye'deki köyler birbirinden çok uzak ve az nüfuslu idi. Bu yıllarda yaklaşık 40.000 köy olduğu¹⁴ belirtilmektedir. 1927-28 ders yılında şehirlerdeki 1.095 ilkokula, 115.523 erkek, 63.477 kız olmak üzere toplam 179.000 öğrenci devam ederken; köylerde 4688 ilkokula, 186.848 erkek, 55.041 kız olmak üzere toplam 241.889 öğrenci devam etmekteydi¹⁵.

İdari yapıda da birçok sorun yaşanmaktaydı. Eğitim masrafları ve dağıtımı İl Genel Kurullarına bırakılmıştı. İl Genel Kurullarına valiler başkanlık ediyor ve ilin ileri gelenleri -eşraf, ayan- üye oluyorlardı. Kurulların yetkileri çok geniştir. İlköğretimin illerde düzenlenmesi, denetlenmesi, okul açmak ve kapamak, öğretmenlerin maaşlarını

¹¹ Arayıcı, *a.g.e.*, s. 101.

¹² Tonguç, İsmail Hakkı, *Kitaplaşmamış Yazıları*, Yay. Haz: Mustafa Aydoğan, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, C.I, 2. Baskı, Ankara 1997, s. 45.

¹³ *CBMEBMEİSD (Cumhurbaşkanı, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının, Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri)*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, C.III, Ankara 1946, s. 73.

¹⁴ Tonguç, İ.H., *Kitaplaşmamış Yazıları*, C.I, s. 115.

¹⁵ BİÜM, *MI* 1923-32, No:26, Devlet Matbaası, İstanbul 1933, s. 26,27.

belirlemek, bu kurulun yetkileri arasındaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarında öğretmenler en çok bu kurullardan yakınmış ve şikayet etmişlerdir¹⁶.

Cumhuriyet kurulduğunda, eğitim kurumları arasında birlik de yoktu. Okullar birbirine kapalı, dikey kuruluşlar halinde, üç ayrı kanalda yapılmıştı. Birincisi ve en yaygın olanı, Kuran öğretimine, Arapça ve ezberciliğe dayalı okullar (mahalle mektepleri, medreseler); ikincisi, yenilikçi Tanzimat okulları (idadiler, sultaniler); üçüncüsü de, yabancı dilde öğretim yapan okullar (kolejler azınlık okulları) idi. Bu üç kanalda; üç ayrı görüşün, üç ayrı yaşam biçiminin hatta üç ayrı çağın insanı yetiştiriliyordu. Kitapçıları dahi ayırdı. Beyazıt sahafları birinciye, Cağaloğlu ikinciye, Beyoğlu da üçüncüye hizmet veriyordu. Milli, yani vatandaşları birleştirici eğitim sözü konusu değildi. İkinci ve üçüncü tür okulların çoğu, ülkenin yönetildiği İstanbul'daydı. Daha çok vakıflar veya kişiler tarafından kurulan birinci tür okullar, halkın çoğunu din ve şeriat baskısı altında tutuyordu. Cumhuriyetin başında devralınan 70 bin vakıftan çoğu eğitimle ilgili idi¹⁷.

Kapandıkları 1924 yılında; memlekette, 479 medrese ve 18000 medrese öğrencisi bulunuyordu. Bunlardan ancak 6000'i gerçekten öğrenci idi. Geri kalanlar; kayıtlarını yaptırıp, askerlikten kaçtıktan sonra, işlerinde, tezgahlarında çalışıyorlardı¹⁸.

Kemalist kadronun, eğitim alanında; hem Cumhuriyet ilkelerine bağlı yeterli sayıda öğretmen yetiştirmek, hem eğitim idaresini yeniden örgütlemek, hem de aynı felsefeyi paylaşan insanlar yetiştiren düzenlemeleri yapmak gibi ivedilikle çözmesi gereken birçok önemli problemi vardı. En önemlisi de tüm bunları, kısa zamanda, sınırlı bir bütçeyle gerçekleştirmek zorundaydı. Ancak devrimi gerçekleştirenler; ulusallaşmayı sağlamada ve 'muassır medeniyetler' seviyesine ulaşmada, eğitimin ne kadar önemli olduğunu biliyor ve ona, bu konuda merkezi bir rol atfediyorlardı. Bu sebeple, problemler ne denli büyük olursa olsun 'asıl zaferi kazanacak' olanların önündeki engeller teker teker kırılacaktı.

¹⁶ Başgöz, İlhan, *Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1995, s. 86.

¹⁷ Baloğlu, Zekai, *Türkiye'de Eğitim*, Tüsiad Yayınları, İstanbul 1990, s. 6.

¹⁸ Başgöz, a.g.e, s.s. 78-79.

C. Eğitimi Laikleştirme, Merkezileştirme Ve Genelleştirme Çalışmaları

Cumhuriyet rejiminin, toplumsal yenileşme ve uluslaşma konusunda merkezi bir rol atfettiği eğitimde; rejimin istediği özelliklere sahip bir kuşak, Cumhuriyet kuşağı, yetiştirmek için, nitel; okul, öğretmen, öğrenci sayısını artırmak için nicel anlamda atılımlar yapması gerekiyordu. 1924 yılında bu konudaki ilk ve en önemli adım atıldı.

1. Öğretim Kurumlarının Birleştirilmesi

Eğitim alanındaki parçalanmış görüntüye son verilmedikçe, yeni rejimin oluşturmak istediği ulusal bilinci, uluslaşmayı sağlamak mümkün değildi. Eğitim ve öğretim, tek elden ve belirlenmiş temel bir felsefe çerçevesinde verilmeli ve tüm eğitim kurumları tek bir Bakanlığa, Milli Eğitim Bakanlığına, bağlanmalıydı.

Mustafa Kemal savaş bittikten sonra yaptığı konuşmaların hemen hepsi eğitim birleştirilmesi zorunluluğundan söz etmiş ve açıkça medreselere ve evkaf bakanlığına saldırmıştır¹⁹. Mesela eğitim ile ilgili konuşmalarından birinde şöyle demektedir:

“Medreseler ne olacak, evkaf ne olacak dediğiniz zaman hemen bir karşı koymayla karşılaşsınız. Bu karşı koyanlara, hemen, ne hak ve yetki ile bunu yaptıklarını sormak gerekir. Milletimizin ve memleketimizin darülfanları (eğitim yuvaları) bir olmalıdır. Bütün memleket evladi, kadın – erkek, aynı şekilde oradan çıkmalıdır”²⁰.

Her sorunu sistematik bir şekilde, önem sırasına göre çözme felsefine sahip olan Mustafa Kemal, 1924 yılına gelindiğinde bu sorunu çözenin zamanı geldiğine karar vermiş ve çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu ile eğitim alanındaki parçalanmış yapıya son verilerek tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Kanun aynı zamanda eğitimin laikleştirilmesini de sağlamıştır.

Kanunda medreselerin kapatılacağına dair bir ibare yoktur. Ancak dördüncü maddede; din uzmanları yetiştirmek üzere üniversitede bir İlahiyat Fakültesi kurulacak ve din işlerinin yürütülmesi için ayrı okullar kurulacaktır, denilmesi medreselerin kapatılacağına karar verildiğini göstermektedir. Zaten, kanunun kabulünden kısa bir süre sonra, geleneksel Osmanlı eğitimini temsil eden medreseler kapatılacaktır²¹.

¹⁹ Başgöz, a.g.e., s. 77.

²⁰ CBMEBMEİSD, C.1, s. 10.

²¹ Başaran, İbrahim Ethem, “Türkiye’de Eğitim Sisteminin Evrimi”, 75 Yılda Eğitim, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1999, s. 99.

Cumhuriyet rejimi, laikliği eğitim kurumlarına tam anlamıyla yerleştirmek için başka atılımlar da yapacaktır.

1927 yılında yapılan bir program değişikliği ile; din dersleri, Arapça, Farsça ortaokul ve lise müfredatından çıkarılır. Eğitim Bakanlığı, laik bir ülkenin okullarında din derslerinin okutulmasının Anayasaya aykırı olduğu görüşündedir²².

Yeni Türkiye'nin idarecileri, kendi okulları için kabul ettikleri laik esasların, azınlık okullarında da aynen uygulanması için büyük titizlik göstermişlerdir. Öğretimi Birleştirme Kanunu kabul edilince, Türkiye'deki bütün yabancı okullara bir genelge gönderilerek, bu okullarda din esaslarına dayalı eğitim ve din propagandası yapılması yasaklanır. Okul kitaplarından aziz resimlerinin çıkarılması, okul binalarındaki haçların indirilmesi de istenmektedir. Bazı okullar hükümetin isteklerini yerine getirir ama bazıları Osmanlı devrinin alışkanlığı ile emri pek önemsemezler. Hükümetin isteklerine uymayan bütün yabancı okullar kapatılır²³.

Devrim hükümetinin, eğitimi laikleştirme ve öğretim kurumlarını tek elde toplama konusundaki kesin kararlılığı neticesinde çıkarılan, Öğretimi Birleştirme Kanunu, eğitim alanında yapılmış en önemli atılımdı. Artık, Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan tüm vatandaşlar, aynı felsefe ile eğitim veren kurumlarda yetiştirilecek, onlara; bir ulusun, Türk Ulusunun, üyesi olduğu bilinci verilecek ve Cumhuriyetin emanet edileceği gençlik yetiştirilebilecekti.

2. Eğitimde Mustafa Necatili Yıllar ve Köy Öğretmen Okulları

Cumhuriyet rejimi, eğitimin örgütlenişi ve idari yapıda da önemli reformlar yaparak sistemi merkezileştirmek, böylece, eşrafın eğitimdeki etkisini kırmak zorunda ve kararlılığında idi. Bu istek, Mustafa Necati'nin Eğitim Bakanlığı döneminde uygulamaya geçirilmiştir. Onun döneminde gerçekleştirilen çok önemli bir atılım da, Köy Öğretmen Okullarının açılması ve köy okulları için çevrenin özelliklerini dikkate alarak yeni bir müfredat hazırlanmasıdır.

Mustafa Necati'nin, Türk eğitim tarihinde çok önemli bir yeri vardır. O, Kemalist Devrimi ve ilkelerini bütün toplumsal katmanlara yaymak, yerleştirmek ve Kemalist bir aydın kuşağı yetiştirmek için bütün gücünü seferber etmiştir. Kısa süren

²² Tanilli, Server, *Nasıl Bir Eğitim Sistemi İstiyoruz*, Amaç Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1989, s. 37.

²³ Başgöz, a.g.e., s. 81.

yaşamını; (1894-1929) bir eğitim emekçisi olarak, çağdaş, modern, laik ve demokratik bir eğitim yaratmak doğrultusunda adamıştır. Mustafa Necati, nasıl ki Ulusal Kurtuluş Savaşında emperyalist güçlere karşı en önde yer aldıysa, eğitim mücadelesinde de bu aktifliğini göstermiştir. 7 Mayıs 1921'de öğretmenlerin ilk merkezi örgütü olan, Türkiye Öğretmenler Birliğinin kuruluş çalışmalarına katılmış ve kurucu üye olarak bu örgütün -1924'lerde- genel başkanlığı görevini yürütmüştür²⁴.

Türkiye Öğretmenler Birliği başkanı Mustafa Necati, 20 Aralık 1925 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığına getirildi. Bu tarihten itibaren var gücüyle eğitim sorununu çözmek, modern anlamda bir eğitimi yurt geneline yaymak için çalışmıştır²⁵. Bakan Necati, İlköğretimi yaygınlaştırma konusunun yerel örgütlere, valiliklere bırakılmasının yanlış olduğunu, düşünüyor ve bu durumu değiştirmek istiyordu. Ayrıca köydeki eğitim sorununu çözmek için de yeni bir yapılanmaya ihtiyaç duyulduğunu ve bunu gerçekleştirmek gerektiğini düşünmekteydi²⁶. Böylece bu konuda çalışmalara başladı.

Cumhuriyetin bu genç ve devrimci bakanı, 23.03.1926 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünü düzenleyen ve Köy Öğretmen Okullarının açılmasını sağlayacak olan Maarif Teşkilatı Kanununu (789 sayılı kanun) meclisten çıkarmayı başardı²⁷.

Böylece Maarif Eminlikleri Örgütü kurulmuş ve Türkiye 12 eğitim bölgesine ayrılarak her birinin başına bir 'emin' atanmıştır. İl Genel Kurulunun elindeki yetkiler eminliklere verilmiş,²⁸ böylece eşrafın eğitimdeki gücü kırılmış ve eğitimi merkezileştirme yolunda büyük bir adım atılmıştır.

Cumhuriyetin Eğitim Bakanları arasında, kırsal alan için öğretmen yetiştirecek yeni ve farklı bir öğretmen okulu kurma ve kırsal alan için yeni tip bir öğretmen yetiştirme konusuyla da, ciddi olarak, ilk Mustafa Necati ilgilenmiş ve bu konuda uygulama başlatmıştır.

²⁴ Arayıcı, *a.g.e.*, s. 182.

²⁵ Tonguç, İ.H., *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, s. 346.

²⁶ Mustafa Necati'nin konuyla ilgili görüşleri için bakınız, *CBMEBMEİSD*, C.I, s. 354.

²⁷ Tonguç, İ.H., *a.g.e.*, s. 351.

²⁸ Tanilli, *a.g.e.*, s. 41.

Bakan Necati; klasik usulden farklı bir tarzda işleyecek köy okulları kurulmasını, bu okulların, buldukları yerin özel şartlarına ve iktisadi ihtiyaçlarına göre yapılandırılmasını istiyordu. Köy çocuklarının, köyden alınıp kentteki Öğretmen Okullarında okutulup, daha sonra öğretmen olarak köye gönderilmesinin yanlış olduğunu, köy öğretmenleri yetiştirmek için kent merkezlerinden uzak yerlerde Köy Öğretmen Okulları kurulmasını savunuyordu. Necati, 1926'da çıkarılan 789 sayılı yasa ile düşüncelerini uygulama olanağına kavuştu.

Bu yasa ile, kent merkezleri dışında parasız Köy Öğretmen Okulları kurulması kararlaştırıldı. Bu okullar, ilkokul mezunu köy ve şehir çocuklarını, giriş sınavı ile alacak ve 3 yıl süre ile eğitecekti. Amaç, köylerin eğitim sorununu çözmektir. Bu yasadan yararlanılarak, 1926-27 ders yılında, Denizli ve Kayseri-Zencidere'de iki Köy Öğretmen Okulu açıldı²⁹.

Okulların uygulama için kullanılan 30 dönümlük bir tarlası, 5 dönümlük bağı, bir sebze bahçesi, tavuk yetiştirmek için fenni kümesleri vardı. Öğrenci, burada uygulamalı olarak; tarımı, hayvancılığı, sebze yetiştirmeyi öğreniyor; peynir ve yağ yapıyordu³⁰.

Köy Öğretmen Okullarında, sabah dersleri genel kültüre, öğleden sonraki dersler ise tarımsal çalışmalara ayrılmıştır³¹. Bu okullar, kırsal alandaki eğitime farklı bir bakış getiriyor, farklı bir felsefeyi Türk eğitim sistemine sokmayı başarıyordu. Ancak okulların öğrenci sayısı artırılmadı.

Bu okulların öğrenci sayıları, en yüksek olduğu 1931-32 ders yılında ancak 324'e çıkacaktı. Mustafa Necati'nin ölümünden sonra ise bu okullara hiç önem verilmeyecek, ve başarılı olamadıkları gerekçesiyle 1933 yılında kapatılacaklardı³².

3. Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Millet Mektepleri

Eğitim alanında önemli gelişmeler oluyordu. Ancak halen, halkın çok büyük bir bölümü okuma yazma bilmemekteydi. Bu sorun çözülmeliydi. Aksi takdirde; ne devrimler tabana maledilebilir, ne de 'muassır medeniyetler' seviyesine çıkabilirdi.

²⁹ Kaya, Yahya Kemal, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye İşletmesi Yayını, 4. Baskı, Ankara 1984, s. 186.

³⁰ Başgöz, a.g.e. , s. 154.

³¹ Kaya, a.g.e. , s. 187.

³² Tonguç, Engin, *Bir Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç*, Güldiken Yayınları, C.I, Ankara 1997, s. 124.

Okur-yazar oranının bu kadar düşük olmasının bir nedeni de Arap harfleriyle okuma-yazmanın zor olmasıydı. Bu durum, Tanzimat'tan beri çeşitli kesimlerin kafasını kurcalamakla ve konuyla ilgili tartışmalar yapılmaktaydı.

Bu zorluğu aşmak için, alfabenin yeni ihtiyaçlara göre düzenlenmesi düşüncesi, daha XIX. yüzyılda, Tanzimat devrinden itibaren başlamıştır. Bu hareket, edebiyatçılar ve düşünürler arasında devamlı olarak tartışılmalı, zaman zaman resmi çalışmalara da sahne olmuştur. Latin harflerini alma konusu, II. Meşrutiyet döneminde güçlü olarak ortaya çıkmış, bu dönemde imla ile, sadeleşme ile ilgili dilin çeşitli sorunlarını kapsayan bütün konularda çetin tartışmalar yaşanmıştır³³.

Ancak bu tartışmaları düşünsel boyuttan uygulama alanına taşıyan lider Mustafa Kemal olacaktı. O, eğitim alanında gerçekleştireceği devrimlerle; çağdaş, laik, ulusal değerlere sahip çıkan ve özgür düşünen bireylerden oluşan bir toplum meydana getirmeyi programlamıştı. Arap alfabesi yerine, Latin esasına dayalı Türk harflerinin kabul edilmesi de, bu çerçevede düşünülen bir devrimdi. Bu yoldaki ilk hazırlıklar, 1927 yılında başladı ve 1928 yılının ilk aylarında da sürdü. Bakanlar Kurulu kararıyla yeni Türk alfabesini hazırlamak amacıyla oluşturulan Dil Encümeni ilk toplantısını 26 Haziran 1928'de Ankara'da yaptı³⁴.

Dil Encümeni, kabul edilecek yeni Türk alfabesinin esaslarını tespit edecekti. Mustafa Kemal, bu konunun üzerinde önemle duruyordu. O, bu sorunu kesin olarak ve kısa zamanda çözüme yönünde büyük bir kararlılığa sahipti. M. Kemal, yeni alfabe'ye geçiş için birçoklarının önerdiği uzun sürelerle karşı çıkmış ve bu geçişin kısa zamanda olmasını savunmuştur.

Alfabe heyetinin çalışmaları devam ederken, bir gece Yunus Nadi Abalı: 'Latin harflerini kabul edelim, fakat bir geçici devir olarak gazetelerin belirli sütunlarını bu harflerle, diğerlerini de eski harflerle yazalım. Okullarda ise ilk giren öğrencilere yeni harflerin öğretilmesi başlasın, diğerleri eskiye devam etsin.' diye bir teklifte bulunmuştur. Her zaman tartışmayı sükunetle idare eden Atatürk, birdenbire 'Hayır bu

³³ Katoğlu, Murat, "Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim- Kültür, Sanat", *Türkiye Tarihi*, C.IV, Yay. Haz: Sina Akşin, Cem Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul 1997, s. 413.

³⁴ Yüceer, Saim, "Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri", *Atatürkçü Bakış*, Yıl 1, C.I, Sayı 1, Bursa 2002, s.s. 14-15.

olamaz, bu iş ya toptan olur yahut hiç olamaz, gazetelerde sizin yazacağımız bir sütunu alışkanlık nedeniyle hiç kimse okumaz, yine eskisi devam eder, sonra okullarda ayrı ayrı sınıflardaki öğretim, büsbütün karışıklığa sebebiyet verir.' demiştir³⁵.

Atatürk'ün bu tavrı, onun devrimci kişiliğini yansıttığı kadar, bu konuya ne kadar büyük bir önem verdiğini ve kısa zamanda bu sorunu çözme kararlılığını da göstermektedir. Onun bu tutumu sayesinde çalışmalar hızlanmıştır.

Harf devriminin ilk mutlu müjdesini büyük Atatürk, 9 Ağustos 1928 gecesini, İstanbul'da Sarayburnu Parkında düzenlenmiş bir şenlik sırasında, halka duyurmuştur³⁶. Onun bu konuşması, Atatürk için konunun ne ifade ettiğini ve niçin bu konuya bu denli önem verdiğini göstermektedir. Şöyle diyordu büyük önder:

"Arkadaşlar(...)çok işler yapılmıştır. Amma bugün yapmaya mecbur olduğumuz son değil, lakin çok lüzumlu bir iş daha vardır: Yeni Türk harfleri çabuk öğrenilmelidir.(...)Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak mecburiyetindeyiz.(...)Bu yeni harflerle behemehal pek çabuk bir zamanda mükemmel surette anlaşacağız. Milletimiz, yazısıyla, kafasıyla bütün alem-i medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir.(...)Vatandaşlar yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz. Bütün millete, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu bir vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir heyeti içtimaiyenin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez bu ayıptır. Bundan utanmak lazımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir³⁷."

Sonunda yeni Türk harfleri, 1 Kasım 1928'de 1353 sayılı kanunla TBMM'de kabul edildi³⁸. Yeni Türk harflerinin kabulü, çağdaşlaşma, uluslaşma yolunda atılmış çok önemli bir adımdı. Böylelikle insanlar daha çabuk ve kolay okuyup-yazabilecek, hak ve ödevlerini kavrayabilecek, yeni rejime ve ilkelerine bağlılıkları arttırılabilecekti.

Yeni Türk harflerinin kabulünden sonra, bu harflerin ve onlarla okuyup yazmanın halka öğretilmesi gerekiyordu. Bu da, Millet Mektepleri Teşkilatı kurularak gerçekleştirilmeye çalışılacaktı. Millet Mektepleri Örgütünün Genel başkanı ve Başöğretmeni Mustafa Kemal idi. Örgütün diğer başkanları ise sırasıyla, Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel

³⁵ İnan, Afet, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, TTK Yayınları, Ankara 1991, s. 184.

³⁶ Eroğlu, Hamza, *Türk İnkılap Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara 1990, s. 270.

³⁷ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.II, s. 274.

³⁸ Eroğlu, a.g.e., s. 271.

Sekreteriydi. Bütün Bakanlık müfettişleri, aynı zamanda Millet Mekteplerinin de müfettişleriydi. Müfettişler, bu okulları sürekli denetleyecekler ve eksiklerle başarılarını her ay sonunda örgüt merkezine rapor edeceklerdi. Örgüte yön veren ise, Milli Eğitim Bakanının Başkanlığında oluşturulan bir kuruldu. Milli Eğitim Bakanı, her üç ayda bir, Millet Mektepleri Örgütü Genel Başkanı Mustafa Kemal'e rapor vermekle yükümlüydü³⁹.

1928-1929 ders yılında başlayan Millet Mektepleri, iki kurs şeklinde örgütlenmişti. A ve B adı verilen kurslar dörder aylıktı. A kursuna hiç okuyup yazması olmayanlar, B kursuna biraz okuma yazma bilenlerle, eski yazıyı öğrenmiş olanlar devam edecekti. Okul binası bulunan şehir ve kasabalarda kurslar, okul binalarında idi. Okul bulunmayan yerlerde, kurslar gezici idi, uygun bir odada veya açık havada çalışacaktı. Kabul edilen bir kanunla, 15 ile 45 yaş arasında bulunan ve okuyup yazması olmayan, kadın erkek, bütün vatandaşlar bu kurslara devama zorunlu kılındılar. Kurslar 45 yaşını geçenler için zorunlu değildi, fakat isterlerse onlar da bu okullara devam edebilirlerdi. Kursları öğretmenler idare ediyor ve hizmetlerine karşılık maaşlarından ayrı ücret alıyorlardı⁴⁰.

Millet Mekteplerinin 1928-29 ders yılı ile 1934-35 ders yılı arasındaki verimleri şu şekildeydi: Şehirlerde; A kategorisinde, 9.838 erkek, 4.198 kadın olmak üzere toplam 14.036 dersane açılmıştır. B kategorisinde ise; 4.408 erkek, 1.101 kadın olmak üzere toplam 5.509 dersane açılmıştır. Bu kurslardan; A kategorisinde 255.487 erkek, 136.484 kadın olmak üzere toplam 391.971 kişi; B kategorisinde; 104.784 erkek, 43.927 kadın olmak üzere 148.711 kişi mezun olmuştur. Şehirlerde açılan Millet Mekteplerinden her iki kategoride mezun olanların toplamı 360.271 erkek, 180.411 kadın olmak üzere 540.682 kişidir⁴¹.

Köylerde ise durum şu şekildedir: A kategorisinde; 26.252 erkek, 8.575 kadın olmak üzere toplam 34.827 dersane açılmıştır. B kategorisinde ise; 4.850 erkek, 1.121 kadın olmak üzere toplam 5.971 dersane açılmıştır. A kategorisinden; 522.705 erkek, 171.480 kadın olmak üzere toplam 694.185 kişi; B kategorisinden; 94.106 erkek,

³⁹ Yüceer, *a.g.m.*, s.s. 19-20.

⁴⁰ Başgöz, *a.g.e.*, s. 121.

⁴¹ BİUM, *Mİ* 1937-38, No: 145, DİE: 723, Suhulet Basımevi, İstanbul 1939, s. II, III.

25.279 kadın olmak üzere toplam 119.385 kişi diploma almıştır. Köylerde açılan Millet Mekteplerinde her iki kategoride diploma alanların sayısı ise; 616.811 erkek, 196.759 kadın olmak üzere toplam 813.570 kişidir⁴².

Verilerden anlaşıldığı üzere Millet Mektepleri köylerde daha fazla kişiye okuma-yazma öğretmiştir. Ancak nüfusun %80'inin köylerde yaşadığını düşünecek olursak aslında Millet Mekteplerinin köylerdeki başarısının çok sınırlı olduğunu anlarız. Öyleyse devrimci kadronun kırsal alandaki eğitim problemini çözmek için başka atılımlar yapması gerekmektedir.

II. KIRSAL ALANIN EĞİTİM SORUNUNU ÇÖZMEYE YÖNELİK GİRİŞİMLER

A. Dr. Reşit Galip'in Bakanlığı Ve Köy İşleri Komisyonunun Kurulması

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren eğitim alanında çok önemli atılımlar yapıldı. Ancak; ülkede istenilen nitelikte bir eğitim sisteminin kurulmasına ve eğitim hamlesinin, kentlerde, oldukça büyük bir başarı sağlamasına rağmen, aynı başarı kırsal alanda sağlanamadı. Mustafa Necati'nin açtığı Köy Öğretmen Okulları dışında -ki onlarla da gelişmemiş/geliştirilmemiştir- bu konuda önemli bir girişim olmadı.

1930'lu yılların başında, o güne kadar eğitim alanında yapılan çalışmaların köye kadar inemediği ve kırsal alandaki eğitimin çok büyük bir çıkmaz içinde olduğu iyice anlaşılmıştı. Bu durum, halkının %80'i köylerde yaşayan bir ülkede, ivedilikle çözülmesi gereken çok önemli bir sorundu ve yeni projeler gerektiği açıkça ortaya çıkmıştı.

İlhan Başgöz, bu yıllarda eğitim hamlesinin –özellikle kırsal alanda- ivme kazanmasını 1930'lardan başlayarak Türkiye'de gelişen devletçilik hareketinin, rejimin halkçılık ve devrimcilik ilkelerine yeni bir canlılık getirmesi ve halkçılık programının bu yıllarda yeniden ön plana geçmesi ile açıklar. Ona göre, devlet çoğunluğun yararına ekonomiye müdahale etmeye başlayınca, çoğunluğu meydana getiren köylü kitlesinin önemi, siyaset ve fikir alanında yeniden ön plana geçmiştir⁴³.

⁴² BİUM, *Mİ* 1937-38, No: 145, DİE: 723, s. II, III.

⁴³ Bkz.: Başgöz, *a.g.e.*, s. 157.

Ancak, bize göre, devrimci hükümetin, bu yıllarda eğitim alanında yaptığı yeni atılımları anlayabilmek için, Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) denemesine değinmek ve önemini kavramak gerekir. Şöyle ki; SCF, Atatürk'ün isteği ile kurulan bir parti olmasına ve sadece muhalefet için düşünülmesine rağmen kısa zamanda çok büyük bir kitleyi etrafında toplamıştı. Asıl önemi olan, bu kitlede oldukça çok sayıda rejim karşıtı irticacıların bulunmasıydı. Öyleyse Cumhuriyet rejimi halen, kendi neslini yetiştirememiş, kökleşememişti. Nitekim bu yıllarda sadece kırsal alandaki eğitime yönelik ciddi etütler içine girilmekle kalınmayacak; şehirlerde de Cumhuriyeti yayması, halka siyasal bilinç vermesi düşünülerek Halkevleri kurulacaktı. SCF denemesinin hemen ardından gerek kırsal alana gerekse şehirlere yönelik yeni eğitim seferberliğine girilmesi tesadüf olmasa gerek.

Ayrıca 1930'lu yılların başında, aydınların köye yönelik düşünceleri de değişmeye başlamıştı. Artık köye 'billur ırmakları, buzdan kaynakları' olan yerler gibi romantik görüşlerle değil, realistçe yaklaşıyordu. Fay Kirby aydınlardaki bu dönüşümünün 'Yaban' adlı roman sayesinde olduğunu söyler. Gerçekten de 'Yaban' köyün gerçek yüzünü yansıtan, köy realitesini, aydın halk kopukluğunu tüm açıklığıyla anlatan ilk romandır. Böyle olunca, 'Yaban'ın köye yönelik romantik görüşlerin sarsılmasında etkisi olduğu mantıklı gözükmektedir.

İşte böyle bir konjonktürde, 1930 yılında, Dr. Reşit Galip Milli Eğitim Bakanlığına getirildi. Aynı yıl, Bakanlık Merkez Teşkilatı personelinin, Talim Terbiye Kurulu üyelerinin, müfettişlerin katıldığı bir kongre toplandı. Bu kongrede, köyün gelişmesi konusunun toptan ele alınması önerisi dile getirildi⁴⁴.

Bu toplantıda dile getirilen görüşlerin somutlaşması ise yaklaşık üç yıl alacaktı. 1933 yılında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in önerisiyle⁴⁵ Bakanlıkta yetkili kişilerin katıldığı bir "Köy İşleri Komisyonu" kuruldu ve köye öğretmen yetiştirme konusu konuşulmaya başlandı⁴⁶. Bu komisyon, kırsal alan eğitimi ile ilgili bir rapor hazırladı. Raporunda şu görüşlere yer veriliyordu:

⁴⁴ Bayır, Ferit Oğuz, *Köyün Gücü*, Ulusal Basımevi, Ankara 1971, s. 77.

⁴⁵ Arayıcı, *a.g.e.*, s. 190.

⁴⁶ Tonguç, Engin, *a.g.e.*, s. 212.

“Cumhuriyetin ilanından beri köy muallimi davası birçok derin istihaleler (değişimler) geçirdi. Cumhuriyetin ilanından evvel, Türk milletinin asli kitlesini teşkil eden köy kalabalıkları arasına okur yazar insan tipini medrese gönderiyordu. Bu tip, bir taraftan, köyde o vakit cemiyetin (toplumun) hakim kaidelerini teşkil eden şeriat kayıtlarının -bilhassa köylünün itikatlarının ve ibadetlerinin- koruyucusu diğer taraftan da dünyevi ve içtimai muamelelerin -keza şeriat esaslarına göre- koruyucusu idi.(...)Halbuki, Cumhuriyet devrinde vaziyet tamamıyla değişti. Türk cemiyetinin hukuki ve siyasi bünyesi tamamıyla değiştirildi ve şeriat normları yerine muassır cemiyet kaideleri kabul edildi.(...) Binaenaleyh Cumhuriyet devri, köy maarifi sahasında, bir bünye değişikliğinin, yani temelde bir istihalenin cereyan ettiği(değişimin olduğu) devirdir. Şimdi bütün davamız, bu bünye ve görüş istihalesine muvazi(dengeli) olarak, köye, sarıklı okur-yazardan daha idealist ve daha kalabalık, münevver(aydın) bir genç nesil, münevver köy muallimi atabilmektir. Öyle bir köy muallimi tipi yaratmalıyız ki, O, köylünün itikatlarını işlemek ve içtimai muamelelerine müessir olmakla (inanışlarını değiştirmek ve sosyal yaşamına etki etmekle) kalmam; köyün maddi simasını, iktisadi hayatını da değiştirsin. Çünkü içinde yaşadığımız Türk cemiyeti de artık durgun bir cemiyet olamaz. O, artık daima inkişaf eden (gelişen), yani maddi bünyesi yeniden kurulan, hareketli bir cemiyet olmak mecburiyetindedir⁴⁷.”

Bu amaçları gerçekleştirmek için, köye gönderilecek öğretmenin; köyün inançları konusunda, köydeki toplumsal, ekonomik yaşam konusunda etkili olması gerekmektedir. Öğretmen, devrimci, laik, cumhuriyetçi olmalı; medeni kanunun köyde uygulanmasını, uygarlık esaslarının köyde yerleşmesini, sağlamalı, köye ileri zirai teknikleri sokarak üretimi artıracak çalışmalar yapmalı idi. Bu öğretmen, aynı zamanda iyi yetişmiş bir aydın olmak, öğretmenliğin bütün yeteneklerini kazanmış olmak zorundaydı⁴⁸.

‘Sarıklı okur-yazardan’ boş kalan yeri gereği gibi doldurabilmek için bir köy öğretmenin yukarıda sayılan niteliklere noksansız olarak sahip olması gerekmektedir. Ders öğretmenliği bunlardan yalnızca biridir. Köy öğretmeni okul dışında bekleyen çetin ödevler vardır. Köy öğretmeni, yalnız okul konusunda değil toplumsal kurumlar alanında, ekonomi seferberliği alanında ve tüm buna benzer alanlarda devrimci devlet örgütünün, köydeki, sağlam, güvenilir ve yetişkin bir rehberi ve temsilcisi olmalıdır⁴⁹.

⁴⁷ Bayır, a.g.e., s.s. 79-81.

⁴⁸ Binbaşıoğlu, Cavit, *Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul 1995, s. 223.

⁴⁹ Tonguç, İ.H., *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, s.s. 446-447.

Köy İşleri Komisyonunun hazırladığı bu rapor, Cumhuriyet rejiminin köy öğretmeninden neler beklediğini göstermesi bakımından çok önemlidir. Yeni rejim, köye gönderilecek öğretmenin, hem köylüye okuma-yazma öğretmekle cehaletle mücadele etmesini, hem Cumhuriyet ilkelerini köyde yayarak rejime bağlı bir kuşak yetiştirmesini ve hem de köyün maddi hayatını, iktisadi durumunu düzelterek tedbirler almasını istiyordu. Yani köye gönderilecek öğretmen, bir anlamda modern toplumu ve modern iktisadi oluşumları yaratacak bir misyoner olacaktı. Ancak bu niteliklere sahip olan, köyün hem sosyal ve hem de iktisadi hayatına nüfuz edebilen öğretmenlerin 'sarıklı din hocasının' yerini alabileceği belirtiliyordu.

Bu dönemde, Ankara, İzmir, Bursa ve Adana'da öğretmenleri yukarıda sıralanan vasıflarla donatmak için 40 günlük kurslar açıldı. Bu kurslarda köy öğretmenlerine; köylünün ekonomik, toplumsal, zirai ve sıhhi bilgilerini yükseltmek için neler yapabilecekleri öğretilmiştir. Ayrıca MEB, köylüyü hedef tutan basit halk kitapları yayınlamıştır⁵⁰.

Reşit Galip'in Bakanlığı döneminde, köy eğitimine yönelik bir girişim de 'Köy Yatılı Okulları' denemesidir. 8-10 okulsuz köyün çocuklarını okulu olan bir köyde toplamak düşüncesinden hareketle girişilen bu deneme, çeşitli güçlükler ve olumsuz tepkiler nedeniyle, bir iki bölgede kalmaktan ileri gidememiş ve kısa zamanda terk edilmiştir⁵¹.

Her ne kadar 1930'ların başında kırsal alandaki eğitim sorununu çözmeye yönelik girişimler başlamışsa da, bu konuda pek başarı sağlandığı görülmemektedir. Bu noktada devrim hükümetinin; köye uygun şekilde ve köyde rejimin istediği değişiklikleri gerçekleştirebilecek vasıfta pek çok öğretmen yetiştirmek gibi zorlu bir görevinin olmasının yanı sıra; çok kısıtlı bir bütçesinin olmasından kaynaklanan, ciddi bir sıkıntısı da vardı. Nitekim İsmet İnönü'nün, 1934 yılında yaptığı bir konuşma, rejimin, kırsal alandaki eğitim sorununu çözmeye konusunda pek başarılı olmadığını ve ayrıca ciddi bir bütçe sorunu ile karşı karşıya bulunulduğunu göstermesi bakımından önemlidir. İsmet İnönü şöyle demektedir:

⁵⁰ Başgöz, *a.g.e.*, s. 162.

⁵¹ Arayıcı, *a.g.e.*, s. 191.

“Muhterem arkadaşlar,

(...)Bugün elimizde mevcut olan malumata göre: Bir vilayette 4 aylık, iki vilayette 3 aylık, 12 vilayette 2 aylık ve 11 vilayette 1 aylık ilk mektep muallimi maaşı birikmiştir. Bu suretle maaşları birikmiş olan vilayetlerin adedi 26 oluyor.(...)Şimdi size idare-i hususiyelerde nazari olarak karşılık(İl özel idare heyetlerinde teorik olarak) gösterilen ilk tahsilde memleketin vaziyetini bir iki rakamla söyleyeceğim. İlk tahsil için 13.262 muallim çalışmaktadır. Bunların şehirde çalışanları 6.624 ve köyde çalışanları 6.638 kişidir. Bugünkü vaziyet takriben şehirde ve köyde hocaların yarı yarıya ayrılması gibi bir manzara gösteriyor. Mektep, şehirde 1.143 ve köyde 5.401 dir. 6.544 mektep ediyor. Talebe şehirde 257.600 köyde 313.180. Hepsi 570.780, ilk mekteplerde bulunan talebenin yekunu olarak görünüyor. Bir noktayı saklamadan dikkatinize arz etmek isterim. Tahmin olunduğuna göre bütün memleketin çocukları ilk tahsile İnkılap prensiplerinin arzu ettiği gibi girmiş olsaydı mekteplerimizin talebe mecmuumun(sayısının) bir buçuk milyon olması lazım gelirdi. Şu halde beş küsur bin ile ilk tahsil çağında bulunan çocuklardan ancak 1/3 ü mekteplerde bulunuyor demektir.(...)Arkadaşlar, ilk tahsilin eksik kalan kısmı için tedbir düşünmek mecburiyetindeyiz,(...)Tahsilsiz çocukları okutmak için ne tedbir bulacağız? Mali tedbir, idari tedbir, içtimai ve milli tedbir, ne ise bunu mütalaa buyuracaksınız.(...)Rıcam bu hususta meselenin eksik taraflarını ve acı hakikatleri memlekete tanıtmak ve bunun tedavisine cesaretle girişmektir⁵².”

Anlaşıldığı kadarıyla, 1934 yılına gelindiğinde, ilköğretim sorunu henüz devrim hükümetinin istediği şekilde çözülebilmemiş değildi. Şehirlerde 257.600, köylerde 313.180 çocuğun ilköğretime devam ettiği ve Türkiye’de halkın %80’inin köylerde yaşadığı düşünülürse, ilköğretim sorununun köylerde daha ağır bir sorun olduğu ortaya çıkar. Oysaki hükümetin, devrimleri toplumun geniş kesimlerine maletmesi, yeni rejimin istediği insan modelini yetiştirmesi, gerekiyordu. Bu da ancak bunları gerçekleştirebilecek vasıfta ve çok sayıda öğretmen yetiştirmek ile mümkündü. Bu noktada hükümetin bir başka sorunu daha vardı. O da, kısıtlı bir bütçeye sahip olmasıydı. Durum böyle olunca bu sorunu çözmek için yeni arayışlar içine girildi.

B. Kırsal Alanda Eğitim ve İsmail Hakkı Tonguç

Hükümet kırsal alandaki eğitim sorununu çözmek konusunda büyük kararlılık göstermekteydi. Bu dönemde Milli Eğitim Bakanlığında bir görev değişikliği olmuştur.

⁵² CBMEBMEİSD, C.II, s.s. 121-125.

11 Haziran 1935 tarihinde Saffet Arıkan Milli Eğitim Bakanı olarak göreve getirildi. Arıkan, kurmay subaydı ve kurmay albay olarak ordudan ayrılmıştı. Asker olarak görev aldığı dönem, Osmanlı İmparatorluğunun sıkıntılarla boğuştuğu, bir dönemdi. Balkanlardan Yemen çöllerine, Çanakkale Savaşına uzanan geniş bir alanda savaşmıştı. İstanbul'un işgalinden sonra Anadolu'ya geçti. Ulusal Kurtuluş Savaşına katıldı. Moskova ataşemiliterliğinde görev aldı. Daha sonraki yıllarda Berlin Büyükelçisi oldu. Türk siyaset dünyasının önde gelen isimlerinden biri oldu. Deneyimlerle yüklü yaşamı ve çalışkanlığı onu CHP Genel Sekreterliğine ve oradan da Milli Eğitim Bakanlığına taşıdı⁵³.

Saffet Arıkan'ın çözmesi gereken en büyük sorun ilköğretim sorunu idi. Dolayısıyla İlköğretim Genel Müdürlüğüne kendisiyle uyumlu çalışabilecek, ve bu zorlu görevin üstesinden gelebilecek birini bulması gerekiyordu. Düşünülen isim ise İsmail Hakkı Tonguç idi.

İsmail Hakkı Tonguç, Osmanlı İmparatorluğunun dağılma sürecine girdiği 1893 yılında Silistre'de Rüştüye tamamladı. Tüm zorluklara karşın daha çok okuyabilmek öğretmen olabilmek için parasız yatılı umuduyla İstanbul'a gitti. Bir rastlantı ve yerinde bir girişkenlikle, zamanın Maarif Nazırı Şükrü Bey aracılığıyla Kastamonu Öğretmen Okuluna yerleşti. Daha sonra öğrenim olanaklarının çok daha iyi olduğu İstanbul Öğretmen Okuluna geçti. 1918'de okulu bitirdi. Devletin eğitim için Almanya'ya gönderdiği 20 öğrenci arasında yer aldı. Savaş ve geçim koşullarının dayatması sonucu 1919'un 27 Nisanında yurda döndü⁵⁴.

İlk görevi, Eskişehir Öğretmen Okulundadır. Yaklaşık iki yıl sonra, 18 Temmuz 1921'de, Eskişehir düşünce, Tonguç Ankara'ya döndü. Aynı yıl, Eğitim Bakanlığının bazı öğretmenleri yarım kalmış eğitimlerini tamamlamak üzere yeniden Avrupa'ya göndermesi üzerine İsmail Hakkı, tekrar Almanya'ya gitti. Almanya'da Resim-İş, Spor, ve iş eğitimi konularında uzmanlık eğitimi gören Tonguç, 30.06.1922'de yurda döndü. Yurda döndükten sonra çeşitli orta dereceli okulların

⁵³ Gezer, Nadir, *Mustafa Kemal, Ulusal Eğitim, Köy Enstitüleri*, Güldikeni Yayınları, Ankara 1999, s. 61.

⁵⁴ Cimi, Mehmet, "Tonguç Baba", *Köy Enstitüleri, Amaçlar, İlkeler, Uygulamalar*, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s. 133.

resim-iş ve spor öğretmenliğinde bulundu. Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-iş Bölümünü kurdu. Milli Eğitim Bakanlığı'nda Ders Alet ve Vasıtaları Müzesi'nde müdür olarak görev yaptı⁵⁵.

Saffet Arıkan'ın Milli Eğitim Bakanı olarak göreve başladığı günlerde, İsmail Hakkı Tonguç, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Gazi Lisesi müdür vekili olarak çalışmaktaydı⁵⁶. İyi bir eğitim görmüş olması, ve o dönemde CHP içinde eğitim ile ilgili en yetkili kişilerden biri olan Nafi Atuf Kansu'nun, onu, İlköğretim Genel Müdürü olarak yeni Bakana önermesi sonucunda⁵⁷, 03.08.1935 tarihinde⁵⁸ İlköğretim Genel Müdürü olarak göreve başladı.

Tonguç'un Türk eğitimine katkısı ve bu alandaki başarısı, büyük ve kalıcı olmuştur. Köy Öğretmenleri denemesi ve Köy Enstitüleri onun fikirleriyle oluşmuş ve başarılı idareciliği sayesinde gelişmiştir. Bu demek değildir ki Köy Enstitülerini sadece Tonguç kurdu. Kendisinin de sürekli tekrarladığı gibi, Köy Enstitüleri ve onunla ilgili deneyler, kolektif bir ürün idi. O, başarılı oldu, çünkü geçmişteki tüm deneyimlerden yararlanarak çalıştı⁵⁹.

Tonguç için, eğitim bir amaç değil araçtı. Öyleyse bu araç hangi amaç için kullanılacaktır. Tonguç'a göre eğitim, toplumsal değişmeyi devrimsel süreci hızlandıracak, uygar topluma erişilmesine katkıda bulunacak bir araçtı. O, bu konuda şöyle demektedir:

“Köy meselesi, bazılarının zannettikleri gibi mihaniki (tekdüze) bir surette köy kalkınması değil, manalı ve şuurlu bir şekilde köyün içten canlandırılmasıdır. Köylü insanı öylesine canlandırılmalı ve şuurlandırılmalı ki, onu hiçbir kuvvet kendi hesabına insafsızca istismar edemesin. Köyün sakinlerine köle ve uşak muamelesi yapamasın.(...)Onlar da, her vatandaş gibi, haklarına kavuşabilsinler. Köy meselesi, köyde eğitim problemleri de olmak üzere bu demektir⁶⁰.”

⁵⁵ Başgöz, a.g.e. , s. 165

⁵⁶ Tonguç, Engin, a.g.e., s. 247.

⁵⁷ Bayır, a.g.e., s. 120.

⁵⁸ Cimi, Mehmet, *Tonguç Baba*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 68.

⁵⁹ Kirby, Fay, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, İmece Yayınları, Ankara 1961, s. 134.

⁶⁰ Tonguç, İ.H., *Eğitim Yolu İle Canlandırılacak Köy*, s. 112.

Hakkı Tonguç, köyde eğitim gerçekleştirilemediği müddetçe, devrimlerin yerleşmeyeceğini, Cumhuriyet rejiminin kökleşmeyeceğini, ‘muassır medeniyetler’ seviyesine çıkılamayacağını da çok iyi biliyordu. Bu konudaki;

“Nüfusun %80’i köylerde yaşayan bir millet için bilinmesi ve memleket bu halini muhafaza ettikçe hiç akıldan çıkarılmaması gereken en büyük ve basit hakikat, köyün her işe temel olması lazım geldiğidir⁶¹.”

“Kuvvetli ve modern bir cemiyet haline gelebilmenin başlıca şartı, nüfusun çoğunluğunun nerede oturursa otursun devletin saptayacağı gayelere göre terbiye görmesine, yetiştirilmesine bağlı olduğu basit ve açık hakikatlerden biridir⁶².”

sözleri onun bu düşüncesini açıkça ortaya koymaktadır. Köy eğitimi meselesi, bu kadar önemli ve bir o kadar da çetindir. Çok kısıtlı bir bütçe ve çoğu 400 nüfusun altında yaklaşık 40 bin köy vardır⁶³.

Tonguç, göreve getirildikten hemen sonra, Mili Eğitim Bakanı Arıkan için bir rapor hazırlamıştı. Onun bu raporu, Tonguç’un önce realiteyi belirleyip sonra buna göre yöntem ve çözüm geliştirmek anlayışını göstermesi bakımından önemlidir.

Rapor; köy ve kentlerdeki okul, öğretmen ve öğrenci sayılarının sayısal dökümü ile başlamakta ve ilköğretim çağındaki çocukların; şehirlerde %29.3’ünün, köyde ise, %78.22’sinin okula gidemediği vurgulamaktadır. Köylerde görevli olan öğretmenlerin yarısından çoğunu Öğretmen Okulundan çıkmayanlar teşkil etmektedir. Türkiye’de irili ufaklı yaklaşık 40.000 köy vardır ve bu köylerin sadece 4.999’unda okul bulunmaktadır. Raporda; köylerin demografik özelliklerine değiniliyor ve köylerin 32.367’sinin nüfusunun 400’ün altında olduğu, buralarda 8.000.000 insan yaşadığı, ilkokul çağındaki çocuk sayısının 40’ı geçmediği, bu köylerde okul binasını bulmanın dahi mümkün olmadığı açıklanıyordu. Dolayısıyla bu küçük köylerdeki eğitim sorununu çözmek için yeni yöntemler bulmak lazımdı. Raporda, öğretmen yetiştirme işi de ayrıntılarıyla ele alınıyordu. Öğretmenlerin çoğunun köylerde çalışacağı düşüncesinden hareketle adayların köyden veya köye yakın yerlerden seçilmesi

⁶¹ Tonguç, İ.H., *a.g.e.*, s. 27.

⁶² Tonguç, İ.H., *Kitaplaşmamış Yazıları*, s. 117.

⁶³ Tonguç, İ.H., *İlköğretim Kavramı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1946, s. 269.

gerektiği söyleniyordu. Eğitim ve öğretim için ise, bilgiyi maddi yaşamda başarı kazandıracak bir araç olarak vermek düşüncesi savunuluyordu⁶⁴.

İsmail Hakkı Tonguç'un bu raporu, onun sorunu çözmeye girişmeden önce tam olarak sorunu analiz etmesi, realiteyi ortaya koyarak çözümü buna göre düşünmesi, kırsal olan eğitiminin hem nicel hem de nitel olarak çözümlenmesi gereken bir sorun olduğunu göstermesi bakımından çok önemlidir ki bu rapor, daha sonra yapılacak atılımlara temel oluşturacaktır.

Tonguç, kendisinden önce rapor verenlerin en realistlerin bile gözden kaçırdığı bir noktayı belirtmiştir. Bu da basit bir noktanın belirtilmesinden başka bir şey değildir. Türkiye'de demokrasinin; politik, toplumsal, ekonomik ve kültürel örgütlerinin dayanağı olacak olan Türk köylüsüdür. Bunlar, 400 nüfustan aşağı nüfuslu yerlerde yaşayan, bütün Türkiye'nin yarısından fazlasını teşkil eden kitledir. Bu kitlenin yaşadığı yerler, okul çağına gelen çocuk sayısı kırkı geçmeyen ve belki daha az olan yerlerdir. Demek ki Türk evriminin baş problemi bu bilinmeyen ve erişilmesi zor olan yarıdan fazlaya erişmektir⁶⁵.

Bu köy toplumlarının kendi kalkınmaları için verebilecekleri şey et ve kemiktir. Devletin de bunlara sonsuz yıllar harcayabileceği parası yoktur. Sadece bir tanesinin bile klasik usullerle eğitimi ve bu işlerin devamı masrafların karşılanması devletin gücü dahilinde değildir. Halbuki bu kitleyi modern uygarlığın şartlarına uygun düzeye getirmeden; siyasi, hukuki ve sosyal reformlar bir süsten başka bir şey olmayacaktır. Bu yapılmaksızın ne kaynaşmış bir ulus, ne de modern bir toplum olunabilir⁶⁶.

İşte Tonguç'un bu yalın hakikati ve köylerin demografik durumunu tespit edişi, Köy Eğitimleri denemesini başlatacaktır.

⁶⁴ Tam metin Bkz.: Tonguç, İ.H., *İlköğretim Kavramı*, s.s. 266-296.

⁶⁵ Kirby, *a.g.e.*, s. 110.

⁶⁶ Kirby, *a.g.e.*, s. 110.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜNÜN KURULUŞU

I. ENSTİTÜ KURULMADAN ÖNCEKİ GELİŞMELER

A. Mahmudiye Eğitim Kursunun Açılması

Köy Eğitimcileri denemesi, kırsal alandaki eğitim sorununun çözümüne yönelik ilk ciddi adımdı. Gerek 1930'lu yıllarda Kemalist iktidarın kırsal eğitimin gerçekleştirilmesine yönelik kararlı tutumu, gerek Saffet Arıkan'ın Milli Eğitim Bakanı olması ve gerekse İsmail Hakkı Tonguç gibi birinin İlköğretim Genel Müdürü olması bu projenin gerçekleştirilmesinin en önemli etkenleridir. Köy Eğitimcileri projesi, o tarihe kadar yapılan hamlelerin pek sonuç vermemesi, yeni yöntemler düşünülmesi sonucu ortaya çıkmıştı. Türkiye'de yaklaşık 40.000 köy vardı. Bu köylerin 32.000 de nüfus 400'ün altındaydı. Bu köylerin pek çoğunda ilköğretim çağındaki çocuk sayısı da 40'ın altındaydı. Buralarda yaşayan toplam nüfus ise 8.000.000 kadardı¹. Yani Türkiye'deki nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturuyorlardı. Buralarda eğitimsizlik had safhadaydı. Buralara öğretmen göndermek gerekiyordu. Ancak Cumhuriyet rejimi, henüz büyük köylere dahi öğretmen gönderebilmiş değildi. Ayrıca bu küçük köylere, Öğretmen Okullarından çıkan öğretmenleri göndermek de pek mümkün olmamaktaydı. Zira her şeyden mahrum bu köylerde çalışmak onlara, haklı olarak, çok zor gelmekteydi. Bilmedikleri, tanımadıkları, alışık olmadıkları bir yaşam tarzı idi bu. Kaldı ki Öğretmen Okulu mezunları köylere gönderilseler ve orada yaşasalar dahi, aldıkları eğitim; köy toplumunu dönüştürmeye, köyün 'canlanmasına', köyün iktisadi hayatını iyileştirmeye yönelik, bunları başarmalarını sağlayacak nitelikte bir eğitim değildir. Dolayısıyla onlar, sadece 'mektep öğretmenliği' yapabilirler ki, bu, yeni rejimin köy öğretmeninden beklediği görevlerin yalnızca bir tanesidir.

Bir başka sorun ise, genç Cumhuriyet'in mali sıkıntısıydı. Yeni rejim, istediği vasıfta çok sayıda öğretmeni bir çırpıda yetiştirse dahi, bütçe, bu kadar öğretmene verilecek maaşın yükünü kaldıramayacak bir durumdadır. Zaten 26 ilde öğretmenlerin

¹ Tonguç, İ. H., *İlköğretim Kavramı*, s. 269.

maaşları ödenememiş ve birikmiştir². Öyleyse ne yapmak gerekmekteydi? Cumhuriyet rejimi, sekiz milyon vatandaşın yaşadığı bu köyleri kendi haline bırakamazdı. Bu, hem rejimi kuranların temel felsefesine ters düşer ve hem de Cumhuriyeti kuran kadronun gerçekleştirmek istediği ülkelere ulaşabilmesini engellerdi. Peki bu sorun nasıl çözülecekti?

1. Kursun Açılması

Cumhuriyet rejiminin böyle zorlu ve hayati öneme sahip bir sorununun olması ve bu sorunu çözmeye konusundaki kararlılığı, ortaya çok orijinal bir fikrin çıkmasını sağlamıştır. Fikir şudur: Askerlikte yeteneklerini ispat ederek onbaşı veya çavuş rütbesine* erişmiş köy kökenli gençleri, belli bir eğitiminden geçirerek, köyelerine Eğitimci olarak göndermek.

1936 yılının ilk günlerinde, Bakan Arıkan; müsteşar Rıdvan Nafiz, Talim Terbiye Kurulu Başkanı İhsan Sungu ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'u bir toplantıya çağırdı ve ilk kez az nüfuslu köylerde açılacak üç sınıflı okullara öğretmen bulmak için askerliklerini çavuş ve onbaşı olarak yapmış olanlardan yararlanma düşüncesini açtı. Eğitim tarihinin en özgün ve ilginç deneylerinden biri bu sözlerle başlayacaktı³.

Köy için yetiştirilmesi düşünülen yeni Eğitimci, daha ilk bakışta geleneksel köy öğretmeninden ayrılmaktadır. Eğitimci, belli okul basamaklarından geçen çocuklar veya gençler arasından seçilmemişlerdir. Onların seçilmesi, görülmemiş bir yenilik getirmiştir. Askerlik görevini bitirmiş, ordudaki başarısı ile onbaşılığa veya

² CBMEBMEİSD, C.II, s. 121.

* Aslında Köy Eğitimci Yasasında, Eğitimci adaylarının onbaşı veya çavuş olmaları gerekliliğine dair bir ibare yoktur. Askerliğini başarı ile tamamlamış, okuma-yazma bilme şartı mevcuttur. Ancak konuyla ilgili kaynaklarda, Eğitimci adaylarının onbaşı veya çavuşlar arasından seçildiği yazılıdır. Bu durumun nedeninin; okuma-yazma bilenlerin askerlikte genellikle onbaşı veya çavuşluğa yükseltildiklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Görüşme yapılan bir Eğitimci de, kendisinin okuma-yazma bildiği için askerde onbaşılığa yükseltildiğini belirtmiştir. Ancak, arşivde bulunan Köy Eğitimci seçimine ait bir belgede Eğitimci adayının er olduğu yazılıdır. Dolayısıyla, Eğitimci adaylarının genelinin onbaşı veya çavuşlar arasından seçildiği doğru olmakla birlikte, okuma-yazma bilme kaydıyla askerliğini er olarak yapanların da Eğitimci olarak seçildiği düşünülmelidir. Karşılaştırınız; Maarif Vekaleti, 3238 sayılı Köy Eğitimci Kamun ve Talimatnamesi, TC Tarım ve Kültür Bakanlıkları Köy Eğitimci Yetiştirme Kursları Neşriyatı, No: 26, Devlet Basımevi, İstanbul 1938, s. 3; İlhan Başgöz, Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk, s. 170; Bahattin Uyar, Tonguç'un Eğitimci, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara 2000, s. 78; Afyon ili, Beypazarı ilçesi, Karabire Köyünden, 1330 (1912) doğumlu Hasan Hüseyin Atak'a ait, Köy Eğitimci Namzedi Tetkik Fişi.

³ Tonguç, Engin, a.g.e., s. 270.

çavuşluğa yükselmiş 20 yaşın üzerindeki gençler, Eğitimci olarak yetiştirilecektir. Türk ordusunun, yetiştirdiği insanları çavuş veya onbaşı olarak seçmek ve eğitmek için sağlam ve başarılı bir geleneği vardır. Ordu; bilgisi, görgüsü, çalışkanlığı ve liderlik yeteneği bakımından üstün olmayan erleri çavuş, onbaşı yapmaz. Er olarak askere gidip de çavuş olarak köyüne dönen gençler çevrelerinde haklı bir saygı ve sevgi uyandırır. Onların adı, genellikle; Hasan Çavuş, Mehmet Çavuş vs. olarak anılır. Hatta aileleri bile Çavuşgiller olarak tanınır. Durgun ve geleneksel köyde dış dünyayla, kentle ve yeni teknikle tanışıklığı olan tek insanının, o vakitler, çavuş olması onu, köyün gerçek bir lideri yapar. Köylü, güçlüklerinde ondan akıl sorar, ona güvenir. Eğitimcilerin çavuşlar arasından seçilmesi, daha ilk adımda sağlam bir insan kaynağı bulunduğunu gösterir⁴.

Askerliğini onbaşı veya çavuş olarak yapan köylü gençlerden Eğitimci olarak yararlanılması fikrinin nereden çıktığı ve bu fikrin kime ait olduğu konusunda çeşitli görüşler vardır.

Saffet Arıkan, Hakkı Tonguç ve diğer bazı yazarlar fikri Atatürk'e çıkarmaktadır. Onlara göre, Atatürk, çavuşların öğretmenlik işinde kullanılmasını Arıkan'a salık vermiştir ve Eğitimci projesi bu şekilde başlamıştır⁵.

Bundan farklı bir görüşü Fay Kirby ileri sürmektedir. Ona göre, fikir Tonguç'un olmalıdır. Tonguç; alçak gönüllüğü, övünmeyi sevmeyen kişiliği ile başarılarını başkalarına mal etmeyi zevk duyardı. Bu yüzden Kirby, Eğitimci fikrinin Tonguç'a ait olduğunu söyler⁶.

Aslında fikrin kökenini arayıp bulunması pek de önemli değildir önemli olan bu fikri uygulama alanının bulunup bulunmadığını aramak, sonrada onu hayata aktaran çalışmaları yürütüp başlatmaktır. Uzun tartışmalardan sonra 'çavuş öğretmen' önerisi üzerine İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün ayrıntılı bir çalışma yapması kararlaştırılır.

Hakkı Tonguç, günlük işleri tümüyle Şube Müdürlerine bırakarak Türkiye için gerçek bir köy eğitiminin yönü üzerinde çalışmaya başlamıştı. Yaptığı köy gezilerinde okulsuz köylerle, yıllardan beri okulu olan köyleri gezmiş ve bunları karşılaştırmıştır. Okulsuz köylerde; okuma yazmayı askerlikte öğrenmiş erlerin, gençlere okuma yazma

⁴ Başgöz, a.g.e., s. 170.

⁵ Cimi, *Tonguç Baba*, s.s. 22-23.

⁶ Bkz.: Kirby, a.g.e., s. 111.

öğrettiklerini, yıllardan beri okulu olan köylerde; ilkokuldan çıkan çocukların birkaç yıl içinde okuma yazmayı bile unuttuklarını, işe yaramayan bilginin köylüye pek fayda getirmediğini saptamıştı. Hakkı Tonguç, bu inceleme gezisinde elde ettiği izlenimlere dayanarak, köylerin gerçeklerine ve ihtiyaçlarına göre bir eğitimin yönlerini de kendi görüşlerine göre çizmiş ve ilk adımları planlamıştır⁷.

Tonguç bu araştırma gezisinden olumlu izlenimlerle dönmüş ve Milli Eğitim Bakanlığına bu konuyla ilgili bir rapor vermiştir. Onun verdiği rapor Bakanlıkta incelenirken, bir yandan da bu işte görev almasında yarar görülen ve istekli olan İlköğretim Müfettişleri ve İlkokul Öğretmenlerinden bir kurul oluşturuldu. Tonguç, bu kurulu yöneterek eğitim seferberliğinin amaç ve ilkelerini açıkladı. İşe ilk olarak Eğitimci yetiştirme işinden başlanacağını, arkasının geleceğini anlattı⁸.

Kurulun yaptığı toplantılarda Eğitimci Kursu fikrine karşı çıkanlar da vardı. Daha sonra Çifteler Köy Enstitüsü Müdürü olacak olan Rauf İnan bu konuda şunları anlatır:

"Bu işin ne olduğunu İlköğretim Genel Müdürü Hakkı Tonguç açıkladı. Nüfusu 150'den aşağı yerler için bir çıkar yol bulmak gerekti. Askerlik görevinde okuma ve yazma öğrenmiş, onbaşı ve çavuş olmuş köylü gençleri yoğun bir çalışma ve yalın öğretim yöntemlerini göstererek onları küçük köylere göndermek.(...)Bizim onlar için ve okulları için kitap yazıp program yapmamız için çağrıldığımızı söylüyordu Tonguç... Biz bunun öğretmenliğe ve öğretmenlik mesleğine aykırı olduğunu ileri sürerek karşı çıktık. Bu karşı çıkış birkaç gün sürdü."

Rauf İnan'ın da belirttiği gibi bu karşı çıkışlar yalnızca birkaç gün sürecek sonunda Tonguç onları ikna etmeyi başaracaktı.

Bu komisyonun üyeleri, 1936 Mayıs ve Haziran ayı boyunca iki ay çalışarak Eğitimcilerin çalışma yönetmeliğinin hazırlıklarını yapacaklar, onların kurs programının temel ilkelerini saptayacaklar, köylere gittikleri zaman kullanacakları birinci, ikinci, üçüncü yıl ders kitaplarının yazılması işlerine başlayacaklardı¹⁰.

⁷ Arman, Hürrem, *Piramidin Tabanı: Köy Enstitüleri ve Tonguç*, İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara 1969, s.s. 195-196.

⁸ Türkoğlu, Pakize, *Tonguç ve Enstitüleri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2000, s. 127.

⁹ İnan, Rauf, *Bir Ömrün Öyküsü*, Öğretmen Yayınları, C.I, Ankara 1986, s. 164.

¹⁰ Tonguç, Engin, *a.g.e.*, s. 280.

Eğitmen Kursunun işleyişinde, Tarım ve Ekonomi Bakanlıkları ile işbirliği yapılacaktı. Özellikle Tarım Bakanlığı ile yapılacak işbirliği çok önemliydi. Eğitim denemesi, köyde eğitim giderlerinin karşılanması sorununa yeni ve Türkiye'nin gerçeklerine uygun bir uygulama getirmekteydi. Genç Türkiye'nin bütçesi çok kısıtlı idi ve binlerce köy öğretmene maaş vermek imkansızdı¹¹.

Böylece, Eğitimcileri maaşa bağlamak usulü terk edildi. Milli Eğitim Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ile işbirliği yaparak, Eğitmeni, köyün üretim hayatına bağlamanın yollarını aradı. İki Bakanlık bir anlaşmaya vardılar. Buna göre, Eğitmenin, okul ve öğretim ile ilgili çalışmalarını Milli Eğitim Bakanlığı yüklenecek, onların aynı zamanda bilgili birer çiftçi olmalarını sağlamak için gerekli çalışmaları Tarım Bakanlığı yapacaktır. Eğitmene, Tarım Bakanlığı kredi bulacak, yeni üretim araçları sağlayacak, onların iyi birer çiftçi olabilmeleri için ne gerekiyorsa yapacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı ise, onları, öğretmen olarak yetiştirecek ve köyde yapacakları öğretmenlik için pek küçük bir aylık verecekti. Bu aylık, öteki ilkokul öğretmenlerinininkinden yaklaşık 15 kat daha azdı. Böylece bir taşa iki kuş vurulmuş oluyordu. Eğitmenin kişiliğinde, köye, yalnız bir öğretmen değil, modern tarımı bilen, yeni üretim araçlarıyla donatılmış iyi bir çiftçi de girecekti. Üstelik bu yolla öğretmen köy hayatının bölünmez bir parçası olacak, ilk fırsatta köyden kaçmak, bir kente kapağı atmak için uğraşmayacaktı¹².

Böylece ilk Eğitim Kursunun açılması aşamasına gelindi. Açılacak ilk kurs, deneme niteliğinde olacaktı. Zira, temel noktaların dışında henüz kesin bir müfredat programı ve çalışma yönetmeliği yoktu. Bunlar, deneme kursundan alınan dönütler üzerinde oluşturulacaktı. Aslında bu yöntem, Tonguç'un çalışma yöntemi idi. O, bir işe kesin şeklini önceden vermez, yapılan çalışmalardan elde edilen veriler ışığında yasa yönetmelikleri biçimlendirirdi.

Nihayet 1936 yılının Temmuz ayında, ilk Eğitim adayları köylerden seçildiler. İlk Eğitim Kursu, deneme niteliğinde, Eskişehir'in Çifteler Bucağının

¹¹ Başgöz, *a.g.e.*, s. 172.

¹² Başgöz, *a.g.e.*, s. 172.

Mahmudiye Köyündeki ilkokulda açıldı. Kursun burada açılmasının nedeni, Çifteler harası araçları ve tarım elemanlarından Eğitimci yetiştirilmesinde yararlanmak içindi¹³.

Kurs müdürlüğüne, aynı zamanda çiftliğin müdürü olan Tarım Mühendisi Numan Kırış atanmıştı. Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim şefi adı altında, iki müfettiş görevlendirdi. Bunlardan biri, Ankara İlköğretim Müfettişi Mehmet Emin Soysal; diğeri ise Müfettiş Bayram Karatan idi. Soysal eğitim konularına, Karatan da yönetim işlerine bakacaktı. Böylece ilk kurs; bir müdür, iki eğitim şefi ve on iki öğretmen ile açılmıştı¹⁴. Bu tarihlerde, sonradan Milli Eğitim Bakanı olacak olan, Hasan Ali Yücel şöyle diyordu:

“Türk köyüne ve Türk köylüsüne giden yolun başlangıcındayız. Onun sesini yeni yeni işitiyor, onun hakiki manzarasını yeni yeni görüyoruz. Bir milletin tarihinde on onbeş yıl; asırlar süren ihmallerin doğurduğu yoksullukları, hastalıkları dibinden silip süpürmek için yetecek bir zaman değildir. Türk münevveri yeni işitmeye başladığımız bu sese teveccüh eder, onun geldiği tarafa doğru yürürse zaman dediğimiz bu yolun uzunluğunu azaltmak mümkün olur¹⁵.”

Böylece, kırsal alandaki eğitim sorununu çözmeye yönelik, o zaman kadar uygulanan projelerden büyük bir farklılık arzeden, orijinal bir girişim başlamıştır.

Mahmudiye Eğitimci Kursunun ikinci döneminde, yani 1936-37 eğitim öğretim yılında, Kurs, birisi Mahmudiye’de, diğeri Hamidiye’de olmak üzere iki yerde birden açıldı. Mahmudiyedeki kurs, stajlarını bitirerek dönen birinci dönem kursun öğrencilerine; Hamidiye’de açılan kurs ise yeni alınan Eğitimci adaylarına eğitim verecekti. Böylece bu tarihten sonra Mahmudiye Eğitimci Kursu, Mahmudiye ve Hamidiye olmak üzere iki kısımlı olacaktır. Bu dönemde öğretim kadrosu; üçü müfettiş, on beş kültür dersi, onu tarım dersi öğretmeni olmak üzere 28’e yükselmişti¹⁶.

Mahmudiye Eğitimci Kursundan kısa zaman içerisinde çok olumlu sonuçlar alınması üzerine, bu girişimi yaygınlaştırmak ve yasal dayanağına kavuşturmak için çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmaların sonucunda, 11.06.1937 tarihinde, Köy

¹³ Türkoğlu, a.g.e., s. 127.

¹⁴ Tonguç, Engin, a.g.e., s.s. 287-288.

¹⁵ Yücel, Hasan Ali, *Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları Konuşmaları*, Yay. Haz: Mustafa Aydoğan, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1997, s. 74.

¹⁶ Balkır, Süleyman Edip, *Eski Bir Öğretmenin Anıları*, Arı Kitabevi, İstanbul 1968, s. 260.

Eğitmenleri Kanunu kabul edildi. Yasada; nüfusları öğretmen göndermeye elverişli olmayan köylerin, eğitim-öğretim işlerini görmek ve ziraat işlerinin modern bir şekilde yapılmasını sağlamak için Eğitimci yetiştirileceği yazılıydı. Eğitimci; ziraat işleri yaptırılmaya elverişli yerlerde açılan kurslarda yetiştirileceklerdi. Bu Eğitimcilere verilecek ücreti, Milli Eğitim Bakanlığı karşılayacak, Ziraat Bakanlığı da; Eğitimcilere tohumluk, fidan, damızlık hayvan ziraat aletleri gibi malzemeleri temin edecekti¹⁷.

Böylece Cumhuriyet rejimi; az nüfuslu köylere göndereceği Eğitimci aracılığıyla, hem köydeki eğitim-öğretim konusunu gerçekleştirecek ve hem de köye modern tarım tekniklerinin girmesini sağlayacaktı. Her iki konu da yeni rejim için son derece önemliydi.

2. Kursa Öğrenci Alımı

Mahmudiye'de Temmuz ayında açılan ilk Eğitimci Kursuna; Ankara köylerinden 84, aday katılmıştır. Bu ilk kurstan sonra Mahmudiye'de 1937'de açılan ikinci kursa ise Ankara'nın yanı sıra Eskişehir ve Afyon'dan* da öğrenci alınmıştır¹⁸.

Eskişehir'de yaşayan tek Eğitimci olan Veli Çalışır, Eğitimci Kursuna girişini şöyle anlatmaktadır

"1935 yılında askerden döndüm. Yılımı hatırlamıyorum ama Köroğlu gazetesinden, Atatürk'ün Eğitimci alacağını öğrendim. Muhtara haber ettim. Bu iş için birileri gelirse bana haber et dedim. Seyitgazi'nin Aksekler köyü öğretmeni gelmiş bizim köye. Muhtara 'köyde askerliği onbaşı veya çavuş olarak yapmış gençler varsa topla getir bana.' demiş. Muhtar, bana bekçi ile haber etti. Ben akşamüzeri muhtarlık binasına vardım. Orda muhtarın oğluyla damadı vardı. Oğlu onbaşı idi, onu biliyorum ama damadı nefer idi. Öğretmen bir zarf çıkardı. Zarfı açtı içinden kağıt çıkardı bize verdi. Bunları okuyun karşılıklarını doldurun dedi. Ben okudum, yaptım. Diğerleri yapamadı. Hatırladığım kadarıyla Türklerin nereden geldiğini sormuşlardı. Ben yazdım Orta Asya'dan geldiklerini. Bize bunu askerde öğretmişlerdi. Bir de toplama vardı. Böyle rakamları alt alta yazmışlar, bunu toplayın diyordu. Sınavdan sonra öğretmen dedi 'Size jandarma gelecek haber edecek, kazananlar Eskişehir'e gidecek.' dedi. Jandarma geldi gerçekten, ama tarihini hatırlamıyorum. Bana dedi; 'Sen sınavı kazanmışsın Eskişehir'e Merkez

¹⁷ Maarif Vekaleti, 3238 sayılı Köy Eğitimci Kanunu ve Talimatnamesi, TC Tarım ve Kültür Bakanlıkları Köy Eğitimci Yetiştirme Kursları Neşriyatı, No: 26, Devlet Basımevi, İstanbul 1938, s.s. 12-13.

* 1940'dan sonra Enstitülerin açılması ve Eğitimci Kurslarının Enstitülere bağlanmasıyla, Eskişehir'deki Eğitimci Kursuna Ankara'dan öğrenci alınmayacaktır. Zira, Ankara'da bir Enstitü ve bu Enstitüye bağlı bir Eğitimci Kursu kurulmuştur ve artık bu ildeki Eğitimci adayları o kursa gideceklerdir.

¹⁸ Balkır, *Eski Bir Öğretmenin Anıları*, s. 179.

Karakoluna gideceksin.' dedi. Bizim köyde benden başka kazanan yoktu. Ben Eskişehir'e gittim kağıdı aldım. Sonra Hamidiye'ye gittim teslim oldum¹⁹."

3238 Sayılı Köy Öğretmenleri Kanununun gerekçe kısmında, Köy Öğretmeni adaylarının sahip olması gereken özellikler çok açık surette belirtilmekteydi. Buna göre; Öğretmen adayı; köy hayatını bütünüyle yaşamış ve bu hayatı çok iyi bilen, köyde karşılaşabileceği güçlüklerin üstesinden gelebilecek nitelikte, bıkmadan çalışabilecek karakterde bir kişi olmalıdır. Ayrıca, köydeki çocuklara ve yetişkinlere okuma-yazma, yurt-yaşama bilgisi, matematik bilgilerini öğretebilecek, köyde tarım işlerinin niteliğini yükseltebilecek bir bilgiye sahip olması gerekmektedir. En önemlisi de köyün geleceği ile kendi geleceğinin ve bunlarla da devletin geleceğinin birbirine bağlı olduğunu bilerek çalışacak vasıfta olması gerekmektedir²⁰.

Yasanın gerekçe kısmında Öğretmende bulunması gereken özellikler sıralandıktan sonra şöyle denilmektedir:

"Bu vasıfların bir kısmını kendiliğinden taşıyan ve diğerlerini de rasyonel hareket edilerek yetiştirildiği takdirde kolayca iktisap edilecek(kazanabilecek) olan elemanı da, ancak okuma yazma bilen ve askerlik vazifesini de başarı ile bitirmiş olan, köyüne bağlı köylüler arasından bulmak mümkündür²¹."

Öğretmen adaylarının seçimi sırasında bir seçim fişi dolduruluyordu. Bu seçim fişinde yer alan bilgiler, seçimde gözetilen hususları anlamak bakımından önemlidir. Öğretmen adayları seçim fişlerinde şu bölümler vardı²².

I. Bölüm: Köyün Durumu:

Bu bölümde köyün adı, bağlı bulunduğu kaza ve nahiye, kazaya uzaklığı, köyün nüfus sayısı, köyün hane sayısı, köyün 9-14 yaşlarındaki kız ve erkek çocuk sayısı, köyde okuma yazma bilenlerin sayısı, köyde okul olup olmadığı, köyün geçim vasıtaları başlıkları vardı.

¹⁹ Eskişehir ili, Türkmentokat köyünden, 1325 (1907) doğumlu Veli Çalışır ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

²⁰ Maarif Vekaleti, 3238 sayılı Köy Öğretmenleri Kanun ve Talimatnamesi, s. 17.

²¹ A.g.e., s. 17.

²² Afyon ili, Beypazarı ilçesi, Karabire Köyünden, 1330 (1912) doğumlu Hasan Hüseyin Atak'a ait, Köy Öğretmen Namzedi Tetkik Fişi, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

II.Bölüm: Eğitimci Namzedinin Genel Bilgi Bakımından Durumu:

Bu bölümde, Eğitimci adayının genel sıhhati, askerliğini nerede, ne zaman, hangi alayda yaptığı, askeri sınıfı, medeni hali, varsa çocuk sayısı, eğitimcilik yapmak üzere sınırları kendi köyüne bitişik komşu köylerde çalışıp çalışmayacağı, okuma yazma seviyesi, matematik bilgisi, genel bilgisi (harita, tarih, devlet teşkilatı) ve ahlaki durumuna ait bilgiler mevcuttu. Bu bölümün ikinci kısmında eğitimci adayının çiftçilik bakımından durumu inceleniyordu.

Değerlendirme fişinin en sonunda adayın kendi el yazısı ile on satırlık bir parça yazması için bir bölüm bulunur. İncelenen Tetkik Fişinde, Eğitimci adayının yazdığı satırlar, o dönemdeki okullaşma sorununu ortaya koyması ve Eğitimci adaylarının bu işe istekliliğini göstermesi bakımından önemlidir. Eğitimci adayı kendi el yazısı ile şu satırları yazmıştır:

“Ben Sama köyündenim. Ne kendi köyümde ve ne de köyüme yakın başka köylerde mektep yoktur. Sama'ya olmadığı halde Tepelardı köylerinden hangisinde olursa çalışmaya hazırım. Bu benim en büyük arzumdur. Bu arzum yerine geldiği takdirde kendimi bahtiyar sayacağım. Eğitimci olduğum köyün her hususta yükselmesi ve kalkınması için bütün varlığımla çalışacağım söz veriyorum²³.”*

Gerek yapılan görüşmeden, gerekse incelenen tetkik fişinden anlaşıldığı kadarıyla, Eğitimci adayı seçimi, köy öğretmenleri tarafından yapılıyor ve adaylar bir sınava tabi tutuluyorlardı. Genç Türkiye Cumhuriyetinin kırsal alandaki eğitim sorununu çözmek ve bunun yanı sıra Eğitimcinin aracılığıyla köye ileri tarım tekniklerini sokmak gibi çift yönlü bir işlevi gerçekleştirmek istediği anlaşılmaktadır. Bunun için ordu gibi çok büyük bir insan kaynağına sahip bir kurumu kullanmak ise gerçekten rasyonel bir uygulamadır.

3. Kurstaki Eğitim Öğretim Faaliyetleri

Eğitimci Kursunda uygulanan eğitim-öğretim, klasik yöntemlerden oldukça farklıydı. Kültür derslerinin yanı sıra, tarım ve sanat derslerine de yer veriliyordu.

* Tetkik Fişinde, Eğitimci Namzedinin Karabire köyünden olduğu yazılıdır. Kanımızca, Eğitimci adayı seçimi o köyde yapılmış, yada aday Sama köyünden olduğu halde Karabire köyünde ikamet etmektedir.

²³ Afyon ili, Beypazarı ilçesi, Karabire Köyünden, 1330 (1912) doğumlu Hasan Hüseyin Atak'a ait, Köy Eğitimci Namzedi Tetkik Fişi, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Böylece, Eğitimci olarak köylere gönderilecek kişi, köyde okuma yazma öğretmenin yanı sıra, köye yararlı diğer bilgileri de öğretebilecekti. Tonguç, daha Eğitimci Kursları açılmadan önce, sonradan Çifteler Köy Enstitüsü müdürü olacak olan, Rauf İnan'a yazdığı bir mektupta şunları söylüyordu:

“Askerlerden köylerde istifade meselesi anladığım tarzda okuma yazma için düşünülüyor. Biz, yapmacık münevverle köylere giremeyiz. Onun için köyü harekete geçirebilecek içinden eleman bulmak lazımdır. Bu itibarla nüfusları 150'den aşağı köyler için öğretmen verebileceğimiz zamana kadar o köyün en kuvvetli adamını sosyal ve kültürel işlerde rol sahibi yapmak istiyoruz. Bütün bu teşebbüsün gayesi ve mesnedi köyde istihsali çoğaltmak, teknikleştirmek, olabildiği kadar rasyonalize etmektir. Hülasası dağılık, bitkin, perişan köyü hareketlendirmektir²⁴.”

Bu mektuptan anlaşılacağı üzere, Eğitimci Kurslarında yetişen elemanlardan, yalnızca köydeki çocuklara okuma yazma öğretmesi değil, aynı zamanda köyü canlandırması isteniyordu. Doğal olarak bu kurslarda verilecek eğitim de bu doğrultuda şekillenecekti.

Mahmudiye Eğitimci Kursunda eğitim süresi 7 ay idi. Bu sürenin ilk 4,5 ayını bitirdikten sonra köylere staja gidecekler ve stajdan döndükten sonra 2,5 ay daha eğitim göreceklerdi²⁵.

Öğrenciler gruplara ayrılmışlardı ve her grubun başında bir öğretmen vardı. Her öğretmenin 10-15 kadar öğrencisi bulunmaktaydı. Bu gruplar; Dumlupınar, Çaldağı, Sakarya gibi tarihi ve coğrafi isimlerle adlandırılmıştı. Kursta, ders olarak okuma yazma öğretiminin yanında; tavukçuluk, ziraatçılık bilgileri de verilmekteydi. Kurstaki öğretim, yaparak ve yaşayarak öğrenme yöntemine dayanmaktaydı²⁶.

Genellikle yarım gün ders, yarım gün uygulama olmak üzere, sabah saat yediden, akşam altı buçuğa kadar çalışılıyor, akşamları sekiz dokuz arası mütalaa yapılıyordu. Mahmudiye Eğitimci Kursu, 1936 Temmuzunda açıldığında henüz ders kitapları yoktu. Sadece, kursun oluşturulmasına çalışan komisyonun taslak olarak hazırladıkları konular mevcuttu. Bu konular, grup öğretmenlerine dağıtılarak haftalık

²⁴ Tonguç, İsmail Hakkı, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, Yay. Haz: Engin Tonguç, Güldikenî Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1999, s.s. 11-12.

²⁵ Tonguç, İ. H., *Kitaplaşmamış Yazıları*, s. 55.

²⁶ Binbaşıoğlu, a.g.e., s. 228.

programlar yapılyordu²⁷.

1937 yılında, Eğitim Kurslarıyla ilgili yasa çıktıktan sonra, Eğitimciler, okuyacakları ve kendilerinin de köylere gidince okutacakları ders kitapları verildi. Bu kitaplar; birinci yıl kitabı, ikinci yıl kitabı, üçüncü yıl kitabı adlarını taşıyordu. Mahmudiye Eğitim Kursu, ikinci dönem öğrencileri ve daha sonrakiler eğitimlerini bu kitaplarla yaptılar. Mahmudiye Eğitim Kursunun ikinci dönem eğitim şeflerinden olan Süleyman Edip Balkır anılarında bu konuyu şöyle anlatır:

“Aynı çevreden olanları dokuzar onar kişilik kümelerle ayırdık. Bu grupları kolayca ayırabilmek için her birine ayrı ayrı isimler verdik. Başlarına birer öğretmen vererek işe başladık. İlk on beş gün kendilerine dağıttığımız alfabelerden büyük kitap harfleriyle kopya yaptırarak. Bununla hem temel yazıyı kavrama işi üzerinde durulmuş, hem de kelimelerin bütünüyle kavranmalarını imkan kazandıracak müdahaleler yapılmıştır. Hesap dersinde rakam yazma ve okuma da bu işle paralel götürülmüştür. Bunu izleyen çalışma, asıl iş için bir geçiş dönemi oluşturmuştur. Üzerinde çalışacakları kitabın, okuma yazma, hesap ve yurt yaşama bilgisi konuları üzerindeki uğraşmalar, bir taraftan onların düzeylerini geliştirirken, diğer taraftan asıl kendilerinin işleyeceği konular üzerinde kestirme bir hazırlık kıymetini hedefliyordu. Başlangıç ve geçiş dönemi, şimdiye kadar toprakla uğraşmış bu insanlara büyük zorluklar yüklemiştir. Burada bütün dikkatimizle üzerinde durduğumuz taraf, bunları ümitsizliğe düşürmemektir. Şevk verici teşviklerimizle onları karamsarlıktan kurtardık. Bu hazırlıklardan sonra programın uygulanmasına geçildi. Birinci Yıl Kitabı bitirildi. Ellerindeki bütün ziraat kitapları okutuldu²⁸.”

Yedi aylık eğitim süresince okutulan dersler ve saatleri şöyleydi²⁹:

Dersler	Toplam Saat
1. Türkçe (Yazı, Okuma, Tahrir)	210-285
2. Aritmetik ve Geometri	175-240
3. Yurt ve Yaşama Bilgisi	210-285
4. Atölye Dersleri.	50-60
5. Eğitim Bilgisi (Köy Eğitimi, öğretim metodu, Ders tatbikatı)	85-90
Toplam	730-960

²⁷ Uyar, Bahattin, *Tonguç'un Eğitimcileri*, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara 2000, s. 126.

²⁸ Balkır, a.g.e., s. 184.

²⁹ Bayram, Feridun, *Eğitimciler: Öğrenmeyi Öğretme Ustaları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 256.

Bu dönemde, Eğitimci Kursunda uygulanan bir günlük çalışma programı, kurstaki eğitim-öğretim niteliğini ortaya koymaktadır. Çalışma programları her hafta için ayrı ayrı yapıyordu. Bu haftalık programın içindeki bir günlük çalışma planı şöyledir³⁰:

Öğleden önceki çalışma

Yapılacak iş	Kümeler	Saat
1. Serbest Okuma ve yazı	Bütün kümeler	7.00-8.00
2. Atölye	Ergenekon	8.00-12.00
3. Atölye	Çankaya	8.00-12.00
4. Ders tatbikatı (yazılı ifade)	Tınaztepe, Altıok, Sakarya	8.00-12.00
5. Ders tatbikatı(yazılı ifade)	Göçyolu, Bozkurt, İnönü, Kocatepe	8.00-12.00

Öğleden sonraki çalışma

Yapılacak iş	Kümeler	Saat
1. İnşaat	İnönü	14.00 - 17.30
2. Atölye	Kocatepe	13.30-15.30
3. Atölye	Tınaztepe	15.30-17.30
4. Tarla ziraati	Altıok, Göçyolu Bozkurt, Ergenekon	14.30-15.30
5. Tavukçuluk	Altıok, Göçyolu Bozkurt, Ergenekon	15.30-17.30
6. Kültür Dersi	Sakarya, Çankaya	14.30-17.30
7. Serbest okuma	Bütün kümeler	19.30-20.30

Görüşme yapılan Eğitimci Veli Çalışır, kurstaki eğitim-öğretim konusunda şöyle demektedir:

"Bize kursta Türkçe, Matematik filan gösterdiler. Bir de tarım dersimiz vardı. Biz inşaatta da çalıştık kurstayken. Mahmudiye Öğretmen Okuluna kerpiç

³⁰ Eskişehir-Mahmudiye Eğitimci Kursu'nun 13.10.1937 tarihindeki çalışma programı, Eskişehir-Mahmudiye Köy Eğitimci Yetiştirme Kursu Eğitim Şefi Süleyman Edip Balkır'ın, İktisat Umum Müdürlüğüne gönderdiği, 23.10.1937 tarihli raporu, Balkır, a.g.e., s.s. 193-194.

kestik. Sıraylaydı. Kime sıra gelirse küme küme gidip çalışırdık. Ben kerpiç ustasıydım³¹.

Günlük çalışma planından da anlaşılacağı üzere, kursta Eğitimci adaylarına, sadece okuma-yazma öğretimi konusu anlatılmıyordu. Bunun yanı sıra ziraat, hayvancılık gibi bir takım konular da gösterilmekteydi ki, bunun amacı eğitimci olarak köylere gittiklerinde bu öğrendikleri bilgileri köyün yaşamına sokmaları düşüncesiydi. Zaten bu, onların görevleri arasındaydı. Zira 3238 sayılı Köy Eğitimci Kanununda, “Eğitimci, buldukları köylerde tarım işlerinin modern bir şekilde yapılması için köylüye rehberlik eder³².” denilmekteydi. Ayrıca uygulamalı olarak inşaat çalışmaları yapıyorlardı. Zira gittikleri köylerde okul binası yoktu ve Eğitimci, “Bulduğu köye Köy Kanununa tevfikan bir okul binası yaptırmak ve bu binanın her türlü yapım işlerinde çalışmak³³” ile mükellefi.

4. Eğitimci Kursunun Sonuçları

Kırsal alandaki eğitim sorununu çözmek ve köyü ‘canlandırmak’ üzere uygulamaya konulan Eğitimci Kursu uygulaması, bu konuda yeni açılımlar sağlamıştır. Bu uygulamanın çok özgün üç yönü vardır. Birincisi; askerliğini barı ile tamamlamış, okuma-yazma bilen köylü gençlerin, bu kurslara alınması uygulamasıyla, köylere öğretmen olarak gönderilecek büyük bir kaynak bulunmuştur.

Önemli olan bir başka nokta bu kaynağın köyün içinden gelmesi ve köy toplumunu çok iyi tanınmasıdır. Bu tarihlerde, Cumhuriyet hükümetinin şehirdeki Öğretmen Okulu mezunları ile, gerek sayısal olarak ve gerekse nitelik olarak kırsal alandaki sorunu çözemeyeceğini anlamış olduğu görülmektedir. Nitekim 1937 yılında çıkarılan Köy Eğitimci Kanununun gerekçe kısmında konuyla ilgili olarak şunlar yazılmıştı:

“Bina, öğretmen, ders vasıtaları yokluğu ve tahsisat azlığı gibi sebepler dolayısıyla Öğretmen Okullarımızın talebe sayılarını arttırmak ve bu surette bugünkünden daha fazla öğretmen yetiştirmek mümkün olamamaktadır.(...)Bugünkü Öğretmen Okullarımızın karakterleri de köye faydalı olarak, köyde kalacak ve oranın kültür ve iş hayatını inkişaf(geliştirmeye) ettirmeye müessir ve muktedir(etkili) olabilecek

³¹ Veli Çalışır ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

³² Maarif Vekaleti, 3238 sayılı Köy Eğitimci Kanun ve Talimatnamesi, s. 9.

³³ A.g.e., s. 9.

öğretmenler yetiştirmeye pek müsait değildir.(...)Bu durumu birdenbire değiştirecek, kısa zamanda müspet neticeler elde edebilmek de mümkün görünmemektedir³⁴."

Cumhuriyet rejimi, Eğitim uygulamasıyla, köylerde yaşayan, köyü tanıyan ve köyden kaçmaya çalışmayacak büyük bir kaynağı harekete geçirmiş olmaktadır. Bunlar zaten köyde ikamet ettiklerinden, eğitim-öğretim konusunda, Öğretmen Okulu çıkışlılara oranla, daha verimli çalışabilirlerdi. Mahmudiye Eğitim kursunun mezunlarından olan Veli Çalışır, köydeki çalışmalarını şöyle anlatır:

"Eğitmen olarak beni kendi köyüme, Eskişehir Türkmentokat köyüne tayin ettiler.(...)Türkmentokat köyünde okulu ben açtım. Çocukları topladım. Hepsini birinci sınıfa kaydettim. 1936'da başladım eğitmenliğe, dokuz sene yani üç devre çalıştım.(...)Bizde tedrisat sabah dokuzdan öğlen 12'ye kadardı. Sonra kendi işimize gücümüze bakacaktık. Ama benim işim yok gücüm yok. Tarlam yok. Ben, sabahtan akşama kadar okuttum çocukları(...)Bazı günlerde de akşamları büyükleri alıp okuttum³⁵."

Mahmudiye Eğitim Kursu, açılışından kısa bir süre sonra, öğrenci aldığı illerin köylerindeki okullaşma oranını ve öğrenci sayısını büyük ölçüde arttırmaya başlamıştır. Mesela, 1937-38 ders yılında Eğitim Kursunun, Eskişehir'in köylerindeki eğitim-öğretime etkisi şu şekildeydi:

1937-38 Eğitim-Öğretim yılında Eskişehir'in köylerinde 74 okul vardı. Bu okullarda; 79'u asıl, 14'ü münhale (açık olan kadroya) vekil olmak üzere, 96 erkek öğretmen ve 14'ü bayan öğretmen olmak üzere 110 öğretmen çalışıyordu. Bu öğretmenler; 3.550 erkek, 1.869 kız olmak üzere toplam 5.419 öğrenci okutuyorlardı³⁶.

Aynı dönemde, Mahmudiye Eğitim Kursundan mezun olup da Eskişehir'in köylerine dağılan 75 Eğitimci, köylerde 74 okul* açmışlardı. 1.488 erkek ve 881 kız olmak üzere 2.369 öğrenci okutuyorlardı³⁷.

³⁴ Maarif Vekaleti, 3238 sayılı Köy Eğitimcileri Kararı ve Talimatnamesi, s. 16.

³⁵ Veli Çalışır ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

³⁶ BİUM, Mİ 1937-1938, No: 145, DİE: 723, s. 13, 63, 116.

* 1 okul kapalıdır. Nedeni bulunamamıştır.

³⁷ BİUM, Mİ 1937-1938, No: 145, DİE: 723, s. 35, 36, 111.

Yukarıdaki rakamlar, kursun açılmasından çok kısa bir zaman geçmesine rağmen sağlanan sonuçları göstermektedir. İleride Eğitimcilerin açtıkları okul sayıları, okuttukları öğrenci sayıları daha büyük rakamlara ulaşacaktır.

Cumhuriyet rejimi, kırsal alandaki eğitim problemini sadece köylünün okuma-yazması anlamında düşünmemektedir. Hükümet, köye gönderilecek öğretmenler aracılığıyla; kırsal alandaki ziraat işlerini modernize etmek, üretimi artırmak gibi amaçları da hedeflemektedir. Bu amaç; Öğretmen Okullarındaki klasik öğretim şekli ile gerçekleştirilemezdi. Dolayısıyla köye gönderilecek öğretmenin farklı bir şekilde yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu ülkeleri güden bir eğitim siyaseti takip edilmeden hareket edildiği takdirde, okul; köyün ananeleşmiş ve statik hayatına katıyen hakim olamamaktaydı³⁸. Eğitimcilerin ikinci özgün yanı bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Zira kursta uygulanan özgün eğitim-öğretim sayesinde, buradan yetişecek Eğitimciler, köylerin 'iş hayatını inkişaf ettirmeye müessir ve muktedir olabilecek' nitelikler kazanmaktaydı.

Eğitimcilerin Kursunun üçüncü özgün yanı ise, kırsal alandaki eğitim sorununu çözmek için gerekli olan mali kaynak konusunda, getirdiği yeniliktir. Genç Türkiye Cumhuriyeti, yaklaşık 40 bin köye göndermesi gereken öğretmenleri yetiştirse dahi bunlara maaş veremeyecektir. Bu gerçek, 1934 yılında İnönü'nün eğitim ile ilgili konuşmasında, resmen ifade edilmiştir. Ayrıca, Türkiye'deki pek çok köyde okul binası yoktur. Bu köylere okul binası yapmak büyük bir mali külfeti beraberinde getirmektedir. Öyleyse köy öğretmenlerinin farklı bir şekilde finanse edilmesi, ve okul binası yapımının konusunun en asgari masrafla çözülmesi gerekmektedir.

Böylece, köylerdeki okul binasının yapımı konusunda; Köy Kanunundaki hükümlere dayanılarak, bu okulu köylünün yaptırması ve Eğitimcinin de yapım işinde, kursta öğrendiği bilgilerin ışığında, çalışması kararına varılmıştır.

Köye gönderilecek öğretmenlere klasik anlamda maaş verme uygulamasından da vazgeçilmiş ve onlara çok cüzi bir ücretin yanı sıra, tarım yapabilmesi için araç-gereç, tohumluk verilmek suretiyle farklı bir finansman yaratılmaya çalışılmıştır. Ancak

³⁸ Maarif Vekaleti, 3238 sayılı Köy Eğitimcileri Kanun ve Talimatnamesi, s. 17.

hemen belirtmek gerekir ki Eğitmenlere ve araç-gereç, tohumluk, damızlık hayvan gibi üretim yapabilmesini sağlayacak unsurlar sağlama konusunda başarılı olunamamıştır.

Genellikle, Türkiye'nin idare mekanizması, özel olarak da Eğitmenleri desteklemekle görevli Bakanlıklar, Eğitmeni köyde gereği gibi besleyecek, onu başarıya götürecek koşulları hazırlayamamışlardır. Tarım Bakanlığı sağlamayı yüklediği araçları ne zamanında ne de bütünüyle Eğitmene verebilmiştir³⁹. Bu durumun nasıl bir sonuç doğurduğunu ve bu orijinal girişime nasıl bir zarar verdiğini Eğitmen Veli Çalışır'ın şu sözleri çok net olarak anlatmaktadır:

"Sene 1936'da kendi köyümde 6 lira maaşla göreve başladım. Sonra 7 lira yaptılar.(...)Gezici Başöğretmenler vardı. Ben bir ay kadar çalıştıktan sonra gezici öğretmen geldi bana 6 lira para verdi. O da maaş değil, ücret imiş.(...) Ben 9 sene yani üç devre çalıştım. İki devre çok güzel çalıştım, ama üçüncü devre ben de boş verdim. Çünkü para yetmiyordu. Başka işler yapmaya başladım.(...)Yumurta alıp satmaya, domates alıp satmaya başladım"⁴⁰.

Çok orijinal ve Türkiye'nin gerçeklerine çok uygun olan Eğitmen Kursu uygulaması, bürokrasinin üzerine düşeni yeterince yerine getirmemesi sonucu, beklenen sonuçların pek azını sağlayacaktır.

Ancak, her ne olursa olsun Eğitmen Kursları, kırsal alandaki eğitim sorununu çözümü konusunda farklı ufukların açılmasını sağlamıştır. Mahmudiye Eğitmen Kursundan alınan olumlu neticeler sonucunda Eğitmen Kursları uygulaması Türkiye geneline yaygınlaştırılmıştır.

Mahmudiye Eğitmen Kursu'nun, incelememize konu olan Çifteler Köy Enstitüsü için çok önemli bir katkısı da, buradan mezun olan Eğitmenlerin yetiştirdiği öğrencilerdir. Eğer Mahmudiye Eğitmen Kursundan yetişen Eğitmenler olmasaydı, Çifteler Köy Enstitüsü öğrenci bulmakta çok büyük sıkıntı yaşayacak hatta belki de bulamayacaktı. Zaten, yapılan sözlü mülakatlarda görüşülen, Çifteler Köy Enstitüsü mezunlarının pek çoğu, kendi köylerinde okulu Eğitmenin açtığını ve kendilerinin bu sayede okuduğunu belirtmişlerdir. Yani, Mahmudiye Eğitmen Kursu Çifteler Köy Enstitüsünün öğrenci kaynağını da yaratmıştır.

³⁹ Başgöz, a.g.e., s. 179.

⁴⁰ Veli Çalışır ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

B. Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun Açılması

Eğitmen Kurslarının son derece başarılı sonuçlar vermesi, gerek İlköğretim Genel Müdürlüğünü ve gerekse Milli Eğitim Bakanlığını, kırsal alandaki eğitim sorununu çözmek, köyleri 'canlandırmak' konusunda daha kapsamlı girişimler yapmaya teşvik etti. Böylece 1937 yılında yani ikinci dönem Eğitmen Kursunun bitiminde bir başka denemeye girişildi. Temel düşünce şuydu: Askerliğini başarı ile tamamlamış, daha önce hiç eğitim görmemiş olan köylü gençler, bu kadar kısa bir eğitim süresinde, böyle bir başarı elde edebiliyorlarsa; ilkokulu yeni bitirmiş köy çocuklarından seçilerek alınacak olanlar, daha uzun bir eğitim sürecine tabi tutularak öğretmen olamazlar mı? Böylece daha yüksek bir başarı sağlanmaz mı? İşte bu düşünce, Eğitmen Kurslarındaki temel felsefeye uygun şekilde eğitim-öğretim verecek, daha köklü ve kapsamlı okullar açılması girişimlerini başlattı. Bu girişimlerin sonucu olarak da, Çifteler Köy Enstitüsünün temelini oluşturacak olan Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu açılacaktır.

1. Okulun Açılması

Önce Eskişehir Mahmudiye Eğitmen Kursunda, daha sonra da İzmir Kızılcıllu'da açılan Eğitmen Kursunda sağlanan başarı, köylerdeki ilköğretim sorununu farklı metotlarla çözüme konusunda Milli Eğitim Bakanlığına cesaret verici oldu.

İki Eğitmen Kursu, köylerdeki eğitim sorununu çözmek konusunda farklı yöntemler geliştirilebileceğini ve başarı sağlanabileceğini göstermiştir. Ancak kurs seviyesinde çalışma, ulusal eğitim sisteminin temeli olamazdı. Eğitmen Kurslarının yaygınlaştırılıp, ulus ölçüsünde bir program haline getirilmesinden sonra, 1937'de ikinci bir araştırma safhasına geçilmesi zamanı gelmişti. İkinci safha, çok nazik bir safha olacaktı. Genel ve mesleki eğitimin ilişkilerini belirlemek lazımdı. İlköğretimi bütün ulusa genişletmek ödevinden başka, dinamik modern bir toplumun istediği insan tipini yaratmak gibi zorunlu bir iş de başarılmak durumundaydı ve nihayet hepsinin eğitim davasının karşılaştığı mali meselenin realist bir yoldan çıkar tarafının bulunması lazımdı⁴¹.

⁴¹ Kirby, *a.g.e.*, s.s. 136-137.

Böylece, ileride Köy Enstitülerine varacak gelişmeler için ilk adımlar atılmaya başlandı. Bu konudaki ilk adım, İsmail Hakkı Tonguç'un, Saffet Arıkan'a verdiği 22.06.1937 tarihli rapordur. Bu rapor, 1935'te verdiği ilköğretimin durumu hakkındaki raporun, daha detaylı ve genişletilmiş bir şekliydi⁴².

Raporda; önce köylerin öğretmen gereksinimi sayılarla açıklanıyor, bu açığı giderebilmek için; zorunlu ilköğretim çağındaki köy çocuklarının yarısının öğretmenler, diğer yarısının da çoğu yalnız eğitimci ve bir bölümünün de eğitimci ve öğretmenler tarafından eğitileceği bir sistem kurulması gerektiği anlatılıyordu. Bunun için, eğitimci ile öğretmenler arasında, yetiştirilme ilke ve şekilleri bakımından bir ayrılık olmaması gerektiği, bütünlüğü sağlayabilmek için kurulacak yeni öğretmen yetiştirme örgütlenmesini ve niteliklerini saptarken bu önemli noktaya dikkat edilmesi vurgulanıyordu.

Raporda daha sonra, yetiştirilecek 'elemanın' niteliğine geçiliyordu. Klasik öğretmenler ile ve yalnız klasik kültür vermekle köyün genel yaşamında bir ilerleme sağlanamayacağı, bu nedenle de, öğretmen yetiştirirken onu, çok yönlü işler görecektir şekilde 'forme' etmenin gerektiği belirtilmekteydi. Öğretmenin şahsında, köye, diğer 'iş alanlarında çalışacak elemanı' da gönderecek bir yetiştirme sistemi kurulmalıydı. Kurulacak sistemin ilkeleri, ilköğretimi sağlamak ve tüm köylü vatandaşları çağdaş yaşamın koşullarına forme etmek için uygulanacak yöntemler, teorilerden değil gerçeklerden çıkarılmalıydı.

Raporda; köylünün ekonomik durumu, çaresizliği, yoksulluğu etraflıca anlatılıyor, köylerin yapısal olarak şehirlerden çok büyük farklılıklar gösterdiği, köylünün, işine yaramayan hiçbir şeyi değer olarak kabul etmediği yazılıyordu⁴³.

Tonguç, verdiği raporda, klasik öğretmenden çok farklı olmasının gerekliliği üzerinde titizlikle durduğu 'yeni tip' öğretmeni yetiştirebilmek için şu önerileri dile getiriyordu.

Açılacak yeni okula alınacak öğretmen adayları köyden alınmalı, bu çocuklar köy yaşantısından uzak tutulmadan yetiştirilmelidir. Öğretmen adayları henüz öğrenciyken köylerde staj yapmalıdır. Bu okullar, üretici bir özelliğe sahip olmalı, kendi

⁴² Tonguç, Engin, *a.g.e.*, s. 320.

⁴³ Tam metin için bkz.: Tonguç, İ.H., *İlköğretim Kavramı*, s.s. 306-312.

gereksinimlerinin tümünü üretmelidir. Okulda çocuklara, çevreye uygun tarımsal bilgi ve temel sağlık bilgileri verilmelidir. İlkokulu bitiren köy çocukları; öğretmen olarak yetiştirilmenin yanı sıra, köyde geçerli bir meslek elemanı olarak da yetiştirilmelidir. Ayrıca bu çocuklara yüksek öğrenim yolları da açılmalıdır. Elbette ki böyle farklı bir eğitim anlayışına ve felsefesine sahip okulların öğretmenleri ve yöneticileri de klasik öğretmen ve yöneticilerden farklı olmalı ve okul 'entellektüalizme tutsak' edilmemelidir⁴⁴.

Hakkı Tonguç, ayrıca bu girişime yavaş başlanmasını ve süreç içerisinde elde edilecek sonuçlara göre girişimin hızının artırılmasını, sadece temel ilkelerin saptanarak, detayların işin içinden çıkarılmasını savunuyordu.

Böylece 1937 yılında, bir yandan Eğitim Kurslarının sayısı 11'e çıkarılırken, diğer taraftan İzmir Kızılçullu ve Eskişehir Mahmudiye'de iki tane Köy Öğretmen Okulu kuruldu. Bu konudaki ilk resmi yazı, 27.08.1937 tarihinde ilgililere gönderildi⁴⁵.

30.10.1937'de Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu resmen açıldı. Okul, Ankara ve Afyon yolu üzerinde, il merkezine 45 km uzakta bulunan Mahmudiye ve Hamidiye köyleri üzerinde kurulmuştu, Oldukça geniş -ki daha sonra 5000 dönüme yaklaşmıştı- ve verimli bir araziye sahipti⁴⁶.

Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu; ilkokul bölümü (hazırlık kısmı), ortaokul bölümü ve öğretmen okulu bölümü olmak üzere üç kısımdan oluşmaktaydı. Okulda, ilkokul üzerine beş yıllık* bir öğrenim süresi öngörülmüştü⁴⁷.

Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun açılışından kısa bir süre sonra, Milli Eğitim Bakanlığında bir değişiklik meydana geldi.

Göreve geldiği andan itibaren, büyük bir azimle ilköğretim sorununu çözmeye çalışan Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan, 1938 yılında sağlık problemleri nedeniyle görevinden ayrıldı. Bu Bakanlığa, 28.12.1938 tarihinde, Türk Eğitim tarihinin en

⁴⁴ Tonguç, İ.H., *a.g.e.*, s. 310.

⁴⁵ Tonguç, Engin, *a.g.e.*, s.328.

⁴⁶ Gedikoğlu, Şevket, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankularıyla Köy Enstitileri*, İş Matbaası, Ankara 1971, s. 41.

* Kaynaklarda bu sürenin ortaokul ve öğretmen okulu bölümlerine dağılımı konusunda bir bilgi verilmemektedir. Ancak, okulun ortaokul bölümüne 1937'de giren -ilk öğrencilerden- Mithat Özen ile yapılan görüşmede ortaokulun üç yıl olduğu öğrenilmiştir. Dolayısıyla, öğretmen okulu bölümündeki eğitim süresi iki yıldır.

⁴⁷ Tonguç, İ.H., *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, s. 528.

başarılı dönemini yaratacak olan Hasan Ali Yücel getirildi⁴⁸.

Hasan Ali Yücel gibi Atatürk hayranı ve Cumhuriyet yönetimini özümsemiş aydın bir kişinin bu makama getirilmesi, ilköğretimi yaygınlaştırma ve köy eğitimi konusunda yeni atılımlar yapılmasını sağlayacaktır⁴⁹.

Yeni Bakan göreve geldikten kısa bir süre sonra, Köy Öğretmen Okulu girişimini yasalaştıracak ve Köy Enstitülerinin kapısının açılmasını sağlayacak girişimler başlatıldı.

Böylece, Temmuz 1939'da, 3704 sayılı Köy Eğitim Kurslarıyla Köy Öğretmen Okullarının İdaresine Dair Kanun çıkarıldı⁵⁰. Bu kanun ile, Mahmudiye Eğitim Kursu, Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna bağlanmış⁵¹ ve ayrıca okul, yasal dayanağa kavuşmuş olmaktadır.

2. Okula Öğrenci Alımı

Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna; Eskişehir, Konya Afyon, Ankara, Kütahya illerinin köylerinden, şartları uygun olan çocuklar alınmıyordu⁵². Gerek ilkokul kısmına ve gerekse ortaokul kısmına öğrenci alımları sınavla yapılıyordu. Ancak öğrenci bulmakta yaşanan sıkıntılardan ötürü bu sınav çok da eleyici olmuyordu. Okulun, ilkokul kısmı 5. sınıfına, 1937 yılında kaydolun Mehmet Ali Ergül okula girişini şöyle anlatmaktadır:

" İlkokulu Gündüzler köyü ilkokulunda 5. sınıfa kadar okudum. 5. sınıfta Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna gittim.(...)Gezici baş öğretmenler vardı. Biz bir gün sokakta oynarken bizi yanına çağırdı. Nerede okuyorsunuz filan diye sordu, yazdı, gitti. Sonra bizi imtihana çağırdılar. Gittik. Sözlü bir sınavdı, basit bir sınavdı. Ben kazandım. 1937 Kasımında okula gittim. Bizle birlikte 4. sınıflar da vardı⁵³."

Yine Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun 5. sınıfına 1937'de kaydolun Talip Apaydın; köy kahvesinde bir müfettiş ile Milli Eğitim memurunun kendisine bir

⁴⁸ Türkoğlu, a.g.e., s. 144.

⁴⁹ Gezer, a.g.e., s. 92.

⁵⁰ Binbaşoğlu, a.g.e., s. 238.

⁵¹ Çifteler Köy Enstitüsü açıldıktan sonra, Eğitim Kursu Enstitüye bağlanacaktır.

⁵² Tonguç, İ. H., *Kitaplaşmamış Yazıları*, s. 175.

⁵³ Eskişehir ili, Beyazaltın köyünden, 1923 doğumlu Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

problem sorduğunu, ancak kendisinin problemi bilemediğini, daha önce öğretmeni olan Milli Eğitim memurunun olumlu sözleri ve kanaati sonucunda Öğretmen Okuluna kabul edildiğini anlatır⁵⁴. Okulun ortaokul bölümüne, 1937’de giren Mithat Özen de, Milli Eğitim Memurunun basit sözlü bir sınav yaptığını ve bu sınav sonucu kabul edildiklerini söyler⁵⁵.

Anlaşıldığı kadarıyla Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna öğrenci alımı; Milli Eğitim Memurları, gezici başöğretmenler tarafından yapılan bir sınav ile oluyordu. Ancak, gerek o dönemde her köyde okul olmaması ve gerekse, köylülerin çocuklarını okutmaya pek de istekli olmamasından kaynaklanan, öğrenci bulma sorunu sebebiyle, bu sınavlar eleyici bir sınav olma özelliği taşıyordu.

Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna girişte öğrencilere bir taahhüt senedi imzalatılıyor ve bir de giriş parası olarak 30 lira alınıyordu. 30 liranın o dönem için yüklü bir para olduğunu söylenebilir. Zira, okula 1937 girişli Mehmet Ali Ergül kendisinin 30 lirayı nasıl denkleştirdiğini şöyle anlatır.

“30 lira çok paraydı. İki inek parasıydı. Ben iki tane buzağılı inek sattım 28 liraya, üstüne 2 lira annem tamamladı da öyle verdim⁵⁶.”

30 liralık bu giriş parası, sadece 1937 yılına has olarak, aynı olarak da alınmıştır. 30 liranın aynı olarak nasıl alındığını 1937 tarihli bir Talebe Seçim Fişinden öğreniyoruz⁵⁷.

Buna göre; 30 lira karşılığı verilecek ayniyat üç gruba ayrılmıştı. Her grupta bulunan ayniyatın karşısında; kaç kilogram verildiği, bir kilosunun rayiç bedeli ve kalitesine ait sütunlar vardır.

Birinci grupta bulunan ayniyat; buğday, bulgur-pirinç, buğday unu, tarhana, kuru sebzeler (fasulye, nohut, mercimek), patates, ve soğan; ikinci grupta bulunan

⁵⁴ Bkz.: Apaydın, Talip, *Köy Enstitüsü Yılları*, Çağdaş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1983, s.s. 5-10.

⁵⁵ Eskişehir ili, Aktepe köyünden, 1925 doğumlu Mithat Özen ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

⁵⁶ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

⁵⁷ Afyon ili, Bolvadin ilçesi, İshaklı köyünden, Mustafa Demir’e ait, 1937 tarihli Talebe Seçim Fişi, Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

ayniyat; yağlar (sadeyağ, zeytinyağı), tatlılar (pekmez, bal), kuru yemişler (üzüm, incir, ceviz, badem, türlü kaklar), peynir, zeytin, kavurma; üçüncü grupta bulunan ayniyat; ise, tiftik, pamuk, yapağı olarak sıralanmıştı.

Ayniyat cetvelinin altında bir de not vardır. Buna göre; genel olarak birinci gruptan 15, ikinci gruptan 10, üçüncü gruptan ise 5 liralık ayniyat tutarı almak esası kabul edilmiştir. Fakat bulunulan yerin tarım ve velilerin iktisadi durumuna göre, grup başına lira oranları arasında, yerine göre değişiklikler yapılabilir. Alınacak erzağın olabildiğince az çeşitli ve iyi nitelikli olunmasına dikkat edilmelidir denilmektedir⁵⁸.

Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun ilk açıldığı yıl 30 lira olan giriş parası daha sonraki yıllarda 20 lira olarak alınmıştır. Bu giriş parası uygulaması, 1940'da Enstitü Yasası çıkıp da, Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu, Çifteler Köy Enstitüsüne dönüşüncüye kadar devam etmiştir. Giriş parası uygulamasının kaldırılması, kurumu ciddi bir gelirden mahrum etmiştir. Ancak bu parayı bulamadığı için okuma şansını kaçıran yüzlerce çocuğun önünü açacaktır. Bu giriş parasının köy çocukların okuması önünde nasıl bir engel teşkil ettiğini bu tarihlerde Eskişehir Türkmentokat köyünde Eğitimlik yapan Veli Çalışır şöyle anlatmaktadır:

“O zamanlar bana dediler ki; ‘Biz senin okuttuğun çocukları Öğretmen Okuluna alacağız. Onları dördüncü sınıfa alacağız.’ dediler. Fakat köyden kimse göndermedi. Ben çok uğraştım, ama göndermediler. Çünkü paraları yoktu”⁵⁹.

Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna 1937 yılından, Çifteler Köy Enstitüsüne dönüşeceği tarih olan, 1940 yılına kadar alınan öğrenciler şöyledir:

⁵⁸ A.g.b.

⁵⁹ Veli Çalışır ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

Tablo II. Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna Alınan Öğrenci Sayıları⁶⁰

EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	ALINAN ÖĞRENCİLER	
	ERKEK	KIZ
1937-1938	44	-
1938-1939	78	-
1939-1940	206	24

Mahmudiye Köy Öğretmen Okulundaki bu öğrenciler, Köy Enstitüleri Yasası çıkıp da okul, Çifteler Köy Enstitüsüne dönüştüğünde, Enstitü için hazır bir öğrenci kaynağı olmuşlardır. Zira, ileride görüleceği üzere, o tarihlerde öğrenci bulmak oldukça güç bir meseledir. Ayrıca bu öğrenciler, Enstitünün açıldığı tarihe kadar geçen sürede epey yetişmiş bir halde olduklarından, Enstitüde yapılacak pek çok işte bu öğrenciler çok yararlı olacaklardır.

3. Yerleşim, Barınma Ve Bina Yapım Faaliyetleri

Okulun müdürlüğüne, 30.09.1937 tarihinde, Remzi Özyürek atanmıştı⁶¹. Müdürü çetin işler bekliyordu. Eğitim-öğretime hemen başlanacaktı, ancak kullanılacak binalar yetersizdi. Yatakhaneler ve ders görecekleri binalar mevcut değildi. Bu binaları bir an evvel yapmak lazımdı, fakat ödenekleri çok kısıtlıydı. Ellerinde yalnızca ilk Eğitim Kursunun açıldığı ilkokul binası ile Mahmudiye'de planları Yapı Usta Okulu öğretmenlerinden Macar uyruklu Silo Usta'ya yaptırılan iki bina⁶² vardı. Mahmudiye'deki bu "üç okul binası; o günlerde yetişen öğretmenlerin, o sırada yardıma gelen Ankara Yapı Usta Okulu öğrencilerinin⁶³" emekleriyle yapılmıştı. Bu binalardan iki tanesi ilkokul binası, bir tanesi de iki katlı yatakhane idi⁶⁴. Ancak Eğitimci de bu binaları kullandıkları için barınma ciddi bir sorun idi. Yine de başka çıkar yol olmadığı için, Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna ilk alınan öğrenciler, gerek barınmak için ve gerekse öğrenim görmek için bu binaları kullandılar.

⁶⁰ BİUM, *Mİ 1937-1938*, No: 145, DİE: 723, s. 257.; BİUM, *Mİ 1938-1939*, No:186, DİE: 725, Ulusal Basımevi, Ankara 1942, s. 382; BİUM, *Mİ 1939-1940*, No:187, DİE: 726, Ulusal Basımevi, Ankara 1942, s. 394.

⁶¹ Okulda Görev Yapan Müdürler Listesi, Yunus Emre Anadolu Öğretmen Lisesi İdareciler Dosyası.

⁶² Gedikoğlu, *a.g.e.*, s. 42.

⁶³ İnan, Rauf, "Çifteler Köy Enstitüsü", *Köy Enstitüleri Defteri*, Maarif Vekaleti Yayınları, C.II, Maarif Matbaası, Ankara, 1944, s. 149.

⁶⁴ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

Yerleşmeyi rahatlatacak üç katlı büyük binanın yapımına, Mahmudiye'den 11 km. uzaklıktaki Hamidiye köyünün yanında, ancak 1938 ilkbaharında başlanabilecekti. Bu işte Macar usta Sili Layoş'un yönetiminde Öğretmenler ve öğrenciler çalıştırılacaktı⁶⁵.

Hamidiye'deki bu binanın yapımı bitirildikten sonra, Öğretmen Okulu iki kısımlı bir hal aldı. 1938 yılında, ortaokulun birinci sınıfını bitiren ve ortaokulun birinci sınıfına yeni kaydolan öğrenciler Hamidiye'de öğrenime başladılar. Öğretmen Okulunun hazırlık kısmı kabul edilen ilkokul kısmı ise Mahmudiye'de kaldı. Bu tarihten itibaren küçük sınıfların Mahmudiye'de; büyük sınıfların Hamidiye'de ders görmesi uygulaması yerleşti. 1938 yılında Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun ortaokul kısmına geçen Mehmet Ali Ergül bu konuda şöyle demektedir:

"Biz Mahmudiye'de ilkokul beşinci sınıfı bitirdikten sonra Hamidiye'ye geldik. Hamidiye'de bir tek bina vardı. Üç katlı büyük bir binaydı⁶⁶."

1938 yılında büyük sınıflar Hamidiye'ye taşındığında, Hamidiye'deki binanın pek çok eksiği mevcuttu. Hazırlık kısmından, ortaokul kısmına geçen bir öğrenci bu konuda şöyle diyor.

"Ben ortaokula geçtiğimde, Hamidiye'ye geldik. Biz gittiğimizde Hamidiye'de sadece büyük bir bina içine girilebilir bir haldeydi. Hatta su tesisatı vb. biz içindeyken yapıldı⁶⁷."

Hamidiye'deki bu bina, 50 metre uzunluğunda, üç katlı bir bina idi. Bu binaya ana bina deniliyordu. Derslikler, yatakhaneler, ambarlar, işlikler bu binanın içindeydi. Daha sonraları pek çok ek bina yapımı ile işlikler, ambarlar dışarıya alınacaktır⁶⁸. Bu ana binada ortaokul ikinci ve birinci sınıflar bulunuyordu. İkinci sınıflarda 41 kişi – 1937'de alınan 44 öğrenciden biri ayrılmış, ikisi de sınıfta kalmıştır⁶⁹ - birinci sınıflarda da 80 kişi vardı. Toplam, 121 kişiydiler⁷⁰.

⁶⁵ Tonguç, Engin, *a.g.e.*, s. 330.

⁶⁶ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

⁶⁷ Ankara ili, Beypazarı ilçesi, Köşeler köyünden, 1927 doğumlu Mustafa Aydoğan ile Yapılan Görüşme, 03 Mayıs 2003, Ankara.

⁶⁸ İnan, R., *Bir Ömrün Öyküsü*, C.II, Öğretmen Yayınları, Ankara 1988, s. 22.

⁶⁹ BİUM, *Mİ 1937-1938*, No: 145, DİE: 723, s. 257.

⁷⁰ BİUM, *Mİ 1938-1939*, No:186, DİE: 725, s. 382.

Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu, kuruluşundan itibaren yerleşim ve barınma sorununu çözmek için hummalı bir çalışmaya girişmişti. Gerek o yıllarda Türkiye Cumhuriyetinin kısıtlı bir bütçesi olması ve gerekse okulun eğitim felsefesi- yani 'müstahsil bir yurt olma özelliği'- okulun inşaat işlerinde hem insan gücünün hem de malzemenin okulun kendi imkanlarından sağlanması sürecini beraberinde getirmiştir.

1938 yılında, Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun, Hamidiye kısmında orta bir öğrencisi olan Bekir Semerci o yıllardaki inşaat çalışmalarını şöyle anlatır.

"Yeni okulumuzun suyu yoktu, kanalizasyonu yoktu. Elektriği yoktu. Öğretmen, öğrenci durmadan kuyu ve kanal kazıyorduk. Kuyu işi, atların çekim gücünden yararlandığımız için sekiz on gün içinde bitti. O koca beton kasnak toprağın içine gömüldü. Kocaman bir kuyu oldu. İçi ayna gibi dupduru suyla doldu. Yalnız elektrik işi bir çözüme kavuşmamıştı. Akşam ve sabah okulda lüks lambaları ile aydınlanıyorduk⁷¹."

Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunda 1940 yılına kadar -yani Çifteler Köy Enstitüsüne dönüşeceği zamana kadar geçen sürede- Hamidiye'de; 50 metre uzunluğunda 3 katlı ana bina, demircilik atölyesi, marangozluk atölyesi, inşaatçılık atölyesi, geniş bir tavla, ikisi bitmiş, ikisi de bitmek üzere olan 4 öğretmen lojmanı, eğitimci okul binası⁷², 1 aralık, 1 kümes, büyük bir ahır, okul binasının su kuyusu, su deposu, okulun kanalizasyonu ile iki tuğla ocağı⁷³ gibi yapı ve tesisler tamamlanmıştı.

1940 yılında 3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası çıktığında, Mahmudiye kısmında ise biri tek derslikli üç okul binası, dört öğretmen konutu, işlikler⁷⁴ yapılmış bulunuyordu. Okul binaları, Eğitimci Kursu sırasında yapıldığına göre 1937-40 arası Mahmudiye'de işlikler ve dört lojman yapılmıştır.

Bu bina ve tesislerin yapımında başlarındaki ustaların -özellikle Sili Layoş- koordinatörlüğünde öğrenciler, eğitimci, öğretmenler çalışmışlardı. Yepyeni bir eğitim atılımı idi bu. Türkiye Cumhuriyeti, sayıları 40 bini bulan köylere öğretmen göndermek zorundaydı ve kısıtlı bir bütçesi vardı. Böylece öğrenim görecekleri binaları dahi kendileri yapan bir öğrenci-öğretmen kitlesi oluşturularak, bu büyük masrafın azalması sağlanıyordu.

⁷¹ Semerci, Bekir, *Türkiye'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri*, Afâ Matbaacılık, İstanbul 1989, s. 130.

⁷² İnan, R., *a.g.e.*, s. 22.

⁷³ Semerci, *a.g.e.*, s. 130.

⁷⁴ İnan, R., *a.g.e.*, s. 22.

4. Okulun Öğretim Kadrosu

Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu çok kısıtlı bir öğretim kadrosu ile açıldı. Bu durum zamanla düzelecekti. Ancak ilk yıllarda kadro yetersizliği büyük sıkıntılara neden olmuş, özellikle uygulama derslerindeki öğretmen açığını gidermek için mesleklerinin erbabı kişilerden usta öğretici sıfatıyla yararlanma yoluna gidilmiştir.

Okul; bir müdür, bir ikinci müdür, bir öğretmen, 3 tatbikat öğretmeni, 4 tatbikat yardımcı öğretmeni, 2 memurdan⁷⁵ oluşan bir kadro ile açıldı. Bu öğretmenlerden sadece bir tanesi bayan idi⁷⁶. Ayrıca 1937'de, yapıcılıkla ilgili işleri öğretmek amacıyla iki tane İnşaat Usta Mektebi mezunu 'usta öğretmen' tayin edilmişti⁷⁷. 1938-39 eğitim-öğretim yılında, Mahmudiye Köy Öğretmen okulunun öğretmen kadrosu; 12 tanesi erkek, 1 tanesi bayan olmak üzere 13'e yükselmiştir⁷⁸.

Bu kısıtlı öğretmen kadrosunu, çok çeşitli ve bir o kadar da çetin işler beklemekteydi. Bu okul, alıştıkları okullara pek benzemiyordu. Onları bekleyen önemli görevlerden bir tanesi, okulda uygulanacak eğitim programını hazırlama işi idi. Zira Bakanlık tarafından gönderilen bir müfredat programı yoktu. Yürürlüğe girecek kesin program, okulun işleyişi süresince karşılaşılan olumlu ve olumsuz durumların ve çevre özelliklerinin dikkate alınması ile oluşturulacaktı. Dolayısıyla bu konuda da öğretmenlere büyük iş düştü.

Öğretmenler için bir başka zorluk da, okulda uygulanan eğitim öğretimin, diğer Öğretmen Okullarından oldukça farklı olmasından kaynaklanmaktaydı. Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunda uygulanan farklı eğitim-öğretim, böyle farklı bir eğitim anlayışıyla yetişmemiş ve bunu uygulama konusunda hiç deneyimi olmayan öğretmenlerin kendilerini bu doğrultuda geliştirmelerini gerektirmekteydi. Bu öğretmenler, köy hayatını yakından tanımak amacıyla muhtelif zamanlarda köylere gidiyor ve çeşitli konularda günlerce süren araştırmalar yapıyorlardı⁷⁹. Köy Öğretmen Okulundaki öğretmenler, gerektiğinde geceleri saat 24'lere kadar çalışmakta, Pazar

⁷⁵ Yücel, Hasan Ali, *Türkiye'de Ortaöğretim*, TC Kültür Bakanlığı Başvuru Eserleri, Milli Kütüphane Basımevi, Ankara 1994, s. 225.

⁷⁶ BİUM, *Mİ 1937-1938*, No: 145, DİE: 723, s. 279.

⁷⁷ Öztürk, *a.g.e.*, s.155.

⁷⁸ BİUM, *Mİ 1938-1939*, No:186, DİE: 725, s. 451.

⁷⁹ Soysal, Emin, *Kızılçullu Köy Enstitüsü Sistemi*, Marifet Basımevi, C.I, İzmir 1940, s. 65.

günleri çeşitli işler yapmakta, haftada en az 24 en çok 36 saat arasında ücretsiz ders vermekteydiler⁸⁰.

Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu öğretmenleri, alışlagelmiş eğitim kurumlarından bambaşka bir tarzda işleyen ve yapılması gereken pek çok iş bulunan kurumda, kısıtlı bir kadro ile özverili çalışmalar yapmışlardır. Bir yandan kurumun gelişmesine katkıda bulunurlarken, diğer yandan da kendilerini farklı bir felsefe ile öğretmen yetiştiren bu kurumda çalışma konusunda geliştirmişlerdir. Bu durum, ileride Çifteler Köy Enstitüsü açıldığında, Enstitünün çok işine yarayacaktır. Zira her iki kurum arasındaki muazzam farklılıklar olmasına karşın, bu türden bir kurumda nasıl öğretmenlik yapılacağını kavramış, yetişmiş bir öğretmen kadrosu Çifteler Köy Enstitüsüne miras kalacaktır.

5. Okuldaki Eğitim Öğretim

Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu; ilkokul, ortaokul ve öğretmen okulu olmak üzere üç bölümden oluşmaktaydı⁸¹. Okulun hazırlık kısmı olarak kabul edilen ilkokul kısmı, 4. ve 5. sınıflardan oluşuyordu. Okulun bu kısmına, köy ilkokullarının 3. ve 4. sınıflarını bitirmiş köy çocukları alınıyordu. İlkokul kısmının öncelikli amacı; köylerde 5 sınıflı ilkokulda okuma olanağı bulamayıp da üçüncü sınıftan sonra öğrenimine ara vermek zorunda kalan zeki köy çocuklarının, ilkokulu tamamlamasını sağlamak, böylece önlerini açmaktı. Zira, o tarihlerde pek çok köyde 5 sınıflı ilkokul yoktu. İşte Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun ilkokul kısmı, bu eksiği bir ölçüde kapatarak, hem bu çocuklara okuma şansı sağlayacak, hem de okulun öğrenci kaynağını arttıracaktı. Bu kısımda uygulanan müfredat, diğer ilkokullarla aynı idi.

Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun ortaokul bölümüne, okulun ilkokul kısmını veya herhangi bir beş sınıflı ilkokulu bitiren köy çocukları alınıyordu. Ortaokul

⁸⁰ Gedikoğlu, *a.g.e.*, s. 33.

⁸¹ Bazı kaynaklarda, Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun; ilkokul ve ortaokul olmak üzere iki kısımdan oluştuğu yazılmaktadır. (Bakınız, Gedikoğlu, *a.g.e.*, s. 29, Ekinci, *a.g.e.*, s. 112.) Bu ihtilafın nedeni; fiiliyatta, Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun, öğretmen okulu bölümünün açılmamış olmasıdır. Zira, Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun ortaokul bölümüne 1937'de giren ilk öğrenciler, 1940 tarihinde mezun olduklarında, Köy Enstitüleri Yasası çıkmış olduğundan, bu öğrenciler, Enstitü öğrencisi olacak ve Enstitünün 4. sınıfını oluşturacaklardır. Dolayısıyla burada anlatılanlar, Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun, ortaokul bölümünde uygulanan eğitim-öğretim olarak düşünülmelidir.

kısından çıkan öğrenci, yeteneğine göre, liseye veya öğretmen okulu kısmına devam edebilecekti⁸².

Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta, öğretmen okulu kısmına, ortaokul mezunu olarak girilmesidir. Daha sonra açılacak olan Çifteler Köy Enstitüsüne ise ilkokul mezunu olarak girilecektir⁸³. Kurum; ortaokul, öğretmen okulları ve liselerin yönetmeliklerine göre idare edilecekti⁸⁴.

Asıl zorluk ise, ortaokul bölümü için uygulanacak hazır bir eğitim-öğretim programının olmamasından kaynaklanmaktaydı. Köy Öğretmen Okulları kurulurken Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış herhangi bir müfredat programları yoktu. Bakanlığın gönderdiği emre göre, genel kültür derslerinde; ortaokul, lise ve öğretmen okulları müfredat programlarından faydalanılacaktı. Bu yeni eğitim kurumlarında uygulanması gereken ilkeler, İsmail Hakkı Tonguç'un, örgütüne yolladığı bir genelgede özetlenmekteydi:

"Köylerin kültürel ve genel hayatlarında ileri bir seviye yaratabilmek, yalnız klasik anlamda öğretmenle mümkün olmaz. Köy hayatı bir bütün olarak ele alınmaz da şimdiye kadar olduğu gibi yalnız klasik kültür bakımından işlenmek ve bu vasıta ile bir gelişme yaratılmak istenirse, bu çalışmadan olumlu sonuç alınmaz. Köylere öğretmen yetiştirirken bir yandan öğretmeni çok yanlı işler görebilecek biçimde eğitmek, diğer yandan da, öğretmenle birlikte köye gidecek diğer iş sahalarında çalışacak elemanı yetiştirmek için gerekli tedbirleri almak gerekir. Bunun için alınacak tedbirlerin esas ilkelerini, kuramdan çok realiteden çıkarmanız lazımdır.(...)Köyde; hukuki, mali, iktisadi kurumlar, şehirdekilerden tamamen başka şekiller almaktadır.(...)Köylü vatandaşlar, geçmişten sürükleyip getirdikleri birtakım gelenek ve akışkanlıkların etkisi altında, bugünkü hayatın koşullarına uyarak hareket edememektedir.(...)Köye yollanacak öğretmenin bu gerçeklere göre hazırlanması gerekir. Bunun için öğretmen adayını ve diğer iş elemanlarını köy kaynağından alacak kanallar açılmalıdır. Köy çocukları için lise ve yüksek öğrenim yolları açılmalıdır. Köyde öğretmen ve eğitmen olarak yetişecek elemanlar, devlete büyük ve uzun yıllar sürecek külfet yüklememelidir. Bunun için okul üretici bir okul olmalı, yaşayabilmesi için gereken bütün araçları kendisi üretmelidir. Ancak ilk kuruluşlarında devletten yardım görmelidir. Bu okullarda öğrenciye, köy genel hayatının ilerlemesine yarayacak birkaç meslek birden öğretilmelidir. Öğretmenlik, inşaatçılık, köy demirciliği, dulgerlik, tenekecilik, hastabakıcılık, ziraat aletleri tamirciliği gibi. Şunu da önceden özellikle kabul etmek gerekir ki

⁸² Tonguç, İ.H., *Köyde Eğitim*, s. 214.

⁸³ Çifteler Köy Enstitüsüne ortaokul mezunu olarak giren ilk ve tek grup, 1937'de Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun, ortaokul bölümünde öğrenime başlayan öğrenci grubudur.

⁸⁴ Öztürk, a.g.e., s.s. 154-155.

yeni ve orijinal işler görecek bir kurumun örgütünün bütün detaylarını, işin içinde çalışmamış olanlarını isabetle saptamaları kolay değildir. Örgütün kendi biçimini, dikkatle yapılacak denemenin sonucundan beklemek gerekir⁸⁵”.

Merkezden gönderilen bu genel ilkeler doğrultusunda Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunun öğretmen kurulu, geceli-gündüzlü çalışarak bir program taslağı hazırladı. Genel kültür dersleri, tarım ve teknik alanlarla ilgili ders ve iş konuları, okulların tabii çevre ve iş özellikleri dikkate alınarak tespit edildi. Bu surette hazırlanan program taslağı, Bakanlığın onayından geçtikten sonra yürürlüğe girdi⁸⁶.

Bu aşamada öğrenciler için çalışma saatleri; sabah ve akşam etütleri dışında, günde 4 saat genel bilgi, 4 saat tarım veya teknik çalışma olmak üzere 8 saat; haftalık toplam ise 44 saat olarak belirlenmiştir⁸⁷. Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunda, kültür dersleri günlük çalışmaların yarısını teşkil edecek, diğer kısmı ziraat işlerine ve mesleki faaliyetlere ayrılacaktı⁸⁸.

Kültür dersleri gerek müfredat, gerek ders kitapları ve gerekse öğretim yöntemleri açısından diğer ortaöğretim kurumlarıyla herhangi bir farklılık arz etmiyordu. Okula 1939 yılında girmiş olan bir öğrencinin söyledikleri, okuldaki genel kültür derslerinin işleniş konusunda önemli bilgiler vermektedir:

“Birinci sınıfta ortaokul kitaplarını takip ediyorduk. Öğretmenlerimiz elimizde bulunan kitaplardan bize sayfa sayfa ders verirdi. Gelecek derse kadar verilen ödevleri hazırlamak mecburiyetindeydik. Şimdi düşünüyorum da, o sene derslerimiz hep ezberciliğe dayanıyordu. Bütün kaygımız öğretmenlerden not almaktı.(...)Tabiatın ortasına kurulmuş müessesede biz tabiat dersini kitaplardan ve resimlerden öğrenmeye çalışırdık. Köyümüzde iken ortasındaki özünü, ağzımızla somurduğumuz için somurcak dediğimiz kır çiçeğine kitapta Ballıbaba adı verildiği için, kendisini tanımadan petalini, erciğini, dışiciğini ezberlemiştim⁸⁹”.

Genel kültür dersleri klasik metotla işlenmeye devam etse de, uygulamalı ziraat çalışmaları ve demircilik, marangozluk, inşaatçılık gibi sanat çalışmaları, okulu, diğer öğretmen okullarından ayırıyor ve ileride kurulacak olan Çifteler Köy Enstitüsünde

⁸⁵ Tonguç, i.H., *İlköğretim Kavramı*, s. 309-312.

⁸⁶ Gedikoğlu, a.g.e., s.32.

⁸⁷ Öztürk, a.g.e., s.157.

⁸⁸ Yücel, H.A., *Türkiye 'de Ortaöğretim*, s. 225.

⁸⁹ Tonguç, i.H., *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, s. 620.

uygulanacak eğitimin ipuçlarını veriyordu.

Okulun; ziraat işleri uygulamaları için gerekli olan tarlalar, bahçeler, bağları ve çeşitli mesleklere göre kurulmuş atölyeler de vardır. Öğrencinin köy yaşamından kopmamasına çalışılarak eğitim-öğretim verilmekteydi⁹⁰. O yıllarda okulda öğrenci olan Bekir Semerci konuyla ilgili olarak şöyle demektedir.

“Sınıflarda hep öğretmen ders verip evlerimize dağılmıyorduk. Günümüzün yarısı dersle, yarısı da tarım ve sanatla geçiyordu. Tarım dersinde komumuz arı ise arılığa, tavuksa kümese, at-inekse ahıra, hayvanların yanına gidip ders görüyorduk. Sıra ile sabahları erken kalkıp hayvanların altını temizliyorduk. Onları kaşağı ile kaşıyorduk. Tarla ziraatı dersimizi de tarlada yapıyorduk kışın sanat derslerimizi; yapı, marangoz ve demircilik işliklerinde yapıyorduk⁹¹.”

Bu tarz bir eğitim aldıktan sonra, ortaokul kısmını bitirip de öğretmen okulu kısmına geçen öğrenciler, burada öğretmenlik meslek bilgisi derslerini görecektirdi. Böylece, Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunu bitiren öğretmenler; öğretmenlik meslek bilgisinin yanı sıra köye gerekli ve yararlı olacak ziraat bilgisini almış; inşaatçılık, demircilik, marangozluk mesleklerinden birini öğrenmiş olacaktı. Bu suretle müstakbel öğretmenler köylerde daha kapsamlı görevleri yapabilecek bilgi ve iktidarla donanımlı olarak yetişmiş olacaktı⁹².

Okulda, eğitim ve öğretim faaliyetleri yaz aylarında da devam ediyordu. Genel bilgi dersleri yanında ziraat ve teknik derslere de yer verildiği için, yaz aylarında, diğer okullar gibi, Köy Öğretmen Okulunu tatil etmek mümkün değildi. Özellikle tarım çalışmalarını tabiat şartlarına ve mevsimlere göre yürütmek gerekiyordu. Aksi takdirde bunların, bir zamanlar İlköğretmen Okulları programında yer alan ziraat dersleri gibi, teoride kalmaktan kurtulması mümkün değildi. Öğrencilerin tatilleri buna göre belirlendi. Köy hayatı düşünülerek kış aylarında 20-25 gün dinlenme verildi. Yazın da sınıfların sıra ile gidip gelmesi esas alınarak 20 günlük dinlenme ve inceleme seyahati konulmuştu⁹³.

Eskişehir-Mahmudiye’de, önce Eğitim Kursunun, sonra da Köy Öğretmen Okulunun açılmasıyla, bu kurumların öğrenci aldığı illerin köy eğitimi, köy öğretmeni

⁹⁰ Yücel, H.A., a.g.e., s. 225.

⁹¹ Semerci, a.g.e., s. 130.

⁹² Yücel, H.A., a.g.e., s. 225.

⁹³ Öztürk, a.g.e., s. 157.

sorununu karşılayacak iki ayrı kaynak yaratılmış oluyordu. Nüfusu 150'den az olan köyler için eğitimci, fazla olan köyler için öğretmenler yetiştirilmeye başlanması, her şeyden önemlisi de hem eğitimcilerin, hem de öğretmenlerin, farklı bir eğitim felsefesiyle, köye yararlı bilgi ve becerilerle donatılarak, yetiştirilmesi sayesinde, kırsal alandaki eğitim sorununun çözümüne yönelik, Türkiye'nin gerçeklerine uygun ilk rasyonel adımlar atılmış oluyordu.

Mahmudiye Köy Öğretmen Okullarının açıldığı tarih olan 30 Ekim 1937'yi, Çifteler Köy Enstitüsüne varacak gelişmelerin başlangıç tarihi olarak alabiliriz. Ancak bu demek değildir ki Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu ile Çifteler Köy Enstitüsü aynı kurumun isim değiştirmiş halidir. Aralarında muazzam farklar vardır. Enstitüye özgünlüğünü kazandıracak nitelikler daha sonra gerçekleştirilecektir. Öğretmen Okulu Kirby'nin deyimiyile 'Proto Enstitü' idi. Bu nedenle Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna, Çifteler Köy Enstitüsünün deneme aşamasını teşkil etti demek, kanımızca daha doğru olur.

II. 3803 SAYILI YASA VE ÇİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜNÜN KURULMASI

A. Enstitünün Açılması

Kızılçullu ve Mahmudiye Köy Öğretmen Okullarından elde edilen fikir ve sonuçlara göre bir yasa çıkararak, daha kapsamlı ve hukuki temeli olan girişimlere geçmenin zamanı gelmişti.

Bütün köylerin ilköğretim işini planlaştırmak, 10-15 yıl gibi belli bir zaman içinde bunu sağlayacak sayıda eğitimci ve öğretmen yetiştirmek prensibine dayanılarak çalışılmaya başlandı⁹⁴.

Konuya ilişkin işleri bir plana bağlayarak, köyleri eğitim yoluyla canlandırmak, köyde, ilköğretimi yüzde yüz gerçekleştirecek öğretmen ve köye gerekli daha başka meslek adamını, yetiştirmek gereksinimi sürekli gündemdeydi⁹⁵.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de bu konunun üzerine titizlikle duruyor ve konunun ivedilikle halledilmesi için çalışıyordu. Zira, onun 1939'da söylediği şu sözler,

⁹⁴ Tonguç, İ.H., *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, s. 530.

⁹⁵ Cimi, *Tonguç Baba*, s. 90.

konuya verdiği önemi ve eğitim sorununu çözme kararlılığını göstermesi bakımından önemlidir.

“Cumhuriyet; imar, kültür, endüstri programlarına geniş makyasta(ölçüde) devam edecektir. Fakat bilhassa köylü ve çiftçi halkımızın kazancını artırıp maişet(geçim) seviyesini yükseltmek, bunun için geniş makyasta ziraat ve ilk tahsil imkanlarını bulmak başlıca emelimizdir”⁹⁶.

Cumhurbaşkanı İnönü, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’e, kırsal alandaki eğitim konusunda, Köy Öğretmen Okulları deneyinden elde edilen deneyimlere dayanarak bir yasa hazırlamasını ve daha geniş kapsamlı atılımlar yapmak için gerekli hazırlıkları yapmasını söylemişti⁹⁷. Böylece,1940 yılına girerken çalışmalar iki konuda yoğunlaşmıştı. Köy Enstitüleri adı verilecek olan Köy Öğretmen Okullarının hızla çoğaltılması ve gerekli yasaların çıkarılması⁹⁸.

3803 Sayılı Köy Enstitüleri Yasası çıkmadan önce, İsmail Hakkı Tonguç ülkeyi karış karış gezerek açılacak yeni Enstitülerin yerlerini belirledi. Ankara’da ise bir başka çalışma yapıyordu: Açılacak Enstitülere atayacağı müdürleri seçme ve onları ikna etme çalışmaları. Böylece Köy Enstitüleri Yasası çıkmadan önce pek çok Enstitünün müdürlüğüne kimlerin geleceğı de belli olmuştu.

Tonguç ve Yücel bu işin önemini içinde duyumsayıp, çalışmaları yoğunlaştırdılar. Çıkarılacak yasanın gereksinmeden doğduğunu çok iyi biliyorlardı. Bu tasarının eksiksiz ve kalıcı olması için, daha önce yaşama geçirilen Eğitim Kursları ve Köy Öğretmen Okulları uygulamasından elde edilen verilerden yararlanılacaktı. Bunun yanı sıra, ilköğretime ilişkin o zamana dek yerli ve yabancı uzmanlarca, Milli Eğitim Bakanlığına verilmiş raporlar incelendi. Bu konuda diğer ülkelerde neler yapıldığı, hangi yöntemlere başvurulduğı araştırıldı. Altı ay süren geceli-gündüzlü özverili bir uğraş sonunda gerekçeli bir yasa tasarısı hazırlandı⁹⁹.

Köy Enstitüleri Yasa Tasarısı, 19.03.1940 tarihinde, Başbakanlıktan TBMM’ye gönderildi. Tasarı; Milli Eğitim, İçişleri, Tarım ve Bütçe komisyonlarında görüşülerek son şeklini alacaktır ve daha sonra oylamaya sunulacaktır. Tasarı, komisyonlarda hemen

⁹⁶ CBMEBMEİSD, C.II, s. 46.

⁹⁷ Cimi, a.g.e., s. 91.

⁹⁸ Tonguç, Engin, a.g.e., s. 413.

⁹⁹ Cimi, a.g.e., s.s. 91-92.

hemen hiç değişikliğe uğramamıştır. Yalnızca tasarının 17. maddesinde, Köy Enstitülerine atanacak öğretmenlerin mezun oldukları okula göre sıralanışı değiştirilmiştir. Aslında bu değişiklik önemsiz gibi görünmekle birlikte oldukça önemli bir değişiklik. Zira hükümetin teklifindeki sıralama, Köy Enstitülerinin, klasik bir okul olarak düşünülmediğini, dolayısıyla bu kurumlara öğretmen olarak alınacak kişilerin de klasik usullere göre seçilmediğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Bu kurumlarda uygulanacak eğitimde, teknik ve ziraat derslerine büyük önem verilmesinden dolayı, bu alanda yetişmiş kişilere öncelik tanınmıştır¹⁰⁰. Ancak tasarının bu hali, Bütçe Encümeninde uygun görülmemiş ve sıralama geleneksel yöntemine uygun olarak deęiştirilmiştir¹⁰¹.

Sonunda, uzun zamandır Tonguç ve arkadaşlarının üzerinde çalıştıkları Köy Enstitüleri Kanunu Tasarısı, Encümenlerde görüşüldükten sonra, 17 Nisan 1940 tarihinde, TBMM'ye geldi. Kanun tasarısının oldukça detaylı bir gerekçe kısmı vardı. Konumuzu aydınlatması bakımından bu gerekçeye kısaca değinmekte yarar vardır.

Gerekçe, maddeler halinde başlıklanmıştır. Toplam dokuz madde vardı¹⁰².

Madde 1: Öğretimin Bugünkü Durumu ve Köy: Bu maddede, ilköğretim görmesi gereken çocukların, şehirlerde %80'inin, köylerde ise %26'sının ilköğretime devam ettikleri açıklanıyordu. Dolayısıyla ilköğretimi yaygınlaştırma çalışmalarının köylerde daha ivedilikle halledilmesi gerektiği söyleniyordu.

Madde 2: Müstahsil(Üretici) Nüfus: Bu maddede, Türkiye'deki üretici nüfusun, çalıştıkları meslekler itibariyle yüzdeleri verilmekteydi. Türkiye'deki nüfusun %81'inin çiftçilikle geçimlerini sağladıkları ve bilimsizliğin en yaygın olduğu yerlerin de köyler olduğu açıklanıyordu

Madde 3 : Köylünün Okutulması ve Daha İyi Müstahsil Hale Getirilmesi: Türkiye'deki nüfusun %81'i çiftçilikle uğraştığına ve köylerde oturduğuna göre üretimi arttırmanın en önemli yolunun, öncelikle köyde yaşayan insanların eğitim seviyesini

¹⁰⁰ Bkz: Maarif Vekilliği, *Köy Enstitüleri Kanunu Layihası*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, s. 20.

¹⁰¹ Bkz: Başvekalet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğü, *3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu*, Maarif Matbaası, Ankara 1940, s. 3.

¹⁰² Köy Enstitüsü Kanun Projesi Hükümlerinin Mucip Sebepleri, Maarif Vekilliği, *Köy Enstitüleri Kanunu Layihası*, s.s. 1-10.

arttırmak ile mümkün olduğu açıklanmaktaydı.

Madde 4: Nüfusun Dağılım Tarzı ve İlköğretim: Bu maddede, 40.000 köyden ancak 4.959'unda öğretmen, 4.000'inde de eğitmen olduğu; 31.000 köyün okulsuz olduğu açıklanıyordu. Ayrıca bu köylerden 16.000'inin nüfusunun 400'den az olduğuna dikkat çekiliyor, bu açığı kapatmak için 20.000 öğretmene ihtiyaç olduğu belirtiliyordu. Bu açığı normal yollarla kapatmanın bir asır süreceği söylenmekteydi. Oysaki, sorunu bir an evvel çözmek lazımdı. Öyleyse, bu kanunun yapmak istediği nüfusu 400'den az olan köylere eğitmen yetiştirmek daha büyük köyler için de Köy Enstitüleri aracılığıyla farklı tarzda öğretmen yetiştirmek idi.

Madde 5 : Köy Eğitmenleri : Köylerde halen görev yapan eğitmenlerden olumlu sonuçlar alındığı ve nüfusun bu kadar dağınık olduğu, az sayıda insanın yaşadığı pek çok köy bulunan bir ülkede, mutlaka eğitmen yetiştirme işine devam edilmesi gerektiği açıklanmaktaydı.

Madde 6: Köy Öğretmenleri : Şimdiye kadar köylere, hep şehirlerde kurulmuş okullarda okutulan çocukların öğretmen olarak gönderildikleri, dolayısıyla köylere giden bu öğretmenlerin oraya uyum sağlayamayıp, kısa zamanda bir yolunu bularak kaçmak istedikleri açıklanıyordu. Ayrıca, köylere gönderilecek öğretmenlerin sadece kuramsal dersleri öğreten birisi değil, aynı zamanda ileri tarım aletlerini kullanmayı, modern tarım tekniklerini uygulamayı da öğreten birisi olması gerekliliği üzerinde duruluyordu. Dolayısıyla, açılacak Köy Enstitülerine alınacak öğrencilerin belirlenmesi ve bu kurumlarda uygulanacak eğitim-öğretim esasları, bu noktaları göz önüne alarak düşünülmüştü. Öğrenci adayları köyden seçilecek, köy hayatından uzaklaştırılmadan eğitim öğretim yapılacak, zirai bilgiler verilecek, köylerde işlerine yarayacak bir meslek(demircilik, marangozluk, inşaatçılık vb.) sahibi olmaları sağlanacak, öğrenciler zirai bilgileri, bizzat tarım, hayvancılık vs. yaparak öğrenecekler ve öğretmen olarak gittikleri köylerde öğretmenlik yapmanın yanı sıra, köyü modernize edeceklerdi.

Madde 7 : Köy Enstitüleri : Köy Öğretmeni yetiştirecek olan bu kurumlarda sadece öğretmen değil, aynı zamanda köye gerekli diğer elemanlarda yetiştirileceği, öğretimin ağırlık noktasını zirai faaliyetler teşkil ettiği için bu kurumlara Enstitü adı verildiği açıklanıyordu.

Madde 8 : Köy Enstitüsü Kanun Projesi Hükümlerinin Mucip(Gerekli) Sebepleri :

Bu maddede, Köy Enstitüleri Yasa Tasarısındaki maddelerin gerekçeleri kısaca açıklanmaktaydı. Bu gerekçeler; Köy Enstitülerinin, gerek öğrenci seçimi, gerek kuruluş aşamaları, gerek eğitim öğretim faaliyetleri ve gerekse mezunlarının üstlenecekleri görevlerin çeşitliliği bakımından öğretmen yetiştiren diğer kurumlardan farklılık arz etmesi sebebine dayandırılmaktaydı.

Madde 9 : Bölge Köy Enstitülerinin Tesisi İçin Gereken Tahsisat : Bütün illerin öğretmek ihtiyacını karşılamak için 16-22 Köy Enstitüsü açılması ve buralarda 17-20 bin öğrenci yetiştirmek gerektiği açıklanıyordu. Eğer bu kurumlar, mevcut mevzuata göre açılmaya kalkılırsa, yalnızca inşaat ve tamirat giderlerine 7 milyon lira gerektiği söylenmekteydi. Ancak bu kurumlar, Eğitim Kurulları ile birleştirilmek suretiyle açılırsa bu masraf, 3 milyon liraya düşmekteydi. Ayrıca Eğitimcilerin, normalde 50 bin liraya mal olacak bir binayı, inşaat derslerinin uygulama çalışmaları sürecinde, 20 bin liraya mal edebildikleri belirtiliyordu.

Bu gerekçeli yasa tasarısı, 17 Nisan 1940 tarihinde Meclise sunuldu ve aynı gün yasanın görüşülmesine başlandı. Yasanın görüşülmesi sırasında, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel sık sık söz alarak bir takım açıklamalarda bulunmuştur. O, bu okullara niçin Enstitü adını verdikleri konusunda şu açıklamayı yapmıştır.

“Biz bu müesseselere Köy Öğretmen Okulu demedik. Çünkü evvelce bu isimde müesseseler vardı. Bunları ona bağlamak istemedik. Bunlar, yepyeni şeylerdir.(...)Biz Köy Enstitüsünü, sadece içerisinde nazari tedrisat yapılan bir müessese olarak almadık. İçerisinde; ziraat sanatları, demircilik, basit marangozluk gibi ameli birtakım faaliyetlerde bulunduğu için okul adıyla anmadık, Enstitü diye isimlendirmeyi, muvafık gördük¹⁰³.”

Bakanın sözlerinden anlaşılacağı üzere Enstitüler, Köy Öğretmen Okullarının devamı olarak değil, tamamen yeni kurumlar olarak düşünülmektedir. Yasanın görüşülmesi sırasında eleştirilere konu olan ve üzerinde büyük tartışmalar yapılan bir konu da, Enstitülere sadece köy ilkokullarından çıkmış çocukların alınması noktasındaydı. Bakan Yücel bu konuda şu açıklamayı yapmıştır:

¹⁰³ Yücel, Hasan Ali, *Köy Enstitüleriyle İlgili Yazıları ve Konuşmaları*, Yay. Haz: Mustafa Aydoğan, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s. 94.

“Şimdiye kadar şehir öğretmen okullarına, hatta köyden gelmiş çocukları aldığımız halde, kaloriferli, fazla konforlu tertibatlarıyla, bildiğiniz tarzı hayatta yetiştirdiğimiz çocukları - hemen ifade edeyim ki idealizm noksanından değil, alışık olmadıklarından dolayı- köye gönderemedik, çokları bu işi yapamadılar. Aynı hataya düşülmesin diye bu kaydı kati olarak koyduk ve encümenlerdeki arkadaşlarla uzun uzun münakaşalardan sonra, onlar, bu kaydı takviye bile ettiler¹⁰⁴.”

Böylece, yapılan yoğun görüşmelerin sonunda 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Yasası, 17 Nisan 1940 tarihinde Meclisten çıktı. Bu yasayla 12 yerde hemen Enstitü açılması kararlaştırıldığı gibi, mevcut Köy Öğretmen Okulları da Köy Enstitüsüne dönüştürülüyordu. 3803 sayılı kanunun önemli maddeleri şunlardır¹⁰⁵:

Madde 1 - Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde, Maarif Vekilligince Köy Enstitüleri açılır.

Madde 3- Enstitülere, tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş sıhhatli ve müstait köylü çocuklar seçilerek alınır. Enstitülerin tahsil müddetleri en az beş yıldır.

Madde 4- Enstitülere kabul edilenler, sıhhi sebepten gayri sebeplerle müesseseden ayrıldıkları veya çıkarıldıkları takdirde, okudukları müddete isabet eden masraf, kendilerinden veya kefillerinden alınır.

Madde 5- Bu müesseselerde tahsillerini bitirerek öğretmen tayin edilenler, Maarif Vekilliginin göstereceği yerlerde yirmi sene çalışmaya mecburdurlar. Mecburi hizmetlerini tamamlamadan meslekten ayrılanlar, devlet memuriyetlerine ve müesseselerine tayin edilemezler. Bu gibilerin kendilerinden veya kefillerinden müessesede buldukları zamana ait masrafın iki misli alınır.

Madde 6- Köy Enstitülerinden mezun öğretmenler, tayin edildikleri köylerin her türlü öğretim ve eğitim işlerini görürler. Ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için, bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, atölye gibi tesislerle köylülere rehberlik eder ve köylülerin bunlardan istifade etmelerini temin ederler.

¹⁰⁴ Yücel, a.g.e., s. 96.

¹⁰⁵ Başvekalet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğü, 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu, s.s. 1-5.

Madde 7 – Köy Enstitülerinden mezun olan öğretmenler, ayda, 20 lira ücretle Maarif Vekilliğince tayin edilir. Bu öğretmenlerin istihkakları üç ayda bir peşin olarak, yılda dört defada ödenir.

Madde 11 – Köy Enstitülerinden mezun öğretmenlere; istihsale yarayıcı aletler, ıslah edilmiş tohum, çift ve irad hayvanı, cins, fidan gibi istihsal vasıtaları, köy öğretmenlerinin tayin edildikleri okulların demirbaşına geçirilmek suretiyle, devletçe parasız olarak verilir.

Madde 12- Köy öğretmenlerinin tayin edildikleri okullara, köy hududu içindeki ziraat işlerine elverişli araziden, Köy Kanununa göre satın alınarak, öğretmenin ve ailesinin geçimine, okul talebesinin ders tatbikatına yetecek miktarda arazi tahsis edilir. Köyde devlete ait arazi bulunduğu takdirde, okula tahsis edilecek arazi tercihen bunlardan ayrılır.

Madde 14- Köy okuluna ait her türlü demirbaş eşya, hayvan vesaire okulun malı olup, bu işletmeden elde edilecek hasılat öğretmene aittir.

Madde 15- Köy öğretmenlerinin işleri, gezici başöğretmenler ve ilk tedrisat müfettişleri tarafından takip ve teftiş edilir. Köy öğretmenlerinin işlerinin normal bir şekilde yürütülmesine devlet teşkilatı mensupları yardım ederler.

Madde 16- Köy öğretmenlerinin tayin edilecekleri okulların, binaları ve öğretmen evleri Maarif Vekilliğince verilecek planlara göre, Köy Kanunu'na tevfikan, bölge ilk tedrisat müfettişi ile gezici başöğretmenin nezaretinde köy ihtiyar heyetleri tarafından yaptırılır ve öğretmen tayin edilecek köylere keyfiyet üç yıl önce bildirilir. Köy bütçesinde de ona göre tedbirler alınır. Öğretmen işe başlamadan evvel okul binası ile öğretmen evi tamamen bitirilir. Köy okulları binalarının tamiri ve okulun daimi masrafları köy ihtiyar heyetlerince temin edilir.

Madde 17- Köy Enstitülerine aşağıda adları yazılı müesseselerden mezun olanlar öğretmen tayin edilirler.

- 1) Yüksek okullar ve üniversite fakülteleri mezunları,
- 2) Gazi Terbiye Enstitüsü mezunları,
- 3) Öğretmen okulları mezunları,
- 4) Ticaret liseleri ve orta ziraat okulları mezunları,

- 5) Erkek sanat okulları ve kız enstitüleri mezunları,
- 6) Köy enstitüleri mezunları,
- 7) İnşaat usta okulları mezunları,
- 8) Bunlardan başka her türlü, teknik ve mesleki okullar mezunları.

Bu Enstitülerde mütehassis işçiler yevmiye veya aylık ücretle usta öğretici olarak çalıştırılabilir.

Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel 3803 sayılı yasa için şöyle demektedir:

“Bu kanunla bizim yaptığımız şey, bir kopya değildir. Fakat indi uydurma bir iş de değildir. Bizim yaptığımız bu işi; Bulgaristan’da başka mahiyette görürsünüz, Meksika’da başka şekilde bulursunuz, ilköğretim meselesini bundan bir asır önce halletmiş memleketlerde de başka şekilde tesadüf edersiniz. Biz, hiçbir memleketin ilk tahsil meselesini hallederken aldığı tedbirleri aynen almadık. Bunları memleketimizin fiili hakikatine ve içtimai realitesine uyarak yapmış bulunuyoruz. Bu, bizindir; kimseden almadık, başkaları bizden alsınlar¹⁰⁶”.

Yasanın öngördüğü üzere, daha önce Köy Öğretmen Okulu olarak açılmış bulunan kurumlar, Köy Enstitüsü adını alıyorlardı. Böylece 3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasasının kabulüyle Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu, Çifteler Köy Enstitüsü adını aldı. Ancak bu sadece bir isim değişikliği değil, aynı zamanda yapısal bir değişimdi de...

B. Enstitüye Öğrenci Alımı

Köy Enstitüleri, sadece kurulduğu ilden değil yakındaki birkaç ilden de öğrenci alıyordu. Köy Enstitülerinin öğrenci alacağı iller o Enstitünün “kesim”ini oluşturuyordu. Çifteler Köy Enstitüsü; Eskişehir, Ankara ve Konya şosesi üzerine kurulmuştu. Çifteler Köy Enstitüsünün kesimine giren, yani öğrenci alacağı iller, şunlardı: Eskişehir, Konya, Kütahya (Uşak o tarihlerde Kütahya’nın ilçesidir. Y.N), Ankara, Afyon¹⁰⁷. 1941 yılında Ankara’daki Hasanoğlu Köy Enstitüsü açılınca artık buradan öğrenci gelmeyecektir. Yine daha sonra Konya’da İvriz Köy Enstitüsünün açılmasıyla, Konya’dan da öğrenci alınmayacaktır.

¹⁰⁶ Yücel, H.A., *Köy Enstitüleriyle İlgili Yazıları ve Konuşmaları*, s. 104.

¹⁰⁷ Köy Enstitülerinin Açıldığı Yerler ve Enstitülere Talebe Gönderen Vilayetleri Gösteren Çizelge, Tonguç, İ. H., *Kitaplaşmamış Yazıları*, C. I, s. 175.

3803 sayılı yasanın öngördüğü üzere, Enstitüler sadece, köy kökenli, ilkokulu köyde bitiren çocukları alıyordu. İlgili yasanın üçüncü maddesinde yer alan Enstitülere tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş, sıhhatli ve müstait köylü çocuklar seçilerek alınırlar¹⁰⁸, ibaresi bu durumu çok net ve kesin bir surette ifade etmektedir.

Bu maddede geçen tam devreli köy ilkokulları deyimi beş sınıflı okulları kastetmekteydi. Bu noktada iki sorun yaşandı. Her ne kadar 1939 yılındaki Maarif Şurasında, üç yıllık tüm köy okullarını 5 yıllığa çıkartma kararı¹⁰⁹ alındıysa da bu, henüz tamamıyla gerçekleştirilebilmiş bir şey değildi. Dolayısıyla ilk sorun bu noktadaydı. Zira pek çok köyde okullar üç sınıflı idi.

Bu sorun Çifteler Köy Enstitüsü bünyesinde, 4. ve 5. sınıfların okuduğu bir Hazırlık kısmının olması sayesinde bir nebze çözülmüyordu. Böylece üç yıllık köy okulunu bitirenler, burada 4. ve 5. sınıfları tamamlayıp daha sonra Enstitüye geçiyorlardı. Bu hazırlık kısmı zaten Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu iken de vardı.

İkinci sorun da şu idi. Pek çok köyde sadece üç sınıflı okul olduğu gibi, bazı köylerde de hiç okul yoktu. Dolayısıyla ailesi okumaya önem veren, okumaya istekli, başarılı öğrenciler; eğer maddi durumları biraz iyiyse, yada kasaba veya şehirde bir akrabaları varsa oralara okumaya gidiyorlardı. Böyle olunca bu çocuklar, Köy Enstitüsüne giriş hakkını kaybediyorlardı. Bu sorun, yasaya aykırı olmakla beraber, fiiliyatta aşılmış gibi görünüyor. Zira Çifteler Köy Enstitüsüne 1944 yılında giren bir öğrencinin anlattıkları, bu sorunu aşmak için yapılanları da göstermektedir.

"1941 yılında kendi köyümde(Yukarı Seyitgazi köyü Y.N)Eğitmenli okulu bitirdim.1942 yılında Seyitgazi ilçesinde 4. sınıfa başladım.(...)5. sınıfta okurken, tatile iki hafta kala, Enstitü diye bir yer açıldığını duyduk. Tesadüf o hafta Seyitgazi'de ilköğretim müfettişi var. İki arkadaş öğle tatilinde Belediye Kahvesinde müfettişi bulduk Enstitü açılmış biz oraya gitmek istiyoruz.' dedik.'Tamam zaten biz de oraya öğrenci arıyoruz' dedi.(...) 'Sizin Ayvalık köyünde akrabanız var mı?' dedi. İkimiz de, 'Var.' dedik.(...)Bize dedi ki; 'Biz ilçeden öğrenci alamıyoruz. Mutlaka ilkokulu köyde bitirmiş olması lazım. Biz de düşündük sizi Ayvalık'a göndereceğiz' O zamanlar ilkokulu bitirirken bir bitirme sınavına giriliyordu. Tatile iki ay var. Biz bu iki ay kendi okulumuza devam edeceğiz, bitirme sınavına Ayvalık köyündeki okulda gireceğiz ve

¹⁰⁸ Başvekalet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğü, 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kararını, s. 1.

¹⁰⁹ Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Şura Genel Sekreterliği, Milli Eğitim Şuraları (1939-1993), Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1995, s. 19.

diplomamızı oradan alacağız. Nitekim böyle oldu¹¹⁰."

Çifteler Köy Enstitüsü ilk açıldığı yıllarda, öğrenci bulma konusunda epey bir güçlük çekmiştir. Özellikle kız öğrenci bulmak çok zordu. Çünkü aileler kız çocuklarını okutmak istemiyorlardı. Köydeki mevcut ilkokula bile kızlarını güç bela gönderen bu insanları, kızlarını karma eğitim yapılan bir kurumda, yatılı okutmaya razı etmek gerçekten çok güç bir işti. Öğrenci bulma konusundaki zorluklar Milli Eğitim Memurlarının, Gezici Başöğretmenlerin ve Bölge Gezici Müfettişlerinin yoğun gayretleri, ayrıca eğitimcilerin ve öğretmenlerin teşviki ile aşılmaya çalışılacaktır.

Çifteler Köy Enstitüsünün, yeni açılan Enstitülere göre öğrenci bulma konusunda bir avantajı vardı. O da şuydu. Çifteler Köy Enstitüsü 1937 yılında açılmış olan Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu temelinde kurulmuştu. Dolayısıyla Öğretmen Okulunun öğrencilerinden pek çoğu -bazıları Öğretmen Okulu Enstitüye dönüşünce okulu bırakmışlardır- doğrudan Çifteler Köy Enstitüsünün öğrencisi olmuşlardır. Mahmudiye Köy Öğretmen Okuluna 1937'de giren öğrenciler, Çifteler Köy Enstitüsünün 4. sınıflarını oluşturdular. 1938'de girenler üçüncü, 1939'da girenler de ikinci sınıfları oluşturdular. Böylece 1940-41 Eğitim Öğretim yılında Çifteler Köy Enstitüsünde, 676'sı erkek 24'ü kız olmak üzere toplam 700¹¹¹ öğrenci vardı. Ayrıca, okulun hazırlık kısmında, ilkokul 4. ve 5. sınıfında, bulunan öğrenciler de Çifteler Köy Enstitüsü için hazır bir kaynak oluşturmaktaydı.

Enstitüye öğrenci seçimi; Bölge Gezici Müfettişleri, Gezici Baş Öğretmenler ve Milli Eğitim Memurları tarafından yapılıyordu. Enstitüye alınacak öğrencilerin seçiminde, ne tür ölçütlerin dikkate alındığını Talebe Seçim Fişlerinden öğrenmekteyiz. Talebe Seçim Fişleri her öğrenci için ayrı ayrı doldurulmakta ve üç bölümden oluşmaktaydı¹¹².

¹¹⁰ Eskişehir ili, Seyitgazi ilçesi, Yukarısöğüt köyünden, 1930 doğumlu Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

¹¹¹ BİUM, *Mİ 1940-1941*, No: 199, DİE:1054, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1943, s.s. 394-395.

¹¹² Konya ili, Hadim ilçesi, Aşağıhadim köyünden, 1341 (1922) doğumlu Hikmet Uysal'a ait, 18.10.1941 tarihli Talebe Seçim Fişi, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

I. Bölüm Nüfus Cüzdan Sureti Hülasesı

Bu bölümde öğrenci adayının nüfus bilgileri ve ailesinin çiftçilik bakımından genel durumu yazılıdır.

II. Bedeni Durumu

1. Seçmenin çocuğun sıhhati hakkındaki kanaati
2. Gözleri iyi görüyor mu?
3. Kulakları iyi işitiyor mu?
4. Bedeni bir özrü veya sakatlığı var mı?

III. Fikri Durumu

A. Seçmenin edindiği kanaatler

1. Sözle ifade kabiliyeti
2. Görgü ve bilgisi hakkındaki umumi kanaat
3. El yazısı

B. Öğretmenin Çocuk Hakkındaki Kanaatleri

1. Çalışkanlığı, iş başarma kabiliyeti
2. Mezun olduğu okulun adı
3. Okulun bulunduğu köy ve nahiyenin adı
4. Diploma veya tasdiknamede yazılı muvaffakiyet derecesi

Talebe Seçim Fişlerinde seçmenlerin öğrenci seçimi yaparken nelere dikkat edecekleri de maddeler halinde yazılmıştır. Dikkat edilecek hususlar altı maddeden ibaret olup, seçmenlerin gözetilecekleri hususlar başlığını taşımaktadır. Gözetilecek esaslar şöyle sıralanmıştır¹¹³.

1. Kız ve erkek her çocuk için ayrı bir fiş doldurulacaktır.
2. Köy Enstitülerine, aslen köylü olup da, tam devreli köy ilkokulunu bitirmiş olan köy çocukları namzet seçilecek ve fişler bu gibiler için kullanılacaktır.
3. 1941'den evvelki yıllarda okulu bitirmiş olanlardan* yaşları on sekizi geçmemiş istekliler de seçilebilir.
4. Fişler istekli çocukla bizzat temas edilerek ve mümkün olduğu kadar vesikalara

¹¹³ Eskişehir ili, Seyitgazi ilçesi, Yapıldak köyünden, 1928 doğumlu Hidayet Karadağ'a ait, 1941 tarihli, Talebe Seçim Fişi, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

* Seçim Fişi 1941 tarihli olduğu için böyle denilmektedir.

müstenit olarak doldurulacaktır.

5. Seçilip fişleri doldurulan çocuklara, Vilayetin mensup olduğu bölge Köy Enstitüsü Müdürlüğü tarafından kabul edildikleri bildirilmedikçe köylerinden ayrılmayacakları anlatılacaktır.

6. Hüviyet cüzdanı suretinin hülasesı okul kayıtlarına göre de fişe doldurulabilir.

Çifteler Köy Enstitüsünden mezun kişiler Enstitüye nasıl girdiklerini şöyle anlatmaktadırlar.

“Köy Enstitüsüne gitme fikrim şöyle doğdu. 1944 yılının Mart ayında, bulunduğum okula -tek derslikli, tek öğretmenli, beş sınıflı bir okulu- üç kişi geldi. Biz, beşinci sınıfta sekiz kişiydik. Öğretmenimiz dedi ki: ‘Bu öğretmenler Hamidiye’den geldi, sizi ziyaret etmek istemişler.’ Gelenlerden biri, tahtaya Çifteler Köy Enstitüsü yazdı. Biz, bakarak dahi okuyamadık o Enstitü kelimesini. Öğretmen dedi ki: ‘Burası öğretmen yetiştiriyor, isteyenler gidebilir.’ (...) Biz Nisan’da mezun olduk. Köy çocuğu olarak çobanlığa başladık. Ağustos ayında bir gün babam dedi ki: ‘Seni okula götüreceğim.’ dedi. (...) Çifteler Köy Enstitüsüne gittik. Orada, ‘Okumak istiyor musun?’ dediler. ‘İstiyorum’ dedim. Sınav filan yapmadılar. Sadece fiziki durumumuza bakıyorlardı. Çünkü o devirde öğrenci bulmak çok zor idi¹¹⁴.”

“Enstitüye gitme fikrimin bir özel yanı bir de genel yanı var. Özel yanı şu ki; babam eğitime çok önem veren bir kişiydi. (...) Genel yanı da; benim köyümden ve civar köylerden pek çok kişi Enstitüye gitmiş ve öğretmen olarak gelmişlerdi. Biz onları görüp özeniyorduk. (...) İlkokulu bitirdikten sonra 8 Mayıs 1945 tarihinde Enstitüye kayıt oldum. Sınav filan yapmadılar¹¹⁵.”

Anlaşıldığı kadarıyla ilk yıllarda öğrenci bulmakta çekilen zorluklar nedeniyle öğrenci seçiminde çok eleyici davranılmıyor, hatta sınav dahi yapılmıyordu. Ancak bu durum, 1945 yılının son aylarından itibaren değişmeye başlamış gözükmektedir. Zira artık öğrenci bulma konusunda eskisi kadar zorluk yaşanmaz olmuş ve Çifteler Köy Enstitüsü tam anlamıyla oturmuş bir kurum haline gelmiştir. Bu dönemde artık öğrenci seçiminde sınav yapıldığını gerek yapılan görüşmelerden ve gerekse bulunan belgelerden anlıyoruz. Mesela Çifteler Köy Enstitüsüne 1945 yılı Aralık ayında giren bir öğrenci Enstitüye girişini şöyle anlatmaktadır:

¹¹⁴ Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

¹¹⁵ Eskişehir ili, Seyitgazi ilçesi, Büyükdere köyünden, 1933 doğumlu İlyas Küçükcan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003, Eskişehir.

“Bizim nahiyeden gidenler vardı. Bunlar mezun olup, bunları görünce bende bir özlem belirdi, özendim. Okumak istedim, başka imkanım yok. Müracaat ettik. O zamana kadar sınav filan yapılmıyordu, ama bizi yaptılar. Toplandık biz, 45 kişiydik. Sınav, kasabada yapılıyordu. 45 kişiden 4 öğrenci kazandı. Biri bendim¹¹⁶.”

Çifteler Köy Enstitüsüne 1945 yılından sonra giren bir başka öğrenci ise Enstitüye girişi için şunları söylemektedir.

“Bizim ilkokul öğretmenimizin bir arkadaşı, Çifteler Köy Enstitüsünde öğretmen idi. Zihni Çavdar. Öğretmenimiz ona sormuş. ‘Bizim köyde zeki, çalışkan çocuklar var, Enstitüye girebilirler mi? Ne yapmak gerek?’ diye sormuş. O da, müracaat etsinler demiş. Biz böylece okulu bitirince müracaat ettik.(...)Önceleri sınav yokmuş, ama bizim zamanımızda artık sınavla alınıyordu. Müracaat ediyordunuz, form alıyordunuz, falan gün gel diyorlardı. O gün gidip sınav oluyordunuz.(...)Sınavları Maarif Memurları (ilkokul müdürleri Y.N) yapıyordu. Matematik, Türkçe, Tabiat (Fen Y.N) Bilgisinden sınav yapıldı. Matematikten; ondalık kesir, bayağı kesir, dört işlem ve bir de Geometri ile ilgili sorular vardı¹¹⁷.”

1945 yılının son aylarından itibaren, Çifteler Köy Enstitüsüne öğrenci seçiminde sınav yapıldığını ve bu sınavların; Türkçe, Matematik, Tabiat(Fen) Bilgisi olmak üzere üç ayrı dersten yapıldığını ele geçirilen belgeler de doğrulamaktadır. Bulunan belgelerin tarihleri 1945’den sonradır. Dolayısıyla öğrenci seçiminde sınav uygulamasının Enstitünün ilk kuruluş yıllarında değil, ileriki yıllarda yapıldığı açıktır. Bu durumun nedeni de, artık öğrenci bulma konusundaki sıkıntıların aşılması ve Enstitüye girebilmek için yeteri kadar başvuru yapılmasıdır. Mesela 1949 yılında Enstitünün ‘seçme’ sınavına giren bir öğrenciye şu sorular sorulmuştur

“Türkçe : Köyümüzü niçin seviyorsunuz? Anlatınız.

(.....)

Matematik : 350 dönüm bir tarlada buğdayı biçmek için 5 amele 14 gün çalışmaktadır. Aynı tarlada 7 amele çalıştırılırsa bu iş kaç günde biter?

(.....)

Tabiat Bilgisi : Havanın varlığını nasıl anlarız? Havanın ağırlığını ve basıncını hangi deneylerle açıklayabilirsiniz?¹¹⁸”

¹¹⁶ Bilecik ili, Söğüt ilçesi, Samrı köyünden, 1933 doğumlu Mustafa Şehirli ile Yapılan Görüşme, 19 Haziran 2003, Eskişehir.

¹¹⁷ Afyon ili, Emirdağı ilçesi, Güveççi köyünden, 1933 doğumlu Muharrem Kubat ile Yapılan Görüşme, 24 Haziran 2003, Eskişehir.

¹¹⁸ Afyon ili, Bolvadin ilçesi, Çiftlik köyünden, 1933 doğumlu İsmail Kaymakçı’ya ait, 08. 08.1949 tarihli yazılı kağıtları, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Çifteler Köy Enstitüsüne kabul edilen öğrencilerden sağlık raporu istenmekteydi. Okulda üretici bir iş eğitimi yapılması, öğrencilerin sağlıklı kişiler olmasını gerekli kılıyordu. Zaten 3803 sayılı yasanın üçüncü maddesinde alınacak öğrencilerin 'müstait' olmaları şartı vardı. Bu sağlık raporları öğrencinin geldiği ilin Memleket(Devlet) hastahanelerinden alınıyordu. Ancak bu sağlık raporu uygulamasının da 1945'den sonra olduğu kanaatindeyiz. Zira mülakat yapılan Enstitü mezunlarından, Enstitüye 1945 öncesi girenler böyle bir rapor istendiğinden bahsetmemektedirler. Ayrıca arşivde bulunan sağlık raporları da 1945 sonrası tarihlidir.

Köy Enstitülerine Kabul Edilecek Parasız Yatılı Öğrenciye Ait Sağlık Fişi adını taşıyan bu raporlardan anlaşıldığı kadarıyla, öğrenci adayları detaylı bir sağlık kontrolünden geçirilmekteydi. Bu raporlarda; adayın boyu, ağırlığı, göz sağlığı, kulak sağlığı, kronik bir rahatsızlığının olup olmadığı, bedensel özrü bulunup bulunmadığı, kalp-ciğer sağlığı, deri hastalığı olup olmadığı gibi pek çok madde vardır ve tüm bu kontrollerden geçen kişiler Enstitüye kabul edilmektedir¹¹⁹.

Bundan başka, Enstitüsüne kabul edilen öğrenciler, bir taahhütname imzalamak zorundaydılar. Taahhüt (Yüklenme) Senedi adındaki bu belge noter tasdikli idi ve öğrenci bunu imzalamakla; okuldan atılması, okulu bırakması, mezun olduktan sonra 3803 sayılı kanunun öngördüğü 20 yıllık zorunlu hizmet yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda, kendisine yapılan masrafı yasal faiziyle birlikte ödemeyi taahhüt ediyordu. Kefil olarak öğrencinin babası gösteriliyordu. Arşivde bulunan 1940 yılına ait bir Taahhüt Senedinde şunlar yazılıdır:

“ Velisi bulunduğum Akgün Köyünden Ali oğlu Kemal Yılmaz parasız yatılı olarak kayıt ve kabul edildiği Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsündeki tahsili sırasında ve Enstitüyü bitirdikten sonra vazifeye tayinini müteakip 3803 numaralı kanuna ve bu kanuna müsteniden meriyete konulan veya konulacak nizamname ve talimatnameler hükümlerini aynen kabulle mezkur kanun, nizamname ve talimatnamelerin tahmil eyleyeceği, tekmil mükellefyetlere riayet etmediği ve bu riayetsizliği dolayısıyla zimmetine taahhuk ettirilecek iase, ibate ve ilbas masraflarından hissesine düşen miktarı cezai zamlarıyla birlikte hüküm istihsaline hacet kalmaksızın müteselsil borçlu sıfatıyla ödemeyi şimdiden kabul ve taahhüt ederim¹²⁰. ”

¹¹⁹ Eskişehir ili, Klmbet köyünden, 1933 doğumlu Ahmet Coşar'a ait, 17.03.1948 tarihli Sağlık Fişi; Eskişehir ili, Hamidiye köyünden 1936 doğumlu Kenan Yalçın'a ait, 13.09.1949 tarihli, Sağlık Fişi, Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹²⁰ Afyon ili, Akgün köyünden, Kemal Yılmaz'a ait, 02.07.1940 tarihli Taahhüt Senedi, Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Zamanla bu Taahhüt Senetlerinin formatı değişmiş ve içeriği de ayrıntılandırılmıştır. 1949 yılına ait bir Yüklenme Senedinden anlaşıldığı üzere taahhüt edilen hususlar artık daha ayrıntılı bir şekilde yazılmaktadır. Taahhüt Senedi adı da Köy Enstitülerine Kabul Edilecek Öğrencilerden Alınacak Yüklenme ve Kefillik Senedi olarak değişmiştir¹²¹.

Çifteler Köy Enstitüsüne açıldığı yıl olan 1940'dan İlk Öğretmen Okuluna dönüştürüldüğü yıla(1954) kadar alınan öğrenci sayıları şöyledir:

Tablo III. 1940-1953 Arası Çifteler Köy Enstitüsüne Alınan Öğrenci Sayıları¹²²

YILLAR	Birinci sınıfa giren öğrenci sayısı		BİR YILDA ÖĞRENİMİ BIRAKANLAR										Ders kesiminde öğrenci mevcudu		Sınıfta kalanlar		Sınıfı geçenler	
			Hastalıktan		Üstüste iki yıl sınıfta kaldığından		Kovularak		Başka sebeplerle		Ölüm sebebiyle							
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K		
1940-41	275	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	275	2	1	-	274	2
1941-42	268	9	-	-	-	-	-	-	24	-	-	-	244	9	4	-	240	9
1942-43	339	33	-	-	-	-	-	-	13	3	1	-	325	30	-	-	325	30
1943-44	240	61	-	-	-	-	-	-	12	10	-	-	228	51	32	5	196	46
1944-45	241	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	241	29	9	4	232	25
1945-46	108	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	108	4	-	-	108	4
1946-47	176	14	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	172	14	35	4	137	10
1947-48	150	14	1	1	2	6	4	-	-	-	-	-	143	7	25	7	118	-
1948-49	280	1	1	-	1	-	4	-	-	-	-	-	274	1	23	-	251	1
1949-50	324	12	1	-	2	-	3	-	-	-	1	-	317	12	62	7	255	5
1950-51	143	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	143	-	-	-	143	-
1951-52	75	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	75	-	-	-	75	-
1952-53	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35	-	-	-	35	-
Toplam	2354	179																

¹²¹ Afyon ili, Çiftlik köyünden, İsmail Kaymakçı'ya ait 07.09.1949 tarihli Yüklenme senedi, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹²² BİUM, *Mİ 1940-1941*, No: 199, DİE: 1054, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara 1943, s. 394, 395; BİUM, *Mİ 1941-1942*, No: 227, DİE: 731, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara 1944, s. 404, 405; BİUM, *Mİ 1942-1943*, No: 238, DİE: 1018, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara 1945, s. 412, 413; BİUM, *Mİ 1943-1944*, No: 248, DİE: 1021, Pulhan Matbaası, İstanbul 1946, s. 10, 11; BİGM (Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü), MEİ (Milli Eğitim İstatistikleri), 1944-1945, No: 272, DİE: 738, Pulhan Matbaası, İstanbul 1947, s. 10, 11; BİGM, *MEİ 1945-1946*, No: 282, DİE: 741, Pulhan Matbaası, İstanbul 1947, s. 10, 11; BİGM, *MEİ 1946-1947*, No: 297, DİE: 1030, Pulhan Matbaası, İstanbul 1948, s. 6, 7; BİGM, *MEİ 1947-1948*, No: 308, DİE: 1035, Pulhan Matbaası, İstanbul 1949, s. 6, 7; BİGM, *MEİ 1948-1949*, No: 327, DİE: 753, Yeni Matbaa, Ankara 1950, s. 8, 9; BİGM, *MEİ 1949-1950*, No: 334, DİE: 754, Yeni Matbaa, Ankara 1951, s. 8, 9; BİGM, *MEİ 1950-1951*, No: 348, DİE: 759, Biricik Matbaası, Ankara 1952, s. 8, 9; BİGM, *MEİ 1951-1952*, No: 357, DİE: 1048, Akın Matbaacılık, Ankara 1953, s. 16; BİGM, *MEİ 1952-1953*, No: 368, DİE: 765, Saim Toraman Matbaası, Ankara 1954, s. 4.

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, Çifteler Köy Enstitüsü, kurulduğu tarihten, İlköğretmen Okuluna dönüştürüldüğü tarihe kadar, kesimine giren illerin köylerinden, yaklaşık 2600 öğrenci almıştır. Bu öğrencilerin pek çoğu mezun olmuştur¹²³. Enstitüye alınan çocukların hepsi köy çocukları olup, eğer Çifteler Köy Enstitüsü gibi bir kurum olmasaydı, kendilerinin de belirttiği üzere, çobanlıktan başka bir şey yapamayacak olan çocuklardır. Çifteler Köy Enstitüsü bu çocukların geleceğini değiştirmekle kalmayıp, bunların mezun olup köylere gitmesiyle, o köylerdeki pek çok çocuğun da okuma şansına kavuşmasını sağlamıştır.

C. Enstitüdeki Yerleşim Ve Yapılaşma

1. Bina Yapım Faaliyetleri

17 Nisan 1940'da Köy Enstitüleri Yasası çıkıp da, Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu, Çifteler Köy Enstitüsüne dönüştüğünde, çözülmesi gereken en önemli sorun, artan ve daha da artacak olan öğrenci sayısına yetecek ölçüde bir yapılaşma sağlanması sorunu idi. Özellikle yatakhane sorunu, en ciddi sorun idi. Bunun dışında derslikler, yemekhane ve diğer gerekli binaların da bir an evvel yapılması gerekiyordu. Gerçi Çifteler Köy Enstitüsü bu konuda, yeni açılan ve açılacak olan Enstitülere göre bir nebze şanslı sayılırdı. Zira ellerinde, Mahmudiye Köy Öğretmen Okulundan kalan birkaç bina vardı. Ancak durum yine de pek parlak değildi.

Haziran 1940'da Rauf İnan Çifteler Köy Enstitüsünde göreve başladığında; Enstitünün Mahmudiye kısmında, biri tek derslikli üç okul binası ile dört öğretmen konutu vardı. Mahmudiye köyünün camisinin yanında ve onun bölümlerinden olan üç oda atölye olarak kullanılmaktaydı. Hamidiye kısmında ise; 50 metre uzunluğunda üç katlı ana binadan başka, yeni yapılmış geniş bir tavla, yapıcılık, marangozluk, demircilik atölyeleri, ikisi bitmiş ikisi de bitmekte olan dört öğretmen konutu, bir eğitimli okul binası bulunuyordu¹²⁴

Barınma sorunu öyle ciddi idi ki Rauf İnan 1941'de, Enstitüde çalışma teklif ettiği Nazif Evren'e yazdığı mektupta şöyle diyordu:

"Kardeşim Nazif. Refikanla beraber tayinine imkan olduğunu ve müracaatta bulunmanızı Maarif Müdürlüğüne telle bildirdikten sonra mektubunu aldım. Ev

¹²³ Bu konudaki istatistiksel veriler mezunlar kısmında verilecektir.

¹²⁴ İnan, R., *Bir Ömrün Öyküsü*, C.II, s. 22.

hakkında izahat istiyorsun. Şimdilik Hamidiye'de dört ve Mahmudiye'de dört olmak üzere sekiz öğretmen evimiz vardır. sekizi de doludur. Siz gelerseniz bu kış bir köy evinde kalacaksınız¹²⁵."

Gerek öğretmenler için ve gerekse öğrenciler için barınacak yer hazırlama en çetin işti. Bunun yanı sıra eğitim yapacakları binaları da yapmaları gerekmektedir. Asıl sorun, Cumhuriyet yönetiminin çok kısıtlı bir bütçesi olması, dolayısıyla da bu konuya çok az bir ödenek ayırmasıydı. Durum böyle olunca, Enstitünün kendi ihtiyacı olan binaları kendisinin yapması bir zorunluluk idi. Ancak bunun yanı sıra Enstitüdeki bina yapım faaliyetleri; uygulanacak olan eğitim felsefesinin de bir gerekliliği, bir sonucudur. Zira Enstitüde sadece öğretmenlik meslek bilgisi değil, ziraat ve teknik dersler uygulamalı olarak gösterilecekti. Bu uygulamalar 'gerçek işe' yönelik olarak işleneceği için, bina yapım faaliyetleri, Enstitüde teknik derslerin uygulama çalışmaları olarak da yapılan bir iş olagelmıştır. Böylece bir taşla birkaç kuş vuruluyordu. Hem az bir masrafla kendilerine gereken binaları yapacaklar, hem öğrencilere ders uygulaması yaptıracaklar, ve hem de bu şekilde yetiştirilen öğrenciler gittikleri köylerde okul binalarının ve lojmanın yapımını gerçekleştirebilecek yetenekleri kazanmış olacaktı.

Çifteler Köy Enstitüsü, bu konuda da, yeni açılacak Enstitülere göre şanslıydı. Zira Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunda öğrenimlerine başlayıp da şimdi Enstitü öğrencisi olan; ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri vardı. Bu öğrenciler, her ne kadar Enstitüdeki çalışmalar kadar olmasa da, inşaatçılık, marangozluk, demircilik gibi teknik alan derslerinin uygulama çalışmaları konusunda tecrübeliydiler. Nitekim yeni yapılacak binalarda bu öğrencilerin, özellikle 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin, çok emeği olacaktı.

Enstitünün ilk açıldığı dönemde yaşanan en büyük sıkıntı, öğrencilerin kalacakları yerler, konusunda yaşanmaktaydı. Çok ivedi olarak yatakhane sorununu çözmek gerekmektedir fakat olanaklar buna pek elvermiyordu. Bu sebeple kuruluş yıllarında, Enstitünün bu sorunu pratik bir yolla çözmeye çalıştığını görmekteyiz.

¹²⁵ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürü Rauf İnan'ın, Nazif Evren'e yazdığı, 02.01.1941 tarihli mektup, aktaran Evren, Nazif, *Poyraz Köyünden Köy Enstitülerine*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1992, s. 43.

1940 yılında Enstitünün Hamidiye kısmında öğrenim gören bir öğrenci konu hakkında şunları söylüyor:

“Hamidiye’de 1940’da bir tek büyük bina vardı. Dersleri orda görüyorduk. Yatmak için kışlalara gidiyorduk. Mesudiye ile Hamidiye arasında Sultan Hamid’in kışlaları vardı. Büyük bir bina idi. Yatakhane olarak onları kullanıyorduk. Okul ile arası 2 km. kadar vardı. Gece mütalaasından sonra yatmaya oraya gidiyorduk, sabah okula geliyorduk¹²⁶.”

Enstitünün Mahmudiye bölümündeki yatakhane sorunu da, önceden Çifteler Harası olarak kullanılan, o yıllarda atıl bulunan, eski binanın onarılması ve yatakhane için uygun hale getirilmesiyle çözülecekti.

1940 Haziran ayında Çifteler Köy Enstitüsüne giren bir öğrenci okulun o yıllardaki durumu hakkında şunları söylemektedir:

“1940 Haziran ayında Çifteler Köy Enstitüsünün ilk kısmı olan Mahmudiye kısmına geldiğimde, okulun mevcut binası yoktu. Çifteler harasına ait, Eğitimcilerin kaldığı ve bilahare Eğitimcilerin görevlerine ayrılmalarıyla boşalan binalarda kaldık. Eğitim-öğretim başımızda öğretmenler olmak üzere daha ziyade bir kır eğitimi şeklinde devam ediyordu¹²⁷.”

Aynı konuda bir başka öğrenci de şunları anlatmaktadır:

“Biz Enstitü binalarına 1 km kadar uzakta bulunan eskiden ahır olarak kullanılan yerlerde kalıyorduk. Ahır dedimse yüksek bir bina idi. yukarıda küçük küçük pencereler vardı. Ranzalar konulmuştu. Bun bina ta Osmanlılar zamanından kalma idi. Enstitü burayı onararak yatakhane haline getirmişti¹²⁸.”

Bir yandan en ivedi iş olan yatakhane sorunu çözüldürken, diğer yandan da gereksinim duyulan başka binaların yapımına çalışılıyordu. Bu dönemde Enstitünün Hamidiye kısmında; 600 öğrenciye yetecek uzun bir yemekhane salonu, bitişiğinde mutfak ve bulaşıkhanenin yapımına başlandı. Yemekhane, ayrıca toplantı salonu gereksinimini de karşılayacaktı. Yapılacak olan bu binaların planları, yapıcılık öğretmenleri tarafından çizilmişti. Hamidiye ve Mahmudiye’deki atölyelerde; hem yemek masası, hem de ders için kullanılacak masalar; kapı ve pencere doğramaları

¹²⁶ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

¹²⁷ Eskişehir İli, İmişehir köyünden, 1929 doğumlu Ahmet Öztuna ile Yapılan Görüşme, 23 Haziran 2003, Eskişehir.

¹²⁸ Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

yapılmaya başlandı. Hamidiye’de daha önce başlanmış bitmek üzere olan öğretmen evlerinde çalışmalar sürerken; Mahmudiye’de de yemekhanenin yapılmasına girişildi¹²⁹.

Mahmudiye’de yapılan bu yemekhanenin bir yıl içinde bitirildiğini görüyoruz. Zira Maarif Vekaletinin; her Enstitüden aldığı raporlara dayanarak, 1941 yılında bastırıldığı Köy Enstitüleri Defteri adındaki yapıtta, Çifteler Köy Enstitüsünde 1939-40 eğitim-öğretim yılında mevcut binalara ek olarak; bir yemekhane, ikişer ailenin ikametine mahsus 4 öğretmenevi, 1 ahır ve 1 depo¹³⁰ yapıldığı yazar.

Yemekhane, toplantı salonu, bulaşikhane ve mutfağın yapımında ustalığı yapıcılıktaki büyük sınıftaki öğrencilerden bazıları, işçiliği ise yeni gelen öğrenciler yapıyordu. Yapılar, kireç ve harçla sıvanarak kısa zamanda bitirildi. Marangozluk işliklerinde yapılan masalar arkalı ve arkalıksız sandalyelerle kullanılacak duruma getirildi¹³¹.

Bu sırada Hamidiye bölümünde de ihtiyaç duyulan binaların yapımına devam ediliyordu. Enstitünün bu bölümünde Öğretmen Okulu olarak giren ve şimdi 3. ve 4. sınıfta olan öğrenciler öğrenim görüyorlardı.

O yıllarda Hamidiye’de bulunan üçüncü sınıf öğrencisi Mustafa Aydoğan bu dönemde atölyeler, öğretmen evleri yaptıklarını söylüyor¹³². Bir başka üçüncü sınıf öğrencisi ise şunları anlatıyor:

“Tek katlı marangozhane, demirhane ve kooperatif binası yaptık. Öğretmenlerin kalması için tepeye iki tane lojman yaptık. Bunların yapımında ben çok çalıştım. Tuğlaları dahi kendimiz keşiyorduk. Başımızda marangozluk işleri için marangozluk öğretmeni vardı. Bu kişi okulun öğretmeni idi. Demircilik işlerinin başında Hamidiye’den Zekeriya usta vardı. İnşaat öğretmeni de Emin Kuten idi. O da Enstitünün öğretmeni idi¹³³.”

Bir yıl içinde tamamlanan bir çalışma da, Enstitünün Hamidiye Bölümünü elektriğe kavuşturmak için yapılan elektrik santrali idi. Enstitünün Mahmudiye kısmında su ve elektrik sorunu yoktu. Bir motor Seydi Suyu kıyısına yakın düzlükteki

¹²⁹ İnan, R., a.g.e., s.s. 55-56

¹³⁰ Maarif Vekaleti, *Köy Enstitüleri Defteri*, C.I Ankara, 1941, s. 42

¹³¹ İnan, R., a.g.e., s. 55

¹³² Mustafa Aydoğan ile Yapılan Görüşme, 03 Mayıs 2003, Ankara.

¹³³ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

geniş kuyudan çektiği suyu, öğretmen evlerinin dayandığı yamaçtaki depoya veriyordu. Bu motor, akşamları da elektrik üreterek, Enstitünün bu bölümünü aydınlatıyordu¹³⁴.

Ancak Enstitünün Hamidiye kısmı, elektrik ve su konusunda Mahmudiye kısmı kadar iyi durumda değildi. Burada elektrik yoktu. Su ise çok ilkel bir yolla sağlanıyordu. Bir Enstitü öğrencisi su sağlama işinin nasıl yapıldığını şöyle anlatıyor:

“Nöbetçi Galip Akın, ellerini ceplerine sokmuş, kamçısını kıstırılmış, kör beygiri durmadan dehliyordu. Beygir durmadan dönüyor, tulumbayı işleten çarka çeviriyordu. Bunun sonucu olarak da tepedeki depo su ile doluyordu¹³⁵.”

Seydi Suyunun yanında açılmış bir kuyunun çevresinde, bir atın saatlerce dönerek işlettiği bir aygıtla çektiği su, ana binanın arkasındaki yamacın üstündeki depoya çıkıyor oradan binaya geliyor ve dağılıyordu¹³⁶.

Enstitünün Hamidiye bölümündeki su ve elektrik sıkıntısı yine öğretmenler, usta öğreticiler ve öğrencilerin emeği ile çözülecekti. Bunun için önce etütler yapılması ve öğrencilerin işe heveslendirilmeleri sağlandı. Bu tarihlerde Enstitüde öğrenci olan Bekir Semerci konu hakkında şunları söylemektedir.

“Enstitümüzün elektriği yoktu. Bir ilkokul öğretmeni olan Talat Tarkan fizik öğretmenimizdi. Kendisini yetiştirmiş, çok yönlü bir öğretmendi. Matematik dersimize de gelirdi. Enstitünün önünden Seydi suyu diye bir su akardı. Su ve elektrik konularında bu suyun kenarına giderdik. Elimizde kronometre, ip, dekametre, çekül, filama görevi yapacak uzun sırtıklar ve su düzeci alırdık. Seydisuyu'nun enini, kesitini, saniyede akattığı suyu m3 olarak hesapladık. Bir zamanlar bu suya kurulmuş yıkık bir değirmen vardı. Artık yeri belliydi. Suyun döküldüğü yerle türbin kurulacak yer arasındaki yüksekliği bulur, suyun kaç beygir gücünde olduğunu hesap ederdik. Talat Bey, bu hesaplamaları yalnız bizim sınıfla değil enstitünün bütün sınıflarıyla yapardı. Tüm öğrencilere bir elektrik santrali kurulması düşüncesini benimsetirdi¹³⁷.”

Müdür Rauf İnan, bir elektrik santrali kurmak için, Bakanlıktan yardım istedi. Bakanlık elektrik santrali kurmak için Gaspar adında bir Macar teknikçi ile yapı işleri için Sili Layoş'u gönderdi. Santralin planı yapıldı. Elektrik santrali ile bir de değirmen yapılacaktı. Türbin geceleri elektrik üretecek, gündüzleri de değirmeni çalıştıracaktı.

¹³⁴ İnan, R., a.g.e., s. 36.

¹³⁵ Özkucur, Abdullah, a.g.e., s. 86.

¹³⁶ İnan, R., a.g.e., s. 36.

¹³⁷ Semerci, a.g.e., s. 136.

Türbin satın alınarak çalışmalara başlandı¹³⁸. Santral kurma işindeki çalışmaları Enstitü öğrencileri şöyle anlatır:

“Gaspar son sınıf öğrencilerini yanına aldı. Kendine göre hazırlıklara girişti. İnşaat ustası Sili Layoş ve sanat öğretmenleri, Hüseyin Ünal, Vahap Babaoğlu, Mustafa Leblebici, Emin Kuten katıldılar bu işe. Biz de kollarımızı sıvadık. Gece gündüz çalışarak eski değirmeni yıktık. Yerine bir santral yapısı kondu. Ağaçtan yapılmış eski çarkın yerine yeni bir türbin oturtuk¹³⁹.”

“Elektrik santralini yapmadan önce orada eski bir değirmen vardı. Onu yıktıp santrali kurduk. Ben iri yarı ve inşaatçı olduğumdan çok çalıştım. Temelleri kazarken, çizme giyiyordum, yılanların içinde çalıştım. Kara kara temel yılanlarıydı. Ama hiç yılmadım. Müdür de bizimle birlikte çalışıyordu. Biz bir çalışıyorsak, o iki çalışıyordu¹⁴⁰.”

Böylece, yoğun ve özverili çalışmalar sonucu santral binası ve değirmenin yapımı bitirildi. Santral iki kısımdı. Bir tarafında elektrik üreten dinamo ve aksamı vardı. Diğer tarafta değirmen. Değirmen, hem Enstitünün, hem de çevre köylerin buğdaylarını öğütecekti¹⁴¹.

Santral binası ve değirmenin yapımı bittikten sonra Seydi suyunun yatağını değiştirecek bir kanal açmak ve suyu türbine yönlendirmek için çalışmalar başladı.

Hamidiye’de okulun önünden Seydi suyu geçmekteydi. Ancak suyun debisi orada düşüktü. Bunun için daha ileride bir kanal açılması gerekiyordu¹⁴². Öğretmen Talat Tarkan, önceden ölçtüğü ve ağaç kazıklar çakarak kanalın yerini saptadığı alan üzerinde açıklamasını yaptı. Her iki öğrenciye sekizer, dokuzar metrelik yer verildi. Buna göre açılacak kanalın genişliği 5, derinliği ortalama 1, dip genişliği 2 metre; kesiti ikizkenar yamuk olacaktı. Kanalın tüm uzunluğu 3.5 km kadardı¹⁴³. Enstitünün tüm öğretmen, öğrencilerinin yoğun çalışmalarıyla, bir hafta sürmeden kanal, çok düzgün olarak açıldı, bitti¹⁴⁴.

Bu arada yeni bir su deposu yapıldı. Zira yeni yapılan elektrik santralinin çalıştıracağı dinamomun çekeceği suyu depolayacak bir yer gerekiyordu. Bir depo vardı

¹³⁸ İnan, R., *a.g.e.*, s. 95.

¹³⁹ Özkucur, *a.g.e.*, s. 90.

¹⁴⁰ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁴¹ Semerci, *a.g.e.*, s. 137.

¹⁴² Mithat Özen ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁴³ Özkucur, *a.g.e.*, s. 95.

¹⁴⁴ İnan, R., *a.g.e.*, s. 95.

ama ihtiyacı karşılamıyordu. Bunun için, Hamidiye'deki ana binanın arkasına bir büyük su deposu yapıldı¹⁴⁵.

Böylece 1941 yılında Enstitünün Hamidiye kısmı elektriğe kavuştu. Ayrıca bu santral sayesinde Hamidiye Köyü de elektriğe kavuştu. Çünkü santralden onlara da elektrik veriliyordu. Ayrıca atla su çekmek zahmeti de bitti. Artık santralin çalıştırdığı bir dinamo sayesinde, elektrik yeni yapılan su deposuna gönderiliyor ve oradan dağılıyordu. Santralin ve değirmenin kurulmasının, başka yararları da oldu. Araziyi sulamak için bundan sonra türbinden yararlanılacaktı. Ayrıca kurulan bu değirmen sayesinde Çifteler Köy Enstitüsü hem kendi buğdaylarını para vermeden öğütme olanağına kavuşuyor hem de köylülerin buğdaylarını öğütterek gelir elde ediyordu. Çifteler Köy Enstitüsünden, Eskişehir Hususi Muhasebe Müdürlüğüne yazılmış, 10.03.1943 tarihli ve 335 sayılı yazıda bu konuda şunlar anlatılıyor:

“Enstitümüzün Hamidiye kısmındaki elektrik santralini işleten türbin, elektrik için çalışmadığı saatlerde mütedavil (döner Y.N) sermayeye ait iki taşlı bir değirmeni de çalıştırmakta, mütedavil sermayenin unlarını öğütmektedir. Aynı değirmende tasarruf edilecek zamandan istifade ederek halkın zahirelerini de öğütmek kararıyla 1 mart 1943 tarihinden itibaren hariçten müşteri kabulüne başlamış bulunuyoruz. Türbini çeviren su ile yaz aylarında mütedavil sermayeye ait araziye sulamak hükmünde olduğumuz için yaz aylarında değirmenimizin hariçten müşteri almasına imkan müsait değilse de kış ve bahar mevsimlerinden 7 ay hariçten müşteri kabul etmek mümkündür¹⁴⁶.”

Bu sırada Milli Eğitim Bakanlığı Köy Enstitülerinde yapılması düşünülen binalar için bir proje yarışması açmıştı. Yarışmada planları yapılacak binalar; Okul binası, toplantı binası, atölye binaları, mutfak, çamaşırhane, banyo, idare binası, tavla, ahır ve kümesler, depolar, revir, umumi tuvaletler ve öğretmen evleri olarak belirtilmişti¹⁴⁷.

Bakanlık, yarışmada iki noktaya özel bir önem veriyordu. Bunlardan birincisi her Enstitünün bulunduğu yerin özelliklerine uygun olarak projelendirilmesi. Bunun için mimarlara Enstitüde kalma zorunluluğu getirilmişti. Böylece, mimar projesini çizeceği Enstitünün arazi yapısını vs. tanıyacağı gibi, Enstitünün öncelikli ihtiyaçlarına

¹⁴⁵ Mithat Özen ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁴⁶ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Eskişehir Hususi Muhasebe Müdürlüğüne gönderilen, 10.03.1943 tarihli ve 355 sayılı resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁴⁷ Maarif Vekaleti, Köy Enstitüleri Defteri C.I, s. 29.

ve kullanım alanlarına en uygun projeyi de çizebilecekti. İkinci önemli nokta ise maliyetin mümkün olduğunca düşürülmeye çalışılmasıdır. İşte bu sebeple, arazinin durumunu, mahalli inşaat tarzlarını ve inşaat malzemelerinin cinsini incelemeleri, mevcut binaları yıkmayı ve fazla hafriyat çıkarmayı teklif etmemeleri isteniyordu¹⁴⁸.

Açılan bu yarışmada Çifteler Köy Enstitüsü binaları için birinciliği yüksek mimar Emin Onat ve Leman Tomsun¹⁴⁹ kazandılar. Onların çizdiği plan doğrultusunda, bina yapım faaliyetlerine devam edildi.

“Çizilen plana göre, önce en çok gereksinmesi olan Mahmudiye’de bir binaya başlandı. Üst katı yataklık, alt katı derslik ve yemek odası, bitişiğinde öğretmen konutu olan bina iki katlı olacaktı. Hamidiye’den getirdiğimiz kendi tuğlalarımızla 1. katını yapmış, çimento bulunmadığından üstünü kalanlarla örtmüş 2. kata başlamıştık. Onun da duvarları yapılıp bitirilince bu duvarların çatının ağırlığını kaldırmayacağı kuşkusuna düştüm. Durumu bakanlığa yazdım. Mimar Mualla Eyüboğlu geldi. İyice inceledikten sonra yıkulmasının zorunlu olduğumu söyledi¹⁵⁰. ”

Aslında durumun sebebi savaş yıllarındaki kıtlık ve malzeme bulmakta yaşanan sıkıntılardan ileri geliyordu. Zira Çifteler Köy Enstitüsü müdürlüğünden Nafia Müdürlüğüne yazılan yazıda binanın niçin yükü kaldıramayacak şekilde yapıldığının yanıtını bulmaktayız. Yazı şöyledir:

“Mahmudiye’de yapmakta olduğumuz okul binasında ön kısımdaki dört sütun için beton demiri bulunamadığından bunları tuğla ile yapmak mecburiyetinde kaldık. Sonraları yapılan incelemede bu sütunları , üzerlerine gelecek yüke tahammül edecek mukavemette olmadıkları anlaşıldığı gibi yapının bir penceresinde de çatlaklar görülmeye başladı. Bütün divar kısımları bitmiş yalnızca çatısı kalmış olan bu binanın kıstan önce bitirilip içine 200 talebenin yerleştirilmesi ihtiyaç ve zarureti le karşı karşıyayız. Binadaki sütunların tadili ve diğer arızaların ıslahı için binanın yerinde incelenmesi, yapılacak en kestirme işin ve alınacak tedbirin tespiti için şahsı lütfen yardımınızı rica ederim. Saygılarımla...¹⁵¹”

Bu yapıyı kurtarmak ve kullanılabilir hale getirmek, tüm Enstitülerin kuruluşunda büyük emeği olan Macar Sili Layoş sayesinde oldu. Bakanlıkça Çifteler

¹⁴⁸ Maarif Vekaleti, *Köy Enstitüleri Defteri C.I*, s.s. 25-27.

¹⁴⁹ Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 203.

¹⁵⁰ İnan, R., *a.g.e.*, s. 78.

¹⁵¹ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Nafia Müdürlüğüne gönderilen, 29.11.1942 tarihli ve 1161 sayılı resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Köy Enstitüsüne gönderilen Sili Layoş uzun incelemelerden sonra binayı yıkmadan kurtarmayı başarmıştır¹⁵².

Bu binanın yapımında da yine öğrenciler çalıştı. Bu yıllarda Mahmudiye’de olan bir öğrenci şunları anlatmaktadır:

“İkinci sene yatakhane binasının inşaatına başlandı(yatakhane binası dediği yer üst katı yatakhane olacak olan, yukarıda sözü edilen binadır. Y.N) Ben marangozdum. Kapı, pencere gibi işleri yapıyorduk. Macar usta Sili yardımıyla çatı inşaatı yapıldı. Yatakhane binasının tuğlası ve kerpici de biz öğrenciler tarafından yapıldı¹⁵³.”

Yapılan sözlü mülakatlardan anlaşıldığına göre, bu bina 1943 yılında bitmişti. Zira, Enstitüye 1943 yılında giren bir öğrenci, konu hakkında şunları anlatmıştır:

“Biz gittiğimizde Mahmudiye’de üç bina vardı. Biri Macar stili diyorduk biz ona, iki katlı bir bina idi. alt katında derslikler, dokuma ve dikiş atölyesi vardı. Çatı katı da vardı. Çatı katı kızların yatakhanesi idi¹⁵⁴.”

Öğrencilerin kullanmaları için gerekli binaların yanı sıra yapılan hayvancılık çalışmaları için de bir takım binalar gerekliydi. Hamidiye’de hayvancılık faaliyetleri için gerekli olan ağıl, tavla, ahır gibi binalar vardı. Ancak Mahmudiye’de hayvancılık yapabilmek için gerekli olan bu binalar henüz mevcut değildi. Bunları yapmak gerekiyordu. Zira inek, koyun olarak Mahmudiye’de bir sürü kurulmuştu.

Enstitünün müdür Rauf İnan, hayvancılık çalışmaları için gerekli binalar hakkında şöyle demektedir.

“Bunlar için yer gerekliydi. Daha önce kerpiçten yaptığımız uzun yemek ve toplantı evi – ki kimi zaman derslik olarak da kullanılıyordu.- bize geniş bir tavla, ahır ve ağıl yapma yürekliliğini verdi. Kareye yakın dikdörtgen biçiminde geniş bir avlunun kenarında atlar için tavla, ona bitişik bir kenarında koyunlar için ağıl, onun karşısındaki kenara inekler için ahır tasarısını yapıcılık öğretmenleri ve usta öğretici Recep usta ile ayrıntılarına dek görüşerek kararlaştırdık. Sanat ve yapı öğretmenlerinden ikisi bunu çizdiler. Yine yemek ve toplantı evinde olduğu gibi, kerpiçi kesip hazırlayarak, coşkulu bir atılımla geniş bir tavla, ağıl ve ahır yaptık. Binanın en pahalı yanı üstünü örtmek oluyordu. Tavlanın ve ahırın üstlerini çatı yaparak, çevremizdeki evlerde gördüğümüz yöntemi kullanarak sazla örttük. Ağıl daha uzun olacaktı. Mahmudiye’de bir akşam öğretmenler kurulu toplantısında bunu uzun uzadıya

¹⁵² İnan, R., a.g.e., s. 81.

¹⁵³ Ahmet Öztuna ile Yapılan Görüşme, 23 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁵⁴ Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

görüştük. Ağılın üstünü kemer biçiminde yapmanın olanağı bulunup bulunmadığını Recep ustaya sordum. Recep usta yarım metre taş, 1,25 metre kerpiç duvar üstüne tuğladan kemer yapılabileceğini ayrıntılarıyla açıkladı¹⁵⁵.”

Eldeki belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, Enstitü Müdürü Rauf İnan, işi sağlama bağlamak için yapılacak ağıl konusunda, Nafia Müdürlüğüne yazı yazarak onların da binayı incelemelerini istemiştir. Bu konuda Enstitü müdürlüğünden Nafia müdürlüğüne yazılan yazı şöyledir:

“Enstitümüzün Mahmudiye kısmında 600 koyunluk bir ağıl yapılmaktadır. Bir kısmının üstü tuğla kemerle örülmekte bulunan bu binanın salahiyyetli bir mühendisiniz tarafından tetkiki ile ağılın tamamlanması için bu hususta yapılması lazım gelen işlerin tespitine müsaadenizi rica ederim. Saygılarımla...¹⁵⁶”

Böylece bu bina da bitirilerek Mahmudiye’de de bir çiftlik kuruldu. 1943’den sonra gelenlere binaların sınıf olarak yaptırılma yöntemi de kullanılmıştır. Mesela 1943 girişli bir öğrenci şunları söylüyor:

“Biz yedi şubeydik. Her şubeye bir bina verildi. Biz sınıf olarak 53 kişi bir öğretmen evi yaptık. İki aile kalıyordu bu evde¹⁵⁷.”

Enstitüye 1944’de giren bir öğrenci de konu hakkında benzer şeyler söylemektedir.

“1944 Ağustos’unda gittim. Her şubeye bir bina verdiler. Bizim şubeye de verdiler. Biz binayı yaptık, bitirdik¹⁵⁸.”

Anlaşıldığı kadarıyla inşaat faaliyetlerinin en yoğun olduğu dönem, 1940-1943 arası idi. Daha sonraları da pek çok çalışma yapılmakla beraber en sıkışık dönem atlatılmış bulunuyordu.

Çifteler Köy Enstitüsünü 14.02.1944 tarihinde teftiş eden Bakanlık Müfettişlerinin raporlarından da, bu yıllardaki Enstitünün fiziki durumu, ve bu dönemde

¹⁵⁵ İnan, R., a.g.e., s.s. 77-78.

¹⁵⁶ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden Nafia Müdürlüğüne gönderilen, 02.11.1942 tarihli ve 1328 sayılı resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁵⁷ Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁵⁸ Eskişehir ili, Seyitgazi ilçesi, Bardakçı köyünden, 1933 doğumlu Hasan Çakmak ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

öğrenci, öğretmen emeğiyle nelerin başarıldığı hakkında bilgi edinmekteyiz. Raporla ilgili olarak şunlar yazılmıştır:

“Eskişehir’de bulunduğumuz esnada, 14.2.1944 tarihinde Çifteler Köy Enstitüsünü teftiş ettik. Gördüklerimizi arz ediyoruz.

Çifteler Köy Enstitüsü Hamidiye ve Mahmudiye adı altında ikiye ayrılmıştır. Çifteler Köy Enstitüsünün Hamidiye kısmı, büyük ve yeni yapılmış bir bina ile etrafında yapılmış ve yapılmakta olan muhtelif atölye binalarından, fırın, değirmen, elektrik istihsal merkezinden, ve erkek talebe reviri ile öğretmen evlerinden mürekkeptir. Bu kısmın yatakhaneleri, takriben 1 km mesafede bulunmaktadır. Büyük bina, idare odaları ile biçki dikiş atölyesini, çamaşırhane ve mutfak ihtiva etmektedir. Dershaneler aynı zamanda yemekhane olarak kullanılmaktadır. Müdür odasının bitişiğindeki oda kız öğrenci reviridir. Esas binanın tamire ihtiyaç gösteren bir tarafı yoktur. Hamidiye’deki yatakhaneleri iki kısma ayırmak mümkündür. Birinci kısım yatakhaneler mazbut ve düzenlidir. Bu yatakhanelere ihtimam gösterildiği ilk bakışta bellidir. İkinci kısım yatakhanelerin binası mazbut değildir. Zemin topraktır. Kız talebenin yatakhaneleri temizdir fakat çok sıkışiktir. Ders vasıtaları ile atölye levazımı, ihtiyaca tekabül edecek bir durumdadır. Enstitünün kütüphanesinde epeyce kitap vardır. Kütüphanenin tertip ve bakımı iyidir. Talebe, kütüphaneden faydalanmaktadır.

Hamidiye’deki talebe reviri iki kısımdan mürekkeptir. Erkek talebenin reviri ayrı bir binada bulunmakta, kız talebe için esas binada müdür odasının yanındaki ufak oda revir olarak kullanılmaktadır¹⁵⁹.”

Aynı raporda Enstitünün Mahmudiye bölümü ile ilgili olarak da ayrıntılı bilgi verilmekteydi. Raporla ilgili olarak şunlar yazılmıştır:

“Çifteler Köy Enstitüsünün Mahmudiye kısmı, Hamidiye’den 11 km kadar uzaktadır. Burada dershaneleri, idare odalarını ve ambarı ihtiva eden bir büyük bina ile muhtelif küçük binalar vardır. Bunlardan birkaç tanesi öğretmen evleri, bir tanesi mutfak ve bulaşıkhanesi, biri de dershanelerdir. Yatakhaneler 1 km kadar uzaktadır. Mahmudiye’de de talebe dershanede yemek yemekten sonra masalar temizlenerek ders yapılmaktadır. Yemekhane ile dershanelerin ayrılması müvafık olur¹⁶⁰.”

Bu tarihlerde Çifteler Köy Enstitüsünde inşaat çalışmaları devam etmekle beraber, Enstitünün ihtiyaç duyduğu en gerekli binaların bitirilmiş ve yerleşme, yapılaşma sorununun büyük oranda tamamlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda söz

¹⁵⁹ Bakanlık Müfettişlerinden Faik Sayron ve Cemil Boran’ın Şubat 1944 tarihinde yaptıkları teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s. 6. Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁶⁰ A.g.b., s. 6.

edilen raporda, Enstitüdeki inşaat çalışmalarının mevcut durumu hakkında şunlar yazılıdır:

“Çifteler Köy Enstitüsünün Hamidiye ve Mahmudiye kısımlarında inşaat önemle devam olunmaktadır. Hamidiye’de atölye binaları, Mahmudiye’de öğretmen evi ve projeye göre bir okul binası ve yeni abdesthaneler yapılmaktadır. Bunlardan öğretmen evinin inşaatı bitmiş gibidir. Diğerlerinin inşaatı bitmek üzeredir¹⁶¹.”

Anlaşıldığı kadarıyla 1944 yılının sonlarında Çifteler Köy Enstitüsünün gerek Hamidiye kısmında ve gerekse Mahmudiye kısmında, halen önemli eksiklikler bulunmakla beraber, en gerekli ve acil binalar bitirilmiş ve yapılaşma büyük ölçüde tamamlanmıştı. Çifteler Köy Enstitüsüne 1945 yılında kaydolun bir öğrenci bu konuda şunları söylemektedir:

“Ben 1945 yılında Enstitüye gittiğimde, e yaşayış biçiminde hala bazı sıkıntılar vardı. Hala savaşın etkisi sürüyordu. Savaş zaten yeni bitmişti. Etkisi öyle hemen geçmiyor tabiki. Söz gelimi, biz iki sene, bizden öncekilerin yaptığı, gibi tahta ranzalarda, ot yataklarda yattık. Ancak yapılaşma ve yerleşim sorunu büyük ölçüde bitmişti. Biz hazır bir okula gittik¹⁶².”

Kendi okul binalarını kendisi yapan bir öğretmen-öğrenci kitlesi, Türk Milli Eğitim tarihinde ilk defa görülen bir gelişme idi. Böyle bir uygulama, Türkiye'nin özgün şartlarının dayattığı zorunluluktan kaynaklanmış olmakla birlikte, Enstitüde uygulanan 'üretici iş eğitimi' ilkesine de uyuyordu. Türkiye'nin son derece kısıtlı bir bütçesi vardı ve bu bütçeyle, köyleri okula, öğretmene kavuşturma zorunluluğu ve kararlılığı içindeydi. Öyleyse köylere öğretmen yetiştirecek kurumlar devlete mümkün olduğunca az masraf yüklemeliydi. Bu kurumların kendi binalarını kendilerinin yapması bu masrafı azaltan uygulamalardan yalnız bir tanesidir. Tezin ilerleyen bölümlerinde görüleceği üzere bu üretici iş eğitimi uygulaması, Enstitünün yaptığı ziraat, çalışmalarında da verimini gösterecek ve Enstitünün büyük ölçüde kendine yeter bir kurum halinde işlemlerini ve bütçeye fazla yük olmamasını sağlayacaktı. Ayrıca Enstitüde öğrencilerin teknik ders uygulaması olarak giriştikleri bina yapım faaliyetleri,

¹⁶¹ A.g.b., s.s. 6-7.

¹⁶² İlyas Küçükcan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003, Eskişehir.

ileride mezun olup köylere gittiklerinde, kendi çalışacakları okulları kendileri yapan bir öğretmen kitlesinin de yetişmesini sağlayacaktır.

2. Çevre Düzenlemesi

Çifteler Köy Enstitüsünün, kuruluşundan itibaren giriştiği bina yapım faaliyetleri, yerleşim konusunun yalnızca bir yönünü oluşturmaktadır. Zira yerleşimi tam anlamıyla sağlayabilmek; çevreyi yaşanılabilir bir hale getirecek düzenlemelerin yapılmasını, ziraat çalışmaları için gerekli bahçelerin ve bağların kurulmasını da gerektirmektedir. Dolayısıyla, Enstitünün başlattığı ağaçlandırma ve bağ kurma faaliyetleri, yerleşimi tamamlayan çalışmalardır. Bu çalışmalar, çevre düzenlemesinin ve çevreye örnek olmanın bir parçası olduğu gibi, ziraat çalışmaları için gerekli olan bahçelerin oluşturulması için de bir zorunluluktur.

Böyle bir düzenleme olmadan yapılanlar anlam kazanmazdı. Kuruluş yerleri boş ve verimsiz topraklardan seçilirken, yapılacak öncelikli işlerden birinin oraları işlemek, ağaçlandırmak olduğu biliniyordu¹⁶³. Enstitünün müdürü Rauf İnan da kuruluş yerinin ne kadar kurak olduğunu ve burayı yeşertmek için yapılan ilk hazırlıkları şöyle anlatmaktadır:

"Enstitünün çevresinde, Seydi suyunun getirip kıyılarına diktiği söğütlerden ve Mahmudiye'de caminin yanındaki iki kavak ağacından başka ağaç yoktu. Bomboş surları yeşillendirmek, ormanlaştırmak, bağlaştırmak, bizim tüm öğretmenlerin özlemi idi.(...)Bu özlemi işe ve yapıta dönüştürmek için genel istek de hazırlandı. İki kez Cumartesi toplantılarında, genel toplantıda yaptığım konuşmalarda öğrencilerde de bu istek doğdu. Bir hafta boyunca demirci, marangoz işlikleri başlayacak atılımın hazırlıklarını yaptılar. Kazmalar, beller, kürekler hazırlandı¹⁶⁴."

Bir Enstitü öğrencisi, ağaçlandırma faaliyetlerine nasıl başladıklarını şöyle anlatmaktadır:

"Müdür her vakitki yerinde göründü. Üzerinde yine, boz renkli iş giysisi vardı. Çevresini saran öğretmenlere kısa bir konuşma yaptı. Öğretmenler sınıfları aralarında paylaştılar. Mustafa Şölen, İzzet Palamar, müdür yardımcılardan Tahir Erdem, Nazif Evren ve tüm öğretmenler, öğrencilerle birlikte Çiğdem Tepesine yürüyüşe geçildi. Bozkırları ormanlaştırma yeşertme savaşı başlıyordu¹⁶⁵."

¹⁶³ Türkoğlu, a.g.e., s. 233.

¹⁶⁴ İnan, R., a.g.e., s.s. 83-86.

¹⁶⁵ Özkucur, a.g.e., s.s. 70-74.

O yıllarda Çifteler Köy Enstitüsünde öğretmen olan Seyfi Koryürek, Enstitüdeki ağaçlandırma çalışmaları için şunları söylemektedir:

“Tarım başımız Cahit Barlas ve öteki tarım başılar nerelere ne tür ağaç dikileceği konusunda bilgi verdiler. Kirizma yapacaktık. Yemiş veren ağaçlardan da, vermeyenlerden de dikilecekti. Her kümeye düşecek yerler, üçer-beşer metre olarak ayrıldı. İlk kazmayı tarım başı vurdu. Toprağın 75 cm. kazılarak kirizma yapılacağını gösterdi. Kirizmaya, Karargah Tepede başlanmıştı ve burası Akasya ormanı olacaktı¹⁶⁶.”*

Akasya ormanı yapılacak olan Karargah tepe denilen bu yer o yıllarda üzerinde tek bir ağaç bile olmayan kuru, boş bir tepedir¹⁶⁷. Yapılacak ağaçlandırma çalışmasında, yalnız öğrenciler değil, müdür dahil, okulun tüm idari kadrosu ve öğretmenleri de bilfiil çalışmışlardır.

Görüşme yapılan bir Enstitü öğrencisi yapılan çalışmalar hakkında şunları anlatmaktadır:

“Akasya ormanı da bizim zamanımızda yapıldı. Bunun yapımında da vardım ben. Hem de ne çok çalıştım. Kirizma yaptık. Kirizmayı böyle iki kişi iki kişi grup halinde yapıyorduk. İki kişiye sekiz metrekare yer veriyorlardı, onu bitiren istirahata çekiliyordu, bitiremeyen devam ediyordu çalışmaya. Müdürümüz Rauf İnan da bizimle birlikte çalışıyordu. Bizle aynı elbiseleri giyiyordu. Çalışırken müdür, öğretmen, öğrenci ayırt edemezsiniz¹⁶⁸.”

Dikim yapmak için gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra, dikilecek fidanların teminine gelmişti sıra. Dikilecek fidanların sağlanması için çeşitli kanallar kullanıldı. Fidan temininde en çok Orman Müdürlüğünden yararlanılmıştır. Enstitünün, Orman Genel Müdürlüğüne yazdığı yazılar bu dönemde girişilen ağaçlandırma çalışmalarının büyüklüğünü de ortaya koymaktadır. Mesela 1942 yılında yazılan bir yazıda şöyle denilmektedir.

“ Enstitümüzde bugün 700 genç köylü çocuğu, köy öğretmeni olmak üzere tahsil görmekte ve mesleki terbiye almaktadır.(...)Orta Anadolu'nun en kuru köylerinden gelmiş bu talebeyi kendi muhitlerini ağaçlandırmak, yeşillendirmek

* Kirizma: Toprağın diz boyu derinliğinde kazılıp, alttaki toprağın fiste, üsteki katmanın alta indirilmesi. Böylece, fidan köklerinin yumuşak topraktan yararlanması, üste çıkan toprak katmanının köke bol besin vermesi sağlanıyor; yağmur sularının toprağın üzerinden akıp gitmesi engelleniyor.

¹⁶⁶ Koryürek, a.g.e., s.s. 28-29.

¹⁶⁷ Semerci, a.g.e., s.145

¹⁶⁸ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

için bir ucundan diğer ucuna 11 km'yi bulan arazimizde esaslı bir ağaçlandırma işine girişmiş bulunuyoruz. Geçen yıl Enstitümüzde yeniden 14 dekar bağ kurulmuş, 17000 fidan dikilmişti. Enstitümüzde yeniden bir fidanlık yapmak teşebbüsü içindeyiz. Bu yıl ağaçlandırma faaliyetlerini en az iki katına çıkarmak kararındayız. Bu faaliyetimize, Eskişehir'deki Orman fidanlığı vasıtasıyla bize yardımınızı rica ediyoruz. Orman Fidanlığından bize 10000'i Gladiçya, 5000'ni Kanada kavağı, 5000'i Akasya ve 1000 de Mazı olmak üzere, mevcut diğer cinslerden de 2000'er tane verilmesine müsaadenizi teşekkür ve saygılarımla rica ederim¹⁶⁹ .”

Orman Umum Müdürlüğü bu yazıya karşılık Enstitüye 23.1.1942 tarihinde cevap yazmış ve bu isteği memnuniyetle karşıladıklarını söylemiştir¹⁷⁰. Bir süre sonra da, Enstitüye, 15000 fidanı Eskişehir Orman Müdürlüğünden teslim alabileceğine dair bir telgraf¹⁷¹ gelir ve fidanlar buradan teslim alınarak dikimine başlanır.

Ancak başka yerlerden de fidan sağlanır. Enstitünün son sınıf öğrencisi olan Abdullah Özkucur Köy Enstitüleri Destanı adlı yapıtında konuyla ilgili olarak şunları yazmaktadır:

“Mart ayının son haftasında ben Arifiye Köy Enstitüsü'ne (Kocaeli Y. N.) fidan almaya gittim. Enstitüsü müdürü Süleyman Edip Balkır, öğrencilerinden birkaçını bana yardımcı verdi. Onlarla birlikte Devlet Üretim Çiftliği'nden de on binlerce akasya, gladiçya ağaçları getirdik. Bunlarla da yetinmedik, Manisa yörelerinden çok sayıda Amerikan asma çubukları istedik. Gelen çubukları Seydi Suyu'na ısladık.(...)Bir gün, bizim sınıfın tümü, ikinci sınıfların yarısı İzzet Palamar ve Mustafa Şölen öğretmenlerin yanında toplandık. Sabahın erken saatlerinde bayram yerine gider gibi, şarkularla, türkülerle Kaymaz'a (Enstitüye 30 km uzaklıkta bir köy Y.N.) gittik. Burası enstitümüzden dört beş saat uzakta bahçelik, ağaçlık bir yerdi.(...)Bahçe sahiplerinden izin aldık. Her birimiz, birer kucak kavak dalı ve başka meyve dalları kestik. Bunların sayıları da oldukça kabarıktı. Getirilen tüm fidanlar, bahar başlarken, vakit geçirilmeden dikilecekti¹⁷² .”

Kaymaz köyünden getirilen bu kavak fidanları öylesine çoktular ki kısa zamanda büyüyüp ağaç olan bu kavakların sadece bir kısmının kesilip satılmasıyla elde

¹⁶⁹ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Orman Umum Müdürlüğüne gönderilen, 13.01.1942 tarihli ve 30 sayılı resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁷⁰ Orman Umum Müdürlüğünden, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne gelen, 23.01.1942 tarihli ve 03393 sayılı resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁷¹ Orman Umum Müdürlüğünden, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne çekilen, 01.04.1942 tarihli ve 5659 numaralı telgraf, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁷² Özkucur, a.g.e., s.s. 70-74.

edilen para ile, ileride Enstitüye bir otobüs alınacaktı¹⁷³.

Fidanlar temin edildikten sonra dikim aşamasına geçildi ve Enstitüde hummalı bir çalışma başladı. Karargah tepe denilen yere akasya ormanı dikildikten sonra bunları sulamak için de epey zahmet çekmişlerdir Enstitü öğrencileri. Zira Eskişehir fazla yağış alan bir yer değildir ve fidanların sulanması gerekmektedir. Görüşme yapılan bir öğrenci fidanları sulama işini nasıl yaptıklarını şöyle anlatır:

"(...)O fidanları diktikten sonra biz 700-800 metre uzaktan, Seydi suyundan tenekelerle elden ele 400 öğrenci dizilerek su taşıdık ve onları suladık¹⁷⁴."

Enstitü öğretmen ve öğrencileri fidanları öylesine iyi diktiler ve baktılar ki 1942 yılında Eskişehir'de büyük bir dolu felaketi yaşandığında dahi bu fidanların pek azı kurudu. Bunu, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Orman Müdürlüğüne yazılan bir yazıdan öğrenmekteyiz.

"(...)Muhitimizde büyük zarara sebep olan 1942 Mayıs ayındaki büyük dolu afeti bütün fidanlarımızın batı tarafına gelen kabuklarını soyduğu halde; toprağın hazırlanmasında, fidanların sulanmasında ve bakımında gösterdiğimiz özen ve dikkatle bütün fidanlarımız hemen hemen ziyansız denecek derecede, 100 kadarlık bir telefata, tamamıyla kurtarılmıştır¹⁷⁵."

Eylül 1943'te bağ, bahçe ve orman durumunu, Bakanlık Müfettişlerinden İsfendiyaroğlu'nun, Çifteler Köy Enstitüsü 1942-1943 ders yılı teftiş raporundan öğreniyoruz.

"Bu Enstitüyü 1940-41 ders yılı sonlarında bir defa daha görmüştüm. (...) Arazi eski halinden daha mamur bir vaziyete getirilmiştir. Hele Mahmudiye'deki binaların arka tarafına düşen tepecikteki bağlık ve ağaçlık sırırlarla; Hamidiye'deki büyük binanın yanındaki tepenin tamamıyla ağaçlandırılmış olması ve bunların epey boy atmış bulunması, bağlarının artıkmahsul verecek bir hale gelmesi, Enstitüyü idare edenler kadar çocukların da yüzlerini güldürmüştür¹⁷⁶."

¹⁷³ İnan, R., a.g.e., s. 83-86

¹⁷⁴ Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁷⁵ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Orman Umum Müdürlüğüne gönderilen 09.02.1943 tarihli ve 213 sayılı resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁷⁶ Bakanlık Müfettişlerinden İsfendiyaroğlu'nun, Eylül 1943 tarihinde yaptığı teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s. 2, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Enstitüdeki ağaçlandırma çalışmaları, 1943 yılında da hızlı bir şekilde devam etmiştir. Bu dönemde yine Orman Genel Müdürlüğüne fidan talebi ile başvuru yapıldığını görmekteyiz. Enstitü, şubat 1943'te Orman Müdürlüğünden 10.000 fidan talebinde bulunmuştur¹⁷⁷. Enstitünün bu isteği de yerine getirilir ancak enstitünün fidan talebi bitmez. Orman Umum Müdürlüğüne yazılan 10.3.1943 tarihli bir yazıda şöyle denilmektedir.

“Eskişehir Orman Çiftliğinden verilmesine müsaade buyrulan 10000 akasya fidanı alınmış ve Enstitümüze getirilmiştir.(...)Ancak ağaçlandırma sahasında 4 hektar(40 dekar Y.:N.) yerine 5 hektar(50 dekar Y.N.) kirizma edilmiş bulunduğundan elimizdeki fidan mevcudu kifayet etmeyecektir. Ayrıca daha 2500 akasya ile 50 adet mazi ve 1000 tane kavak fidanının verilmesine yüksek buyruklarımızı saygılarımla rica ederim¹⁷⁸.”

Enstitünün bu talebi de karşılır ve Enstitü 2500 Akasya, 50 Mazi, 1000 kavağı 27.3.1943¹⁷⁹ tarihinde teslim alır.

Ertesi yıl Enstitünün ağaçlandırma çalışmalarına devam ettiğini biliyoruz. Nitekim Çifteler Köy Enstitüsüne 1944 yılında girmiş bir öğrenci ile yapılan görüşmede o yıl ağaç dikim faaliyetlerinin devam ettiğini öğrenmekteyiz¹⁸⁰.

Ağaçlandırma, yeşertme çalışmalarına 1944 yılında da devam edildiğini yapılan mezunlarla yapılan görüşmelerden anlamakla birlikte, Orman Müdürlüğünden tekrar fidan talebi olup olmadığını bilemiyoruz. Arşivde bulunabilen belgelerde böyle bir kayda rastlamadık. Böyle bir talep varsa dahi bu kaydın kaybolmuş olabileceği, veya Enstitünün artık kendi fidanlığını kurmuş ve çekirdekten fidan yetiştirme işine başlamış olmasından dolayı fidan istemeye gerek duymadığı düşünülebilir.

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünde öğrenciler tarafından çıkarılan Köy Enstitüleri dergisi adlı derginin Çifteler Köy Enstitüsü haberlerine ayrılmış kısmında; Çifteler Köy Enstitüsünün kendi fidanlığını kurduğu anlaşılmaktadır. Dergide ağaçlandırma faaliyetleri için şunlar yazılmıştır.

¹⁷⁷ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Orman Umum Müdürlüğüne gönderilen, 09.02.1943 tarihli ve 213 sayılı resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁷⁸ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Orman Umum Müdürlüğüne gönderilen, 10.03.1943 tarihli ve 213 sayılı resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁷⁹ Orman Umum Müdürlüğü Eskişehir Fidanlığı Fidan Teslim Makbuzu, 27.03.1943, No:51, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁸⁰ Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

“Geçen yıl çekirdekten yetiştirilen fidanlar; 1205 tane zerdali, 3500 tane badem, 1000 tane akasya, 1000 tane elma, armut. Akasyalar sökülüp hendekleme yapıldı. Öbürleri baharda sökülerek terbiye tavalara dikilecek. Çekirdekten yetiştirilen 3000 tane kavaktan, 2000’i yerinde büyüyecek, 1000’i dağıtılacaktır. 300 elma, 25 dut, 25 vişne, 25 kayısı da yerlerine dikildi. Ormana 500 akasya, 100 ak kavak dikildi. Amerikan çubuklarından 1000 aşı yapıldı¹⁸¹.”

1944 yılında Çifteler Köy Enstitüsünü teftiş eden müfettişler, Enstitünün ağaçlandırma ve bağcılık faaliyetlerinden övgüyle söz etmektedirler. Teftişte, konuyla ilgili olarak şunlar rapor edilmiştir:

“Çifteler Köy Enstitüsünde ekim ve ağaçlandırma faaliyetleri çok iyidir. Büyük mikyasta araziye sahip bulunan bu Enstitüde geniş şekilde ekim yapılmış, çıplak araziye ağaçlandırma ve bağ kurma işi önemle takip edilmiş ve bu işte büyük başarı elde edilmiştir. Dikilen ağaçların hemen hepsi tutmuştur Uygun yerlere bağ tesis edilmiştir¹⁸².”

1944 yılında Çifteler Köy Enstitüsündeki ağaçlandırma ve bağcılık şu duruma gelmişti.

“Ağaçlamalar, bağlar her iki kısımda da vardır. Hamidiye ve Mahmudiyede 60 şar dönüm olmak üzere 120 dönüm bağ yapılmıştır. Yeni yapılan bağlar, bu kıraç ve boz renkli ufuklar ortasında Enstitü öğrencisinin yüzünü güldürmüştür. Her iki kısımda ayrı ayrı 40 dekarlık ağaçlık (orman) vücuda getirilmiştir. (...)Şimdiye kadar Enstitümüzde meyveli ve meyvesiz yüz bine yakın ağaç dikilmiştir¹⁸³.”

Enstitünün başlattığı bu ağaçlandırma ve bağcılık faaliyetleri de, tıpkı bina yapım faaliyetleri gibi, çok yönlü işlevleri olan bir işti. Bu faaliyetler, Enstitünün yaşam alanını düzenlemek ve yeşil alanlar haline getirmekle kalmıyor, çevreye de örnek oluyordu. Ayrıca Enstitü, oluşturduğu bahçeler ve bağlar sayesinde, Enstitüde ders olarak okutulan bahçecilik ve bağcılık konuları için gerekli alanı hazırlamış olmaktaydı. Bu alanlar, hem Enstitünün meyve ihtiyacını karşılayacak ve hem de öğrencilerin bahçe-bağ ziraatı konusunu uygulamalı olarak işlemelerini sağlayacaklardı. Bu konuda bir Enstitü öğrencisi şöyle demektedir.

¹⁸¹ Köy Enstitüleri Dergisi, C.I, Ekim 1945, Sayı 4, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1946, s. 620.

¹⁸² Bakanlık Müfettişlerinden Faik Sayron ve Cemil Boran’ın Şubat.1944 tarihinde yaptıkları teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s. 7, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁸³ İnan, R., “Çifteler Köy Enstitüsü”, *Köy Enstitüleri Defteri*, C.II, s.s. 150-151.

“Hiçbir şeyimiz ezbere değildi.(...)Meyve ağacı dikeceksek sadece kitapta okuyarak olmazdı bu. Giderdik meyve bahçesine, meyve ağaçları dikerek öğrenirdik bunu. Aşı konusu tahtada öğretilmezdi. Giderdik bahçeye bizzat aşı yaparak öğrenirdik bunu¹⁸⁴.”

3803 Sayılı Yasanın altıncı maddesinde; Köy Enstitülerinden mezun olan öğretmenler, tayin edildikleri köylerde, ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, atölye gibi tesislerle köylülere rehberlik eder ve köylülerin bunlardan istifade etmelerini temin ederler¹⁸⁵, denilmekteydi. Elbetteki bu amacı gerçekleştirebilecek öğretmenlerin, bu konularda iyi yetişmeleri gerekmektedir işte bu ağaçlandırma ve bağcılık çalışmalarının bir diğer yararı, öğrencilerin bu konuları gerçekten öğrenmelerini sağlamasıdır.

¹⁸⁴ Eskişehir ili, Seyitgazi ilçesi, Çatıören köyünden, 1930 doğumlu Seyit Ali Uslu ile Yapılan Görüşme, 05 Mayıs, 2003, Eskişehir.

¹⁸⁵ Başvekalet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğü, 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu, s. 1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜNÜN İŞLEYİŞİ

I. ENSTİTÜDEKİ EĞİTİM - ÖĞRETİM

A. Kesinleşmiş Bir Öğretim Programının Bulunmadığı Dönem

Köy Enstitüleri, 17 Nisan 1940 tarihinde çıkarılan 3803 sayılı kanunla kurulmuş kurumlardır. Ancak bu kurumların, daha önce açılmış bulunan, Köy Öğretmen Okullarından gelen bir geçmişi, birikimleri vardı. Bu sebeple, Köy Öğretmen Okullarının açıldığı tarih olan 1937 yılı ile 3803 sayılı kanunun çıkarıldığı 1940 yılı arasında geçen zamanı, Köy Enstitülerinin hazırlık devresi olarak kabul etmek gerekir. Bu hazırlık ve deney devresinden elde edilen dönütler ışığında çıkarılan bir yasa ile Köy Enstitüleri kurulmuş ve bu kurumların hukuksal temeli atılmıştı. Ancak Enstitüler açıldığında, bu kurumlarda uygulanacak eğitim-öğretim ile ilgili kesinleşmiş bir müfredat programı mevcut değildi. Bu durumun çeşitli nedenleri vardı.

Birincisi; Köy Enstitüleri Türkiye ölçüsünde olduğu kadar, dünya çapında da yeni kurumlardır. Bunların yapısına uygun eğitim programı ne Türkiye'de, ne de yabancı ülkelerde vardı. Hiç bir yerden örnek alıp, olduğu gibi, bu yeni ve ulusal kurumlarda uygulanamazdı. Gerçek koşullara ve gereksinmelere uygun nitelikte bir eğitim programının yapılabilmesi için, çevresel koşulların, öğrenci düzeylerinin, ders ve işler arasındaki ilişkilerin, işlenecek konuların net olarak saptanması; işe ve hayata aktarılması, deneme uygulamalardan zamanında yararlanması gerekir. Ayrıca, her Köy Enstitüsü, ayrı ayrı özellikler taşıyan yerlerde ve koşullar içinde kurulmuştu. Hazırlanacak eğitim programında bu durumu dikkate almak gerekmektedir. Dolayısıyla böyle bir programın hazırlanması, ancak kurumun işleyiş sürecinde elde edilecek veriler doğrultusunda olabilirdi¹.

Bu durumun bir diğer nedeni de Köy Enstitülerinin kurucusu kabul edilen İsmail Hakkı Tonguç'un çalışma yöntemidir. Ona göre, kesinleşmiş bir eğitim programı ancak kurumların işleyiş süresince belirlenebilir ve ancak bu şekilde sağlıklı bir yapıya kavuşabilirdi. Ona göre, bir deney devresi yaşanmadan, Bakanlık tarafından merkezden

¹ Gedikoğlu, *a.g.e.*, s. 84.

şekillendirilmeye çalışılan uygulamalar başarısızlığa mahkumdur. Aslında bu deney devresi, Köy Öğretmen Okullarının açılması ile başlamıştı. Köy Öğretmen Okullarında uygulanan eğitim, diğer öğretmen okullarından farklı idi ve Enstitülerde uygulanacak eğitim de buradan çıkacak sonuçlardan yararlanılacaktı.

Örneğin, henüz Enstitülerde uygulanacak eğitim-öğretim programı çıkmadan, 1941 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca yayınlanan Köy Enstitüleri Defteri adlı eserde, Köy Enstitülerindeki eğitim öğretim işleri için şöyle denilmektedir.

“Köy Enstitülerinin faaliyeti üç mühim safhaya ayrılır. kültür dersleri, ziraat işleri, köye yarayacak bir mesleği göstermek maksadıyla talebeye gösterilecek atölye işleri.”

Elbetteki bu uygulama 1940 yılında birdenbire ortaya çıkmış bir uygulama değil, Köy Öğretmen Okullarında üç yıldan beri sürdürülen bir uygulama idi. Yani Enstitülerde uygulanacak eğitim, üç yıldan beri şekillenmekteydi. Peki niçin Köy Enstitüleri kurulduğunda bir eğitim programı çıkarılmadı ve üç yıl daha beklendi?

Aslında bu sorunun cevabını, Köy Enstitüleri Yasasının meclisteki görüşmelerinde konuşan Milli Eğitim Bakanı açıklığa kavuşturmuştur. Şöyle demektedir Bakan:

“Biz bu müesseselere Köy Öğretmen Okulu demedik. Çünkü evvelce bu isimde müesseseler vardı. Bunları ona bağlamak istemedik. Bunlar, yepyeni şeylerdir.”

Anlaşıldığı kadarıyla, her ne kadar Köy Öğretmen Okulları Köy Enstitülerinin deney aşamasını teşkil etmiş ve onlara temel oluşturmuşsa da, yasanın çıkmasıyla bu kurumlarda yapısal bir değişiklik meydana gelmiştir. Yine Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu öğrencisi olarak başlayan ve Çifteler Köy Enstitüsünden mezun olan bir öğrenciyi kulak verelim.

“Köy Öğretmen Okulundan, Köy Enstitüsüne geçişte, saptanması yararlı bir olgu vardır. Köy Öğretmen Okullarında, orta dereceli okulların kitaplarına çok çalışılıyordu. Serbest kitap okumaya önem verilmiyordu. Ele alınan işlerde öğrencilere açıklamalarda bulunulmuyordu. Öğrenci, yaptığı işin anlamını

² Maarif Vekaleti, Köy Enstitüleri Defteri C.I, s. 13.

³ Yücel, H.A., Köy Enstitüleriyle İlgili Yazıları ve Konuşmaları, s. 94.

kavramadan çalışan bir yapı işçisi gibiydi, öğrencilerin fikri alınmıyordu. Birlikte düşünme, çözüm arama, danışma toplantılarına önem verilmiyordu⁴.”

Bu kurumlardaki eğitim, Köy Öğretmen Okullarındaki eğitim uygulamalarından besleniyor, onu temel alıyor fakat aynen bu programı uygulamıyordu. İşte 3803 sayılı yasayla Köy Enstitülerinin açılması sadece Köy Öğretmen Okullarının isminin değiştirilmesi değil, aynı zamanda bir bünye değişikliği de olduğu içindir ki, Köy Öğretmen Okullarında uygulanan eğitime dayanarak 1940 yılında bir eğitim programı çıkarılmamış ve Enstitülerdeki uygulamaların sonuçları beklenmiştir. Böylece 1943 yılının Mayıs ayına kadar bir eğitim programı çıkarılmamıştır.

Enstitüde uygulanacak eğitim, Köy Öğretmen Okulunda uygulanan eğitimin aynen devamı olmadığına ve henüz bir öğretim programı bulunmadığına göre, bu dönemde Enstitüde uygulanacak olan eğitim neye göre şekillenecekti?

Kesinleşmiş bir öğretim programının olmadığı dönemde, Enstitüde uygulanan eğitim-öğretim, iki ayrı kaynağa göre şekillenmiş ve bu doğrultuda yürütülmüştür. Bunlardan birincisi Köy Enstitüleri Yasasıdır.

3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasasının gerekçe kısmında, bu kurumlarda uygulanacak eğitimin dayanacağı temeller konusuna açıklık getirilmekteydi. Bu gerekçenin Köy Öğretmenleri başlıklı 6. maddesinde; Köy Enstitülerinde uygulanacak eğitim-öğretimde dikkat edilecek noktalar için şöyle denilmekteydi:

“Köyden alınmış çocukları, köy hayatından uzaklaştırmadan, iyi bir çiftçinin bilgilerine sahip ve bildiklerini tatbikata muktedir bir halde yetiştirmek. Bu çocuklara; öğretmenlik mesleği ile birlikte köyde geçecek demircilik, marangozluk, dülgerlik, kooperatifçilik; kız öğrenciyeye çocuk bakımı, dikiş, ev idaresi, ziraat sanatları, öğretmek. Öğretmen olacakları köy hayatının şartlarına tahammül edebilecek ve o muhit içinde daha mükemmel ve verimli bir hayat yaratma iktidarını kazanacak surette yetiştirmek. Ayrıca Köy Enstitülerini müstahsil birer müessese haline getirerek, hiç olmazsa talebenin iase masraflarını temin edecek hale getirerek masraflarını azaltarak devlete yük olmayacak hale gelmelerini sağlamak⁵.”

⁴ Semerci, a.g.e., s. 132.

⁵ Köy Enstitüsü Kanun Projesinin Mucip Sebepleri, Maarif Vekilliği, Köy Enstitüleri Kanunu Layihası, s. 6.

Yukarıdaki paragraftan da anlaşılacağı üzere, Enstitüde uygulanacak eğitim, yalnızca okulda çocuklara ders anlatan tarzda bir öğretmen yetiştirme amacıyla değildi. Enstitüde yetişecek öğretmen; iyi bir çiftçi kadar zirai bilgiye sahip olacak ve aynı zamanda demircilik, inşaatçılık, marangozluk vb. sanatlardan bir tanesini de öğrenecek şekilde yetiştirilecekti. Ayrıca Enstitüleri üretici bir yurt haline getirerek devlete mümkün olduğunca az yük olmaları sağlanacaktı.

Çifteler Köy Enstitüsü iki öğrencinin anlattıkları bu dönemdeki teknik ve zirai eğitimin nasıl olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır.

“Yarım gün ders yarım gün ziraat yada atölye işleri yapıyorduk. atölye çalışmaları inşaatçılık, demircilik ve marangozluktu. Ben inşaatçıydım. Daha sonra orada öğrendiklerimle köydeki evimizi filan ben yaptım⁶.”

“1940 yılının bir anısı var bende. Ankara’dan misafirler gelmişti Enstitüye. Bir Temmuz günü, tarım bahçesinde mısır çatarken, benim çalışmamı görmüşler ve başımda toplanmışlardı⁷.”

Bu dönemde Enstitüde uygulanan eğitimi şekillendiren ve yön veren ikinci kaynak ise, Milli Eğitim Bakanlığında gönderilen genelgeler idi. Bu genelgelerden çok önemli bir tanesi 1.7.1940 tarihli genelgedir. Bu genelgede; Enstitü arazisinin ağaçlandırılması, bataklık yerlerin kurutulması, yol yapımı, işlenmemiş toprakların verimli hale getirilmesi, imar işlerine girilmesi, her fırsattan yararlanarak öğrencilere hayvanların, bitkilerin, onlara zarar veren türlü hastalık ve etkenlerden korunması önlemlerinin öğretilmesi gibi pek çok madde vardı.

Genelgede; öğrencilere; Bisiklet ve motosiklet kullanma; yüzme, ata binme, mandolin, ağız armoniği, flüt gibi bir müzik aletini çalma; yerel oyunlardan başlayarak ulusal oyunları oynamanın öğretilmesi gerektiği söyleniyor; bunların, kazanmaları gerekli olan beceri ve alışkanlıklar olduğu açıklanmaktaydı⁸.

Böylece, bir yandan 3803 sayılı yasanın, diğer yanda Bakanlıkça gönderilen genelgelerin yönlendirmesi ile Enstitüde uygulanacak eğitim programı oluşturuluyordu.

⁶ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

⁷ Ahmet Öztuna ile Yapılan Görüşme, 23 Haziran 2003, Eskişehir.

⁸ 01 Temmuz 1940 tarih ve 435 sayılı genelge, Oğuzkan, Ferhan, “Köy Enstitüleri Öğretim Programları”, 50. Yılında Köy Enstitüleri, Eğitim-Der Yayınları, Ankara, 1990, s. 15.

Yasada ve Bakanlığın gönderdiği genelgelerde, programın yarısının kültür derslerine, kalan yarısının da tarım ve teknik ders çalışmalarına ayrılacağı bildiriliyordu. Ama her Enstitü, yasa ve genelgelerle belirtilen esaslara uygun olarak, kendi gereksinimine uygun esnek programını, yıllık, aylık, haftalık çalışma programlarını kendisi yapacaktı⁹.

Enstitüde bütün öğretmenlerin iştirakiyle 15 günde bir öğretmenler kurulu toplanır, okulun öğretim ve eğitimle ilgili işleri bu kurulda konuşularak kararlaştırılır ve 15 günlük faaliyet programı tespit edilirdi¹⁰.

Bu dönemde Enstitülerde uygulanacak programlar, Bakanlığın gönderdiği genelgeler doğrultusunda, okulların öğretmenler kurullarınca hazırlanıp, Bakanlığın onayıyla uygulanmaktaydı. Sayıları sonradan 21'e ulaşan Köy Enstitülerinin ortak yanları olmasına rağmen her birinin kendi başına ve kendine özgü birer eğitim kurumu olmalarının temelinde bu dönemdeki uygulama ve esneklik görüşü yatmaktadır¹¹.

Yapılan görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla, Çifteler Köy Enstitüsünde program hazırlama işine öğrenciler de katılmakta ve fikir beyan etmekteydi. Görüşme yapılan bir öğrenci, ki bu dönemde Enstitünün son sınıf öğrencisidir, konu hakkında şöyle demektedir.

"Enstitünün eğitim programı yoktu. Biz programı kendimiz yaptık. Müdür ve öğretmenler toplanırlardı. Bir de Hamdi Akman vardı, Eskişehir Mili Eğitim Müdürü idi. O da gelirdi. Program üzerinde konuşulurdu. Bunun için her hafta Çarşamba günleri öğleden sonra toplanırdı. Eğitsel çalışmalar derdik buna. Bizim sınıf olduğu gibi bu toplantılara katılırdı. Biz de görüşlerimizi söyledik¹²."

Programlar yapılırken genel bilgi dersleri için ortaokul ve öğretmen okullarının; tarım, teknik ve kızlara ait el sanatları konularında da tarım ve teknik çalışmaların gerektirdiği esaslar, gereksinimler göz önünde tutuldu¹³.

Ancak bunlardan birebir faydalanıldığı düşünülmemelidir. Kültür derslerinde ilk günlerde ortaöğretim yada eski öğretmen okulu programından yararlanılması uygun

⁹ Türkoğlu, a.g.e., s. 209.

¹⁰ Maarif Vekaleti, *Köy Enstitüleri Defteri*, C.I, s. 15.

¹¹ Özsoy, Yahya, "Köy Enstitülerinde Öğretim Programları", *Köy Enstitüleri Amaçlar, İlkeler, Uygulamalar*, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, s. 62.

¹² Mithat Özen ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

¹³ Gedikoğlu, a.g.e., s. 85.

görülmüşse de, bu dersler Enstitü yaşamına, klasik okullarda olduğundan çok başka giriyordu. İş eğitimi yöntemi, bu derslerin ortamını da değiştiriyordu¹⁴.

Bu dönemde, kültür derslerini okutacak, Enstitü bünyesine uygun ders kitapları da yoktu. Dolayısıyla bu durum, öğretmenleri çok uğraştıran bir konu olmuştur. Enstitüdeki eğitim felsefesine uygun ders kitapları henüz mevcut olmadığından, Enstitü öğretmenleri pek çok kaynaktan yararlanıp bunları harmanlayarak, bu dönemdeki çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Çifteler Köy Enstitüsü mezunu bir yazar, bu dönemde Türkçe dersinin nasıl işlendiği konusunda şunları yazmıştır:

“Enstitünün ilk yıllarında doğru dürüst ders kitapları yoktu. Öğretim izlenceleri hazırlanmamıştı. Öğretmenlerin tutumlarına göre çeşitli kaynaklardan, çeşitli kitaplardan yararlanarak ders yapardık. Örneğin Türkçe derslerini hikaye kitaplarından, şiirlerden yada romanlardan seçtiğimiz metinler üzerine oturtur, onları inceleyerek bir şeyler öğrenirdik. Köy endişesi, köy öğretmenin soruları başlıca konumuz olurdu¹⁵.”

İlk yılların tarım dersi ve çalışmaları ile teknik ders ve çalışmalarında ise Enstitülerin kuruluş işleri yapılıyordu doğal olarak. Mimarlarca hazırlanan durum planı ve projeler rehberliğinde, Enstitünün yapıcı ekipleri yada görevli kümeleri, önceliği olandan başlayarak; yapıları bir an önce bitirmek için hızla çalışıyordu. Teknik çalışmalar genellikle yerleşim ve yapılaşma noktasında yoğunlaşmışken tarım çalışmaları da bu dönemde etrafi ağaçlandırma, bağlar ve bahçeler kurma, toprağı işleme noktasında yoğunlaşmıştı¹⁶.

1940 yılında kurulan Enstitü, 1943 yılına kadar çalışmalarını, 3803 sayılı yasaya ve Bakanlıktan gelen genelgeler doğrultusunda biçimlendirmiş ve kendi bünyesine uygun çalışma programlarını hazırlayarak uygulamıştır. Geçen üç yıl süresince, Enstitülere uygun tarzda bir müfredat programı hazırlamak için gerekli olan dönütler sağlanmıştır.

B. Köy Enstitüleri Öğretim Programı

1943 yılına kadar geçen zamanda Enstitülerdeki eğitim öğretimin ve bu konuda çıkarılacak olan eğitim programının neye göre şekilleneceği artık meydana çıkmıştı. Bu

¹⁴ Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 210.

¹⁵ Apaydın, *a.g.e.*, s.s. 51-52.

¹⁶ Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 210.

dönem zarfında her Enstitünün kendi çevresinin özelliklerine göre, öğretmenler kurulu tarafından hazırlanan eğitim programlarının uygulanması, aksaklık görülen tarafların belirlenmesini sağlamış; Enstitülerin her 15 günde bir Bakanlığa gönderdikleri raporların ışığında bir eğitim programı hazırlanmaya başlanmıştı. 1943 yılına gelindiğinde Köy Enstitüleri Öğretim Programına son şekli verilmişti ve nihayet Köy Enstitüleri Öğretim Programı Bakan Hasan Ali Yücel'in imzasıyla 04.05.1943 tarihinde 75 sayılı karar¹⁷ ile yürürlüğe girmiştir.

Programa göre Köy Enstitülerinde dersler; kültür dersleri, ziraat dersleri ve çalışmaları, teknik dersler ve çalışmalar olmak üzere üç ana başlıkta toplanmaktaydı.

1943 tarihli Köy Enstitüleri Öğretim Programı* şu temel ilkelere dayanmaktadır¹⁸:

1. Beş yıllık (260 hafta) öğrenim süresinin yarısı (114 hafta) kültür derslerine, dörtte biri (58 hafta) ziraat ders ve çalışmalarına, dörtte biri de (58 hafta) teknik ders ve çalışmalara ayrılmıştır.

2. Her Enstitü haftalık, aylık veya mevsimlik çalışma planlarını; Enstitünün özelliğine, işlerinin durumuna, talebesinin seviye ve sayısına, öğretmenlerinin özelliklerine, iş araçlarının çeşitliliğine ve iş alanlarının genişliğine, hayvanlarının cins ve sayısına göre, -Kültür dersleri, ziraat ders ve çalışmaları, teknik ders ve çalışmalar için belirtilen hafta sayısı esas alınmak kaydıyla,- düzenler.

3. Enstitüler işlerinin durumuna göre, kültür, ziraat, teknik alanlardaki ders ve uygulama çalışmalarını yarım gün, tam gün veya bir hafta esasına göre düzenleyebilirler.

A. Yarım gün esasına göre:

- a) Bütün sınıfların yarısı, öğleden önce veya sonra kültür derslerine,
- b) Geri kalan sınıfların yarısı, ziraat, yarısı da teknik çalışmalara devam eder.

¹⁷ Balkır, Süleyman Edip, *Arifye Köy Enstitüsü*, Hür Yayınevi, İstanbul 1974, s. 344.

* Bu program; 1947 ve 1953 yıllarında çeşitli değişikliklere uğramıştır. 1947 yılında yapılan değişiklikler Enstitüdeki eğitim-öğretimi etkileyecek ölçüde değildir. Ancak 1953 yılında yapılan yeni program, Enstitünün özelliğini bütünüyle kaybetmesine neden olacak bir değişimdir. Zaten bu programın çıkarılmasından yaklaşık bir yıl sonra Enstitü kapatılacaktır. Dolayısıyla, bu bölümde bahsedilen program ve bu programa dayanılarak yapılan eğitim-öğretim çalışmaları 1953'e kadar olan dönemi kapsamaktadır.

¹⁸ Bkz.: Maarif Vekilliği, *Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1943*, Maarif Malbaası, Ankara 1943, s. 3.

B. Bütün gün esasına göre:

- a) Bütün sınıfların yarısı, bütün gün kültür derslerine,
- b) Geri kalan sınıfların yarısı, bütün gün ziraat, öteki yarısı bütün gün teknik çalışmalara devam eder.

C. Hafta esasına göre:

- a) Bütün sınıfların yarısı, bir hafta kültür derslerine,
- b) Geri kalan sınıfların yarısı ziraat, öteki yarısı da teknik çalışmalara devam ederler.

4. Acele yapılması gereken bina, yol, köprü, su arkı açılması, belli bir müddet içinde bitirilmesi zaruri ekim, hasat, harman kaldırılması gibi önemli işler çıktığı takdirde gereğine göre yeter sayıda veya bütün talebe ve öğretmenler, bütün gün veya birkaç gün bir veya birkaç hafta müddetle aynı işte çalıştırılır. Bu gibi çalışmalara katılan öğrencilerin bu süre zarfında devam edemediği ders veya işler bundan sonraki çalışma planlarında gerekli zaman ayrılarak telafi edilir.

Enstitüdeki derslerin Kültür dersleri, Ziraat dersleri ve çalışmaları, Teknik dersler ve çalışmalar olmak üzere üç ana grupta toplandığını söylemiştik. Her gruptaki derslerin neler olduğu ve beş yıllık (260 hafta) öğrenim süresince bu gruptaki derslere düşen zaman ise şu şekildedir:

Tablo IV. Enstitüdeki Dersler ve Derslere Ayrılan Süreler¹⁹

DERSLER	HAF.
KÜLTÜR DERSLERİ Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Matematik, Fizik, Kimya, Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi, Yabancı Dil, El Yazısı, Resim-iş, Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar, Müzik, Askerlik, Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı, Öğretmenlik Bilgisi (a. Toplum Bilim b. İş Eğitimi c. Çocuk ve İş Ruh Bilimi d. İş Eğitimi tarihi e. Öğretim Metodu ve Tatbikat), Zirai İşletmeler Ekonomisi ve Kooperatifçilik.	114
ZİRAAT DERSLERİ VE ÇALIŞMALAR Tarla Ziraatı, Bahçe Ziraatı(fidancılık, meyvecilik, bağcılık ve sebzeçilik bilgisi), Sanayi Bitkileri Ziraatı, Zootekni, Kütmes Hayvanları Bilgisi, Arıcılık ve İpekböcekçiliği, Balıkçılık ve Su Ürünleri Bilgisi, Ziraat Sanatları.	58
TEKNİK DERSLER VE ÇALIŞMALAR Köy demirciliği(Nalbanlık, motorculuk), Köy dülgerliği(Marangozluk), Köy yapıcılığı(a. Tuğlacılık ve Kiremitçilik b. Taşçılık c. Kireççilik d. Duvarcılık ve sıvacılık e. Betonculuk), Kızlar için Köy ve Ev sanatları(a. Dikiş-biçki b. Örüçülük ve dokumacılık c. Ziraat sanatları)	58
BEŞ YILLIK SÜREKLİ TATİLLER	30
TOPLAM	260

¹⁹ Maarif Vekilliği, *Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1943*, çizelge 1, 2, s.s. 1-2.

Yukarıdaki tabloda gösterilen kültür dersleri, tüm Enstitülerde ortak bir özellik göstermesine karşın; ziraat ders ve çalışmaları ile teknik ders ve çalışmalar her Enstitünün kurulduğu bölgenin iklim özelliklerine ve kendi ihtiyaçlarının önceliklerine göre değişiklik göstermiştir. Mesela Trabzon'da kurulan Beşikdüzü Köy Enstitüsünde balıkçılık yoğun bir çalışma alanı oluşturmaktayken, Çifteler Köy Enstitüsünde tarla ziraatı, özellikle hububat ekimi, daha yoğun olarak uygulanmıştır. Zaten programın dayandığı temel ilkeler kısmında da bu durum belirtilmiştir. Bu durum Enstitülerin ortak yanlarının yanı sıra, kendine özgün bir yapısı olmasının da temel nedenidir. Program, bu konuda Enstitülere bir elastikiyet kabiliyeti kazandırmakta, onları dar kalıplar içine hapsetmemiş olmaktadır.

Programın göze çarpan bir özelliği de eğitim-öğretim faaliyetinin yoğunluğudur. Yukarıdaki tablodan çıkan sonuca göre, Enstitüde yıllık tatil 1,5 aydır. Dolayısıyla 10,5 ay eğitim yapılmaktadır ki, bu diğer ortaöğretim kurumlarından daha fazla bir zaman demektir. Ayrıca programdaki diğer çizelgelerden -çizelge 5, 6, 7- anlaşıldığı üzere²⁰, Enstitüdeki haftalık çalışma saati 44'tür. Bunun 22 saati kültür derslerine, 11 saati ziraat ders ve uygulamalarına, 11 saati de teknik ders ve uygulamalara ayrılmıştır ki bu haftalık çalışma da yine diğer ortaöğretim kurumlarından daha yoğun bir çalışma olduğunu gösterir.

C. Enstitüdeki Dersler

1. Ziraat Ders ve Çalışmaları

Enstitü mezunu öğretmenlerden, yalnızca köydeki çocuklara okuma yazma öğretmek değil aynı zamanda köye modern tarım tekniklerini sokma işlevi de beklendiği yukarıda açıklanmıştır. Doğal olarak, köye modern tarımı sokması düşünülen öğretmenin, ilk önce kendisinin bu bilgilere sahip olması gerekmektedir. İşte bu sebeptendir ki, Enstitüde derslerin dörtte birini ziraat ders ve çalışmaları oluşturmaktadır.

Beş yıl içinde, Enstitülerde gösterilecek ziraat dersleri ve çalışmalarının sınıflara göre haftalık dağılımı şu şekildedir:

²⁰ Bkz.: Maarif Vekilliği, *Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1943*, çizelge 5,6,7, s.s. 5-7.

Tablo V. Enstitüdeki Ziraat Derslerinin Haftalık Dağılımı²¹

Ziraat Ders ve Çalışmaları	1. Sın.	2. Sın.	3. Sın.	4. Sın.	5. Sın.
Tarla ziraatı	-	3	4	2	1
Bahçe ziraatı	8	4	3	3	2
Sanayi bitkileri ziraatı ve ziraat sanatları	-	-	1	1	2
Zootekni	1	2	2	1	2
Kümes hayvancılığı	2	2	-	-	-
Arıcılık ve ipek böcekçiliği	-	-	1	2	2
Balıkçılık ve su mahsulleri	-	-	-	2	2
TOPLAM	11	11	11	11	11

Enstitüde uygulanan ziraat eğitimi, hem teorik hem de pratik olarak gösteriliyordu. Öğrencilerin uygulama çalışmalarına geçmeden önce sağlam bir teorik eğitim almalarına çok önem verilirdi. Çifteler Köy Enstitüsü ‘Tarım Başılığının’ Enstitü Müdürlüğüne sunduğu bir raporda tarım dersleri için şunlar yazılmıştır:

“Öğrenim yılı başında düzenlenmiş bulunan yıllık ders dağılım çizelgelerine göre, tarım konuları haftanın belirli ders ve uygulama saatlerinde iki öğretmen tarafından sürekli işlenmiştir. Boş ders ve uygulama saati geçmemiştir. Çeşitli tarım derslerindeki kitap yokluğu her derste öğrencilerin işlenen konuları özet olarak defterlerine geçirmeleri suretiyle önlenmeye çalışılmaktadır²².”

Bir Enstitü mezunu aynı konuda şunları anlatmaktadır:

“Öğretmen önce ziraat derslerini derslikte anlatırdı. Gübre çeşitleri nelerdir? Gübreleme nasıl yapılır? Gübrenin yararı nedir? Tarlada ikileme yapılırsa ne gibi yararı olur? Niçin nadas yapılmalıdır? Bu anlatılanlara uygun olarak ziraat çalışmalarını yapardık²³.”

Çifteler Köy Enstitüsünde eğitim-öğretim çalışmaları, haftalık esasa göre yürütülüyordu. Öğrenciler; bir hafta kültür derslerini görüyor, bir hafta tarım dersleri ve uygulama çalışmaları, bir hafta da teknik dersler ve uygulama çalışmaları yapıyorlardı.

Tarım haftası süresince, Enstitüde gösterilmesi gereken dersler ve bu derslere ait uygulama çalışmalarına yer verilirdi. Bu yöntemle göre, haftada 11 saat olarak belirtilen tarım ders ve uygulamaları, bir hafta süresince sürekli olarak toplam 44 saat

²¹ A.g.e., çizelge 6, s. 6.

²² Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Tarım Başılığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu Kasım Ayı Tarım ders ve Çalışmalarını gösteren, 05.12.1949 tarihli ve 53 sayılı rapor, s. 3, Yunusmre Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

²³ Mustafa Şehirli Yapılan Görüşme, 19 Haziran 2003, Eskişehir.

işlenmekte ve daha sonra ilgili sınıflar, yıllık programda belirtilen, diğer ders grubuna geçmektedirler. Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye bölümü Tarım Başlığının yazdığı bir raporda Şubat ayı ders ve çalışmaları için şunlar yazılıdır:

“Geçen dört hafta içinde, mevcut yıllık ders dağıtım çizelgesine göre 1-A ve 3-B kümeleri birer hafta süre ile tarım alanına gelmiş bulunmaktadır²⁴.”

Tarım haftası sırası gelen küme(sınıf), bu hafta boyunca, kendi sınıfında okutulan tarım derslerini görüp, bu derslerin uygulamasını yapmaktaydı. Mesela yukarıda adı geçen 1-A sınıfı, 2 Şubat 1948 Pazartesi sabahından 7 Şubat 1948 Cumartesi öğleye kadar; 5 saat arıcılık, 5 saat kümes hayvancılığı, 3 saat böcekçilik, 7 saat çiçekçilik ve ağaççılık almak üzere 20 saat teorik ders, 24 saat de kılıklı (uygulamalı) çalışma²⁵ yapmıştır²⁶.

Görüldüğü üzere Enstitüde tarım dersleri sadece teorik olarak değil, aynı zamanda uygulamalı olarak gösterilmekteydi. Bu uygulama çalışmalarına özgünlük katan en önemli unsur ise, yapılan uygulama çalışmalarının, üretime yönelik olmasıydı. İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç, zirai faaliyetlerin yoğun bir şekilde yapılması ve üretime yönelik olması konularının üzerinde ısrarla durmaktaydı. O, bütün Enstitü Müdürlüklerine gönderdiği bir yazıda, konuyla ilgili şunları yazmaktaydı.

“Ziraat işlerine müsait geniş arazisi bulunan Enstitülerde bu araziyi süratle işleyerek istihsali(üretimi) çoğaltmak en sarıh(belirli) ve kati hedeflerden biridir. Bu maksatla hareket edildiği taktirde, talebenin hakiki tatbikat göreceği aşikardır. Onun için küçük küçük toprak parçalarını veya sebze tarlalarını oyuncak meşguliyetler kabilinden işleyerek vakit geçirmek ve sebep olarak da kültür derslerinin eksileceğini ileri sürmek makul bir mazeret teşkil etmez²⁷.”

Hakkı Tonguç'un yazdığı satırlardan da anlaşılacağı üzere, zirai faaliyetlerin basit alıştırmalar niteliğinde değil üretici bir nitelikte uygulanması isteniyordu.

²⁴ Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Tarım Başlığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu Şubat Ayı Tarım Ders ve Çalışmalarını gösteren, 03.04.1948 tarihli ve 3 sayılı rapor, s. 1, Yunussemre Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

²⁵ A.g.b., s. 1.

²⁶ Adı geçen derslerin, Köy Enstitüleri Öğretim Programında belirtilen ders saatleri ile birebir örtüşmediği görülmektedir. Bu durum, her Enstitünün kendi çalışma programını, programda belirtilen ders saatlerini gözlemek kaydıyla, hazırlama yetkisi olmasından kaynaklanmaktadır.

²⁷ Tonguç, İ.H., *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 43.

Öğrencilerin ancak bu şekilde bir eğitimle, gerçek bir ziraat bilgisine sahip olacaklarının altı çiziliyordu. Çifteler Köy Enstitüsündeki ziraat derslerinin uygulama çalışmalarında bu noktaya dikkat edildiği görülmektedir. Enstitüde; “Her derse ait uygulama saatlerinde, işletmede mevcut konularla öğrenciler ilgilendirilmekte ve kazanmaları gereken faydalı bilgi ve alışkanlıklar kazandırılmaktadır²⁸.”

Enstitüdeki ziraat dersleri uygulamalarının yoğunluğunu ve üretici niteliğini anlayabilmek açısından, bir aylık ziraat çalışmalarına bakmakta fayda vardır. Çifteler Köy Enstitüsünde 1947 yılı Kasım ayında şu çalışmalar yapılmıştı²⁹.

Tarla Tarımı:

1. 60 dönüme 1200 kilo Tokat arpası ekildi.
2. 595 dönüme 702 kilo ak buğday ekildi.
3. Yazlık ekim için 55 dönüm tarla sürüldü.

Bahçe Tarımı İşleri

1. 1509 adet şeftali söküldü ve hendeklendi.
2. 1919 adet zerdali fidanı söküldü ve gömüldü.
3. 36 tava erik çekirdeği ekildi.
4. 1610 kilo patates, 980 kilo lahana, 600 kilo pırasa, 200 kilo havuç toplandı.
5. 36 araba hayvan pancarı söküldü ve silolandı.
6. 700 metre kare yere sarımsak ekildi.
7. Bağda 888 çukur açıldı ve 428 çukura bağ çubuğu dikildi. 2 dönüm yer bellendi.

Hayvancılık İşleri

1. 627,5 litre süt sağıldı.

Tarım Teknolojisi İşleri

1. 126,5 kilo süttten yoğurt elde edildi.

Çifteler Köy Enstitüsünde ziraat derslerinin uygulama çalışmaları sonucunda elde edilen zirai ürünler azımsanamayacak miktarlardadır. Konumuzu aydınlatması

²⁸ Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Tarım Başılığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu 1949 yılı Ekim Ayı Tarım Çalışmalarını gösteren rapor, s. 1, Yunusemre Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

²⁹ Çifteler Köy Enstitüsü Tarım Başılığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, Kasım Ayı Ziraat Çalışmalarını gösteren, 30.11.1947 tarihli ve 33 sayılı rapor, Yunusemre Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

bakımından, Enstitünün Tarım Başılığının 1948 yılı tarım raporundaki bilgilere bakalım. Rapora göre;

“1947 yılı ilkbaharında 1.636 dönüm nadas edilmiş ve sonbaharda arpa, buğday ve yulaf ekilmiştir. Bunun 1.029 dönümüne 16.000 kilo buğday, 532 dönümüne 10.640 kilo arpa, 15 dönümüne 900 kilo yulaf ekilmiştir. 1948 yılı sonunda; 81.375 kilo buğday, 48.556 kilo arpa, 11.630 kilo yulaf elde edilmiş ve usulüne göre döner sermayeye teslim edilmiştir.(...)Ayrıca 55 dönüm bostan ekilmiş ve buradan 6.769 kilo bostan toplanarak ambara teslim edilmiştir. 5.000 kilosu da kayıt dışı olarak talebeye yedirilmek üzere ambara verilmiştir.(...)132 ton arpa samanı, 28 ton kuru ot, 12 ton yonca, 22 ton, yataklık için buğday sapı istihsal edilmiştir³⁰.”

Enstitüdeki uygulama çalışmaları sonucu öğrencilerin ziraat alanında modern teknikleri yaparak öğrenmeleri sağlanmasının yanı sıra, böyle ciddi bir üretimin de sağlanması, büyük bir başarıdır. Bu üretimin değeri, o yılların Türkiye’sinin ekonomik sıkıntıları düşünülürse daha da iyi anlaşılmaktadır. Çifteler Köy Enstitüsü, kurulduğu bölgenin iklim koşullarına uygun olması itibariyle, hububat tarımına ağırlık vermiş ve tarla ziraatının merkezini buğday ve arpa üretimi teşkil etmiştir. Elde edilen bu ürünler Enstitüdeki öğrencilerin pek çok ihtiyacını karşılamaya yetmektedir. Çifteler Köy Enstitüsünün bir değirmeni ve bir de fırını vardır. Bir Enstitü mezunu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir.

“Buğdayı kendimiz yetiştiriyoruz. Değirmenimiz var orada öğütüyoruz. Fırınımız var orada pişirip ekmek yapıyoruz ve kendimiz yiyoruz³¹.”

Zirai faaliyetler sonucu elde edilen ürünler sadece tarla tarımı ile sınırlı değildi. Bunun yanında, Enstitü tarafından kurulan bağlar ve bahçelerden de büyük miktarlarda ürün sağlanıyordu.

Çifteler Köy Enstitüsünde; 80 dönümlük bir meyve bahçesi vardı. Burada, kaysı, vişne, erik, elma, ayva, dut, armut, kiraz ağaçları mevcuttu. Bu ağaçların sayısı toplam 2700’ü bulmaktaydı. Ayrıca oluşturulan fidanlıkta 52.650 adet çöğür vardı. Her

³⁰ Çifteler Köy Enstitüsü Tarım Başılığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1948 yılı tarım durumunu gösteren, 22 Ekim 1948 tarihli ve 25 sayılı, rapor, s. 1, Yunussemre Öğretmen Lisesinin Tasnif Edilmemiş Arşiv.

³¹ Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

iki bölümde altmışar dönüm bağ mevcuttu. 1948 yılında bu bağdan 275 kilo üzüm toplanmıştır. 1948 baharında 5480 fidan harice (dışarıya) satılmıştır³².

Enstitüdeki bahçecilik ve bağcılık çalışmaları, öncelikle Enstitü öğrencilerinin, ders olarak okutulan bahçe ziraatı konusunu uygulamalı olarak yapabilmelerini ve öğrencilerin bu alanda kendilerini tam anlamıyla yetiştirmelerini sağlamaktaydı. Bir Enstitü mezunu bu konuda şöyle demektedir.

“Meyve ağacı dikeceksek sadece kitapta okuyarak olmazdı bu. Giderdik meyve bahçesine meyve ağaçları dikerek öğrenirdik bunu. Aşı konusu tahtada öğretilmezdi. Giderdik bahçeye bizzat aşı yaparak öğrenirdik bunu³³.”

Elbetteki bunun yanı sıra bahçecilik ve bağcılık çalışmalarından elde edilen üretim, Enstitü öğrencilerinin meyve gereksinimlerini karşılıyordu. Bir Enstitü öğrencisi, “Elma, vişne, armut vb meyvelerden çok dağıtırdı bize. En çok da vişne dağıtırdı³⁴.” sözleriyle bu noktayı belirtmektedir. Tüm bunların yanı sıra bağcılık ve bahçecilik çalışmaları sonucu, civar köylere örnek oluyor ve ayrıca onların fidan ve asma çubuğu ihtiyaçları da karşılanıyordu.

Çifteler Köy Enstitüsü ziraat çalışmaları sırasında sebze üretimi de yapmaktaydı. 1948 yılında; Sebze bahçesi olarak ayrılan 62 dönümlük yere çeşitli sebzeler ekilmiş ve 510 kilo patates*, 537 kilo sarımsak*, 839 adet marul, 4925 kilo soğan, 56 kilo bamya, 1947 kilo kabak, 4230 kilo hıyar, 628 kilo fasulye, 2356 kilo biber, 514 kilo patlıcan, 8045 kilo domates*, 2495 kilo ıspanak, 421 kilo turp, 1055 kilo bakla, 985 kilo pırasa elde edilmiştir³⁵.

İç Anadolu'nun kurak ikliminde sebze yetiştiriciliği yapmak, en az ağaçlandırma çalışmaları kadar önemli ve örnek alınan bir uygulamadır. Enstitüde

³² Çifteler Köy Enstitüsü Tarım Başlığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1948 yılı tarım durumunu gösteren, 22 Ekim 1948 tarihli ve 25 sayılı, rapor, s.s. 1-2, Yunusemre Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

³³ Seyit Ali Uslu ile Yapılan Görüşme, 05 Mayıs, 2003, Eskişehir.

³⁴ İlyas Küçükcan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003.

* 5 dönümlük bir yere ekilmiş olduğu ve 510 kilodan gerisinin henüz toplanmadığı belirtilmektedir.

* 200 kilo tohumluk olarak ayrılmıştır.

* Ayrıca Enstitü ambarına 230 kilo salça teslim edilmiştir.

³⁵ Çifteler Köy Enstitüsü Tarım Başlığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1948 yılı tarım durumunu gösteren, 22 Ekim 1948 tarihli ve 25 sayılı, rapor, s.s. 1-2, Yunusemre Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

yukarıda sıralanan ürünlerin ekimi-dikimi, bakımı, uygulama çalışmalarına konu teşkil ederken, sürecin sonunda elde edilen mahsul de öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaktaydı.

Enstitüde ziraat çalışmalarına konu olan bir başka alan da hayvancılık idi. Çifteler Köy Enstitüsünde 1948 yılında; 15 at, bir tay, 18 inek, 1 boğa, 4 öküz, 15 erkek dana, 9 dişi dana, 2 dişi buzağı olmak üzere 49 baş sığır, 9 kovan arı³⁶, vardır. Ayrıca Enstitüde büyük bir koyun sürüsü beslenmekte ve kümes hayvancılığı yapılmaktaydı. Yapılan hayvancılık çalışmalarında, hem öğrencilere modern hayvancılığın nasıl yapılacağı uygulamalı olarak gösterilmekte ve hem de Enstitünün ihtiyaç duyduğu hayvansal gıda maddeleri sağlanmaktaydı. Mesela 1948 yılında, hayvancılık çalışmalarının sonucu olarak, 5465 kilo süt elde edilmiş, 564 kilo 250 gram yoğurt yapılmış, 33.5 kilo bal alınmıştır³⁷.

Enstitüde uygulanan eğitim öğretim; buradan yetişecek öğretmenlerin iyi bir çiftçinin bilgilerine sahip olarak mezun olmaları ve gittikleri köylerde zirai alanda köye yararlı bilgiler götürmeleri felsefesine dayanıyordu. Gösterilen ziraat derslerinin uygulamalı çalışmalar ile iç içe yürütülmesi ve bu uygulama çalışmalarının alıştırmaya niteliğinde değil gerçek işler üzerinde yapılarak üretime yönelik olması sayesinde Enstitü öğrencileri modern ziraat tekniklerini gerçek anlamda öğrenmiş oluyorlardı. Bir Enstitü mezunu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

“Ben köyde doğup büyüdüm. Bağcılık, bahçecilik, sebze-meyve yetiştiriciliğini çok iyi biliyordum. Ancak Köy Enstitüsü benim bu bilgilerimi öyle bir takviye etti ki sanki ben ziraat profesörüyümüşüm gibi geliyordu bana”³⁸.

Enstitüde yapılan ziraat dersleri uygulamalarının üretime yönelik olması aynı zamanda, Enstitünün ihtiyacı olan gıda maddelerinin hemen hepsini kendisinin karşılayabilir duruma gelmesini sağlamış ve böylece kısıtlı bir bütçesi olan Türkiye Cumhuriyeti'nin, yükünün hafiflemesini sağlamıştır.

³⁶ Çifteler Köy Enstitüsü Tarım Başlığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1948 yılı tarım durumunu gösteren, 22 Ekim 1948 tarihli ve 25 sayılı, rapor, s. 3, Yunusemre Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

³⁷ A.g.b., s.3.

³⁸ Mustafa Şehirli Yapılan Görüşme, 19 Haziran 2003, Eskişehir.

2. Teknik Dersler ve Çalışmalar

Enstitülerdeki teknik dersler ve uygulamalar, beş yıllık öğretim süresinin 58 haftasını, haftalık 44 saat olan çalışma programının, 11 saatini oluşturmaktaydı. Enstitünün birinci sınıflarında, teknik dersler ve çalışmaların haftalık saat sayıları şu şekildeydi:

Tablo VI. Teknik Derslerin Haftalık Dağılımı³⁹

DERSLER	HAFTALIK DERS SAATI	
	ER. ÖGR.	KIZ ÖGR.
Demircilik ve nalbantlık	2	-
Dülgerlik ve marangozluk	2	-
Yapıcılık	5	-
Köy ev ve el sanatları	-	10
Makine ve motor kullanma	2	1
TOPLAM	11	11

Öğrenciler; birinci sınıfta tüm ders ve uygulamalar belirli saatler içinde almaktaydılar. Ancak ikinci sınıftan itibaren, istekli ve yetenekli oldukları alanı seçip uzmanlaşma yoluna gidiyorlardı. İkinci sınıfa geçen Enstitü öğrencisi, teknik ders alanında; demircilik, dülgerlik veya yapıcılık alanlarından birini seçiyordu. Erkek öğrencilerin, seçtikleri alana göre, haftalık ders dağılım çizelgesi şu şekilde olmaktadır:

³⁹ Maarif Vekaleti, *Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1943*, çizelge, 7, s. 7.

Tablo VII. Erkek Öğrencilerin Branşlaştıkları Teknik Alanlar ve Ders Saatleri⁴⁰

Ders Grupları	Sınıflar			
	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	5. sınıf
1. Demircilik				
a) Sıcak ve soğuk demircilik	8	8	6	6
b) Nalbantlık	-	-	3	2
c) Motorculuk	3	3	2	2
d) Motor ve makine kullanma	-	-	-	-
Toplam	11	11	11	11
2. Dülgerlik				
a) Dülgerlik	6	6	7	7
b) Marangozluk	3	3	2	2
c) Duvarcılık	2	2	2	2
Toplam	11	11	11	11
3. Yapıcılık				
a) Yapıcılık	6	6	7	7
b) Betonculuk	3	3	2	2
c) Dülgerlik	2	2	2	2
Toplam	11	11	11	11

Aynı şekilde kız öğrenciler de ikinci sınıftan itibaren, Biçki-dikiş, Örgücülük-dokumacılık ve Ziraat sanatları alanlarından birini seçip branşlaşıyorlardı. Kız öğrencilerin haftalık ders dağılım çizelgesi de seçtikleri alana göre şu şekilde olmaktaydı⁴¹.

Tablo VIII. Kız Öğrencilerin Branşlaştıkları Teknik Alanlar ve Ders Saatleri⁴²

Çalışma Grupları	Sınıflar			
	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	5. sınıf
1. Biçki-Dikiş				
a) Biçki-dikiş	6	6	7	7
b) Örgü ve dokuma	3	3	2	2
c) Ziraat sanatları	2	2	2	2
Toplam	11	11	11	11
2. Örgücülük ve Dokumacılık				
a) Örgü ve dokuma	6	6	7	7
b) Dikiş	3	3	2	2
c) Ziraat sanatları	2	2	2	2
Toplam	11	11	11	11
3. Ziraat sanatları				
a) Ziraat sanatları	6	6	7	7
b) Dikiş	3	3	2	2
c) Örgü dokuma	2	2	2	2
Toplam	11	11	11	11

⁴⁰ Maarif Vekaleti, Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1943, çizelge, 8, s. 8.

⁴¹ A.g.e., çizelge, 8, s. 9.

⁴² A.g.e., çizelge, 8, s. 8.

Yukarıda sıralanan teknik derslerin, Enstitülere niçin konulduğunu kavrayabilmek için, 1940'lı yılların Türkiye'sini ve bu yıllardaki köyleri düşünmek gerekmektedir. Makineleşmenin mevcut olmadığı, üretimin karasabanla yapıldığı, köylerde, demircilik, inşaatçılık gibi işlerden anlayan hiç kimsenin bulunmadığı yıllardı bu yıllar. Enstitü mezunu öğretmen, köyü modernize edecekse elbetteki sadece modern tarım tekniklerini öğrenip köyde bunu uygulamakla olmazdı bu iş. Bunun yanı sıra 'köyde geçerli' olacak bir meslek, bir sanat öğrenmesi ve bunu köye sokması lazımdı. Zaten teknik derslerin amaçlarından biri programda şöyle belirtilmekteydi:

"Talebeyi, Enstitüde öğrendiği sanatı, öğretmen olacağı çevrenin özellik ve ihtiyaçlarına göre tatbik edebilecek ve bu bakımdan köy halkını faydalandırabilecek duruma getirmek"⁴³.

Bu derslerin ne şekilde işleneceği Köy Enstitüleri Öğretim Programında şu şekilde açıklanıyordu:

"Her sınıfta, talebeye yaptırılacak eşyanın, çocukların seviyelerine ve eşyanın özelliklerine uygun olarak teknik resmi yaptırılmalıdır. Bu resimler eşyanın yapılış safhalarıyla ilgili mahiyetini belirtici karakterde olmalıdır.(...)Türlü işlerde kullanılacak araç-gereçler bütün özellikleriyle talebeye tanıtılmalıdır"⁴⁴.

Bu metoda uygun olarak, öğrenciler, teknik derslerde, önce yapacakları işin resmini çizer ve işin teknolojisini öğrenir, daha sonra da resmini çizdikleri eşyayı yapmaya başlardı. Bir Enstitü öğrencisi; "Ben yapıcılık bölümündeydim. Öğretmen önce dershanede dersi gösterir, modelleri çizerdi. Daha sonra bunları uygulardık"⁴⁵, diyerek teori ve pratiğin iç içeliğini belirtmektedir.

Elbette ki, Enstitünün üretici iş eğitimi felsefesine uygun olarak, teknik derslerin uygulama çalışmaları gerçek işler üzerinde yapılmış ve Enstitünün pek çok ihtiyacı bu şekilde karşılanmıştı. Teknik alandaki çalışmalarda minyatür ve oyuncak halinde işlere yer verilmemiş, kısa alıştırılardan sonra ciddi işlere girişilmiştir⁴⁶.

⁴³ Maarif Vekaleti, *Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1943*, s. 162.

⁴⁴ *A.g.e.*, s. 162-163.

⁴⁵ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

⁴⁶ Gedikoğlu, *a.g.e.*, s. 121.

Enstitüdeki teknik ders ve uygulamalara sanat okulu mezunu öğretmenler ve usta öğreticiler giriyorlardı. Her teknik dersin bir uygulama işliğı(atölye) vardı. Enstitünün en önce ve en yoğun olarak başlayan teknik çalışmaları yapıcılık alanında idi. Zira Enstitü, hazır binaları olmadan açılmış, gereksinimleri olan binaları kendilerinin yapmaları istenmişti. Durum böyle olunca, Enstitüde önce yapıcılık ve marangozluk bölümleri en yoğun uygulama alanı buldu denilebilir. Yapıcılık bölümü öğrencileri uygulama çalışması olarak, başlarındaki usta öğretici ve yapı-sanat öğretmenlerinin rehberliğinde, binalar yaparken; marangozluk bölümü öğrencileri de aynı şekilde binanın tüm doğrama işlerini yapıyorlardı. Başlangıçta çoğunun bir tek yapısı bile olmayan Enstitülerin, tüm birimleri, öğretmen ve öğrenci emeğiyle bu derslerin konusu olarak ortaya çıktı⁴⁷.

Yapıcılık bölümünde branşlaşan bir Enstitü öğrencisi konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

“Ben inşaatçılık bölümündeydim. İlk başta ev, bina planları üstünde çok durduk. Plan nedir? Nasıl yapılır? Mikyas nedir? Şu kadar duvara kaç tuğla gider? Kullanılacak çimento, harç, kum nasıl hesap edilir? Duvarlar nasıl örülür? Köşeler nasıl bağlanır? Kışın işliğin içinde adam boyu duvarlar örerek alıştırmalar yaptık. Master, şakul kullanıyor, ip çekiyorduk (...) Yazın öğretmen evleri, atölyeler, kooperatif binası, ahır, depolar yapmaya başladık. Okulun çevresi geniş bir şantiye haline geldi⁴⁸.”

Marangozluk bölümünde branşlaşan bir başka öğrenci de yaptıkları çalışmaları şöyle anlatır:

“Ben marangozluk bölümündeydim. Öyle atölyede oturup küçük alıştırmalar yapmazdık. Enstitüde bir dersane yapılıyorsa, bir bina yapılıyorsa onun kapısını, penceresini, çatısını yapardık. Böylece o işi gerçekten öğrenmiş olurduk⁴⁹.”

Marangozluk bölümündeki öğrencilerin tek yaptıkları, yapılar için gerekli olan çalışmalardan ibaret değildi. Enstitünün sürekli artan öğrencilerinin ihtiyaçları olan masalar, sıralar, dolaplar, karyolalar gibi okul eşyasını⁵⁰ yapmak da marangozluk

⁴⁷ Türkoğlu, a.g.e., s. 241

⁴⁸ Apaydın, a.g.e., s. 37.

⁴⁹ Mustafa Aydoğan ile Yapılan Görüşme, 03 Mayıs 2003, Ankara.

⁵⁰ İnan, R., “Çifteler Köy Enstitüsü”, *Köy Enstitüleri Dostları*, C. II, s. 153.

bölümü öğrencilerinin uygulama çalışmalarına konu teşkil etmektedir.

Enstitüde gösterilen teknik derslerin uygulama çalışmalarının böyle gerçek işler üzerinde yapılması sonucu Enstitüsü kendine gerekli tüm binaları kendisi yapabirmiştir.

Çifteler Köy Enstitüsünde 1944 yılına kadar geçen süre içinde, öğrenciler uygulama çalışmaları sırasında; büyüklü küçüklü altı okul binası, 14 öğretmenevi, 6 işlik binası, ahır, ağıl, tavla binaları, hamamlar, helalar, motorhaneler, arihaneler, kooparetif binası, elektrik, su, telefon tesisatları, su depoları, su kanalları, elektrik santrali, değirmen⁵¹, yapmış ve Enstitünün yerleşim ve yapılaşma sorununu çözmüşlerdir.

Daha sonraki yıllarda da bu bölümlerdeki uygulama çalışmaları, atölyeye hapsolmemiştir. Mevcut binalarda; onarıma, bakıma veya değiştirilmeye muhtaç olan kısımlar yine yapıcılık ve marangozluk bölümüne uygulama konusu teşkil etmeye devam etmiştir.

Mesela Haziran 1948 tarihinde Yapıcılık ve Dülgerlik(marangozluk) alanında yapılacak uygulama çalışmaları; “Çiftlik binasına eklenen döllük kısmının duvarlarının imali, çatısının kapatılması, sıvası, kapı ve pencerelerinin yapılması; öğretmen evlerinin iç ve dış kısımlarında dökülen sıvaların onarılması ve badanalarının yapılması; revire biri camlı üç masa yapılması ve dört bankın yağlı boya ile boyanması; dersliklerin badanasının yapılması, pencere, kapı, kilit onarımlarının yapılması; okulun ön kapı kanadının yapılması⁵²” olarak sıralanmaktaydı.

Bu derslerde ve çalışmalarda sorun sadece hazır araç-gereçlerle yapılar yapmak değildi. Buna olanak da yoktu. Amaçlarından biri malzeme üretmekti. Tuğla dökmek, kerpiç kesmek, kireç yakmak vb. işleri yapmaları gerekiyordu⁵³. Enstitüde inşaat çalışmaları için gerekli olan tuğla, kerpiç gibi malzemelerin bol miktarda üretildiği görülmektedir. Mesela 1945 yılında Çifteler Köy Enstitüsünde 300.000 adet tuğla

⁵¹ İnan, R., *a.g.m.*, s. 153.

⁵² Eğitim Başı Mustafa Yaldir'ın, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1947-48 Yaz Dönemi, Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Aylar Üzerinde İş Dağılım Çizelgesi, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

⁵³ Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 241.

yapılması, 100.000 kg kireç çıkarılması ve 9.339 adet kerpiç kesilmesi planlanmıştır⁵⁴.

Enstitüdeki bir başka teknik alan da demircilik idi. Demircilik işliğindeki uygulama çalışmaları; ziraat işlerinin yoğun olarak yapıldığı, dolayısıyla orak, pulluk gibi pek çok tarım aletinin kullanıldığı Enstitü için çok yararlı sonuçlar vermekteydi. Zira bu bölüm öğrencileri pulluk, orak yapımı, bozulan ziraat aletlerinin tamiri gibi pek çok işi uygulama çalışmaları sırasında yapıyorlardı. Ayrıca bu işliğin çalışmalarından sadece Enstitü değil, civar köyler de yararlanıyordu. Zira o tarihlerde köyler, teknik bilgide noksanlık, teknik alanında iktidarsızlık bakımından öyle korkunç haldeydi ki, köy insanı gevşemiş makas vidasını perçinletmek için çoğu kez köy köy dolaşmaktaydı⁵⁵.

Demircilik işliklerinde yapılan çalışmaların yoğunluğunu ve Enstitüye sağladığı yararları, öğrencilere kazandırdığı kazanımları anlamak açısından Çifteler Köy Enstitüsü 'Teknik İşler Başılığının' Enstitü Müdürlüğüne verdiği rapora bakmak yararlı olacaktır

Rapora göre 01.03.1949 tarihinden 31.03.1949 tarihine kadar, bu işlikte yapılan çalışmalar sonucu; 56 metre su borusu değiştirilmiş, ahırdaki su tulumbası tesisatı onarılmış, ziraat aleti olarak bir çift falaka yapılmış, iki adet pulluk demiri üretilmiş, üç adet falaka tamiri edilmiş, bir seyyar tezgah imal edilmiştir⁵⁶.

Enstitülerde teknik alanlarından birisi de kız öğrencilerin seçtikleri biçki-dikiş alanı idi. Bu alanda kız öğrencilere; biçki-dikiş, örgü ve dokuma, ziraat sanatları ders ve uygulamaları gösteriliyordu. Kız öğrenciler, bu ders ve uygulamaların hepsini alıyorlardı. Ancak hangi alanda daha yetenekli ve istekli iseler o ders ve uygulamaları daha yoğun olarak alma hakları vardı.

Kız öğrencilere bu ders ve uygulamaları göstermenin nedeni elbetteki köylere öğretmen aracılığıyla, makineleşmeyi, tekniği sokmak idi. Örneğin köylerin hiçbirinde dikiş makinesi yoktu. Kadınlar her türlü dikişi elde dikerlerdi. Makinede dikilmesini

⁵⁴ Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1945 Akçahı Yılı Bütçesinin Gelir Kısmı İzahı, Çifteler Köy Enstitüsü 1946 Yılı Bütçesi, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermaye Kayıtları, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv

⁵⁵ İnan, R., *a.g.m.*, s. 153.

⁵⁶ Demircilik işliği başı Sabri Eskiçubuk'un, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğu, 01.03.1949-31.03.1949 tarihleri arasında demircilik işliğindeki çalışmaları gösteren, 04.04.1949 tarihli rapor, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv

istediği bir giysi için, erkeklerin saban demiri yaptırmaya koştuğu gibi, bohçalarını alıp kasabaya giderlerdi. Öğretmen aracılığıyla köylere dikiş makinesi girmesi onlar için büyük bir devrim olacaktı⁵⁷.

Enstitüde iki biçki-dikiş işliği ve 21 dikiş makinesi vardı⁵⁸. Bu işliğin çalışmalarının ne kadar verimli olduğu, Çifteler Köy Enstitüsü 1944 yılı teftiş raporuna da yansımıştır. Raporda konuyla ilgili şunlar yazılıdır:

“Dikiş-biçki dersi atölyede pratik bir şekilde ve öğretmenin nezareti altından yapılmaktadır. Dikiş-biçki atölyesinin faaliyetini iyi bulduk. Bu atölye enstitü için çok faydalı bir şekilde çalışmakta ve talebenin lüzumlu giyim eşyasını hazırlamaktadır”⁵⁹.

Çifteler Köy Enstitüsünde; altısı İktisat Vekilliği tarafından verilen, ikisi de Enstitünün yaptığı sekiz dokuma tezgahı vardır. Dokuma işliğinde iplik bükülmekte, çözgü, boya yapılmakta, yatak çarşafı, masa örtüsü, peşkir, havlu, renkli ve beyaz bez dokunmaktadır. Ayrıca iki çorap makinesiyle binlerce çift çorap örülmektedir⁶⁰.

Enstitüde gösterilen teknik derslerin ‘iş’ içinde işlenmesi, öğrencilerin bu alanda çok iyi yetişmelerini ve köylerde işlerine yarayacak pek çok beceriye sahip olmalarını sağlamıştır. Ayrıca bu derslerin uygulama çalışmalarının ‘gerçek işler’ üzerinden yapılması sayesinde, Enstitü kendi binalarını yapmış, ziraat aletleri imal etmiş, Enstitüde bakım-onarım işlerini bu sayede gerçekleştirmiştir. Okul ‘müstahsil bir yurt’ olmuştur. Bu durum, elbetteki, Enstitünün masraflarının asgari düzeyde kalmasını sağlamıştır ki, bu, o dönem Türkiye’yi için çok önemli bir olaydır. Ayrıca bu şekilde yetiştirilen öğretmenler, ileride köylere dağıldıklarında da köylerde teknik alanda bir gelişme sağlayacaklardır.

3. Kültür Dersleri

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim- öğretim konusunda en çok tartışılan ve eleştirilene konu olan nokta; kültür derslerinin yetersizliği konusu idi. Eleştiriler kültür derslerinin çok yetersiz olduğu, öğrencilerin, öğretmenlerin sahip olması gereken genel

⁵⁷ Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 247.

⁵⁸ İnan, R., *a.g.m.*, s. 153.

⁵⁹ Bakanlık Müfettişlerinden Faik Sayron ve Cemil Boran’ın Şubat tarihinde yaptıkları teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s. 6, Yunusmre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

⁶⁰ İnan, R., *a.g.m.*, s. 153.

bilgiyi almadan Enstitüleri bitirdikleri noktada toplanıyordu. Bu bölümde, Enstitüdeki kültür dersleri, ve bu derslerin ne şekilde işlendiği, bazı derslerin işlenişleri örneklendirilerek, anlatılmaya çalışılacaktır. Enstitüde beş yıl içinde okutulacak kültür derslerinin sınıflara haftalık dağılımı da şu şekildeydi.

Tablo IX. Enstitüdeki Kültür Derslerinin Haftalık Dağılım Çizelgesi⁶¹

DERSLER	1. Sm.	2. Sm.	3. Sm.	4. Sm.	5. Sm.	Toplam (5 yılda)
Türkçe	4	3	3	3	3	736
Tarih	2	2	1	1	1	322
Coğrafya	2	2	1	1	-	276
Yurttaşlık Bilgisi	-	1	1	-	-	92
Matematik	4	2	2	3	2	598
Fizik	-	2	2	1	1	276
Kimya	-	-	2	2	-	184
Tabiat ve okul-sağlık Bilgisi	2	2	2	1	1	368
Yabancı Dil	2	2	2	2	1	414
El Yazısı	2	-	-	-	-	92
Resim-iş	1	1	1	1	1	230
Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	1	1	1	1	-	184
Müzik	2	2	2	2	2	460
Askerlik	-	2	2	2	2	368
Ev idaresi ve çocuk bakımı	-	-	-	-	1	46
Öğretmenlik bilgisi	-	-	-	2	6	368
Zirai işletme ekonomisi ve Kooperatifçilik	-	-	-	-	1	46
TOPLAM	22	22	22	22	22	5060

Enstitüdeki eğitimin genel bilgi dersleri, sanat dersleri ve ziraat dersleri olmak üzere üç ana bölümde toplandığı daha önce açıklanmıştı. Sanat derslerinin ve ziraat derslerinin doğası gereği uygulamalı olarak, işlenmesi çok büyük bir yenilik olmamakla birlikte -Ancak bu derslerin uygulanmasında önemli bir yenilik vardı ki o da yapılan uygulamaların alıştırma yapmaya yönelik değil direkt olarak üretime yönelik olmasıdır.- asıl büyük yenilik ve özgünlük, Enstitüdeki genel bilgi derslerinin de iş içinde işlenmesi idi. Enstitülerin kurucusu bu konuda şunları söylemektedir.

“Enstitülerde tarım ve işlik çalışmalarına önem verilirken, kültür derslerinin de eski ezberci yöntemle okutulamayacağı pek doğaldı. Çünkü, doğanın içinde, tarla ve bahçelerin arasında açılan bir kurumda, biyoloji ve tabiat derslerinin derslikte ve karatahta başında okutulması artık gülünç olacaktı. Tıpkı bunun

⁶¹ Maarif Vekaleti, *Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1943*, çizelge 5, s. 5.

gibi; ekilip biçilen, çadır yaşamından başlayarak yeni yapılar kurulan, hayvan beslenen bir kurumda kimya, aritmetik ve geometri derslerini bu olaylarla bağlantı yaratmadan okutmaya kalkışmak büsbütün gülünç olurdu. Onun için, bütün derslerle ilgili metotların kökten değiştirilmesi, derslerin iş içinde ve iş vasıtasıyla öğretilmesi gerekiyordu⁶².”

Çifteler Köy Enstitüsünün müdürü Rauf İnan, Enstitüdeki genel kültür derslerinin ne şekilde işlendiğini şöyle anlatmaktadır.

“Sanat, çiftçilik, yapıcılık çalışmaları, tuğlacılık, kerpiççilik, dikiş, dokuma gibi bütün işler, dersler için de ayrıca konu teşkil ederler. Kullanılan malzeme aritmetik derslerinde hesaplanır. Yine bu derste, Enstitüde yapılacak eşyaların, binaların planları, hesapları yapılır. Köprünün, bahçelerin, tarla ve bağların, köy evlerinin planları incelenir ve çizilir⁶³.”

Enstitüde uygulanan eğitimin önemli bir özelliği, ezbercilikten mümkün olduğunca uzak olmasıdır. Genel kültür derslerinin öğretimi kuru bilgilerin öğrencilerin zihinlerine depolanması şeklinde olmamakta, bunlar günlük hayattaki yararları ve uygulama alanları kavratılarak öğretilmeye çalışılmaktadır. 1943 tarihli Köy Enstitüleri Programında Matematik dersinin amaçlarında şunlar yazılıdır.

“Talebesine hızlı ve doğru olarak matematik işlemlerini yapmasını öğretmiş bir öğretmen, bunları hayat problemlerine tatbik ettiremezse boş bir iş yapmış olur. Çünkü pratik ciheti ve hayata tatbiki göz önünde bulundurmayan bir çalışmanın zihin eğitime faydası şüphelidir.(...)Talebeye problemler verilirken, Enstitünün türlü çalışma alanlarında yapılmakta olan işler göz önünde bulundurulmalı ve komular mümkün olduğu kadar bu işlerden alınmalıdır⁶⁴.”

Enstitüde Matematik dersi öğretiminde, programda yazılı olan hususlara dikkat edilmekte ve bu tarzda bir öğretim gerçekleştirilmekteydi. Bir Enstitü öğrencisi matematik dersinde sorulan bir problemi şöyle anlatır:

“(…)Öğretmenimiz derste şu problemi sordu. ‘Her öğrenciye bir çeyrek ekmek, 90 gram kuru fasulye, doksan gram bulgur, yirmi gram tereyağı, elli gram et veriliyor. Ekmeğin bütünü yirmi, fasulyenin kilosu otuz altı, bulgurun kilosu yirmi sekiz, tereyağın kilosu iki yüz seksen, etin kilosu yüz elli kurustur.. Bugünkü öğle yemeğinizde tuz biber salça ve emek dışında, her öğrenci için kaç

⁶² Tonguç, İ.H., *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, s. 573.

⁶³ İnan, R., *a.g.m.*, s. 154.

⁶⁴ Maarif Vekaleti, *Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1943*, s. 76.

lira verilmiştir. Kümemizdeki öğrenciler için öğle yemeği kaç liraya mal olmuştur?⁶⁵”

Enstitü öğretmenlerinden Seyfi Koryürek de aynı konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

“Kerpiç keserken yeri geldiğinde öteki derlerimizin uygulamasını yapabiliyorduk. Örneğin prizma olan kerpicin enini, boyunu, ve yüksekliğini ölçerek, Matematik ve Geometri derslerinin uygulamasını yapıyorduk. grupların kestikleri kerpiçleri oranlayarak, kerpiç sayılarını topluyorduk. Sınıfımızın da kerpice benzediğini anımsatarak, sınıfımızın alan ve hacim ölçülerini buluyorduk.⁶⁶”

Matematik, Geometri ders konularının, Enstitüde yapılan teknik işlere dayandırılarak örneklendirilmesi ve bu derslerin daha iyi kavranması için teknik işlerden yararlanılmasının başarılı sonuçlar verdiği görülmektedir. Nitekim, Enstitüyü teftiş eden bir Bakanlık Müfettişi, Enstitü öğrencilerinin matematik bilgileri için şunları rapor etmiştir:

“Öğrencilerin aritmetik ve matematik bilgileri de çok iyidir. Hatta diğer bazı okullarımızın muadili sınıflarındaki talebelerden de üstündürler. Bu üstünlük (...) inşa vasıtalarını ve ölçülerini bilfiil kullanmak, uzunluk mefhumunu da ameli olarak öğrenmek, enstitünün geniş tarlalarında bizzat yetiştirdikleri sebzeleri ve sair mahsulleri tartmak ve nöbetçi oldukları zamanlarda ambardan mufsağa verilen günlük erzakı ve sair mübayaa olunan (satın alınan) gıda maddelerini veznetmek (tartmak) gibi mümareselerle (işlerle), tartı nasyonları bulunmak keyfiyetleri (tartı bilgileri olması), onlara hem aritmetik bilgisini daha iyi ve kolay öğretmekte hem de problemleri daha kolay anlamakta ve yapmaktadırlar⁶⁷.”

Enstitüdeki fizik ve kimya dersleri de gerçek yaşamdaki örnekleri üzerinden anlatılarak sağlam bir temele oturtuluyordu. Köy Enstitüleri programında bu derslerin amacı için “Talebeye, hayat ve iş alanlarında her gün karşılaşılan madde ve aletlerin mahiyetlerini ve işlevlerini iyice tanıtmak, onlardan enerji kaynağı ve iş vasıtası olarak en verimli şekilde faydalanma yollarını öğretmek⁶⁸” olduğu yazmaktaydı. Çifteler Köy

⁶⁵ Çalışkan, Süleyman, *Çifteler Köy Enstitüsünde Okuyorum*, Batıkol Basımevi, Uşak 2001, s.s. 36-37

⁶⁶ Koryürek, *a.g.e.*, s. 16.

⁶⁷ Bakanlık Müfettişlerinden İsfendiyaroğlu'nun, Eylül 1943 tarihinde yaptığı teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s. 4, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

⁶⁸ Maarif Vekaleti, *Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1943*, s. 88

Enstitüsünde bu derslerin, programda belirtilen amaçlara uygun olarak, günlük hayatta kullanılan kimyevi ürünler ve araçlarla bağlantı kurularak anlatılmasına çalışılıyordu.

Örneğin, fizik dersinin yerçekimi, beygir gücü konularının işler içinde bin bir örneğinin bulunması, bu bilimsel bulguları öğrenmeyi kolaylaştırdığı gibi, öğrenilen yeni konuların, öteki ders konularıyla bütünleşip işleri kolaylaştırması öğrenciyi etkinleştiriyor, yeni öğrenmelere özendiriyordu. Bilimin yüz binlerce denemeden sonra elde ettiği teknolojik kolaylıkların, doğayı yenen bilgilerin, bir iş alanında kendilerine yardıma koştuğunu somut olarak görmeleri, öğrenme içindeki gençler için kolay sağlanamaz bir fırsattı⁶⁹. Çifteler Köy Enstitüsünün müdürü bu konuda şöyle demektedir:

“Kullanılan bütün aletler, tulumbalar, su, elektrik tesisatları, dikiş, yazı, orak makineleri, motorlar, köprü ayaklarını çakan şehmerdan, fizik, alet ve araç bilgisi dersinin konularıdır. Demirhanede kullanılan oksijen, tuzruhu, demir, çelik, kalay, kurşun, karpit, kömür, makine yağları, doğramahanedeki boyalar, üstübeç, bezit, sekatif, nefi, gomalak, ispiro her çeşit maddeler, yenecek yağlar, sabun, mazot, petrol, benzin, ziraattaki gübre, yapı malzemeleri, sirke, şarap(...)her biri birer kimya komusudur⁷⁰.”

Enstitüdeki Türkçe öğretimi de geleneksel öğretim metotlarından farklılık göstermekteydi. Köy Enstitüleri programında Türkçe öğretimi için şunlar yazılıdır:

“(...)Enstitüye gelen öğrencinin dili, kendilerine verilecek bilgi ve kültürü iyi anlayıp özümleyecek kadar zengin değildir.(...)Bu derste her türlü bilgiyi en iyi anlama ve anlatma yolları üzerinde durulacaktır.(...)Öğrenci enstitüyü bitirirken, yaşına ve düzeyine uygun bir metnin özünü anlıyorsa, dilek ve düşüncelerini yanlış yapmadan, yazılı ve sözlü olarak anlatabiliyor, okuma ve yazmanın zorluklarını kendi kendine yenmenin yollarını öğrenmişse, günlük yaşamında okumayı ve yazmayı bir alışkanlık haline getirecekti⁷¹.”

Enstitüde Türkçe dersi öğretiminin belli yöntemlerinden biri metin okumadır. Ama metin okumadan amaç, klasik okullarda olduğu gibi metni parça bölük okumaya yada dilbilgisi ezberlemeye yönelik değil, iyi okuyup anlamaya, anlatmaya, incelemeye, düşünmeye ve üstünde tartışabilmeye yönelik bir okumadır. Bu kurumlarda, metin

⁶⁹ Türkoğlu, a.g.e., s. 279

⁷⁰ İnan, R., a.g.m., s. 154.

⁷¹ Maarif Vekaleti, Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1943, s. 10.

okumanın kısa sürede serbest kitap okumaya dönüştüğü görülür⁷². Enstitüde, Türkçe öğretiminde, özellikle kitap okuma alışkanlığının kazandırılmasına çalışılmış, bu konuya çok büyük önem verilmiştir. Enstitünün bu konuda büyük bir başarı kazandığı görülmektedir. Görüşme yapılan Enstitü mezunları konuyla ilgili olarak şunları anlatmışlardır.

“Biz çok kitap okurduk. Ben Tolstoy’u, Zola’yı, Balzac’i orada tanıdım(...)Türkçe dersinde okuduğumuz kitapların özetlerini aktarırdık⁷³.”

“Kitap okuma işine çok önem verilirdi bizde. Çünkü, öğrenmeyi öğrenmenin bir yolu olarak kabul edilirdi. Düşünün, böyle bir alışkanlığı olmayan bir kimse köye gidince ne yapar?(...)Öğretmenin kendini yetiştirmesi ancak böyle bir okuma-yazma alışkanlığı kazanması ile mümkündür⁷⁴.”

“Enstitü, bize aşırı derecede, ifrada varacak derecede okuma alışkanlığı verdi. Çok büyük bir kütüphanemiz vardı. Öğle yemeği saatlerinde kitap alınırdı. Ben çok kez yemeği yarım bırakıp, kuyruğa girdiğimi hatırlarım. Bu okuman kitaplar, özetlenir ve Türkçe dersinde o kitap sınıfta anlatılırdı⁷⁵”

Enstitüyü teftiş eden Bakanlık Müfettişlerinin raporları da anlatılanları doğrular niteliktedir:

“Enstitüdeki çocuklarımızın tarla işleri, hayvanlara bakmak, okulun günlük işlerine nöbetleşe iştirak etmeleri gibi umumi çalışmalarda gösterdikleri başarılar kadar, öğretim işlerinde de çok iyi yetişmekte oldukları görülmüştür. Dilimize ait bilgiler, okuma-yazma, gramer temrinleri öğretimi iyidir. Çocuklara bu sınıf malumatlarından başka roman, hikaye, mecmua ve gazeteler okutulmak suretiyle dilimiz bakımından iyi yetiştirilmektedirler. İçlerinde istidatlı olanlar ve çok güzel yazanlar ve hatta manzume yapanlar vardır.(...)Türkçe derslerinde, hem kendi kitaplarından hem de diğer kitaplardan okutmak suretiyle mihaniki okuma suretiyle anlayışlı okuma kabiliyetini elde etmiş bulduklarını memnuniyetle gördüm. Okuduklarını anlatmak hususunda da bir sıkıntıları yok⁷⁶.”

⁷² Türkoğlu, a.g.e., s. 267.

⁷³ Ahmet Öztuna ile Yapılan Görüşme, 23 Haziran 2003, Eskişehir.

⁷⁴ Mustafa Aydoğan ile Yapılan Görüşme, 03 Mayıs 2003, Ankara.

⁷⁵ Hasan Çakmak ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

⁷⁶ Bakanlık Müfettişlerinden İsfendiyaroğlu'nun, Eylül 1943 tarihinde yaptığı teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s. 3, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Çifteler Köy Enstitüsünün Mahmudiye Bölümünün kütüphanesinde 1949-50 öğretim yılında 906⁷⁷ adet kitap vardır. Kitap okumaya çok büyük önem verilmesinin sonucu olarak öğrenciler şiirler yazmakta, manzumeler yapmakta ve temsiller hazırlamaktaydılar. Bakanlık Müfettişi; “Enstitüde kaldığım akşam seyrettiğim müsamerelerdeki muvaffakiyetlerinin sırrı da bu idi⁷⁸”, sözleriyle kitap okumanın Enstitüde ne denli yoğun olduğunu ve sonucunda ne gibi başarıların elde edildiğini de vurgulamış olmaktadır.

Enstitüde, Sosyal Bilgiler ders grubunu oluşturan; Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin işlenişi de özgünlük taşımaktadır. Bu derslerin konuları; öğrencileri araştırmaya yöneltmek, yakın çevreden başlanarak geziler düzenlemek, aile, okul, köy yaşantılarının özelliklerini incelemek suretiyle işleniliyordu. Mesela Çifteler Köy Enstitüsünde öğrencilere verilen bir tarih ödevinde, Mahmudiye Köyünün tarihçesini araştırmaları istenmiştir. Köyün adının kaynağı, tarihsel gelişimi gibi konuları, öğrenciler, yaşlı kişilere de baş vurarak araştırıcaklardır. Bu ödevin sonunda Mahmudiye köyü ile ilgili pek çok bilginin öğrenciler tarafından derlendiği görülmektedir⁷⁹.

Bu tür araştırma ödevlerinin yanı sıra, çevre inceleme gezilerine de çok önem verilmekteydi. Bu gezilerin hem tarih dersi için hem de coğrafya dersi için yararları vardı. Görüşme yapılan bir Enstitü mezunu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir.

“Biz Enstitüde çok sık gezi yapardık. Tarih dersinde civardaki tarihi eserleri görmek, yıkıntıları görmek o dersin daha zevkli geçmesini ve daha iyi anlaşılmasını sağlıyordu⁸⁰.”

Çifteler Köy Enstitüsünde Nisan 1949 tarihinde; coğrafi ve tabii tetkikler yapmak maksadıyla Sakaryabaşına, Mayıs ayında da Eskişehir’e birer seyahat tertip edilmiş; Mahmudiye Bucağı da ekonomik, sosyal ve doğasal bakımlardan yine

⁷⁷ Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Eğitim Başlığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1949 yılı sonu ve 1950 yılı başlangıcında, Mahmudiye Bölümünün durumunu gösteren yıllık rapor, s. 1, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

⁷⁸ Bakanlık Müfettişlerinden İsfendiyaroğlu’nun, Eylül 1943 tarihinde yaptığı tefişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Tefiş Defteri, s. 3, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

⁷⁹ Bkz.: Koryürek, a.g.e., s.s. 17-19.

⁸⁰ Mustafa Aydoğan ile Yapılan Görüşme, 03 Mayıs 2003, Ankara.

Mayıs 1949'da incelenmiştir⁸¹.

Bu geziler yalnızca tarihi yerlere değil, civar köylere de yapılmaktaydı. Böylece yörenin coğrafi yapısı, ekonomi durumu, sosyal yapısı, tarımsal üretimi gibi konular incelenmekteydi. Enstitünün 1949-50 yılına ait gezi programı şöyledir⁸².

Aylar	Gidilecek yer	Gidecek Sınıf
Kasım	Yeniköy	2-A
Aralık	Hayriye	2-B
Mart	Yazılıkaya	2. ve 3. sınıflar
Nisan	Sakaryabaşı	3-B
Mayıs	Karayaka	3. ve 5. sınıflar
Mayıs	Eskişehir	5. sınıflar
Mayıs	Mahmudiye Bucağı	2. ve 3. sınıflar

Çifteler Köy Enstitüsünde; Sosyal Bilgiler ders grubunun tamamlayıcı bir unsuru da öğrencilere hazırlatılan Köy Dosyalarıdır. Bu dosyaların hazırlanması işi öğrenciler yaz tatiline çıkmadan önce onlara ödev olarak verilmekteydi. Öğrenciler tatilde hazırladıkları dosyaları tatil dönüşünde kümebaşı öğretmenlerine teslim ediyorlardı. Köy Dosyaları, her öğrencinin kendi köyüyle ilgili olarak hazırladıkları çok ayrıntılı köy raporları niteliğindedir.

Çifteler Köy Enstitüsü, 2-D sınıfı öğrencilerinden Halil Özalp'ın hazırladığı 13.10 1941 tarihli Köy dosyasında yer alan bilgilerin başlıklarına göz atmak bu dosyaların niçin Sosyal Bilgiler derslerinin tamamlayıcı bir unsuru, bir pekiştiricisi olduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır. Dosyadaki başlıklar şöyledir: Köyün kurulduğu yer, komşu köyler, nüfusu, köyün suları, iklim, ziraat, köyün hayvanları, köyde sanat, idare, köyün kültürü, köyün tarihi, köyde bayram, köyde oynanan oyunlar

⁸¹ Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Eğitim Başlığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1949 yılı sonu ve 1950 yılı başlangıcında, Mahmudiye Bölümünün durumunu gösteren yıllık rapor, s. 1, Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

⁸² A.g.b., s. 3.

ve söylenen türküler, atasözleri, köyde söylenen maniler⁸³.

Yukarıdaki başlıklardan anlaşıldığı üzere, bu dosyalar; ilgili köyün sadece tarihsel, coğrafi anlamda değil, aynı zamanda sosyolojik olarak da incelenmesidir. Köydeki idare konusu da Yurttaşlık bilgisi derslerinin konusu kapsamındadır.

Enstitüde; Müzik, Beden Eğitimi gibi yetenek derslerinin işlenişi de özgün bir yapı arzeder. Karatahta başında nota ve müzik terimleri ezberletmek yerine, şarkının türkünün doğrudan söylenmesine geçilip, öğrenciyi etkinleştirerek teknik terimlerin bu yöntemle öğrenilmesi sağlanıyordu. Başka bir anlatımla, ezgiler, nota öğrenmek için bir araç olarak değil, doğrudan, eğitim için, günlük yaşamda kullanılması için öğretiliyordu. Her öğrenci çalgı kullandığından, müzik terimlerinin, notaların öğrenilmesi sorun olmuyordu. Ayrıca, şarkı, türkü ve çalgı öğrenmek yalnızca dersle sınırlı kalmıyor, günlük yaşamda da kullanılıyordu⁸⁴.

İlköğretim Genel Müdürü, İsmail Hakkı Tonguç, müzik eğitimi ve bir müzik aletini çalma konusunun üzerinde önemle duruyordu. Müzik aleti çalmayı öğrenmek, ona göre, Müzik dersi için bir gerekliliktir. Ayrıca öğrenciler tarafından çalınan müzik aletleri, Enstitüdeki ağır iş hayatının yorgunluğundan kurtulmak için düzenlenecek eğlencelerde kullanılmak için ideal bir araçtı. Onun, Enstitü Müdürlüklerine gönderdiği bir mektupta konuyla ilgili olarak şunlar yazılıdır.

"(...)Köy Enstitülerinde, çalışma kadar, boş zamanlarını iyi ve eğlenceli geçirme meselesi de mühimdir. Bu bakımdan, Enstitülerin bir çok fırsat ve vesilelerle eğlenceler tertip etmesi ve bunların şenlikle geçmelerine yarayacak vasıtaları hazır bulundurması zaruridir. Bu bakımdan, her Enstitüde, mandolin ağız armoniği, akordeon, davul zurna, kaval gibi müzik aletlerinin kullanılması şarttır. Bunların alınması için hiçbir şey esirgenmemelidir.(...)Kaval, ağız armoniği gibi tedariki mümkün ve çocukların kendi kendilerine kaldıklarında da öğrenebilecekleri müzik aletleri çok sayıda alınmalı, öğrenciye serbestçe dağıtılmalıdır. Her türlü müzik çalışması kurumun her tarafında serbest olmalıdır⁸⁵."

Çifteler Köy Enstitüsünde, müzik aleti olarak, özellikle mandolin ağırlıktaydı. Görüşme yapılan tüm Enstitü mezunları mandolin çalmayı bildiklerini ifade etmişlerdir.

⁸³ Çifteler Köy Enstitüsü, 2-D sınıfı öğrencilerinden Halil Özalp'ın hazırladığı 13.10 1941 tarihli Köy Dosyası, aktaran, Koryürek, *a.g.e.*, s.s. 40-47.

⁸⁴ Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 302.

⁸⁵ Tonguç, İ.H., *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 44.

Öğrenciler; mandolin çalarak, müzik dersinde öğrendikleri teorik bilgileri pratiğe dökerken, aynı zamanda boş zamanlarını değerlendirebilecekleri bir uğraş ve daha da ötesi, Enstitüde her hafta sonu yapılan eğlencelerde kullanabilecekleri bir yetenek kazanmış oluyorlardı. 1942-43 ders yılına ait bir teftiş raporunda konuyla ilgili olarak şunlar yazılıdır:

“(…)Çocukların müzik derslerinde de bulundum. Gerek Hamidiye’de ve gerek Mahmudiye’deki sınıflarda, çocukların bu derse hevesleri uyandırılmıştır. Nazari bilgileri ve solfejleri egzersizleri iyi görülmüştür. Diğer cihetten, her iki okul binasında ayrı ayrı korolar teşkil edilmiştir. Çocuklardan mandolin çalanlar sınıfların ekseriyetini teşkil etmektedir. Müsterek çalınan havalarda ve koroda anlayışlı bir beraberlik temin etmekte ve falso yapmamaktadırlar. Enstitü talebeleri, milli şarkıları ve marşları diğer okullarımızdaki talebelerden daha iyi biliyorlar ve hep birden daha iyi söylüyorlar⁸⁶.”

Çifteler Köy Enstitüsünde, müzik öğretimi için saz ustalarından da yararlanılıyordu. Aşık Veysel ve Ruhi Su Çifteler Köy Enstitüsünde saz öğreticileri olarak çalışmışlardır⁸⁷. Görüşme yapılan bir Enstitü mezunu, konuyla ilgili şunları anlatmaktadır:

“Bizim köy, Enstitüye yakındı. Enstitü çıkışlı öğretmenler bizim köye geldikten sonra bayramlarda bizi enstitüye götürmeye başladılar. Enstitüyü tanyalım, ısınalım diye.(…)Bir 23 Nisan Bayramında Enstitüyü ziyaretimizde Enstitünün ana binasının önünde o güne kadar hiç duymadığım bir ses duydum. Piyano eşliğinde çok güzel bir müzikti. Sordum bizi gezdiren ağabeylere bu nedir diye. Dediler ki yukarıda müzik dersliğinde Ruhi Su öğretmen öğrencilerle kurs yapıyor.(…)Daha sonra gördüm o dersliği içeride pek çok enstrüman ve bir de kuyruklu piyano vardı⁸⁸.”

Enstitüde bir Mandolin Birliği vardı. Bu birliğe okuldaki en iyi mandolin çalanlar seçiliyordu. 1949-50 öğretim yılında bu birlikteki öğrenci sayısı 90 kişiydi ve bu öğretim yılında 11 adet marş ve şarkıyı notalarıyla çalmayı öğrenmişlerdi⁸⁹.

⁸⁶ Bakanlık Müfettişlerinden İsfendiyaroğlu’nun, Eylül 1943 tarihinde yaptığı teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s. 4, Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

⁸⁷ Koryürek, a.g.e., s.s. 59-65.

⁸⁸ İlyas Küçükcan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003, Eskişehir.

⁸⁹ Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Eğitim Başılığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1949 yılı sonu ve 1950 yılı başlangıcında, Mahmudiye Bölümünün durumunu gösteren yıllık rapor, s. 1, Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Enstitüdeki Beden Eğitimi dersi de yine Müzik dersi öğretimi gibi kendine özgü bir nitelikteydi. Bu özgünlüğün temeli, Beden eğitimi dersinde Ulusal oyunlar oynanması noktasındaydı. Zaten bu dersin adı da Köy Enstitüleri Öğretim Programında, Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar olarak geçmekteydi. Programda bu konuda şunlar yer almaktadır:

"Ulusal oyunlar, gereksinmelere göre hazırlanan çalışma programlarıyla, sınıflara sırayla gösterilecek ve öğretilecektir. Önce Enstitü bölgesi içindeki köylerde yaşamakta olan oyunları bütün öğrenci iyice öğrendikten sonra öteki Enstitülerdeki oyunların öğretilmesi sağlanacaktır. Oyunların tüm öğrenciler tarafından oynanması yoluyla; öğrencilerde ulusal duygu ve hareket eğitiminin kökleşmesi, ritim estetiğinin kazandırılması, eğlenme zevk ve coşkusunun aşılması sağlanacaktır. Toplumda neşe yaratacak bu alışkanlıkların enstitülerde gelişerek, öğretmen adayları yoluyla köy toplumuna yeniden götürülmesi amaçlanacaktır"⁹⁰.

Çifteler Köy Enstitüsünde, her sabah derse başlanmadan önce ulusal oyunlar oynanmaktaydı. Enstitünün müdürü, konu hakkında şöyle demektedir:

Enstitüde, her sabah kahvaltıdan sonra –yağışsız günlerde- öğrenci, öğretmen, yönetici tüm enstitü, her iki bölümde de ana binaların önünde toplanır, iç içe daireler oluşturlardı. Mandolinler, kimi kez akordeonlar eşliğinde ulusal oyun havaları çalınır, oynanırdı. Birlikte coşku ile oynanan bu oyunlar, tüm öğretmen ve öğrencilere umulmaz canlılık verirdi. O canlılıkla o günkü programa göre kümeler dersliklere, işliklere, tarım, yapı, iş alanlarına ayrılırlardı⁹¹.

Görüşme yapılan Enstitü mezunları da konuyla ilgili olarak şunları anlatmaktadırlar:

"Yatakhane ana binaya 1 km. uzaklıktaydı. Kalktıktan sonra ana binaya gelirdik. Orada toplanır, şarkılar, türküler söylenirdi. Bütün öğrencilerin katılımıyla oyunlar oynardık"⁹².

"Sabah 6.30'da kalkardık. Yatakhane ana binaya gelirdik. Burada beden Eğitimi yapardık. Kahvaltıdan sonra halaylarla, zeybeklerle ulusal oyunlar oynardık"⁹³.

⁹⁰ Maarif Vekaleti, *Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1943*, s.117.

⁹¹ İnan, R., *Bir Ömrün Öyküsü*, C.II, s. 59.

⁹² Ahmet Öztuna ile Yapılan Görüşme, 23 Haziran 2003, Eskişehir.

⁹³ Mustafa Aydoğan ile Yapılan Görüşme, 03 Mayıs 2003, Ankara.

Çifteler Köy Enstitüsünde, Oyun ve Spor Kurulu isimli bir kurul vardı. Bu kurul, okulda oynanacak oyunları ve yapılacak spor faaliyetlerini organize ediyordu. Enstitüdeki Beden Eğitimi derslerinin verimini anlayabilmek için bu kurulun bir yıllık çalışma raporuna göz atmak yararlı olacaktır. Rapora göre 1948-49 eğitim-öğretim yılında bu kurul şu çalışmaları organize etmiştir:

- “1. 3 Ekim 1948 tarihinde okul spor yurdunun açılışı ve spor gösterileri
2. Ekim-Kasım 1948’de sınıflar arası voleybol ve el topu karşılaşmaları
3. Aralık 1948’de sınıflar arası atletizm yarışmaları
4. Ocak 1949’da kır koşuları
5. Şubat-Mart 1949’da güreş müsabakaları
6. Nisan 1949’da basketbol karşılaşmaları
7. Mayıs 1949’da toprak koşusu ve spor gösterileri
8. Mayıs 1949’da kapanış gösterileri⁹⁴.”

Enstitüde okutulan bir diğer ders grubu da Öğretmenlik Bilgisi Meslek dersleriydi. Bu dersler, 3. sınıftan itibaren okutulmaya başlıyordu. Bu derslere, Enstitüde çok büyük önem verilmekteydi ki bu da doğaldı. Zira kurum, öğretmen yetiştiriyordu. Görüşme yapılan bir Enstitü mezunu, bu derslerin ne şekilde işlendiğini şöyle anlatmaktadır:

“4. sınıftan itibaren meslek dersleri devreye giriyordu. Bu sınıftan itibaren teorik derslerde meslek bilgisi dersleri ağırlık kazanıyordu. Temel amaç öğretmen yetiştirmek olduğundan, bu derslere çok önem verilirdi. Ben hatırlıyorum 6 tane meslek bilgisi dersimiz vardı. Genel öğretim metodu, özel öğretim metodu, ruh sağlığı vb⁹⁵.”

Öğretmenlik bilgisi derslerinin tamamlayıcı bir unsuru da, ilkokullarda yapılan öğretmenlik uygulamaları idi. Bu, iki kanaldan yapılıyordu. Birincisi Enstitünün kendi uygulama okulunda, ikincisi ise civar köylerdeki ilkokullarda yapılan uygulama eğitimi idi. Her Enstitüde bir uygulama okulu olması mecburi idi. Çifteler Köy Enstitüsünün uygulama okulu, Mahmudiye köyünde bulunmaktaydı. Öğrenciler son iki sınıfta, bu okulda öğretmenlik uygulamaları yapıyorlardı. Yapılan öğretmenlik uygulaması sadece

⁹⁴ Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Eğitim Başlığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1949 yılı sonu ve 1950 yılı başlangıcında, Mahmudiye Bölümünün durumunu gösteren yıllık rapor, s. 1, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

⁹⁵ İlyas Küçükcan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003, Eskişehir.

teorik derslerin anlatılması değildir. Bu okulda öğrencilerin yaptıkları uygulamalar, Enstitüde öğrendikleri her şeyin uygulaması idi. Yani ziraat, yapı işleri gibi çalışmalar da yapılmaktaydı. İsmail Hakkı Tonguç bu konuda şöyle demektedir:

“İş okulunu gerçekleştirebilmek için, çocuğa göre iş şekillerini, o işlerin öğrenilmesi ve öğretilmesi ile ilgili usulleri bilmek gerektir. Aksi takdirde çalışmalar hemen işçilerin çalışmaları gibi mihanikleşir. Köy okulu çalışmalarının böyle bir hale gelmemesi için; iş pedagojisinin geliştirilmesi, onun ilkelerinin türlü vasıtalarla köy öğretmenlerine belletilmesi, tatbikatının sık sık gösterilmesi lazımdır. Bu bakımdan uygulama okullarını, bu amaçları gerçekleştirmeye elverişli birer laboratuvar haline sokmak lazımdır. Uygulama okulu, bir Enstitünün kalbi, beyni gibidir; oradaki çalışmalar durdumu, Enstitü ölmüş demektir. Uygulama okulu, gece gündüz etkin durumda olmalıdır”⁹⁶.

Uygulama okulunun bahçesi, örnek bir köy okulu bahçesi gibi işleniyordu. Son sınıf öğrencileri buranın planlanması, düzenlenmesi, meyvelik, sebzelik, kümes, arılık gibi bölümlerinin hazırlanması işlerinde çalışıyordu⁹⁷. Bu uygulama okulu, Enstitünün bir minyatürü, köylere gidecek öğretmenlerin orada yapacakları çalışmaları uygulamalı olarak görecekları bir merkez niteliğindeydi. Enstitüde; ziraat ve diğer çalışmalar da yapıldığına ve mezun olup köye gidecek olan öğretmenler bu çalışmaları orada yapacaklarına göre; uygulama okulunda da ziraata yönelik çalışmalar yapılması gerekliydi ve nitekim öyle yapılıyordu. Uygulama okulunda kullanılan araç gereçlerin başlıklarına göz atmak bu okuldaki ziraat çalışmalarının genişliğini göstermektedir. Uygulama okulunda; ekime yarayan iş vasıtaları, ekini biçmeye ve toplamaya yarayan iş vasıtaları, taşıma vasıtaları, harman aletleri, bitkiyi tımar etmeye ve ona şekil vermeye yarayan vasıtalar, ilaç ve ilaçlama vasıtaları, sütçülük için gerekli vasıtalar, arıcılık için gerekli vasıtalar, tavukçuluk için gerekli vasıtalar, hayvanları ilaçlamak için gerekli ilaç ve vasıtalar⁹⁸, kullanılmaktaydı. Yukarıda sadece başlıkları verilen bu aletlerin bazıları Enstitü tarafından yapılmaktaydı⁹⁹.

⁹⁶ Tonguç, İ.H., *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, s. 689.

⁹⁷ Yücel, Tahsin, “Köy Enstitülerinde Tarımsal Çalışmalar”, *50. Yılında Köy Enstitüleri*, Eğitim-Der Yayınları, Ankara, 1990, s. 246.

⁹⁸ Köy Enstitülerinde Yapılan Uygulama Okulları için Alınacak Ziraat Vasıtalarını Gösteren Çizelge, Aktaran, Semerci, *a.g.e.*, s. 169.

⁹⁹ Geniş bilgi için bkz.: Semerci, *a.g.e.*, s. 169.

Görüşme yapılan bir Enstitü mezunundan öğrendiğimize göre bu stajların sonunda bir değerlendirme yapılmaktaydı. Görüşme yapılan kişi konuyla ilgili olarak şunları anlatmıştır.

“Son sınıfta, hemen her gün, bulunduğumuz yerdeki ilkokula staja gidiyorduk. Sene sonu bitirme sınavlarına yaklaşıldığında ilk sınav uygulamadan oluyordu. Bunu geçemezseniz, diğer sınavlara giremiyordunuz¹⁰⁰.”

Enstitü öğrencilerinin mesleğe alışmaları için uygulama okulunda yaptıkları çalışmalar dışında bir de 4. sınıftan itibaren civardaki köy ilkokullarında yaptıkları stajlar vardı.

Öğrencilerin ellerine gidecekleri köylerin özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre saptanan birer çalışma planı verilir ve belirlenen köye gönderilirdi. Her öğrenci, her yıl en az bir ay, tek başına veya bir arkadaşı ile birlikte, bu staja giderdi. Köyde; okulda öğrendiği çeşitli işlerin uygulamalarını yapardı. İlgili öğretmenler onları zaman zaman kontrol eder. Böylece öğretmen adayları, mesleğe başlamadan önce, gerçek hayatı tanıma imkan ve fırsatlarını bulmuş, edindiği bilgilerin içeriğini ve değerini ölçmüş olurdu¹⁰¹. Bir Enstitü öğrencisi, köy okullarında yaptıkları stajlar hakkında şöyle demektedir:

“Öğretmenlik derslerimiz ilerledikçe uygulamalara ağırlık vermeye başlamıştık. Mahmudiye Bucağının Hamidiye ve Mesudiye köylerinin ilkokullarında ders vermeye başladık.(...)Öğretmenlik derslerimizin bulunduğu günde, üç beş arkadaşımız uygulama dersini aynı günde veriyorlardı. Bu nedenle ders verme sıramız sık sık geliyordu. Ders vermede uzmanlaşmaya başlamıştık¹⁰².”

Köy Enstitülerindeki eğitim ile ilgili eleştirilerin en başta geleni; bu kurumlardaki genel bilgi derslerinin yeterli olmadığı ve öğretmen adaylarının kültürsüz bir şekilde mezun olduğu idi. Bu eleştirinin temelini ise, Enstitülerde yoğun tarımsal ve sanatsal çalışmaların olmasından kaynaklanmaktaydı. Uygulama çalışmalarına bu kadar önem verilince, kültür dersleri boyutunun ihmale uğradığı düşünülmekte ve dile

¹⁰⁰ İlyas Küçükkan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁰¹ Tonguç, İsmail Hakkı, “Köy Eğitim ve Öğretiminin Amaçları”, *Köy Enstitüleri Defteri C.II*, s. 53.

¹⁰² Çalışkan, *a.g.e.*, s. 224.

getirilmekteydi. Bu konu daha Enstitüler açılmadan tartışılmaya başlanan bir konu idi. Enstitülerin kurucusu İsmail Hakkı Tonguç bu konu hakkında şöyle demektedir:

“Nazari pedagoji ile meşgul olmuş, ömrü boyunca işe el sürmemiş, okullarımızda Meşrutiyetten beri tatbik edilmekte olan elişleri derlerine bile katılmamış veya bunun değerine inanmamış kimseler, yeni kurulacak Köy Enstitülerinde işe bu derece önem verilmesini uygun bulmadıklarını, böyle bir hareketin nazari derslerin aleyhine olduğunu, bu önlenemeyecek olursa öğrencilerin kültür bakımından zayıf yetişeceklerini iddia ediyorlar”¹⁰³.”

Çifteler Köy Enstitüsü özelinde ele alınan bu konu, en azından incelenen Enstitüde, kültür derslerinin yetersiz olmadığını, aksine bu derslerin işlenişinde uygulanan farklı metotların iyi sonuçlar vermiş olduğunu göstermektedir.

Bu durum, kurumu teftiş eden müfettişlerin raporlarına da yansımıştır. Enstitüde uygulanan eğitimin temel bir felsefesi vardır. O da; ‘iş içinde işe yönelik ve iş aracılığıyla’ eğitimidir. Bu felsefe, kültür derslerinin uygulamasına da yansımış ve verimli olmuş gözükmektedir. Bir başka önemli özellik, öğrenme ortamının sadece sınıf, laboratuvarların dar sınırları içinde düşünülmemiş olmasıdır. Yapılacak eğitim-öğretim çalışmaları için tasarlanan öğrenme ortamı okulu kuşatan yakın çevreden başlayarak, yakın köylere ve bölgelere kadar uzanan doğal, toplumsal ve kültürel bir inceleme ve araştırma alanını kapsamaktadır¹⁰⁴. Bu durum, öğrencilerin daha nitelikli ve ezbercilikten uzak bir eğitim almalarını sağlamıştır.

Genel olarak, Köy Enstitülerinin kapatılma sürecinin 1946’dan itibaren başladığı ve bu kurumlara yönelik eleştirilerin bu tarihten itibaren artarak sürdüğü görüşü araştırmacılar tarafından paylaşılır. Durumun böyle olmasına rağmen, Çifteler Köy Enstitüsünü 1946’dan sonra teftiş edenler dahi, eğitim öğretim faaliyetleri için olumlu raporlar vermişlerdir. 1948 yılına ait bir teftiş raporunda;

“Çifteler Köy Enstitüsü iyi işlemektedir.(...)Eğitim öğretim alanında ve çeşitli faaliyetlerde hayırlı hamleler görülmüştür.(...)Genel olarak yükselme yolunda gördüğümüz enstitünün bütün elemanlarına hayırlı başarılar dileriz”¹⁰⁵.”

¹⁰³ Tonguç, İ.H., *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, s. 614.

¹⁰⁴ Oğuzkan, a.g.m., s. 22.

¹⁰⁵ Bakanlık Müfettişlerinden Necmettin Bora, Cevad Tiniç vd., Şubat 1948 tarihinde yaptıkları teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s.s. 12-13, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

denilmektedir. Hatta Enstitünün kapatılmasından çok kısa bir süre önce ve iktidarın değişmiş olduğu bir tarihte 1953 yılında Çifteler Köy Enstitüsünün teftiş eden Bakanlık Müfettişlerinin yazdıkları 21 maddelik teftiş raporunda dahi, ufak tefek eksikliklere dikkat çekilmekle beraber Enstitüdeki genel bilgi derslerinin yetersiz olduğuna ve öğrencilerin bu konuda zayıf olduklarına dair bir ibare yoktur¹⁰⁶.

D. Enstitüdeki Öğretmenler

Enstitü; sadece öğretmen yetiştirmek değil, öğretmenin şahsında iyi bir ziraatçı, iyi bir teknik adam yetiştirmek amacı doğrultusunda eğitim öğretim veren bir müessese idi. Uygulanan bu eğitim felsefesi ve genel bilgi derslerinin yanı sıra ziraat ve teknik derslerin okutulması, kurumda çalışan öğretmenlerin de farklı kaynaklardan gelmesini gerekli kılıyordu.

Enstitü, öğretmen gereksinimini 3803 sayılı yasaya göre şu kurumlardan sağlamaktaydı¹⁰⁷:

1. Yüksek Okul ve Üniversite Mezunları
2. Gazi Terbiye Enstitüsü Mezunları
3. Öğretmen Okulu Mezunları
4. Ticaret Liseleri ve Orta Ziraat okulu mezunları
5. Erkek Sanat Okulu ve Kız Enstitüsü Mezunları
6. Köy Enstitüsü Mezunları
7. İnşaat Okulu Mezunları
8. Bunlardan başka her türlü teknik ve mesleki okullar mezunları

Mesela 1942 yılına ait bir atama kararnamesinde, Enstitünün doğramacılık öğretmenliğine 20 lira maaşla Ankara Erkek Sanat Okulu Mezunu Muzaffer Ünel'in¹⁰⁸; 1943 yılında ziraat dersleri öğretmeni olarak Orta Ziraat Okulu mezunu iki kişinin Enstitüye atandığı görülmektedir¹⁰⁹. 1952 yılında, Enstitüde genel kültür ve öğretmenlik

¹⁰⁶ Bkz.: Bakanlık Müfettişlerinden Necmettin Bora, Samih Ragıp Atademir vd., Ocak 1953 tarihinde yaptıkları teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s.s. 17-19, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁰⁷ Başvekalet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğü, 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kararı, s. 3.

¹⁰⁸ Maarif Vekilliği İlköğretim Umum Müdürlüğünden, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne gelen, 09.02.1942 tarihli ve 01655 sayılı resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁰⁹ Maarif Vekilliği İlköğretim Umum Müdürlüğünden, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne gelen, 09.01.1943 tarihli ve 6/398 sayılı resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

bilgisi meslek dersleri öğretmenlerinin yanı sıra altı tane sanat öğretmeni, dört tane de ziraat öğretmeni vardı¹¹⁰.

Enstitüde ilkokul öğretmenlerinden de çokça yararlanılmıştır. Mesela Çifteler Köy Enstitüsünün 'unutulmaz öğretmenlerinden' olan Seyfi Koryürek - ki daha sonra İlkokulcu Öğretmen Gözüyle Köy Enstitüleri kitabını yazmıştır.- bir ilkokul öğretmeni idi. İlkokul öğretmenlerinin Enstitüye öğretmen olarak seçiminde dikkat edilen en önemli nokta, öğretmenin üstün başarılı olmasıydı. Çifteler Köy Enstitüsü müdürü Rauf İnan, Seyfi Koryürek'in Enstitüye gelmesini şöyle anlatır.

"Manisa Gördes ilçesindeki bir köyde çalışırken 1939'da okuma-yazma seferberliğinde en üstün başarısı saptanarak il geçiğesindeki (bütçe) 150 liralık ödülü kazanan Seyfi Koryürek, başvurması üzerine Enstitüye alındı¹¹¹."

Enstitü kökenli bir yazar olan Şevket Gedikoğlu, Enstitülerde ilkokul öğretmenlerinden sıkça yararlanılmasında; diğer ortaöğretim kurumu öğretmenlerinin böyle yoğun tempolu ve ağır görevler yüklenilen bir eğitim kurumunda çalışmak istememelerinin yanı sıra, ilkokul öğretmenlerinin köylerde çalışmaları sebebiyle Enstitü öğrencilerini daha iyi tanımalarının ve ayrıca sınıf öğretmenleri oldukları için, Enstitüdeki küme uygulamasına daha rahat uyum sağlamalarının önemli bir rol oynadığını belirtmektedir¹¹².

Çifteler Köy Enstitüsüne öğretmen olarak tayin olunanlar, hangi okuldan mezun olurlarsa olsunlar, hepsinin ortak bir paydası vardı: Çok çalışmak zorundaydılar.

Enstitüde; tarımdan hayvancılığa, marangozluktan inşaatçılığa kadar pek çok alanda üretici bir iş eğitimi yapılacaktı ve bu, ciddi bir organizasyon ve yoğun bir çalışma gerektiriyordu.

Enstitüde yapılan bu çok çeşitli ve yoğun işleri öğrencilerle birlikte öğretmenler yapmaktadırlar. Durum böyle olunca başka ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin hiç yapmadığı pek çok işi, Enstitü öğretmenleri yapmak zorundadır. Ayrıca öğretmenlerin görevleri sadece ders saatleriyle sınırlı değildir. 1943

¹¹⁰ Çifteler Köy Enstitüsü idareci ve öğretmen kadrosunu gösteren, 01.01.1952 tarihli çizelge, s. 1, 2, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹¹¹ İnan, R., *Bir Ömrün Öyküsü*, C.II, s. 44.

¹¹² Bkz.: Gedikoğlu, a.g.e., s. 70.

yılında çıkarılan 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanununun 46. maddesinde, Köy Enstitüsü öğretmenlerinin görevleriyle ilgili şunlar yazılmıştır:

“Köy Enstitülerinde maaş, ücret veya gündelikle vazife görenler, Enstitü Müdürlüğünce, Maarif Vekilliğinin tespit ettiği esaslar ve programlar dairesinde kendilerine verilecek işlerde her hafta pazartesi sabahından cumartesi saat on üçe kadar çalışırlar. Tatil gün ve saatlerinde, her türlü tatbiklerin ve tetkiklerin yapıldığı zamanlarda, lüzumuna göre hep beraber veya nöbetle iş görürler¹¹³.”

Yukarıdaki maddeden de anlaşılacağı üzere, Köy Enstitüsü öğretmeni; tatil günlerinde, dinlenme zamanlarında dahi göreve hazır olmalıdır. Böyle zamanlarda dahi yapılacak işlerde çalışmakla yükümlüdür.

Daha önce de değinildiği gibi, Enstitüdeki eğitimin temel felsefesi; üretici bir iş eğitimi uygulamasıdır. Bu eğitim, tarım başta olmak üzere daha pek çok alanda devam ediyordu. Dolayısıyla, Enstitüdeki öğretmenlerin yapmakla mükellef oldukları en zorlu ve diğer ortaöğretim kurumları öğretmenlerinden tamamen farklı görevleri de, işte bu iş eğitimi noktasındaydı. Yukarıda aktarılan 46. maddenin, açıklama kısmında bu konuyla ilgili şunlar yazılmıştır.

“Bu madde hükmüne göre, köy enstitülerinde; köylünün ekonomik ve sosyal hayatını yükseltmek maksadı ile yapılan, kültür, ziraat, sanat ve bütün köy işlerinin disiplinle yapılmasını temin için, Enstitülerde maaş, ücret veya gündelikle vazife görenler, talebe tarafından yapılan işlere gerek öğretme ve tecrübe safhalarında, gerekse işi bitirme safhasında olsun fiilen iştirak etmekle mükelleftirler.(...)Köy Enstitülerinin öğretmenleri, tıpkı köylü ailenin anası, babası, ağası gibi usta bir işçi sayılacak duruma girmelidir. Öğretmen, usta öğretici, talebe kısaca Enstitü mensuplarının hepsi; Enstitüde ekonomik karakteri haiz bir yaşayışın vazgeçilmez adamları olmalıdırlar¹¹⁴.”

Öğretmenlerin haftada 30-35 saat çalışması gerekiyordu. Bundan daha önemlisi Enstitüde öğretmenliğin sadece sınıfta ders okutmaktan ibaret olmaması idi. Bir öğretmen kümesiyle veya diğer bir küme ile beraber programda saptanan ders ve iş saatleri dışında, yeni binaların yapımında, kireç ve tuğla ocağında, su yolunda, tarlada, değirmende un öğütme nöbetlerinde çalışmaktadır. Diplomaları ne olursa olsun

¹¹³ Maarif Vekaleti, 4274 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri, Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s. 39.

¹¹⁴ A.g.e., s. 128.

Enstitüyü dip diri ayakta tutanlar, kısa zamanda barınılabılır, yaşanabilir, canlı ve hareketli bir kurum haline getirenler; toz, toprak, çamur, soğuk, sıcak, uzak, zor demeden her çeşit işi bilen ve anlamlandırabilen ülkücü elemanlar oldu. Kurum; öğrencilere, yılmak bilmeyen çalışmalarıyla iş karakterleriyle örnek olabilen, olumlu işe ve esere düşkün öğretmenlerle, yöneticilerle kuruldu ve gelişti¹¹⁵.

Bu kadar ağır görevler yüklenen Enstitü öğretmenlerine sağlanan maddi olanaklar da pek elverişli değildi. Özellikle Enstitünün açıldığı ilk yıllarda, atanan öğretmenlere kalacak yer bulmak dahi pek mümkün değildi. Enstitü müdürü Rauf İnan, Enstitüde çalışmasını teklif ettiği bir öğretmene yazdığı mektupta lojmanların tümünün dolu olduğunu ve eğer görevi kabul ederse bir köy evinde kalması gerektiğini söyleyerek mevcut durumu dile getirmiştir¹¹⁶. Durum böyle olunca, Enstitüde öğretmenlik yapmak pek çok öğretmene cazip gelmiyordu.

Çifteler Köy Enstitüsünün öğretmen kadrosu; ilk açıldığı yıl olan 1940 yılında 24'ü erkek, 7'si bayan olmak üzere 31 öğretmenden¹¹⁷ oluşuyordu. Ancak bu sayı, 1941 yılında düşmüştür. Bunun nedeni; Çifteler Köy Enstitüsünün, Köy Öğretmen Okulu geçmiş olmasıdır. Zira Köy Öğretmen Okulunda çalışmaya başlayan öğretmenler, bu farklı eğitim kurumlarındaki çalışma pratiğini öğrenmiş ve uyum sağlamışlardı. Durum böyle olunca, bunlardan bir kısmını, yeni kurulan Enstitülere; müdür, müdür yardımcısı veya eğitim başı olarak gönderilmiştir. Enstitü müdürü Rauf İnan da bu konudan şikayetçidir.

“Öğretmen sayısı yetersizdi. Göreve başladığımdan kısa bir süre sonra öğretmen arkadaşım Aydın Arıkök Kars'taki Cılavuz Köy Enstitüsüne atandı. (...)Hamidiye'deki Müdür yardımcısı Şinasi Tamer Malatya Pazarören Köy Enstitüsüne eğitim başı olarak atandı.Hamidiye'de üç tarım öğretmeni vardı. İki yeni açılan Köy Enstitülerine atandılar.¹¹⁸”

¹¹⁵ Gedikoğlu, a.g.e., s. 71.

¹¹⁶ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürü Rauf İnan'ın, Nazif Evren'e yazdığı, 02.01.1941 tarihli mektup, aktaran Evren, a.g.e., s. 43.

¹¹⁷ BİUM, *Mİ 1940-1941*, No: 199, DİE: 1054, s. 444.

¹¹⁸ İnan, R., *Bir Ömrün Öyküsü*, C.II, s.s. 42-43.

1941 yılında Çifteler Köy Enstitüsünün öğretmen kadrosu 20'si erkek, 7'si bayan olmak üzere 27 kişiye¹¹⁹ düşmüştür. Bu dönemde Enstitüdeki öğretmen ve idareciler şöyledir¹²⁰:

Rauf İnan	müdür
Tahir Erdem	müdür yardımcısı
Süleyman Gültekin	öğretmen
Ayhan Karasu	öğretmen
Yahya Özgen	“
M. Ali Çingir	“
Mustafa Karaman	“
Emin Kuten	“
Mustafa Şölen	“
Mümtaz Sayın	“
İzzet Palamar	“
Tahsin Mulin Türkbay	“
Hamit Özmenek	“
Türkan Güvenç	“
Mehmet Tozan	“
Mehmet Öztekin	“
İbrahim Togay	“
Meliha Kural	“
Talat Tarkan	“
Hatice Sökmen	“
Mustafa Nuri Bayer	“
Şükriye Ersel	“
Firuzan Öge	“
Huriye Hazar	“
Emin Türk	“

¹¹⁹ BİUM, *Mİ 1941-1942*, No: 227, DİE: 731, s. 458.

¹²⁰ Tonguç, İsmail Hakkı, “Köy Eğitim ve Öğretiminin Amaçları”, *Köy Enstitüleri Defteri C.I*, s. 40.

Nazif Evren “
Makbule Leman Evren “
Hüseyin Ünal “

Enstitüde öğretmenlerin çalışma şartları ağır ve çalışma saatleri de yoğun olduğu için burada çalışacak öğretmenlerin kendi istekleriyle atanmaları sağlanıyordu¹²¹. İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un Enstitü Müdürlüklerine gönderdiği bir mektupta, konuyla ilgili olarak şöyle denilmektedir.

“(...)Sizin de bildiğiniz veçhile Köy Enstitülerine alınan her türlü eleman kendi arzularıyla buralara gelmekte ve ayrılmak istedikleri takdirde kendilerine müsaade edilmektedir¹²².”

Enstitüye atanacak öğretmenin, kendi isteğiyle atamasının yapılması uygulaması, son derece rasyonel bir uygulama idi. Zira diğer ortaöğretim kurumlarındaki öğretmenlerden çok daha fazla çalışması gereken Enstitü öğretmenleri, ancak kendi hür iradeleri ile buraya gelirlerse verimli olabilirdi. Bu konuda Tonguç şöyle demektedir:

“Bir gün gelir de, Köy Enstitülerine sadece diploma veya kur'a esasına göre ve noktaya nöbetçi diker gibi nöbet usulü ile öğretmen tayinine kalkılırsa, doğru olmaz. Eğitim teşkilatı, bu derece mihaniki, bilinçsiz tayin usullerinden kurtarılmalıdır¹²³.”

Çifteler Köy Enstitüsünde göreve yeni başlayan öğretmenlerin, kendi istekleri ile gelmelerine rağmen, belirli bir süre kuruma uyum sağlayıp sağlayamayacaklarının gözlendiği görülmektedir. Enstitüde uzun yıllar çalışmış olan bir öğretmen, konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

“26 Haziran 1942, Cuma. Bu benim yeni bir yaşama atıldığım gün oldu. O gün, Çifteler Köy Enstitüsünün Mahmudiye Bölümünde göreve başladım. İlk bir hafta Enstitüde 'konuk' edildim.(...)Öğretmen olsun, usta öğretici olsun Enstitüye ilk gelenlere 'konuk' gözüyle bakılırdı. Çünkü Enstitü koşullarına

¹²¹ Bkz.: 4274 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri, s. 128.

¹²² Tonguç, İ.H., Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları, s. 47.

¹²³ Tonguç, İ.H., Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy, s. 650.

dayanamayıp kaçanlar olmuş. Bu nedenle Enstitüdeki ilk günlere, 'konukluk günleri' denilirdi¹²⁴."

Enstitünün açıldığı ilk yıllarda Enstitüde eğitim başı olarak görev yapan Nazif Evren de konu hakkında şöyle demektedir.

"Çifteler Köy Enstitüsüne atanan öğretmenler Hamidiye'de otobüsten inerlerdi. Kendilerini karşılar, daha dinlenmeden çevreyi gezdirirdik. Derslikleri, dersleri, işlikleri, bahçeyi, atölyeleri görürlerdi. Bu duruma uyabileceklerini kestirenler kısa zamanda topuklu ayakkabılarını çıkarıp postalları giyerler, işi kucaklardı. Bunu yapamayacak olanlar, bir hafta içinde görev yerlerini değiştirerek, dönüp giderlerdi¹²⁵."

Çifteler Köy Enstitüsünde görev yapan öğretmenlerin ne kadar özverili ve yoğun bir çalışma temposunda çalıştıklarını göstermesi bakımından tarım ve teknik işler konusunda yapılan bir aylık çalışmalarını gösteren üç rapor¹²⁶ aşağıya aktarılmıştır.

Hayvancılık ve Tarla Ziraatı Çalışmaları¹²⁷

6. Bütün sığırlara şarbon aşısı yapılmıştır.
10. Ahırlara ve kümeslere muntazaman klevrin atılarak dezenfeksiyon yapılmıştır.
11. Arılar ve kovanlar muntazaman gözden geçirilmiştir.
13. Çiftlikteki atölyemizde biçerdöğerin revizyonu ve at pulluklarının uç demirleri ile yeni at ve öküz nalı yapılmıştır.
14. Ahır gübreleri muntazaman sebze bahçesine öküz arabaları ile taşınmıştır.
15. Öküz arabaları ile pancar tarlasının su yollarına toprak çekilmiş ve arkları yapılmıştır.
16. Pancarlara birinci çapa, seyreltme ve ikinci çapa yapılmıştır.
17. Yoncanın birinci biçimi yapıp içeri eski yatakhane binasına alınmıştır.
18. Buğdayın 15 dekar otlu yerleri makine ile biçilmiştir.
19. İşletmemizde 360 dekar nadas ve 150 dekar ikileme yapılmıştır.

¹²⁴ Koryürek, a.g.e., s. 11.

¹²⁵ Evren, a.g.e., s. 47.

¹²⁶ Raporlar uzun olduğundan dolayı önemli maddeler seçilerek kısaltılmıştır.

¹²⁷ Zooteknî öğretmeni Muzaffer Esenkan'ın, Çifteler Köy Enstitüsü Tarım Başlığına sunduğu 24.06.1949 tarihli rapor, Yunusçemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Sebze ve Meyve Bahçelerindeki Çalışmalar¹²⁸

1. Üç dekar domates, iki dekar biber, iki dekar patlıcan, beş dekar lahana dikilmiştir.
2. Soğan, patates, hıyar, kabak, fasulye, hayvan pancarı, mısır, bamya, çapalanmış, gerekenler sulanmıştır.
3. Tohumlukların bakımı yapılmıştır.
4. Fasulyeler sıriklanmıştır.
5. İstenildikçe Mahmudiye ve Hamidiye bölümlerine taze soğan, sarımsak sökülüp, bakla toplatılarak ambara teslim edilmiştir.
6. Zerdalileri 1500 adet sürgün aşu yapılmıştır.
7. Fidanlığın su yolları tamir ve aşılarda yozlanma yapılmıştır.
8. Aşu yapılacak fidanlar budanmıştır.
9. Meyve bahçesinde gerekli ulama ve bakım işleri yapılmıştır.

Teknik İşler¹²⁹

1. V. Bina yataklığının elektrik tesisatı yapıldı.
4. Yataklıdaki santrifüjün motor hattı bitirildi.
6. Mesudiye'deki kırık telefon direkleri dikildi ve konuşma sağlandı.
11. Yeni yataklığının tesisatı onarılıp eksik lambaları takıldı. Üç priz ve bir anahtar ilave edildi.
12. Köy içinde kırılan elektrik direkleri onarıldı.
16. IV. ve VI. Okul binalarının elektrik tesisatı yapıldı.
18. Fırın hattındaki karışan elektrik telleri düzeltildi.
27. Mahmudiye'deki yemek salonuna 8 sortilik bir elektrik tesisatı yapıldı.
32. Yukarı öğretmen evinin elektrik direkleri çukur açılarak yeniden dikildi.
37. Telefon tellerinin elektrik tellerine yakın olan kısmı uzaklaştırıldı.
41. Eski inek ahırının elektrik tesisatı söküldü.
43. 68 numaralı Ford otobüsünün onarma işi bitirilerek çalıştırıldı.

¹²⁸ Sebzeçilik öğretmeni Mehmet Başoğlu'nun, Çifteler Köy Enstitüsü Tarım Başılığına sunduğu, 24.06.1949 tarihli rapor, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹²⁹ Teknik işler(Yapı-sanat) başu Raşit Tuygan'ın, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğu, 1947 yılı Aralık ayında yapılan teknik işleri gösteren, 30.12.1947 tarihli rapor, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Yukarıdaki raporlarda gösterilen işler, bu dersin öğretmenlerinin verdikleri teorik derslerin yanı sıra, yaptıkları uygulamalardır. Bu çalışmalara sadece ilgili alan öğretmenleri ve öğrenciler değil, bu çalışmalara katılacak sınıfın öğretmeni de katılmaktadır.

Enstitüde her sınıf bir kümeyi oluşturmakta ve her öğretmen de bir kümenin başı olmaktadır. Kümebaşı öğretmeni, o sınıfın her şeyinden sorumlu ve yapılan her işte başında olması ve işleri onlarla birlikte yapması lazım gelen kişidir. Dolayısıyla yukarıdaki raporlarda yapılan işlerde, o dersin öğretmenlerinin yanısıra diğer öğretmenlerde kümelerinin başında katılmışlardır. Kümebaşı öğretmenin görevi, öğrenci Enstitüye adımını attığı andan itibaren başlamaktadır. Kümebaşı, sorumlusu olduğu kümenin bütün ihtiyaçları ile ilgilenen, bütün işlerde başında bulunan bir kişidir.

Kümebaşı öğretmeni, kümenin yeme ve içmesiyle, kılık kıyafetiyle, davranışlarıyla, ders ve işlerdeki başarı durumlarıyla, ceza ve ödül işleriyle ilgilenen en yakın yardımcı ve yol göstericidir. Enstitüde öğretmen; yalnız ders veren, bunun dışında Enstitünün çalışma ve yaşayış hayatıyla ilgilenmeyen, öğretmen değildir. O, Enstitü yöneticileriyle birlikte; gerek küme, gerekse nöbet işleriyle, öğretmen kurulundaki yetki ve sorumluluğu ile, kurumun canlı ve hareketli organıdır¹³⁰.

Çifteler Köy Enstitüsünde sadece erkek öğretmenlerin bu denli yoğun çalıştıkları düşünülmemelidir. Enstitüde çalışan bayan öğretmenler de en az erkek meslektaşları kadar özveriyle çalışmışlardır. Enstitüde Eğitim Başısı olarak çalışan Nazif Evren, Enstitüdeki bayan öğretmenlerin çalışmalarını şöyle anlatır:

“Çifteler’de böyle çalışan kahraman bayan öğretmenlerden anımsayabildiklerim Hatice Sökmen, Şükriye Ersel, Leman Evren, Hatice Saraç, Huriye Hazar, Muazzez Tuynan, Kamile Açıkalin’dır. Bunların hepsi tuğla ocaklarında tuğla kesmiş, öğrencileriyle geziler yapmış, başarıyla derslerini okutmuş, kümelerinin her türlü sorunlarıyla ilgilenmiş, gece gündüz demeden haftalarca nöbet tutmuş, ayrıca Enstitünün düzenini sağlamakta etkili olmuşlardır. Çalışmaları erkek öğretmen arkadaşlarından üstün olmuştur. Örneğin, Şükriye Ersel ile Leman Evren harp yıllarının sıkıntılı günlerinde kendi ekipleriyle Hamidiye için 4 ton tarhanayı yapmışlardır. Kuruyan tarhana hamurlarını elle ufalamak mümkün olmadığı için değirmenin taşı ayarlanarak öğütülmüş ve temiz çuvallara yerleştirilerek, öğrenciler tarafından bir kış zevkle yenmiştir¹³¹.”

¹³⁰ Gedikoğlu, a.g.e., s. 72.

¹³¹ Evren, a.g.e., s. 47.

Enstitüde çalışan gerek idareciler ve gerekse öğretmenler bu kurumlara kendi istekleri ve talepleri doğrultusunda atanmışlardır. Enstitüye uyum sağlayamayan öğretmenler de çıkmıştır ancak bunlar azınlıktadır¹³². Enstitüdeki öğretmenlerin farklı kanallardan gelmiş olması ve bu kurumlarda yüksek okul mezunu olmayan pek çok öğretmenin çalışması ileride eleştirilere neden olacak ve buradaki öğretmenlerin niteliksiz olduğu savunulacaktır. Ancak bu öğretmenlerin fedakarca çalıştıkları ve büyük bir özveri ile pek çok görevi yerine getirerek bu kurumların kuruluşunda ve gelişiminde önemli rol oynadıkları bir gerçektir. Köy Enstitülerinin kurucusu İsmail Hakkı Tonguç, bu kurumlardaki öğretmenlere yönelik eleştirilere şöyle cevap vermektedir.

“Enstitülerde elde edilen başarıların büyük payı bu kurumlarda, birçok zorlukları göze alarak çalışan fedakar öğretmenlere aittir. Köy Enstitülerinin öğretmen kadroları diğer orta dereceli öğretim kurumlarımızın kadrolarıyla mukayese edildiği zaman, onların hiçbirinden hem nitelik, hem de nicelik bakımlarından eksik değildir. Enstitüleri bu yönden kusurlu göstermeye kalkışanlar, hakikati tahrif eden ve iyi niyet sahibi olmayanlardır. Bu kurumlarda canla başla çalışan, yüksek okul mezunu olmayanların, değerlerini düşürmeye kalkışanlar, hazırlık sınıflarının bulunuşunu, iş derslerinin nevelerini, çocukların köy ilkokullarından nasıl geldiklerini düşünemeyen ve bir öğretmenin kendi kendini yetiştirebileceğini kasten gizleyerek, diploma imtiyazı yaratmaya çalışanlardır. Köylerde çetin şartlar içinde iyi niyetle, bozgunculuk yapmadan iş başarmak için sadece diplomaya güvenmek yetmez¹³³.”

Köy Enstitüleri, köye yararlı bilgilerle donatılmış, modern ziraat tekniklerini öğrenmiş köylünün içinden çıkmış ve tekrar oraya dönmeye hevesli bir köy öğretmeni yetiştirmek istiyordu. Bu kurumlarda yetiştirilecek öğretmenler; köylünün içinden çıktığı ve köyden koparılmadan, köye yönelik bir eğitim aldığı için öğretmen olarak gittikleri köylerde zorluk çekmeyeceklerdi. Bunlar için; okumanın amacı ‘masa başı efendisi olmak’ değil, köyleri ışığa kavuşturmaktı. Elbette ki alınan öğrencileri bu şekilde yetiştirmeyi amaç edinen bir kurumda, öğrencilerin iş yaparken öğretmenlerin ve idarecilerin onları seyretmeleri, iş yapmamaları düşünülemez. İşte bu sebeple yasanın ilgili maddesinin açıklamasının da belirttiği gibi; “Köy Enstitülerinde vazife görenler, talebe tarafından yapılan işlere gerek öğretme ve tecrübe safhalarında, gerekse

¹³² Bkz.: İnan, R., *Bir Ömrün Öyküsü*, C.II, s. 45.

¹³³ Tonguç, İ.H., *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, s. 650.

işi bitirme safhasında olsun fiilen iştirak etmekle mükelleftirler¹³⁴. Çifteler Köy Enstitüsü öğretmenleri, yapmakla görevli oldukları işleri fazlasıyla yerine getirerek bu kurumun gelişmesini ve kökleşmesini sağlamışlardır.

II. ENSTİTÜDE YÖNETİM

A. İdareciler ve İdari Yapı

Köy Enstitülerinin açılması, bu kurumlarda idareci olarak çalışacak ciddi bir kadro devşirilmesi sorununu da gündeme getirmişti. Zira Tonguç'un; büyük bir emekle hamurunu yoğurduğu ve nihayetinde açılışını gerçekleştirdiği bu kurumların, geleneksel idareci anlayışıyla hareket edenlerin elinde yozlaştırılmasına hiç niyeti yoktu.

Köy Enstitülerine idareci seçimi, bizzat İsmail Hakkı Tonguç tarafından yapılmaktaydı. O, yakından tanıdığı ve Enstitülerde uygulanacak farklı eğitim felsefesine uyum sağlayabilecek, çetin işlerin üstesinden gelebilecek kişilerle bizzat görüşüyor ve onların Enstitü Müdürlüklerini kabul etmeleri için uğraşıyordu.

Tam bir kadrolaşma hareketi, daha yasa çıkmadan önce başlatılmıştı. Müdür olarak atananların birçoğu, Tonguç'un Gazi Eğitim Enstitüsünden öğrenci olarak tanıdıklarıydı. Diğerleri de yurt gezilerinde tanıdığı seçtiği kişilerdi. Bu kişilerin neredeyse tamamı, önceden açılmış olan Eğitim Kurslarında denenmiş kişilerdi¹³⁵.

İsmail Hakkı Tonguç, Enstitüleri bürokrasinin ağır işleyen çarklarından mümkün olduğunca kurtarmaya ve işlerin en rasyonel bir şekilde halledilebildiği kurumlar haline sokmaya çalışıyordu. Durum böyle olunca, kurumların başına getirilecek kişilerin, inisiyatif kullanabilecek ve çetin işleri başarabilecek karakterde olmaları lazım gelmekteydi. İsmail Hakkı Tonguç'un, bir Enstitüye müdür olmasını istediği Süleyman Edip Balkır ile aralarında geçen şu konuşma, onun kafasındaki düşünceleri göstermesi bakımından önemlidir:

"Kuracağımız Enstitülerde yalnız ve ancak gerçek değer önem kazanacaktır. Diplomanın soyut üstünlüğü rafa kaldırılacaktır. Kafan ve bileğin güçlü ise ön safta yerin var demektir. Artık iş görmek için kırtasiyeciliğin çıkmazlarında boğulmayacaksın. Bir kere Enstitünün başına getireceğimiz insanın, bütün eylemleri içinde tartıp, yetkilerini yetenekle kullanabileceğine, sorumluluklarını

¹³⁴ Maarif Vekaleti, *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri*, s. 128.

¹³⁵ Tonguç, Engin, *a.g.e.*, C.I, s. 421.

bükülmeden taşıyabileceğine inanmamız lazımdır¹³⁶.”

İşte bu düşüncelerden hareket eden Hakkı Tonguç, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğü için de bir isim belirlemiştir. Manisa İl Milli Eğitim Müdürü Rauf İnan. Çifteler Köy Enstitüsünün ilk müdürü olan Rauf İnan bu göreve getirilişini şöyle anlatır:

“Sene 1940. Manisa Milli Eğitim Müdürlüyüm. Bir gün ilköğretim müfettişi Lütfi Dağlar geldi. Köy Enstitülerinin açıldığını, kendisine müdürlük teklif edildiğini bir türlü karar veremediğini söyledi. Bana teklif edilse heyecanla kabul ederim dedim.(...)1940 Mayısında Tonguç ile görüşüm. Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünü teklif etti. Sevinerek kabul ettim¹³⁷.”

Rauf İnan, Çifteler Köy Enstitüsünün ilk müdürü olarak 30 Haziran 1940 tarihinde¹³⁸ göreve başlamıştır. Mahmudiye Köy Öğretmen Okulunda öğrenimine başlamış ve 1940'da Çifteler Köy Enstitüsü üçüncü sınıf öğrencisi olan Talip Apaydın; Rauf İnan'ın okula gelişini ve onun hakkındaki izlenimlerini şöyle anlatır:

“Yeni müdürümüz Rauf İnan'dı. Daha ilk görüşümüzde diri, canlı bir etki bırakmıştı. Güzel konuşuyordu. Ne söylerse, ne kadar söylerse dinletiyordu. Geniş bir kültürü ve araştırmacı ve koğuşturucu bir çalışma gücü vardı. Enstitünün birden genişleyen iş kollarını kültür gelişimini tam bir yetenekle yönetiyordu. Sert bir insan değildi. Hiç kötü sözcük kullanmazdı. Dövdüğü sövdüğü görülmemiştir. Ama öğretmenlerden ve öğrenciden büyük saygı görüyordu.(...)Okul müdürü deyince ben hep Rauf İnan'ı hatırlarım, o tip müdür düşünürüm. Canlı, diri, nerden baksan yetkili...¹³⁹”

Çifteler Köy Enstitüsü kuruluşundan(Nisan 1940), İlk öğretmen okuluna dönüştürüldüğü(Şubat 1954) tarihe kadar altı müdür değiştirmiştir. Bunların isimleri ve görev süreleri şöyledir¹⁴⁰:

Adı- Soyadı	Göreve Başladığı tarih	Ayrıldığı Tarih
1. Rauf İnan	30.06.1940	29.01.1945
2. Osman Ülkümen	29.01.1945	30.05.1947

¹³⁶ Balkır, *Arifiye Köy Enstitüsü*, s. 55.

¹³⁷ Rauf İnan ile yapılan röportaj, *Yeni Toplum*, Köy Enstitüleri Özel Sayısı, TÖB-DER Yayınları, Nisan 1976, Yıl 1, Sayı 5, s. 79.

¹³⁸ Okulda Görev Yapan Müdürler Listesi, Yunus Emre Anadolu Öğretmen Lisesi İdareciler Dosyası.

¹³⁹ Apaydın, *a.g.e.*, s.s. 46-47.

¹⁴⁰ Okulda Görev Yapan Müdürler Listesi, Yunus Emre Anadolu Öğretmen Lisesi İdareciler Dosyası.

3. Ayhan Karasu	07.06.1947	01.12.1949
4. Nihat Salkur	01.12.1949	19.03.1951
5. Hüsnü Argun	15.06.1951	17.08.1952
6. Enver Metinel	15.11.1952	26.02.1954

Enstitülere müdür seçiminde, nasıl ki Tonguç yakından tanıdığı ve güvendiği isimleri seçiyorsa; Enstitü müdürlerine de birlikte çalışmayı istedikleri kadroyu seçme hakkı tanıdı. Bu konuda tereddütleri olan bir Enstitü müdürüyle İsmail Hakkı Tonguç arasında şöyle bir diyalog geçmiştir:

*“ – Birlikte çalışacağım arkadaşlarımı istediğim gibi seçebilecek miyim?
- Bunu sormaya bile gerek yok. Elbette. Başlarına geçeceğin kurum, katı ve sıradan bir ortaokul değil ki. Ağır çabalar içinde, yoksunluklar altında ezile ezile, kişiliklerinin madenlerini hasılaştıracak bir ekip kuracaksın. Bu çok zor işler ortasında kolayca tutunabileceğine inandığın arkadaşların var mı? Sen ondan haber ver¹⁴¹. ”*

Gerçekten de Enstitü müdürleri, çalışmak istedikleri kişileri seçmişlerdir. Mesela Çifteler Köy Enstitüsü müdürü Rauf İnan, Enstitüde çok önemli bir görev olan Eğitim Baş kadrosuna çok önceleri tanıdığı ve güvendiği bir öğretmeni getirmiştir. Rauf İnan, bu atamanın nasıl gerçekleştiğini şöyle anlatmaktadır:

“Yeni gelen bir eğitim baş kadrosu için özverili bir arkadaş bulmam gerekiyordu. Böyle birini biliyordum.(...)Ona yazdığım mektupta eşi öğretmen Leman Evren’i de alarak Enstitüye gelmelerini önerdim, geldiler¹⁴². ”

Enstitüde yönetim işi, sadece müdürün tekelinde olan bir iş değildi. Yönetimin katılıma açık bir yapılanma içinde olması amaçlanıyor, bunu gerçekleştirmek için çaba sarfediliyordu. Bu konuda, İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç oldukça titiz davranıyordu. Onun, 1941 yılında tüm Enstitü Müdürlerine yazdığı bir mektupta bu konudaki düşünceleri ve beklentileri çok açık olarak anlatılmıştır. Mektupta konuyla ilgili şunlar söylenmektedir:

¹⁴¹ Balkır, Arifiye Köy Enstitüsü, s. 55.

¹⁴² İnan, R., a.g.e., s. 44.

“Son iki ay içinde sekiz Köy Enstitüsünün çalışma tarzını yakından gördüm.(...)Bazı Enstitü müdürleri; müteaddit muavinleri(müdür yardımcıları), idare memurları, öğretmenleri, nöbetçi talebeleri ve yardımcı diğer unsurları olduğu halde, bütün işleri en küçük teferruata varıncaya kadar tamamen şahıslarında toplamışlar. Bu idare tarzı çok sakat, köktüz, günün birinde çökmeye mahkum bir tarzıdır. Bütün elemanı şuursuz, düşüncesiz, zekalarını kullanmadan hareket eden kukla insanlar haline getiren idare şekli budur. Bu tarzdan; her şeyden önce kendi başlarına hareket edebilecek ve köylerde görecekları işlerin etrafında birçok insanları toplayacak olan talebe çok zarar görür. En kısa bir zaman içinde her türlü elemana hakiki rollerini ve mesuliyetlerini vererek müesseseyi tek ve terör yaratan otoritenin idaresinden kurtarmanız lazımdır¹⁴³.”

Gerek İlköğretim Genel Müdürünün bu konudaki kesin tavrı ve gerekse çok geniş alan üstüne kurulu ve çok çeşitli iş alanları bulunan Enstitünün yalnız tek bir kişi tarafından yönetilemeyeceği gerçeği, Enstitüdeki yönetim işinin çoğulcu bir niteliğe bürünmesini sağlamıştır.

Enstitüdeki idari kadro, sadece müdür ve müdür yardımcılardan oluşmuyordu. Bunun dışında da idari kadroya giren başka birimler vardı. Çifteler Köy Enstitüsünden, İlköğretim Genel Müdürlüğüne gönderilen bir evrakta kurumdaki idari kadro; müdür, müdür yardımcısı, eğitim başı, tarım başı, yapı-sanat başı olarak sıralanmaktadır¹⁴⁴. Çifteler Köy Enstitüsü, Mahmudiye ve Hamidiye olmak üzere iki kısımdan oluştuğu için idari görevlerin bazıları ikişer adet olarak dağıtılmıştır. Çifteler Köy Enstitüsünün ilk açıldığı dönemde Enstitünün idari kadrosu şu şekildeydi¹⁴⁵.

Rauf İnan	müdür
Talat Erdem	müdür yardımcısı
Ayhan Karasu	eğitim başı (Mahmudiye)
Nazif Evren	eğitim başı (Hamidiye)
Hatice Sökmen	kız öğrencilerin eğitim başı

¹⁴³ Tonguç, İ.H., *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s.s. 41-49.

¹⁴⁴ Çifteler Köy Enstitüsü idareci ve öğretmen kadrosunu gösteren, 01.01. 1952 tarihli çizelge, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁴⁵ Enstitünün kuruluş yıllarındaki idari kadro ile ilgili toplu bir bilgi yoktur. Bu liste; Maarif Vekaleti, *Köy Enstitüleri Defteri*, C.I; Rauf İnan, *Bir Ömrün Öyküsü*, C.II; Nazif Evren, *Poyraz Köyünden Köy Enstitülerine*, Seyfi Koryürek, *İlkokulcu Öğretmen Gözüyle Köy Enstitüleri*; Talip Apaydın, *Köy Enstitüsü Yılları* kitaplarından yararlanılarak; ayrıca yapılan sözlü tarih çalışmalarından elde edilen bilgilerin derlenmesiyle oluşturulmuştur.

Mustafa Şölen	tarım başı (Hamidiye)
İzzet Palamar	tarım başı (Mahmudiye)
Hüseyin Ünal	yapı-sanat başı

Bu sıralamada adı geçen kadroların görevlerinin neler olduğu ve neleri yapmakla mükellef olduklarını; İlköğretim Genel Müdürlüğü tarafından bütün enstitülere yollanan bir genelgeden¹⁴⁶ öğrenmekteyiz. Buna göre;

Müdürün görevleri: Enstitü Müdürü, Enstitünün idare, eğitim ve öğretimiyle ilgili bütün işleri; 3238, 3794, 3803 ve 4274 sayılı kanunlarla müessese ile ilgili diğer kanunlarda yazılı hükümlere ve Maarif Vekilligince verilen emirlere göre bizzat çalışmak, diğer alakadarları çalıştırmak suretiyle görür ve bu işlerden mesul tutulur.

Müdür Yardımcısının Görevleri: Müdür yardımcılarının görevleri; muhasebe, ambar, debboy, satın alma, ayniyat, idare olmak üzere altı başlıkta toplanmaktadır. Müdür yardımcılarının en önemli görevleri mali konular ile ilgilidir. Bakanlıktan gelen tahsisatın ihtiyaca göre dağıtımı, her türlü satın alma işleri, ambara giren ve çıkan eşyanın tespiti, yiyecek içecek temini için yapılacak ihaleler onun sorumluluğundaydı. Elbette ki tüm bu görevleri düşünürken, Enstitünün, alım satım işlerini, 3803 sayılı yasaya göre, pazarlık yoluyla yaptığı, Enstitüde üretim yapıldığı bu üretimden ihtiyaç fazlasının satıldığı da unutulmamalıdır. Böylece müdür yardımcısının görevinin çetinliği anlaşılabilir.

Eğitim Başının Görevleri: Eğitim başlığı, Enstitüde çok önemli bir görevdir. Bu kadroda bulunan kişi, Enstitüdeki eğitim ile ilgili her türlü planlamaları yapmak, nöbet cetvellerini hazırlamak, her türlü istatistikleri çıkarmak, öğrencilerin Enstitünün eğitim, öğretim disiplin ve idaresi ile ilgili işlerde görev almalarını sağlamak, Enstitü görevlilerinin işlerini iyi yapıp yapmadıklarını kontrol etmek, Enstitü çalışmalarını ve disiplin işleriyle ilgili bütün talebe teşekkürlerini kurmak, bunların kayıtlarını usulüne uygun bir şekilde tutmak gibi görevleri vardı.

¹⁴⁶ Bkz.: 16.11.1944 tarihli ve 18940 sayılı yönetim, öğretim ve eğitim alanında görev yapanlarla ilgili işbölümü planı, Balkır, *Arifiye Köy Enstitüsü*, s.s. 104-120.

Yapı- Sanat Başının Görevleri: Yapı- sanat başları öğretimle ilgili işlerin yanı sıra hesap ve idare ile ilgili işler de yüklenmişti. Buna göre; yapılacak olan tüm yapılar için gerekli planı yaparak maliyet hesaplarını çıkarmak, yapıcılıkla ilgili işleri haftalık olarak planlayarak, bu işlerde çalışacak öğrencileri müdürlüğe bildirmek, tüm işliklerdeki çalışmalarını tespit etmek ve maliyet hesaplarını yapmak, Enstitünün kesimine giren köylerde yapılacak okul inşaatlarını planlayarak ekipleri hazırlamak, her yılın sonunda yapı işleri tamamlandıktan sonra maliyet hesaplarını yapmak, Yapı-sanat başının görevidir.

Tarım Başının Görevleri: Enstitülerdeki üretici eğitimin temel noktasını tarım teşkil etmekte olduğundan, tarım başlığı görevi, pek çok sorumluluğu olan, ağır ve önemli bir görevdir. Tarım başı olan kişi; ziraat işlerini verimli ve planlı bir şekilde yürütmek, Enstitüye ait bütün topraklarını işletmek, boş bırakılmamak, hayvanların üretilmesini ve iyi bakımını sağlamak, Enstitü kesimine giren köylerdeki ziraat işlerini, Öğretmenler ve Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler vasıtasıyla planlı ve verimli bir şekilde geliştirmek, Bakanlıkça bildirilen hedeflere göre ziraatla ilgili üretim, öğretim, eğitim çalışmalarını ve ziraat çalışmalarına esas olacak haftalık, aylık veya mevsimlik iş planlarını ve nöbet cetvellerini ilgili öğretmenler ve eğitim başı ile birlikte tespit etmek, bu planlara göre çalışıp çalışmadıklarını kontrol etmek, çalışmayanların durumlarını müdüre bildirmek, ziraat çalışmaları için gerekli alet malzeme ile ilgili bütün kayıtları tutmak, her türlü ziraat eşyasının teslim ve teslimünün usulüne göre yapılmasını sağlamak, gibi pek çok görevi vardır.

Enstitü yönetiminde sadece yukarıda sıralanan idari kadroların katıldığı ve işleri bütünüyle bu kadrodaki kişilerin yönettiği düşünülmemelidir. Zaten 5000 dönüm arazi üzerinde kurulan ve tarlalar, ahırlar, kümesler, yatakhane, yemekhane, atölyeler gibi çok değişik ve çeşitli yaşam alanları olan Enstitüde tüm işlerin böyle dar bir kadroyla yönetilmesi pek de mümkün değildir. Ayrıca bu durum, İsmail Hakkı Tonguç'un belirttiği yönetim anlayışına da ters düşerdi.

Enstitüdeki her öğretmen, aslında aynı zamanda bir idareci idi de. Bu, Enstitüdeki 'küme' sistemi ve 'küme başı' öğretmeni uygulaması sayesinde oluyordu. Enstitüdeki her sınıf bir kümeyi oluşturmakta ve her kümenin de bir küme başı öğretmeni bulunmaktaydı. Bu sistem bugünkü 'sınıf öğretmenliği' sistemine

benzemektedir. Ancak çok daha kapsamlı görev ve sorumluluklar ve yanı sıra idari yetkileri içermekteydi.

Yöneticiler Enstitülere atandıkları zaman çoğunun bir yardımcısı dahi yoktu. Öğretmen ve öğrencilerden her yeni gelene bir görev verilerek işler yürütülüyordu. Örneğin bir öğretmene, öğrencilerin derlenip toparlanması, onlara rehberlik etmesi, yapılacak işlerde onlarla birlikte çalışması görevi veriliyordu. Sonradan Köy Enstitülerinin en temel yönetim birimi olacak küme düzenlemesi ve kümebaşı öğretmenliği görevi böyle başlatılmıştı¹⁴⁷.

Enstitüdeki her öğretmenin kümebaşı görevi vardı. Mesela 1952 yılında Çifteler Köy Enstitüsünde sekiz idareci ve 16 öğretmen vardı. Bu öğretmenlerin hepsinin kümebaşı görevi bulunmaktaydı¹⁴⁸. İlgili kümenin tüm işleri kümebaşı öğretmen tarafından koordine edilip yürütüldüğü, kümedeki öğrencilerin Enstitüye adımını attığı ilk andan itibaren tüm sorumluluğunu kümebaşı öğretmeni üstlendiği için, ilgili kümenin eğitim, öğretim, disiplin gibi tüm işleri bu öğretmenden sorulurdu. Kümebaşı öğretmeni, Enstitü yönetimi ile öğrenciler arasında eşgüdüm sağlıyordu. Böylece Enstitüdeki yönetim örgütü daha küçük birimlere, yani kümeler düzeyine kadar inmiş olmaktaydı. Bu şekilde bir yönetim örgütlenmesi; hem bütün öğretmenleri yönetime katmak ve hem de yönetimin daha küçük, temel birimlere inmesini sağlamak gibi son derece önemli bir işlevi yerine getirmekteydi.

Ayrıca Enstitüdeki öğretmenler haftalık olarak çeşitli alanlarda nöbetçi öğretmen olarak görev almaktalardı. Nöbetçi öğretmen, nöbetçisi olduğu alandaki işlerin düzenli şekilde yürümesini sağlamak, ilgili alandaki tüm işleri idare etmekle yükümlü idi. Nöbetçi öğretmenler, kendi nöbet alanlarında yapılan bir haftalık çalışmaları, eksiklikleri ve çözüm önerilerini içeren bir haftalık nöbet raporunu nöbetlerinin bitiminden sonra, Enstitü Müdürlüğüne sunarlardı¹⁴⁹. Böylece, öğretmenlerin sadece kümebaşı olarak değil aynı zamanda nöbetçi öğretmen, nöbetçi

¹⁴⁷ Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 206

¹⁴⁸ Çifteler Köy Enstitüsü idareci ve öğretmen kadrosunu gösteren, 01.01. 1952 tarihli çizelge, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümündeki, 19 Ekim 1946'dan 26 Ekim 1946'ya kadarki süreyi kapsayan bir haftalık nöbet raporu, Aktaran Koryürek, *a.g.e.*, s.s. 23-25.

idareci de denilebilir, olarak da Enstitünün yönetiminde etkin rol aldıklarını görmekteyiz.

Böylece Enstitüdeki yönetim, sadece müdürün inisiyatifinde, tüm yetkileri tekelinde topladığı bir model değil, tüm Enstitü kadrosunun yönetim işine dahil edildiği; yönetimin, sınıflar düzeyine kadar indirilerek daha sağlam, daha katılımcı bir anlayışın sergilendiği bir model olabilmıştır. Enstitünün bu kadar geniş iş ve yaşam alanlarının olmasına ve pek az ücretli personel kullanılmasına karşın işlerin düzenli ve disiplinli bir şekilde yürütülebilmesinin arkasında yönetimdeki bu katılımcılık yatmaktadır.

B. Öğrencilerin Yönetime Katılması

Enstitüdeki yönetimin asıl özgün tarafı, öğrencilerin de yönetime katılmasıdır. Çifteler Köy Enstitüsünde, öğrenciler yönetime aktif olarak katılmaktaydılar. Öğrencilerin yönetime katılımı konusunda İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç şöyle demektedir.

“Köy Enstitülerinin iç yapılarında, öğrencilerin kendilerini idare etmelerine dayanan bir gelişim sağlanacaktır. Onun için bu kurumları her türlü şahsi idare tarzından kurtarmak, Enstitülerde vazife gören bütün idareci ve öğretmenlerin başlıca amaçları olmalıdır. Bunun için; Enstitülerde her türlü yapım, ziraat, sanat, idare işleriyle, öğretmen ve öğrencileri ilgilendiren resmi işler nöbetle öğretmenler ve öğrenciler tarafından görülür.(...)Enstitü işleri, en az 15 günde bir, bütün öğretmen ve öğrenciler bir araya gelerek konuşulur. Ve işler, bu konuşmalarda –imkanlar, Vekillikten verilen direktifler göz önünde tutularak-verilen kararlara uygun olarak yürütülür.¹⁵⁰”

Enstitü yönetiminde katılımcılığın temel olması; kurumda demokrasiyi yaşama geçirebilmenin bir ön koşulu, bir gereği olduğu kadar kurumu yönetmek için de bir gerekliliktir.

Büyük alanlar üstünde, birbirinden uzakta birçok birimi ve birden çok programı olan bu kurumları klasik yöntemle yönetmek mümkün değildi. Üstelik Enstitü müdürlerinin ‘kesimlerine’ giren tüm köylerde okul yapımı vb. işlerde görevleri vardı. Tüm zorluklara karşın, Köy Enstitülerinde yaratılan o beklenmeyen başarının dayanaklarından biri, Tonguç'un yukarıda gösterdiği doğrultuda, daha ilk günden örgütlenen özgün bir yönetimdi. Yetki ve sorumlulukların onun söylediği anlamda

¹⁵⁰ Tonguç, İ.H., *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s. 77.

paylaşılması; yönetici, öğretmen ve öğrencilerin dayanışma içinde olmasıydı. Enstitü ortamı ve çalışmaları da bunu zorunlu kılıyordu¹⁵¹. Çifteler Köy Enstitüsü mezunu bir yazar konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

"Bu denli geniş iş alanlarına dağılan bizleri adım adım izlemenin denetlemenin onlar için bir gereği yoktu. Biz kendi kendimizin denetleyicisi olacaktık. Bizim yalnızca yönetilen değil, yöneten kişiler de olmamızı istiyorlardı"¹⁵².

Böylece Enstitüde 'öğrenci başkanlığı' ve 'iş sınıfı' sistemi kuruldu. Kendine güvenen kişiler öğrenci başkanlığına aday olurlardı. Adaylar, Enstitüdeki öğrenciler tarafından görülür. Oylamaya geçilir. Adaylar, toplanma alanında değişik yerlerde durur. Öğrenciler bu adaylardan kime güven duyuyorlarsa ona oy verir. Oylar sayılır. En çok kim oy almışsa o kişi bir ay süreli okul başkanı seçilmiş olurdu¹⁵³.

Çifteler Köy Enstitüsündeki öğrenci başkanlığı konusu ve seçimi hakkında, görüşme yapılan bir Enstitü öğrencisi şöyle demektedir:

"Bizde bir öğrenci başkanlığı vardı. Bu kişi seçimle iş başına gelirdi. Seçim çok demokratik olurdu. Adaylar önceden adaylıklarını açıklarlar, propagandalarını yaparlardı. Cumartesi günü öğleden sonra, okulun eğitim binalarının bulunduğu yerdeki meydana toplanırdık. Adaylar tek tek kürsiye çıkar, niçin başkan olmak istediklerini, ne tür çalışmalar yapacaklarını açıklarlardı"¹⁵⁴.

Öğrenci başkanlığı seçiminin nasıl yapıldığını ve adayların propaganda çalışmalarını anlayabilmek açısından 1947 yılında yapılan bir seçimi inceleyelim. Seçime dört aday katılmıştı. Başkan adaylarından Ahmet Yavuz, propagandasını yapmak için bir şiir yazmış ve bunu kürsüden okuyarak oy toplamaya çalışmıştı¹⁵⁵. Onun yazdığı bu şiir hem başkanlık seçimi propagandalarını ve hem de başkanın görev ve yetkilerini anlayabilmek açısından önemlidir. Şiir şöyledir¹⁵⁶.

*"Ne hemşeri, ne köylü, herkes, birdir yanımda,
İsterse görev için gitsin talı canım da.*

¹⁵¹ Türkoğlu, a.g.e., s. 286.

¹⁵² Özkucur, a.g.e., s. 54.

¹⁵³ Cimi, a.g.e., s. 148.

¹⁵⁴ Seyit Ali Uslu ile Yapılan Görüşme, 05 Mayıs, 2003, Eskişehir.

¹⁵⁵ Koryürek, a.g.e., s. 34.

¹⁵⁶ Nisan 1947 tarihinde Çifteler Köy Enstitüsü öğrenci başkanlığı seçiminde adaylardan Ahmet Yavuz'un okuduğu şiir, aktaran, Koryürek, a.g.e., s.s. 34-36.

MUTFAKTA¹⁵⁷

'Temizlik imanın yarısı' sözüne uyaraktan,
Yapacağım en ince teferruattan.
Yemekler çeşitlenip verilecek sizlere,
Çok önem vereceğim tenkitlere, sözlere.
Kontrol edeceğim ustaları, her anda,
Yemeklere bakacağım, bilinmeyen zamanda...
(.....)

YATAKLIKTA

Temizlik gene başta prensip olacaktır,
Nizam, intizam, hepsi sağlanacaktır.
Yatak takımlarını yıkatacağım her zaman,
Aradan geçmeyecek bir ay uzun bir zaman.
Basamaklar çakılıp yataklar dikilecek,
Nöbetçiler, işçiler kontrol edilecek.
Değiştireceğiz, üstünün hep kiremitlerini,
Yatakhane olacaktır, sanki yapılmış yeni.
Tamir olacaktır yataklığın her yanı,
Bu işleri yapacak yatakhane başkanı
(.....)

HAMAMDA

Banyo yapma işleri hep düzene girecek,
Temizliği tertibi çok iyi yürütecek,
Havluların, sabunun muhafaza olması,
Buna çok lazımdır bir dolap yapılması.

FIRINDA

Ekmekler ne pişmemiş ne yanık olacaktır,
Kontrol edilerek bakılıp tartılacaktır.
Zamanında sıcacık sizlere vereceğiz,
Bu işleri daima böyle yürüteceğiz.
(.....)

Kabinemi kurarken çok dikkat edeceğim,
Başkanları çalışkan ahlaklı seçeceğim,
Soyadım Yavuz'dur, adım Ahmet,
Doğruyu söylerim kendim de hep mert,
Vatanın kaygusu bana bir derttir,
Kainat yıkılsa dönmem yolumdan."

Anlaşıldığı üzere öğrenci başkanı; mutfaktan, yatakhaneye kadar her alanda görev ve yetkileri olan bir kişidir. Bu kişi, bu işleri elbette ki tek başına idare edemezdi. Bu sebeple öğrenci başkanı, seçildikten sonra kendi listesini oluşturur ve Enstitüdeki tüm iş alanları için birer başkan tayin ederdi. Konuyla ilgili olarak bir Enstitü mezunu şunları anlatmaktadır:

¹⁵⁷ Şiir çok uzun olduğu için, kısaltılarak, konuyu aydınlatmaya yarayacak önemli yerleri aktarılmıştır.

“Öğrenci başkanını hep birlikte seçerdik. Seçilen öğrenci başkanı, deyim yerindeyse, kendi kabinesini kurardı. Öğrenci başkanı, başkan yardımcısını, mutfak başkanı, kiler başkanı, yatakhane başkanı, kitaplık başkanı, ahır başkanı, mutfak başkanı vb. ne kadar çalışma alanı varsa hepsi için sorumlu başkanlar seçerdi. Her başkan kendi görev yerinden sorumluydu”¹⁵⁸.

Bu başkanlıkların oldukça geniş yetki ve sorumlulukları vardı. Mesela Fırın Başkanı: Fırında yeterince un var mı? Yoksa nereden sağlanacak ve nasıl sağlanacak? Ekmekler iyi pişiyor mu? Fırının temizlik durumu, düzeni iyi mi? Ekmek yemekhane başkanına yeterli sayıda veriliyor mu? gibi konuları denetlemek, çıkan sorunları çözmek eğer kendini aşırıyorsa ilgili yerlere haber vermek ile sorumlu idi. Aynı şekilde Halk Oyunu Başkanı: Enstitüde sabahları bir gün halk oyunları oynandığından oyuna ayrılan günde o gün hangi oyunların oynanacağını sıralamasını yapıp, müzik başlarına haber verir. Oyun alanındaki ses düzenini ayarlar, oyunların düzen içinde oynanmasını sağlardı¹⁵⁹.

Öğrenci Başkanlığı Sistemi kısa zamanda olgunlaştı. Kurulduğundan kısa bir süre sonra, genel başkan, öğretmenler kurulu toplantılarına, konuşmalara ve oylamalara katılmaya başladı¹⁶⁰.

Elbette ki öğrenci başkanı ve onun belirlediği kol başkanları, Enstitüde yapılacak tüm işleri bu sınırlı kadroyla yürütemezlerdi. İşte yukarıda sözü edilen iş sınıfı bu noktada devreye giriyordu.

Enstitüde her hafta bir sınıf, iş sınıfı olurdu. Bu sınıftaki öğrenciler, Enstitüdeki tüm çalışma alanlarında, gereksinim duyulan sayıda, nöbetçi öğrenci olarak görevlendirilirdi. Bu uygulama, elbetteki şartların da zorlamasıyla gelişmişti. Zira İkinci Dünya Savaşı yıllarında kurulan Enstitünün kısıtlı bir bütçesi vardı. Dolayısıyla çok geniş alanlar üzerinde kurulan Enstitünün tüm iş ve yaşam alanlarında ücretli işçi, hademe vb. çalıştırmak pek mümkün değildi. Durum böyle olunca, Enstitüdeki tüm işlerin en az ücretli personel çalıştırılarak yapılmasını sağlamak gerekiyordu ve bu noktada öğrencilerden yararlanma yoluna gidildi.

¹⁵⁸ Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Cimi, a.g.e., s.s. 150-151.

¹⁶⁰ İnan, R., a.g.e., s. 33.

Çifteler Köy Enstitüsü öğretmenlerinden Seyfi Koryürek konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

“Enstitümüzde nöbetler için aylıklı görevli yoktu. Tarım alanları, atölyeler, mutfak, revir, yemekhane, oyun alanları, dersliler, bahçeler, tüm enstitünün yaşam alanlarında öğretmen adayı arkadaşlarımız gece-gündüz nöbet tutarlardı¹⁶¹.”

İş sınıfı uygulamasını; öğrencilerin Enstitü işlerini angarya şeklinde yaptıkları bir uygulama olarak düşünmemek gerekir. Zira iş sınıfı, Enstitünün idaresini ve işleyişini kolaylaştırdığı kadar, öğrencilerin yönetime katılımını da sağlayan bir uygulama idi. Enstitüdeki, neredeyse tüm işlerin yürütülmesinden sorumlu olan öğrenciler, doğaldır ki bu işler hakkında söz söyleme hakkı da kazanmış olmalıydı. Bir Enstitü mezunu iş sınıfını şöyle anlatmaktadır:

“Genel yaşayış düzenini sağlayan iş sınıfı uygulaması vardı. Okuldaki sınıflar kültür, ziraat ve sanat sınıfı olarak ayrılır, teorik derslere yada uygulamalara giderler. Ancak bir sınıf vardır ki o sınıf, okulun genel yaşayış ve işleyiş düzeninden sorumludur. Bu sınıfa ‘iş sınıfı’ denir. Bu sınıftaki öğrenciler, bir hafta süresince derse girmezler. Okulun tüm işlerinden sorumlu olurlar. Yatakhane nöbetçisi, mutfak nöbetçisi, yemekhane nöbetçisi, işlik nöbetçileri yani her alandaki işler öğrenciler tarafından görülürdü. Bu öğrenciler, o hafta görevli oldukları alanların sorumlusu olurlardı¹⁶².”

İş sınıfı sırası gelen kümede görev yerleri belirlenen öğrencilerin, göstermelik olarak buralara seçilmedikleri pek çok görevlerinin olduğunu ve bu görevleri yerine getirmeleri için gereken yetkilere sahip olduklarını görmekteyiz.

Mesela; Mutfak Nöbetçileri; Mutfak kolu başkanının ambardan çıkarttığı yiyecekleri, temizlik araçlarını teslim alırlar. Yiyecekler eksiltilmeden öğrencilerin önlerine gelmelerini sağlarlar. Mutfağın temizliğinden, tertip ve düzeninden sorumlu olurlardı. Müsamere-Eğlence Nöbetçileri; Cumartesiye Pazara bağlayan geceleri yapılan eğlencelerin izlencesini, Eğlence Koluyla işbirliği yaparak, hazırlarlar. Eğlence konularını saptarlar. Eğlence gecelerine Enstitüye yakın köylülerin katılımını sağlamaya çalışırlardı¹⁶³.

¹⁶¹ Koryürek, a.g.e., s. 58.

¹⁶² İlyas Küçükcan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Çalışkan, a.g.e., s.s. 50-57.

Bu öğrenciler, buldukları yerin özelliğine göre, en iyi biçimde hizmet vermek için çaba göstermek zorundaydılar. Bu kişiler, yüklendikleri görevi yerine getirmekte elde olmayan nedenlerle kendi gücünü aşan bir sorunla karşılaştıklarında bağlı bulunduğu başkana haber verir böyle işin üstesinden gelinirdi¹⁶⁴.

Tüm bu açıklamalardan sonra, Enstitüde öğrencilerin yönetime katılımını ve sistemin ne şekilde işlediğini şöyle özetleyebiliriz.

İş sınıfı olan sınıftaki öğrenciler, Enstitünün çok geniş il alanlarındaki işleri yapmak için görev paylaşımı yaparlardı. Bunlara nöbetçi öğrenciler -mutfak nöbetçisi, ahır nöbetçisi, yatakhane nöbetçisi vb.- deniliyordu. Seçimle gelen öğrenci başkanı da kendi belirlediği isimleri aynı alanlara başkan olarak atıyordu. Bunlar da bir çeşit kol başkanı -yatakhane başkanı, kiler başkanı, mutfak başkanı vb.- olmaktadır. Bu kol başkanları kendi sorumluluğundaki iş alanlarını ve buralardaki nöbetçileri denetlerlerdi. Öğrenci başkanı da hepsini denetlerdi. Tabii bunun yanı sıra nöbetçi öğretmenler ve nöbetçi müdür yardımcıları da vardı. Enstitüdeki işlerin denetlenmesi, aslında bütün öğrenciler tarafından da yapılmaktaydı. Bir Enstitü öğrencisi konuyla ilgili şöyle demektedir:

“Başkanlık seçiminin yapılması demokratik bir yolla yapıldığı gibi, işlerin yürütülmesini denetlemede demokratikti. Okulun çeşitli yerlerinde görevli öğrenciler herkes tarafından denetlenirdi”¹⁶⁵.

Enstitü öğrencileri daha kuruma adım atar atmaz, öncelikle günlük yaşamları yoluna koymak için üstlendikleri işlerle, nöbetlerle, başkanlık görevleriyle kendilerini bir yetki ve sorumluluk ortamında buldular. Giderek tüm alanlarda örgütlü biçimde görev aldılar. Bireyin yetki ve sorumluluğu açısından nöbetçilik de başkanlık kadar önemliydi. Enstitüde yönetime katılma, doğrudan yönetme ve işleri üstlenme amacını güdüyordu. Böylece işlerin daha iyi yürütülmesi, En ince ayrıntılara kadar düzene girmesi sağlanıyordu¹⁶⁶.

Öğrencilerin Enstitüdeki işleri bu şekilde sahiplenmeleri ve yürütmeleri, böyle ağır sorumluluklar almaları, elbetteki onlara, kurumun yönetimiyle ilgili söz söyleme hakkını da sağlamış oluyordu.

¹⁶⁴ Cimi, *a.g.e.*, s. 150.

¹⁶⁵ Mustafa Şehirli Yapılan Görüşme, 19 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁶⁶ Türkoğlu, *a.g.e.*, s.s. 360-361.

Bir Enstitü mezunu, ambar nöbetçisi uygun görmezse o günkü yemek listesini bozabilirdi¹⁶⁷, diyerek nöbetçi öğrencilerin yetkilerine dikkat çekmektedir.

Gerek öğrenci başkanı ve kol başkanları olarak, gerekse nöbetçi öğrenci olarak Enstitüdeki işlerin yürütmesine katkıda bulunmak, çoğu kez bizzat bunu sağlamak, öğrencilerin Enstitüyü sahiplenmelerini sağladığı kadar yönetimin de katılımcılığını arttırıyordu. Daha önce öğretmenlerin yönetim mekanizmasındaki rolleri açıklanmıştı. Yukarıda açıklanmaya çalışıldığı üzere öğrencilerde bu mekanizmanın birer parçasıydılar. Bu durum, Enstitüde katılımcılığın yerleşmesini, kendi kendini yönetme ilkesinin kökleşmesini, demokrasinin bir yaşam şekli biçimine dönüşmesini de beraberinde getirmekteydi.

C. Cumartesi Toplantıları

Enstitüde hafta sonları, o hafta Enstitüde yapılan işleri, iş kümesi olan sınıfın ve kol başkanlarının çalışmalarını, değerlendirme amacına yönelik olarak, toplantılar yapılırdı. Bu toplantılar, Çifteler Köy Enstitüsünde Cumartesi günleri yapılmaktaydı. Görüşme yapılan bir Enstitü öğrencisi konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

“Hafta sonunda, iş kümesi olan sınıf, kol başkanları, öğrenci başkanı okulun bütün öğrencilerinin önünde yaptığı işlerin hesabını vermek zorundaydı. İşte biz buna Cumartesi Toplantıları diyorduk. Bu toplantılarda herkes, öğretmeni, öğrencisi, o hafta yapılan işlerin iyi yanlarını kötü yanlarını açık açık söylerdi¹⁶⁸.”

Bu değerlendirme toplantıları, olumsuz işlerin öğrenci önünde ortaya konması ve bu şekilde bir özdenetim sağlaması açısından çok yararlı idi. Bunun yanı sıra öğrencilerin iyi yaptıkları işlerin de toplantılarda söylenmesi, övülmesi öğrencilerin işlere daha bir hevesle sarılmalarını da sağlıyordu. Bir öğrenci kendi başından geçen bir olayı şöyle anlatır:

“Ben birinde Mahmudiye’de tuvalet nöbetçisiydim. Oranın temizliği bana aitti.(...)Tuvalet gideri tıkanmıştı. Ben bir inşaat demirinin ucuna çaput bağladım ve bunu gidere soktum. Bir ara başımı bir kaldırdım ki müdür Rauf İnan başımda. ‘Aferin arkadaşım, kutularım seni, hadi git şimdi banyoya güzelce yıkan.’ dedi. O haftaki Cumartesi Toplantısında beni yanına çağırdı, yaptığım

¹⁶⁷ Mustafa Aydoğan ile Yapılan Görüşme, 03 Mayıs 2003, Ankara.

¹⁶⁸ Mustafa Aydoğan ile Yapılan Görüşme, 03 Mayıs 2003, Ankara.

işteki gayretimi ve başarıımı övdü ve tüm öğrencilerin önünde beni tebrik etti¹⁶⁹.”

Cumartesi Toplantılarında sadece öğrencilerin yaptıkları işler ve öğrencilerin eleştirileri değil aynı zamanda öğretmenlerin de eleştirisi yapılabilmekteydi. Ne de olsa kurumun işleyişinden sadece öğrenciler değil, daha büyük ölçüde öğretmen, özellikle de o hafta nöbetçi olan öğretmenler, sorumlu idi. Öyleyse onların da eleştirisini yapmak doğaldı. Bir Enstitü öğrencisi konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

“Cumartesi Toplantılarında, o hafta okulda yapılan tüm işlerin iyi yanları methedilir, kötü yanları eleştirilirdi. Eleştirilen, öğretmen de olabilirdi. Kimse de kızmazdı yapılan eleştirilere¹⁷⁰.”

Çifteler Köy Enstitüsünün müdürü Rauf İnan, bir Cumartesi Toplantısında yaşanan bir olayı şöyle aktarmaktadır:

“Eskişehir ilçe kaymakamlarının bulunduğu bir toplantıda Coğrafya öğretmeni Kamile Açıkalin’la, Kitaplık Başkanı Servet Bilgiç arasında bir tartışma çıktı. Tartışmanın konusu, haritaların derslerde kullanılışı, kitaptan alınıp verilmesi hakkında idi. Yanımda oturan Mihaliççik Kaymakamı ‘Şimdi bu öğretmen öğrenciye kızmaz mı? Notunu kırmaz mı?’ dedi. Hayır niye kızsın diye cevap verdim. Toplantıdan sonra öğretmenler odasında otururken, Servet Bilgiç içeri girdi, ortadaki masada yazı yazmakta olan Kamile Açıkalin’in kulağına eğilip bir şeyler anlatırken, öğretmen kolunu onun omzuna attı. Daha sonra kaymakam, ‘Bunu gözümle görmesem, kim anlattırsa anlatsın inanmazdım.’ diyerek öteki kaymakamların olaya dikkatini çekti¹⁷¹.”

Bu toplantılarda geniş bir ifade özgürlüğü olduğu, öğretmenlerin dahi eleştirilebildiği, öğretmenlerin eleştiriyi yapanlara karşı kırgınlık kırgınlık duymadıkları görüşme yapılan Enstitü mezunlarınca da anlatılmıştır. Mesela 1943 mezunu Mustafa Aydoğan; “Sadece öğrenciler değil öğretmenler de o hafta yaptıkları işler eleştirilebilirdi, öğretmen ile öğrenci arasında bir kırgınlık olmazdı¹⁷².” diyerek konuya dikkat çekmektedir. Çifteler Köy Enstitüsünden 1951 yılında mezun olan bir başka öğrenci de, okulda katıldığı ilk Cumartesi toplantısında bir öğrencinin öğretmeni

¹⁶⁹ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁷⁰ Mustafa Şehirli Yapılan Görüşme, 19 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁷¹ İnan, R., a.g.e., s.s 60-61.

¹⁷² Mustafa Aydoğan ile Yapılan Görüşme, 03 Mayıs 2003, Ankara.

eleştirdiğini görerek şaşırıldığını, bir öğrencinin nasıl olur da öğretmenini eleştirebildiğini, öğrencinin okuldan kovulacağını düşündüğünü yazar. Ancak daha sonra öğretmenin eleştirinin haklı olduğunu ve eleştiriyi yapan kişiye teşekkür ettiğini görünce hayrete düştüğünü belirtir¹⁷³.

Bu toplantılarda yapılan eleştirilerin temelinde, düzenin daha iyi işlemesi amaçlanmaktaydı. Bu toplantılar yoluyla, bir yandan Enstitü işlerinin iyi gitmesi sağlanırken, bir yandan da öğrenciler özeleştiri, özdenetim alışkanlığı kazanıyorlar; korkmadan, çekinmeden konuşmayı, başkalarını kırmadan eleştiriyi yapmayı, kendilerine yöneltilen eleştirilere kızmamayı, hoşgörüyü, kendi eksikliğini, yanlışını görmeyi öğreniyorlardı¹⁷⁴.

Enstitüdeki bu demokratik yaşayış biçiminin, ifade özgürlüğünün, Enstitü öğrencilerine pek çok olumlu özellik kazandırdığı, teftiş raporlarına da yansımıştır. Mesela 1942-43 yılına ait bir teftiş raporunda şöyle yazmaktadır:

“Enstitünün umumi terbiye ve işlerinde hürriyet havası olanca genişliğiyle kendini belli etmektedir.(...)Bu terbiye sistemi çocuklarımızın iyi yetişmelerine en uygun gelen bir keyfiyettir.(...)Öğretmenlerin sıcak şefkati, tamamıyla hür sevgi ve saygıya dayanan bir disiplin tarzı kurulmuş bulunmaktadır. Çocukların bu terbiye tarzından hakkıyla istifade ettiklerini, onları serbest zamanlarımdaki tetkiklerimden çıkarmış bulunmaktayım.(...)Şehirlerimizin boğucu havasından mı, bozucu muhitlerinden mi ve ekseriye oralardaki okul binalarının ve bahçelerinin dar oluşundan mıdır nedir, Enstitüdeki bu arz ve tasvir ettiğim tabii hayatı, bu sıcak ruhu, şehir okullarımızda göremiyoruz¹⁷⁵.”

Uygulanan bu demokratik eğitim ve yönetim anlayışı meyvelerini disiplin konusunda da vermekteydi. 1943-44 eğitim öğretim yılına ait bir teftiş raporunda Enstitüdeki disiplin konusu için şunlar rapor edilmiştir:

“Enstitü müdürü talebenin umumi durumundan memnuniyet göstermektedir. Filhakika tetkik edilen disiplin kurulu kayıtları da bu memnuniyetin yerinde olduğunu anlatmaktadır¹⁷⁶.”

¹⁷³ Çalışkan, a.g.e.,s.s. 17-18.

¹⁷⁴ Türkoğlu, a.g.e., s. 370.

¹⁷⁵ Bakanlık Müfettişlerinden İsfendiyaroğlu'nun, Eylül 1943 tarihinde yaptığı teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s.s. 4-5, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁷⁶ Bakanlık Müfettişlerinden Faik Sayron ve Cemil Boran'ın Şubat 1944 tarihinde yaptıkları teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s. 8, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Enstitüye köylerden gelen çocukların, kısa zaman içinde düşüncelerini çekinmeden söyleyebilen, yetki ve sorumluluk alabilen, inisiyatif kullanabilen, gerekli gördüğü her durumda eleştiri yapmaktan çekinmeyen bireyler haline gelmesi, Enstitüdeki yönetim anlayışının sayesinde idi. Her ne kadar ileride bu ‘hak’ arama bilinci ve olumsuzlukları eleştirme vasıfları başlarına epey dert açacak olsa da...

III. ENSTİTÜNÜN DÖNER SERMAYESİ

Enstitünün, Bakanlık tarafından belirlenen ve öğretmen maaşları, inşaat, yiyecek, giyecek masrafları gibi her türlü masrafları kapsayan ve bu masraflara göre oluşturulan bir bütçesi vardı. Enstitüye, her yıl bu bütçeye göre ödenek ayrılırdı. Ancak, Enstitüdeki mali yapının asıl özgün tarafını oluşturan nokta, merkezden belirlenen bu bütçe değil, okulun Döner Sermaye kuruluşu ve bu kuruluşun hazırladığı bütçelerdir. Enstitünün bütçesi ile, Döner Sermayenin bütçesi ayrıdır. Döner Sermayenin ne şekilde işletileceği bir yönetmelikle belirlenmiştir.

“Mütedavil sermaye ile tesis ve idaresi icap edecek işlerin ne şekilde yapılacakları, Enstitü müdürünün başkanlığı altında teşkil edilecek bir komisyon tarafından hazırlanacak ve Vekaletçe tasdik edilecek bütçe ile tespit edilecektir. Bu komisyonun üyeleri ise, Enstitü müdürü, müdür muavini mütedavil sermaye hesabını tutan muhasip ve iki mütehassıs öğretmenden oluşmaktadır¹⁷⁷.”

Sistem şu şekilde işlemekteydi. Enstitüde yapılan tarım, hayvancılık, bahçecilik, atölye çalışmaları gibi işler için gerekli olan her türlü masraf –malzeme araç-gereç alımı dahil-, Enstitüde çalıştırılan çeşitli işçilerin maaş ödemeleri, Enstitünün Döner Sermayesi tarafından karşılanmaktaydı. Bunlar, Döner Sermayenin gider kalemini oluşturmaktadır. Döner Sermayeye ait araçların –kamyon vb- Enstitüye kiralanması, yapılan tarım, hayvancılık, atölye çalışmaları vb. işlerden elde edilen ürünlerin/eşyaların, Enstitüye ve dışarıya satılması sonucu elde edilen kazançlar da, Döner Sermayenin gelir kalemini oluşturmaktaydı¹⁷⁸. Yani devlet, bir cebinden alıp, diğer cebine koymaktaydı.

Çifteler Köy Enstitüsünde, her yıl, eğitim-öğretim yılı başında Döner Sermaye Komisyonu toplanmaktadır. Bu komisyon; müdür, müdür yardımcısı, muhasip üye

¹⁷⁷ Mütedavil Sermaye Talimatnamesi, *Köy Enstitüleri Defteri C.I*, s.s. 58-59.

¹⁷⁸ Bkz.: Mütedavil Sermaye Talimatnamesi, ayrıca Çifteler Köy Enstitüsü Bütçe kayıtları.

(döner sermaye sorumlusu/saymanı), tarım başı ve ambar memurundan oluşmaktadır^{179,180}. Bu komisyon, Enstitüdeki o yıl içinde, ziraat, hayvancılık, atölye çalışmaları vb. işler sonucu, elde edilecek gelirleri ve yapılacak işler, alınacak araç-gereç, malzemeler, ödenecek işçi ücretleri için sarfedilecek giderleri, tahmini olarak tespit etmekte ve Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin, ilgili yıla ait bütçesini oluşturmaktadır. Bütçede; gelirler ve giderler 'kuruşu kuruşuna' denkleştirilmektedir. Bütçede, gelirler kısmının izahı ve giderler kısmının izahı da belirtilmektedir. Bu bütçe, onaylanmak üzere Milli Eğitim Bakanlığına gönderilmekte ve Bakanlık tarafından onaylanmış bir sureti, tekrar Enstitüye gönderilmektedir. Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1940-1953 arası onaylanmış bütçeleri, şu şekildedir¹⁸¹.

Tablo X. Döner Sermayenin 1940-1953 Arası Bakanlığa Sunduğu Bütçeler¹⁸²

YILLAR	GELİR		GİDER	
	Lira	Kuruş	Lira	Kuruş
1940	12.839	89	12.839	89
1941	25.746	69	25.746	69
1942	85.584	47	85.584	47
1943	191.681	80	191.681	80
1944	248.830	88	248.830	88
1945	200.495	22	200.495	22
1946	240.053	68	240.053	68
1947	250.991	76	250.991	76
1948	139.594	61	139.594	61
1949	96.107	63	96.107	63
1950	149.466	71	149.466	71
1951	126.450	00	126.450	00
1952	131.000	00	131.000	00
1953	129.674	17	129.674	17

¹⁷⁹ İlk yıllarda muhasip üye ve ambar memuru üye; Enstitü öğretmenlerinden oluşmaktadır. 1946'dan sonra, kanımızca, Döner Sermayenin tam anlamıyla ekonomik bir işletme haline gelmesinden dolayı, muhasip memurluğu ve ambar memurluğu uzman kişilere devredilmiştir.

¹⁸⁰ İncelenen Bütçe kayıtlarında 1947 yılından itibaren; Döner Sermaye Komisyonu üye sayıları; müdür, müdür yardımcısı, Döner Sermaye saymanı, ambar memuru, her iki bölümdeki (Mahmudiye- Hamidiye) teknik işler (yapı-sanat) başları, her iki bölümdeki tarım (ziraat) başları olmak üzere artmıştır.

¹⁸¹ Bakanlığa sunulan bu bütçeler, tahmini bütçelerdir. Döner Sermayenin gelir ve giderleri denkleştirilerek hazırlanmaktadır. Bütçelerde, gelir ve giderleri oluşturan bazı kalemler, yıl sonunda oluşturulan gelir-gider cetvelleri ile örtüşmemektedir. Gerçek gelir ve gider durumu, sene sonunda oluşturulan, gelir-gider cetvellerinden öğrenilmektedir. Burada bu bütçelere yer verilmesinin sebebi, Döner Sermaye Kuruluşunun, gelişim sürecini göstermek açısındandır. Zira her ne kadar bütçeler tahmini de olsa, mevcut verileri dikkate alarak oluşturulmuş olmalıdır.

¹⁸² Çifteler Köy Enstitüsünün Sabit ve Mütedavil Sermayesine ait; 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953 Mali Yıllarına Ait, Bütçeler, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermaye Kayıtları, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Döner Sermayenin harcama kararları ve yapacakları işler, Enstitü müdürünün başkanlığında toplanan bir komisyonca saptanmasına rağmen, Döner Sermaye, Enstitü ile birleşik bir yapı değildi. Bunun temel nedeni ise Enstitünün, işletme mantığı içinde çalışması, sırtını devlet güvencesine dayamaması, istendiğindendi.

Burada bir noktayı açıklığa kavuşturmak gerekir. Döner Sermayenin gelirlerini sağlayan satışlar, Enstitüye ve Enstitü dışındaki başka kurum ve kuruluşlara yapılmakla birlikte; Enstitüye satış fiyatı ile dışarıya satış fiyatı arasında muazzam farklar vardır. Mesela 1952 yılında Çifteler Köy Enstitüsüne, Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğünden bir yazı gelir. Yazıda; Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin, onun kilosunu Enstitüye 20 kuruştan satmasına rağmen, Mahmudiye Yetiştirme Yurduna niçin 30 kuruş 75 santimden* sattığı sorulmaktadır. Bu yazıya Enstitü Müdürlüğünün verdiği cevapta şunlar yazılıdır:

“Köy Enstitüleri ile Döner Sermayeleri iç içe girmiş müesseseler gibi görünmekle beraber birçok hususlarda bu iki teşekkülün arasında idari salahiyetsizlik mevcuttur.(...)Köy Enstitülerinin yanı başlarındaki Döner Sermayeler 3704 sayılı kanunun hükümlerine göre çalışır ve mesul okul müdürleri bahis konusu teşekkülleri, adı geçen kanun dahilinde hiçbir hususatını istismar etmeden başarılı, tasarruflu idare etmek zorundadır.(...) Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesi, yıllardır maddi ve manevi yardımlarını gördüğü müessesesine bir minnet borcu olarak ve ileri bir fedakarlıkla 20 kuruştan un vermektedir¹⁸³.”

Bu şekilde işleyen bir sistem, Devletin Enstitüye gönderebildiği kısıtlı ödenekle, Enstitünün, normalde bu ödenekle gerçekleştiremeyeceği, zirai faaliyetler yapılabilmesi için gerekli araç-gereç teminini ucuz bir şekilde sağlamasını, kendine yetecek gıda alımlarını yapmasını, Enstitü için gerekli pek çok ihtiyacı normalin çok altında bir fiyatla almasını sağlamaktadır.

Yukarıda açıklandığı üzere, Döner Sermaye; Enstitüye çok düşük bir fiyattan satış yapmasına ve Enstitüde çalıştırılan bir takım işçilerin maaşlarını ödemesine

* Aslında, un, Mahmudiye Yetiştirme Yurduna da piyasanın altında bir fiyatla satılmıştır. Zira yazıya verilen cevabın bir bölümünde “Enstitü müdürlüğümüz ileri ve samimi bir yardım anlayışı ile döner sermayesine tesir ederek kardeş ve her hususta gözetilmeye muhtaç bildiği Yetiştirme yurdunun ihtiyacı olan unu dış piyasadaki çok farklı bir fiyat olan 30 kuruş 75 santimden vermeyi karara bağlamıştır.” denilmektedir.

¹⁸³ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünün Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderdiği, 29.11.1952 tarih ve 2561 sayılı yazısı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

rağmen, zarar etmeyen, hatta kar eden bir kuruluştur. Her ne kadar, Bakanlığa sunulan tahmini bütçelerde, gelir ve gider eşit olarak gösterilse de gerçekte durum böyle değildir. Bunu, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin her yıl sene sonunda hazırladığı, Umumi Hasılat Müfredat Çizelgeleri ve İdare İşletme Giderlerini gösteren cetvelleri karşılaştırarak öğrenmekteyiz. Arşivdeki yoğun çalışmaya rağmen bu cetvellerin hepsine ulaşamamıştır. Ancak ulaşılabilen cetvellere göre durum şöyledir¹⁸⁴:

Tablo XI Döner Sermayenin 1946-1949 Arası Gelir ve Gider Cetvelleri¹⁸⁵

YILLAR	GELİRLER		GİDERLER		KAR	
	Lira	Krş.	Lira	Krş.	Lira	Krş.
1946	91.088	55	74.111	35	16.977	20
1947	85.627	05	74.424	22	11.202	83
1948	69.796	32	61.652	78	8.143	54
1949	93.457	08	81.690	11	11.766	97

Görüldüğü üzere, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesi, işletme mantığı içinde idare edilen, Enstitüye düşük bedellerle satış yapmasına rağmen, kar edebilen bir kuruluştur. Bu karlar azımsanmayacak oranlardadır. Mesela, 1946 yılında Enstitünün yaklaşık 17.000 liralık bir kar elde ettiği görülür. Bu meblağın ne ifade ettiğini anlayabilmek için aynı yıl, aynı Enstitüde çalışan, 6 yıl kıdemi olan bir Matematik öğretmenin 30 lira aylık¹⁸⁶ aldığını belirtmek yerinde olacaktır.

Bu konuda iki noktayı daha açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. Birincisi yukarıda gösterilen gelir ve gider cetvellerinde; Döner sermayenin ambarında bulunan ürünlerin parasal değeri belirtilmemiştir. Bu önemli bir noktadır. Zira 1949 yılında yaklaşık 8.000 lira kar elde edilen bu kuruluşun ambarında da 13.484 lira 10 kuruşluk

¹⁸⁴ Genel gelir-gider cetvellerinin hepsine ulaşamamış olmakla birlikte, ulaşamayan yıllarda da Enstitünün Döner Sermayesinin kar ettiğini söyleyebiliriz. Zira, 1946 yılına ait, Müessese borçlarını gösteren bir çizelgede; 1942, 1943, 1944, 1945 yılları karı olup da Maliyeye yatırılması gereken vergiler borç olarak belirtilmektedir. Yine 1952 Yılına ait, müessese borçları içinde, 125 lira 38 kuruş Maliyeye gelir vergisi olarak yatırılması gereken bir meblağ olarak, borçlar sütununa yazılmıştır.

¹⁸⁵ Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesi; 1946, 1947, 1948, 1949 yıllarına ait, Umumi Hasılat Müfredat Çizelgeleri ve İdare İşletme Giderlerini Gösteren Cetveller, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermaye Kayıtları, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁸⁶ Köy Enstitüsü Öğretmenleri hakkında, 1950-51 öğretim yılı sonunda, müdür tarafından doldurulan, Matematik öğretmeni İrfan Aksüyek'e ait rapor, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv.

ürün/eşya bulunmaktadır¹⁸⁷.

İkincisi ise, Döner Sermayenin sürekli olarak demirbaş alımı yapmasıdır. Mesela Enstitü 1940 yılında açıldığında, Döner Sermayenin 'demirbaş ve sabit kıymetler tutarı, 3614 lira 89 kuruş iken¹⁸⁸; 1945 yılında bu tutar, 36.782 lira 94 kuruşa¹⁸⁹ yükselmiştir.

Dolayısıyla, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin başarısını ve kazanımlarını tam anlamıyla anlayabilmek açısından bu iki noktanın da göz önünde tutulması gerekmektedir.

Sonuç olarak, Enstitüde öğrencilere ziraat ve teknik derslerin uygulamalı olarak gösterilmeleri ve bu uygulamaların üretime yönelik olması sonucunda elde edilen başarı -öğrencilere modern zirai teknikleri ve köyde geçerli olacak bir mesleği öğretme yararının yanında- Enstitünün, kendi ihtiyaçlarının hemen hepsini, çok düşük bir fiyattan elde etmesini sağlamıştır. Böylece İkinci Dünya Savaşı yıllarında kurulan Enstitünün, zaten kısıtlı bir bütçesi olan, devlet üzerindeki yükünün hafiflemesini sağlamıştır.

¹⁸⁷ Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1948 yıl sonu Ambar Tadat Çizelgesi, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermaye Kayıtları, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁸⁸ Çifteler Köy Enstitüsü Sabit ve Mütedavil Sermayesinin 1940 Mali Yılı Bütçesi Gelir Kısmı, Demirbaş ve Sabit Kıymetler Tutarı, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermaye Kayıtları, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹⁸⁹ Çifteler Köy Enstitüsü Sabit ve Mütedavil Sermayesinin 1945 Akçalı Yılı Bütçesinin Gelir Kısmı, Demirbaş ve Sabit Kıymetler Tutarı, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermaye Kayıtları, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ENSTİTÜNÜN SONUÇLARI VE KAPATILMASI

I. ENSTİTÜNÜN SONUÇLARI

A. Kurulduğu Çevreye Kazandırdıkları

Çifteler Köy Enstitüsünün pek çok alanda ve yerde etkileri olmuştur. Bunlardan ilki, elbette ki kurulduğu yere etkisidir. Enstitü, kurulduğu yerin civarındaki pek çok köyün çocuklarının öğretmen olma şansını yakalamasını sağlamıştır. Zira Enstitü müdürü ve öğretmenleri sürekli olarak buradaki köylülerle ilişki içindedirler. Dolayısıyla bu köylerdeki halkın, çocuklarını Enstitüye gönderme konusunda ikna etmeleri daha kolay olmuştur. Enstitünün bu köylere yakın olması dolayısıyla buralarda yaşayan köylü vatandaşların çocuklarını uzağa göndermeden okutabilme imkanına sahip olmaları da buradan gelen öğrenci sayısını etkileyen unsurlar olarak düşünülebilir. Bir Enstitü öğrencisi, Enstitünün kendi köyüne ve civardaki köylere ne şekilde etki ettiğini şu sözlerle anlatmaktadır.

“Enstitüye gitme fikrimin bir özel yanı bir de genel yanı var. Özel yanı şu ki; habam eğitime çok önem veren bir kişiydi. (...) Genel yanı da; benim köyümden ve civar köylerden pek çok kişi Enstitüye gitmiş ve öğretmen olarak gelmişlerdi. Biz onları görüp özeniyorduk¹.”

Çifteler Köy Enstitüsünün, ‘kesimine’ giren köylerdeki okullaşmayı da arttırdığı ve pek çok okulun bu dönemde açıldığı görülmektedir. Zaten kesime giren köylerde okul yapma konusu, Enstitünün görevlerindendi. Mesela Çifteler ilçesinde², 1989 yılında 35 okul vardır ve bu okulların 14 tanesi 1940-1951 tarihleri arasında açılmıştır³.

Enstitü, ağaçlandırma ve bağcılık konusunda da çevreye örnek olmuş ve önemli etkiler bırakmıştır. Çifteler Köy Enstitüsü; İç Anadolu’nun bu kıraç

¹ İlyas Küçükcan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003, Eskişehir.

² Enstitüye adını veren Çifteler çiftliğinin bulunduğu bölge, daha sonradan ilçe olmuştur. Ayrıca, bugün, Eskişehir’in Mahmudiye isimli bir ilçesi daha mevcuttur. Ancak istatistiklerde, Eskişehir’in köyleri hakkında özel veriler mevcut olmadığından, buraların ilçe olmadan önceki okul-öğrenci durumu hakkında net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

³ *Çifteler 1990*, Çifteler Kaymakamlığı Hizmet Birliği Yayınları, Hora Ofset, Ankara 1990, s. 77.

topraklarında, istenirse, ağaçlandırma ve bağcılık yapılabileceğini ve bu işlerden gelir elde edilebileceğini göstermiş ve civar köyler bu çalışmalarını örnek almışlardır. Enstitünün müdürü Rauf İnan 1944 yılında şöyle demektedir:

“Enstitümüzde ağaçlandırma ve bağcılık çalışmaları devam etmektedir.(...)Bu çalışmalar kıraç ve boz renkli ufuklar ortasında Enstitü öğrencilerinin yüzünü güldürmüştür.(...)Komşu köylerden Eminekin, Mabaşi, Yeniköy, İsmetpaşa’da geniş bir bağcılık hareketi başlamıştır. Bu köylerde, şimdi her ev birkaç dönümlük bağ sahibidir. Dolayımızdaki Yeni köy, Harmandalı, İsmetpaşa Fahriye, Mesudiye’de ve Enstitüde olduğu gibi birer orman kurma teşebbüsüne girişilmiştir⁴.”

Çifteler Köy Enstitüsü sadece bulunduğu çevreyi yeşertip istenirse buralarda da ağaç yetişeceğini, bağ kurulacağını göstererek çevreye örnek olması bakımından değil; ayrıca çevredeki köylerin fidan ihtiyacını da karşılaması bakımından da çok önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Enstitü meydana getirdiği fidanlıklarla ağaçlandırma alışkanlığını geliştirecek kimselerin fidan elde etme ihtiyaçlarını bilfiil karşılamıştır. 1952 yılında, Çifteler’in yanı başında yeni açılan ziraat memurluğu, Çifteler Köy Enstitüsünün fidanlıkları kaldırıldığı için çiftçinin fidan elde etme ihtiyacını giderecek bir kaynak bulunmamasından sıkça şikayet etmiştir⁵.

Enstitünün kurulduğu çevreye önemli bir etkisi de ziraat işlerinin gelişmesi, modernleşmesi noktasındaydı. Zira köylüler, yaşam şekillerini ve alışkanlıklarını çok kolay değiştirmeseler de, denenmiş ve başarı elde edilmiş çalışmaları, bizzat Enstitüde gördükleri için, pek çok yeni bilgiyi, tekniği kendi üretim faaliyetlerinde benimsemişlerdir. 1942-43 yılına ait bir teftiş raporunda Bakanlık Müfettişi, konuyla ilgili olarak şunları rapor ediyordu:

“Müessesenin maddi varlığını ortaya çıkaran canlılık, öğretmen ve talebelerin canla başla elbirliği ile çalışması muhit üzerinde de yapıcı ve yaptırıcı tesirlerini göstermiş bulunmaktadır.(...)Enstitü binalarının bulunduğu her iki köyü ve köylüleri dahi adeta değişmiş buldum. Tarla faaliyetleri pek aşikar bir surette artmış, ziraat işleri, hayvan bakım tarzları diğer köylerden daha iyi ve intizamlı ve daha mükemmel bir hale getirilmiş, yaşayış tarzları ve hatta evlerinin içi bile hayırlı ve eskisinden çok üstün bir yeniliğe kavuşmuş buldum. Bu maruzatım hem ilk gidişimde, hem de bu sefer enstitüdeki arkadaşlarla birlikte köylülerle görüşmek, bizzat onların kahvelerinde oturmak, ve yine her

⁴ Maarif Vekaleti, *Köy Enstitüleri Defteri*, C.II, s.s. 149-150.

⁵ Kirby, a.g.e., s. 153.

iki ziyaretimde de köy evlerinin içini görmek suretiyle husule gelen mukayeseli intibaldır⁶.”

Böylece Çifteler Köy Enstitüsünün, ilk etkisinin, kurulduğu bölgenin okullaşma, bu bölgenin çocuklarındaki okuma oranını arttırma, buralarda bağcılık, ağaçlandırma gibi o zaman kadar mevcut olmayan çalışmaların başlamasını sağlama, ziraat işlerinin daha modern ve rasyonel hale gelmesini başarma konusunda ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu başarılar, Enstitünün henüz mezun vermeden, sadece kendi çalışmaları sonucu gerçekleştirdiği başarılarıdır.

B. Mezunlarının Köylere Kazandırdıkları

1. 4274 Sayılı Yasa ve Öğretmenlerin Köylerdeki Görevleri

Köy Enstitüleri Yasası çıkmadan ve Köy Enstitüleri kurulmaya başlanmadan önce bir deneme niteliğinde Köy Öğretmen Okulları açıldığı daha önce açıklanmıştı. Çifteler Köy Enstitüsünün temelini oluşturan Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu, 1937 yılında açılmıştı. Dolayısıyla Çifteler Köy Enstitüsü ilk mezunlarını 1942 senesinde vermeye başlayacaktı.

Köy Enstitülerinin, gerek kuruluş amaçları ve gerekse eğitim-öğretim faaliyetleri açısından diğer öğretmen okullarından büyük farklılıklar göstermeleri sebebiyle, bu okullardan mezun olacakların atama ve tayinleri, görev ve sorumlulukları da meslektaşlarından farklılıklar arzetydi.

Her ne kadar 3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası, Enstitü mezunu öğretmenlerin görev ve sorumluluklarını ana hatları ile belirtmişse de, bu konuyu detaylandırmak, köy okullarının idaresini ve bağlı bulunacakları makamları tespit etmek, köy okullarının yapımı, bu okullara arazi temini gibi konulara açıklık kazandırmak gerekmektedir. Bu sebeple, Enstitüler toplu halde mezunlarını vermeden önce, mezunların çalışacakları köy okullarının idaresini, köy öğretmenin görev ve yetkilerini, köylerde okul yapımı konularını düzenleyen, 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu, çıkarıldı. Bu kanun, Köy Enstitülerinin teşkilat yapısını düzenlediği gibi, köy okullarının teşkilat yapısını da düzenliyordu. Bu yüzden adı Köy Okulları ve Enstitüleri

⁶ Bakanlık Müfettişlerinden İsfendiyaroğlu'nun, Eylül 1943 tarihinde yaptığı tefişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Tefiş Defteri, s. 4, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Teşkilat Yasası idi. Yasaya göre, köylerdeki resmi, mecburi ve parasız ilköğrenim kurumları şunlardı⁷:

1. Eğitimci Köy okulları
2. Öğretmenli köy okulları
3. Öğretmenli ve Eğitimci köy okulları
4. Pansiyonlu ve pansiyonsuz bölge köy okulları
6. Akşam okulları.

Bu kurumlar sırasıyla şu mercilere bağlı idiler⁸:

1. Bölge gezici öğretmenliklerine ve gezici başöğretmenliklerine
2. Bölge ilköğretim müfettişliklerine
3. Bölge Köy Enstitüsü müdürlüklerine
4. Kaza maarif memurluklarına
5. Vilayet maarif memurluklarına

Burada dikkat çeken bir nokta, Enstitü mezunu öğretmenin, mezun olduğu Enstitü ile ilişkilerinin kopmaması için çalışıldığıdır. Köy öğretmenlerinin bağlı bulunduğu merciler arasında, o bölgedeki Enstitü müdürlüğünün yazılması bu nedenledir.

Yasada, Enstitü mezunu öğretmenlere ağır görevler yüklenildiğini de görmekteyiz. Daha önce, 3803 sayılı yasada belirtilen, öğretmenin görevleri konusu, bu yasada da açıklanmış, detaylandırılmıştır. Öncelikle Enstitü mezunlarının hepsi istisnasız olarak köylere atanıyorlardı. Köylerde yirmi yıl çalışma zorunlulukları vardı. Bu zorunluluğu yerine getirmeden meslekten ayrılamıyor, ayrılırsa tazminat ödiyorlardı. Enstitü mezunu öğretmenler, köyde sadece okul çağındaki çocuklara okuma yazma öğretmekle değil, bu çağı geçmiş olanlara da okuma-yazma öğretmekle yükümlü idiler. Bunu, açacakları akşam okulları ile yapacaklardı⁹. Dolayısıyla Köy Enstitüsü, köylerde Millet Mekteplerinin yerini tutan bir girişim niteliğinde düşünülmekte idi.

⁷ Maarif Vekaleti, *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri*, s. 2.

⁸ *A.g.e.*, s. 2.

⁹ *A.g.e.*, s. 1.

Ancak, bu öğretmenlerin, okul ile ilgili işleri, görevlerinin yalnızca bir bölümünü oluşturmakta idi. Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler, köyde okuma-yazma sorununu çözenin yanı sıra, köyün iktisadi hayatına etki etmek ve çağın gerektirdiği şekilde üretim faaliyetlerini rasyonalize etmekle de görevlilerdi. İlgili yasanın, özellikle, onuncu maddesi, köy öğretmenlerinin görevlerini açık olarak belirtmektedir.

Köy öğretmenin görevleri; okulla ilgili görevler ve köy halkını yetiştirmekle ilgili görevler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Enstitü mezunu öğretmenin okul ve kurslarla ilgili görevleri; Köy okulu, binasının, işliğinin yapılışında ve bahçesinin kuruluşunda çalışmak; 3803 sayılı kanunun on birinci, 3238 sayılı kanunun beşinci maddelerine göre bu okullara verilen eşyayı iyi bir şekilde muhafaza etmek; hayvanlara bakmak ve onları üretmek; okula mahsus araziyi örnek olabilecek şekilde işlemek, boz bırakmamak; Köy okulu işliğini, - köylülere de faydalı olabilecek şekilde- işletmek; köy okulundaki öğrencilerin eğitim ve öğretimiyle ilgili her türlü tedbirleri almak ve aldirmek; öğrencilerin sağlık durumlarını tehdit edici vakaları önlemeye ve gidermeye çalışmak ve bunun icap ettirdiği tedbirleri almak ve aldirtmak; teftiş bölgesine giren köylerin okul binalarını yapmak, fidanlıklarını kurmak gibi elbirliği isteyen işlerde birlikte çalışmak ve yardımlaşmak, olarak belirtilmiştir¹⁰.

Enstitü mezunu öğretmenlerin bir diğer görevi de, köy halkını yetiştirmekle ilgili idi. Onların bu görevleri de; köy halkının milli kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek, köy kültürünün müspet kıymetlerini yaymak ve kuvvetlendirmek için gereken tedbirleri almak; milli bayram günlerinde, okulların açılışlarında, mahalli ve milli adetlere göre kutlanan iş günlerinde törenler yapmak ve bunları, halk türküleri, oyunları, marşları ve müzik aletleri esas tutulmak suretiyle tertip, tanzim ve idare etmek; köy halkını radyodan azami derecede faydalandırmak; köyün ekonomik hayatını geliştirmek için ziraat, sanat, teknik alanlarında köylülere örnek olabilecek işler yapmak; istihsalin artırılması ve ürünlerin kıymetlendirilmesi, köy iş hayatının canlandırılmasıyla ilgili tedbirlerin alınmasında köylülere gereken yardımlarda bulunmak, olarak sıralanmaktaydı¹¹.

¹⁰ Maarif Vekaleti, *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri*, s. 7.

¹¹ *A.g.e.*, s.s. 8-9.

Görüldüğü üzere Enstitü mezunu öğretmenlerden beklenen, yalnızca köyde eğitim-öğretimi yaygınlaştırmak değil -daha önce de açıklandığı üzere- köyü ve köylüyü modernize etmek köyü 'içten canlandırmak' idi. Onlar, Cumhuriyet hükümeti tarafından, bir çeşit modernleştirme misyonerleri olarak düşünülmekte idi. bu misyon, köyün maddi hayatını değiştirmekle sınırlı değildi. Aynı zamanda köyün 'içtimai' hayatına da etki etmek ve dönüştürmek zorundaydılar. Geleneksel toplum yapısının dönüşümü, Cumhuriyet ilkelerinin köylerde benimsenerek, yaşama aktarılması bu öğretmenlerden beklenen görevlerdendi. Onlar, köylerde 'sarıklı din hocasının' yerini alacaklardı.

Köy Enstitüsü mezunu öğretmenleri, diğer öğretmen okullarından mezun olan meslektaşlarından ayıran bir diğer özellik de uygulanan maaş politikası noktasındadır. Enstitü mezunu öğretmenlere maaş değil, ücret verilmektedir¹². Enstitü mezunu öğretmenlere verilen ücret, diğer öğretmenlere verilen maaştan azdır. Onun, yapacağı ziraat çalışmalarından belli miktarlarda ürün elde edeceği dolayısıyla aradaki farkın bu şekilde giderileceği düşünüldüğü için bu yola gidilmiştir. Elbette ki bunun için öğretmenin araziye ihtiyacı vardı. Öğretmene verilecek arazinin ne şekilde tahsis edileceği 4274 sayılı yasanın altıncı bölümünde açıklanmaktaydı:

"Köy okulunun bulunduğu köy sınırı içindeki ziraata elverişli araziden öğretmenin ve ailesinin geçimine, okul talebesinin ders tabikatına yetecek miktardaki arazi, köy okulu adına satın alınmak suretiyle tahsis edilecektir.(...)Okul için istimlakine karar verilen arazinin bedeli köy bütçesinden ödenecektir.(...)Okul için satın alınan veya istimlak edilen yer, köy hükmi şahsiyeti adına tapuya tescil edilecektir.(...)Bu arazi üzerinde meydana getirilen her türlü gayrimenkullar ve tesisler okulun bulunduğu köyün malı olacaktır. Arazinin ve arazi üzerindeki tesislerin kullanım hakkı, görevde kaldığı müddetçe, öğretmenin olacaktır"¹³.

Enstitü mezunu öğretmenlere, ziraat çalışmalarını yapabilmeleri için gerekli araç gereçler, tohumluk; Enstitüde öğrendiği mesleği köyde öğrencilere göstermesi ve köylünün ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için lazım olan malzemeler de devlet tarafından sağlanacaktı¹⁴.

¹² Başvekalet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğü, 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu, s. 2.

¹³ Bkz.: Maarif Vekaleti, Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri s.s. 25-29.

¹⁴ Başvekalet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğü, 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu, s. 3.

Bu uygulamanın ilk yararı, yukarıda değinildiği üzere, mevcut bütçe şartlarına göre, on binlerce köye gönderilecek öğretmenlerin maaşını vermesi mümkün olamayan hükümetin, bu sıkıntıyı aşmasını sağlamasıdır. Uygulamanın ikinci yararı ise, Enstitü mezunu öğretmenin, kendine tahsis edilen arazi üzerinde yapacağı zirai faaliyetlerin; köylüye rehber olacak, üretimin artmasını sağlayacak olmasıdır.

Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, 4274 sayılı kanunun görüşülmesi sırasında, öğretmenlerden beklenen görevler için şunları söylüyordu:

“Öğretmen, bu şekilde köye hayati bakımdan maddi ve manevi yardımcı bir unsur olunca, esasen böyle olanı takdir eden köylünün, evlatlarına terbiye vermek için de hak kazanmış olacaktır. Bizim için hareket noktası, öğretmeni yaşadığı muhite önder yapmaktır. Bu olunca, çocukları okutmak keyfiyeti kendiliğinden gelir. Birinci nokta, köydeki öğretmen, Cumhuriyetin ve inkılabın yayıcısı ve öğreticisidir. Kutsal bildiğimiz ve bu memleketin, milletin hayatı için canımızı vermeye hazır bulunduğumuz ana kıymetleri, bu unsurlar vasıtasıyla; halkımıza, merkezden uzak köylere götürmek hasıl olacaktır. Köylünün maddi hayatında rehber olacak ve köy çocuklarını bizim düşündüğümüz ve istediğimiz gibi yetiştirmeye çalışacaktır. Öğretmenin umumi olarak düşündüğümüz vasıfları bunlardır¹⁵.”

Bu sözler aslında Cumhuriyet yönetiminin, Enstitüleri niçin kurduğunu ve bu kurumlardan neler beklediğini de ortaya koyuyordu.

Bu kadar çetin görevler yüklenen köy öğretmenini desteklemek, yalnız bırakmamak için de çareler düşünülmüştür. Bu çarelerin başında köy öğretmeni olarak atananların, mezun oldukları Enstitü ile ilişki içine girmeleri, ve gerekli zamanlarda yardım almaları vardı. Bu konuda Enstitülere geniş sorumluluklar verilmiştir.

Yasadaki; 38, 39, 40, 41 ve 43’üncü maddeler bu amacı gözetmektedirler. Bu maddelere göre, Köy Enstitüsü idareleri; kesime giren bütün köyleri tespit, tetkik ederek gereken bilgileri toplarlar. Bu köylerde yapılması gereken çalışmaları planlaştırırlar ve bu planları mezun olmadan önce öğretmene verirler. Ayrıca kesime giren köylerdeki öğretmen ihtiyaçlarını tespit ederek bu konudaki atama tekliflerini Milli Eğitim Müdürlüklerine sunarlar. Kesime giren köylerdeki köy okulu yapımı için, gerekli olursa, Köy Enstitüsü idareleri okul binası yapımına yardım için öğrencilerden oluşturulacak

¹⁵ TBMM Zabıt Cerideleri, Devre VI, İçtima 3, İnikat 68, Maarif Vekaleti, *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri*, s.s. 203-204.

ekipler gönderir. Enstitü, kesime giren köylerde çalışan öğretmenlere her türlü konuda yardım etmeye mecburdur. Ayrıca Enstitü idareleri eğitmen ve öğretmeni işbaşında yetiştirmek için iş ve meslek ile ilgili kurslar açmak zorundadır¹⁶.

Görüldüğü üzere Enstitü; öğrencileri yalnızca yetiştirip mezun etmekle değil, onların atanacakları köylerin tespiti, planlaması, atanan öğretmenleri işbaşında yetiştirilmesi ile de yükümlü idi. Bu şekilde bir örgütlenme sayesinde, köy okulları ve köy öğretmeni ile Enstitü arasında sağlam bağlar kurulacak ve dolayısıyla öğretmen köyde yalnız bırakılmamış olacaktı.

Çıkarılan bu yasa, köyde eğitimi gerçekleştirme konusunda köylülere de bir takım sorumluluklar yüklemekteydi. Onların da bu işin ucundan tutmaları isteniyordu. Yasada, okul yapımı ve onarımı başlığını taşıyan beşinci bölümdeki maddelerde bu konu açıklanmıştır.

“Köydeki 18-50 yaş arası vatandaşların okul binası kurulmasında, bu binalara su temini, bahçe düzenlemesi, yol düzenlemesi gibi işlerde en fazla 20 gün çalışmaya mecburdurlar. Çalışmaya mecbur olanlar, yerine başkasını çalıştırabilir yada o günkü rayiçten günlük işçi yevmiyesini ödeyerek bu görevlerini yerine getirmiş sayılabilirler. Çalışmayan, yerine başkasını çalıştırmayan veya günlük işçi parasını ödemeyenler hakkında kanuni soruşturma açılacaktır. Muhtar ve ihtiyar heyeti de köyde okul yapımı, onarımı ve diğer gereken işleri için gerekli ödeneği köy bütçesine koymak zorundadırlar. Bu görevlerini yerine getirmeyenler hakkında yasal işlem başlatılacaktır¹⁷.”

Böylece Cumhuriyet rejimi, köy sorununu çözme konusundaki kararlılığını bir kez daha göstermiş olmaktadır. Enstitülerin mezun vermesinden önce bu yasanın çıkarılmasıyla, öğretmenlerin görev ve yetkileri açıklanmış, köylerdeki okul binalarının yapımı konusunda yasal dayanak hazırlanmış ve köy okullarının idaresi konusu açıklık kazanmıştı.

2. Enstitü Mezunlarının Eğitim-Öğretim Konusundaki Başarıları

Çifteler Köy Enstitüsü, mezun vermeden önce, kesimine giren köyler hakkında çalışmaları başlatmıştı. Enstitünün müdürü yapılan hazırlıkları şöyle anlatır:

¹⁶ Bkz.: Maarif Vekaleti, *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri*, s.s. 35-38.

¹⁷ *A.g.e.*, s.s. 19-25.

“Öğretmenlerin verilecekleri köylerin, gelecek on yılları da düşünülerek, okulların ne biçimde olması gerektiğini saptamak gerekiyordu. Bunun yöntemini aramaya başladık. Öncelikle o köylerden olan öğrencilerin yaz tatillerinde hazırladıkları köy dosyalarını inceledik. Okul ve eğitim durumunu saptamada dikkate alınacak öğeleri belirledik. Sonra her köyün bağlı bulunduğu ilin milli eğitim müdürü, bölgenin ilköğretim müfettişi ve başöğretmenleri ile toplantılar düzenledik”¹⁸.

Tüm bu hazırlıkların yapıldığı dönemde (1942), Çifteler Köy Enstitüsü de ilk mezunlarını vermeye hazırlanmaktaydı.

Çifteler Köy Enstitüsü ilk dönemlerinde, Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu olarak açıldığı yıllarda, Orta Anadolu’daki beş ilden öğrenci almaktaydı. Bu iller; Eskişehir, Ankara, Konya, Kütahya (Uşak o tarihlerde Kütahya’nın ilçesidir.), Afyon idi¹⁹. Bu illere Enstitünün ‘kesimi’ denirdi. Enstitü; kesimine giren illerin köylerinden öğrenci alır ve mezunlarını yine buralara gönderirdi. 1941 yılında; Ankara’da Hasanoğlan, Konya’da İvriz Köy Enstitüleri açıldı. Bu tarihten sonra artık Çifteler Köy Enstitüsü, Ankara ve Konya illerinden öğrenci almayacaktır. Böylece, Enstitünün kesimini oluşturan iller Eskişehir, Afyon ve Kütahya olarak daralmıştır. Ancak Çifteler Köy Enstitüsü 1945 yılına kadar Konya’ya da mezun öğretmenler göndermiştir. Bunun nedeni; 1941 yılında Çifteler’deki Ankaralı öğrencilerin Hasanoğlan Köy Enstitüsüne nakledilmesine rağmen, Konyalı öğrencilerin Enstitüde kalmasıdır²⁰. Durum böyle olunca Çifteler Köy Enstitüsüne; 1937, 38, 39, 40 yıllarında giren Konyalı öğrenciler, Çifteler mezunu olarak göreve başladılar ve Konya’nın köylerine atandılar. 1944-45 Eğitim öğretim yılında Konya’nın köylerinde çalışan 62 erkek 3 bayan olmak üzere 65 tane Çifteler Köy Enstitüsü mezunu öğretmen vardı²¹.

1941 yılında, Enstitü mezun vermeden hemen önce, Çifteler Köy Enstitüsünün kesimine giren illerin köylerinde mecburi ilköğretim çağındaki çocukların durumu şu şekildeydi²²:

¹⁸ İnan, R., *Bir Ömrün Öyküsü*, C.II, s. 193.

¹⁹ Köy Enstitülerinin Açıldığı Yerler ve Enstitülere Talebe Gönderen Vilayetleri Gösteren Çizelge, Tonguç, İ.H., *Kitaplaşmamış Yazıları*, C.I, s. 175.

²⁰ İnan, R., *a.g.e.*, s. 22.

²¹ BİGM, *MEİ(İlköğretim)1944-1945*, No: 270, DİE: 736, Pulhan Matbaası, İstanbul 1947, s. 208.

²² Konya ili 1941 yılından itibaren Çifteler Köy Enstitüsünün kesimine giren il olmaktan çıktığı için bu ve bundan sonraki istatistiki verilerde gösterilmeyecektir.

Tablo XII Enstitünün Kesimine Giren Köylerde İlköğretim Çağındaki Çocukların Sayıları²³

08.11.1941	İlktahsil Mecburiyetindeki Çocukların Sayısı (7-16 yaş)		
	Erkek	Kız	Toplam
Afyon	33.606	27.796	61.402
Eskişehir	18.138	14.616	32.754
Kütahya	37.490	31.939	69.429
Toplam	89.234	74.351	163.585

Çifteler Köy Enstitüsünün kesimine giren illerin köylerindeki okul, öğretmen ve öğrenime devam edenler ise, 1941-42 eğitim öğretim yılında, şu durumdaydı^{24,25}.

Tablo XIII. Enstitünün Kesimine Giren Köylerdeki Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları(1941-42)²⁶

1941-42	Okul sayısı	Öğretmen sayısı			Beş sınıflı ilkokula devam edenler		
		E.	K.	T.	E.	K.	T.
Afyon	101	130	30	160	8.520	1.960	10.480
Eskişehir	65	99	17	116	4.529	1.908	6.437
Kütahya	73	123	16	139	5.869	1.581	7.450
Toplam	239	352	63	415	18.918	5.449	24.367

Çifteler Köy Enstitüsü, 1954 yılında kapatılmasına kadar geçen sürede, verdiği mezunlarla, kesimine giren köylerdeki bu hazin tabloları büyük oranda değiştiren bir kurum olmuştur. Enstitüsü, ilk mezunlarını 1942 yılında verdi. Bu ilk mezunlar, tamamı erkek olmak üzere 33 kişiden oluşmaktaydı. Bunların isimleri şöyledir:

“Rahim Ünüvar, Galip Baylar, Süleyman Alkan, Hakkı Öztürk, Abdullah Ön, Satılmış Aslantaş, Ahmet Sertel, Hüseyin Yücel, İbrahim Zeybek, Cafer Pekmez, Kemal Karabay, Nemci Boral, Cahit Erdem, Abdullah Özkucur, Süleyman Şahin, Mustafa Ünüvar, İhsan Güvenç, Halil İbrahim Bilgin, Ali Ayhan, Zeki Özcan, Ali Yılmaz, Faruk Ataseven, Mithat Özen, Mehmet Acar, Musa Çınar,

²³ BİUM, *İlktahsil Çağındaki Çocuklar İstatistiği 1941*, No: 188, DİE:727, Hüsnitabat Basımevi, İstanbul, 1942, s. 152, 188, 218.

²⁴ Aşağıdaki tabloda, üç yıllık eğitimli köy ilkokulları ve bu okullara devam eden öğrenci sayıları gösterilmemiştir.

²⁵ Çifteler Köy Enstitüsünün 1941-42 ders yılında verdiği ilk mezunlar, toplu olarak Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsüne gönderildikleri için, bu yıla ait istatistiklerdeki okul, öğrenci ve öğretmen sayılarına etkileri yoktur. 1941-42 mezunu, ilk mezun, Mithat Özen: ‘Bizi toplu halde Yüksek Köy Enstitüsüne aldılar. Orada bir yıl okuduk. Sonra bir kısmımız, ben dahil, burayı bırakıp köy öğretmeni olarak atanmak istedik ve atandık.’ diyerek bu konuyu belirtmiştir. Ayrıca bakınız Rauf İnan, *Bir Ömrün Öyküsü*, C. I, s. 193.

²⁶ BİUM, *Mİ 1941-1942*, No: 227, DİE: 731, s. 11, 13, 15, 40, 62, 80, 123, 126, 128.

Orhan Doğan, Fahri Yücel, Mustafa Barış, Ahmet Kunt, İsmail Karolay, Remzi Ertem, Vasfi Anıl, Ali Remzi Gülpek²⁷."

Enstitü, İlköğretmen Okuluna dönüştürüleceği tarihe kadar pek çok öğrenci mezun etmiş ve bunları kesimine giren köylere yollamıştır. Enstitünün mezun ettiği öğrencilerin yıllara göre dağılımı ise şöyledir:

Tablo XIV. Enstitü Mezunlarının Yıllara Göre Sayısal Dağılımı²⁸

YILLAR	MEZUN OLAN ÖĞRENCİLER		
	ERKEK	KIZ	TOPLAM
1941-42	33	-	33
1942-43	61	-	61
1943-44	208	15	223
1944-45	155	1	156
1945-46	105	2	107
1946-47	81	2	83
1947-48	119	12	131
1948-49	206	3	209
1949-50	52	7	59
1950-51	59	4	63
1951-52	107	5	112
1952-53	62	-	62
TOPLAM	1248	51	1299

Enstitüden mezun olan öğretmenler, öncelikle kendi köylere, eğer bu mümkün değilse, yakın köylere atanmaktaydı. Öğretmenin kendi köyüne atanmasının nedeni, burada daha rahat çalışabileceği ve ailesinin de burada olmasından dolayı birtakım işlerde onlardan yardım görebileceği düşüncesi idi.

Enstitü mezunu öğretmenler konusunda belki de en önemli nokta, bu kişilerin köyde çalışmayı bir angarya olarak görmemeleri, hatta bunu gerçekten istemeleridir.

²⁷ Çifteler Köy Enstitüsü Öğrenci Künye Defteri, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

²⁸ BİUM, *Mİ* 1941-1942, No: 227, DİE: 731, s.s. 404-405; BİUM, *Mİ* 1942-1943, No: 238, DİE: 1018, s.s. 412-413; BİUM, *Mİ* 1943-1944, No: 248, DİE: 1021, s.s. 10-11; BİGM, *MEİ* 1944-1945, No: 272, DİE: 738, s.s. 10-11; BİGM, *MEİ* 1945-1946, No: 282, DİE: 741, s.s. 10-11; BİGM, *MEİ* 1946-1947, No: 297, DİE: 1030, s.s. 10-11; BİGM, *MEİ* 1947-1948, No: 308, DİE: 1035, s.s. 6-7; BİGM, *MEİ* 1948-1949, No: 327, DİE: 753, s.s. 8-9; BİGM, *MEİ* 1949-1950, No: 334, DİE: 754, s.s. 8-9; BİGM, *MEİ* 1950-1951, No: 348, DİE: 759, s.s. 210-211; BİGM, *MEİ* 1951-1952, No: 357, DİE: 1048, s.s. 16-17; BİGM, *MEİ* 1952-1953, No: 368, DİE: 765, s.s. 16-17.

Eğitim b6lümünde değinildiği gibi, Enstitüdeki eğitimin temel felsefesi; 6đrencilere, köy için çalışma 6lküsünü yerleştirmeye dayanmaktaydı. Görüşme yapılan Enstitü mezunlarının anlattıkları, bunun başarıldığını göstermektedir. Bunlara birkaç 6rnek vermek bu konudaki başarıyı ortaya koyacaktır:

“Ben 1945 yılında mezun olduğum zaman, tarım konusunda çok yetenekli olduğum için, beni kendi okuluma, ifteler Köy Enstitüsüne atadılar. Ama ben bunu kabul etmedim. Burada herkes çalışabilir, ama ben doğduğum, büyüdüğüm topraklarda çalışmak istiyorum dedim. Böylece İmişehir köyünde göreve bařladım²⁹.”

“Eylül 1950’de Anadolu Üniversitesinin arkasındaki Alınca köyüne atandım. Bizim, köyde 20 yıl çalışma yükümlülüğümüz vardı. Hiçbir zaman da köyde 20 yıl geçer mi? diye düşünmedim. Biz Enstitüde çok idealist yetiştirilmiştik. Köylüyü bir aşk derecesinde seviyorduk³⁰.”

“Ben 16 yıl köyde çalıştım. Ayrılırken de istemeyerek ayrıldım eğer köyde çocuklarımın devam edebileceği bir okul olsaydı köyden ayrılmazdım³¹.”

Elbette ki Enstitü mezunlarının köylerde çalışmayı angarya olarak görmemeleri, bundan kaçmaya çalışmamaları konusunda, Enstitüde verilen eğitim-öğretimin ve aşılanan felsefenin etkisi büyüktür. Ancak bir diğer etken daha vardır ki o da, 6đrencilerin köylerden seçilmesidir. Bu uygulamanın ne kadar yerinde olduğunu ve Enstitüleri kuranların bu konuda ne kadar haklı oldukları, bir Enstitü mezununun anlattığı şu sözlerden sonra daha iyi anlaşılabilir:

“Benim yetiştiğim yer tek odalı bir köy evi. Beni nereye verirlerse versinler ben sıkıntı çekmem, ama şehir yaşantısını bilen bunlara katlanamaz. Biz zaten şehir yaşantısını bilmiyoruz ki. Ben mesela elektriği, Afyon’a gittiğimde gördüm. Biz köyde kandil ışığında okuyorduk. Böyle bir ortamdan çıkıp Enstitüye gittik³².”

Enstitü 6đrencilerinin köylerden seçilmesi ve köy yaşantısından uzaklaştırmayan şekilde bir eğitim verilerek yetiştirilmeleri, köy öğretmeni sorununun çok önemli bir tarafını çözmüş olmaktadır. Zira Enstitüden yetişen öğretmenler, köylere

²⁹ Ahmet Öztuna ile Yapılan Görüşme, 23 Haziran 2003, Eskişehir.

³⁰ Seyit Ali Uslu ile Yapılan Görüşme, 05 Mayıs 2003, Eskişehir.

³¹ Mustafa Şehirli ile Yapılan Görüşme, 19 Haziran 2003, Eskişehir.

³² Muharrem Kubat ile Yapılan Görüşme, 24 Haziran 2003, Eskişehir.

isteyerek gitmekte, buralardan kaçmaya çalışmamakta ve ayrıca kendileri de aynı muhitin içinden geldikleri için köylüyle daha sıkı ilişkiler kurabilmekteydiler.

Çifteler Köy Enstitüsü, kapatılışına kadar geçen sürede kesimine giren illerin köylerindeki eğitim sorununu büyük oranda çözmüştür. Enstitünün, İlköğretmen Okuluna dönüştürüldüğü tarihe kadar geçen zaman içinde kesime giren köylerdeki okul, öğretmen, öğrenci sayıları şu hale gelmişti³³.

Tablo XV. Enstitünün Kesimine Giren Köylerdeki Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları(1952-53)³⁴.

1952-53	Okul sayısı	Öğretmen sayısı						Beş sınıflı ilkokula devam edenler		
		ÇKE Mezunu Öğretmenler			Genel Toplam			E.	K.	T.
		E.	K.	T.	E.	K.	T.			
Afyon	300	391	21	412	475	40	515	18.288	9.638	27.926
Eskişehir	260	319	14	333	368	41	409	12.098	8.486	20.584
Kütahya	296	295	14	309	445	51	496	15.609	9.717	25.326
Toplam	856	1.005	49	1.054	1.288	132	1.420	45.995	27.841	73.836

Görüldüğü üzere, Çifteler Köy Enstitüsü 11 yıllık süre içinde, kesimine giren köylerdeki toplam öğretmen sayısının neredeyse tamamını karşılayan bir kaynak haline gelmişti. 1941-42 ders yılında, kesime giren köylerdeki toplam okul sayısı 239, öğrenci sayısı 24.367, öğretmen sayısı 415 iken³⁵; 1952-53 ders yılında aynı köylerde, okul sayısı 854, öğrenci sayısı 73.836, öğretmen sayısı 1.420'ye yükselmiştir. Buradaki en önemli husus toplam öğretmenlerin yaklaşık %75'inin Enstitü mezunu öğretmenler olmasıdır. Köylerde çalışan toplam öğretmen sayısından, Enstitü mezunu öğretmen sayılarını çıkardığımızda diğer öğretmen yetiştiren kaynaklardan köylere giden öğretmen sayılarında bir artış olmadığı görülür. Dolayısıyla kesime giren köylerdeki okul ve öğrenci artışlarını Çifteler Köy Enstitüsünün gerçekleştirdiği ortaya çıkar.

Enstitü mezunu öğretmenler, sadece okul çağındaki çocukların değil, köydeki yetişkinlerin eğitimi ile de ilgilenmekteydi. Öğretmenler, yetişkinlerin eğitimini açtıkları akşam okulları vasıtasıyla yapıyorlardı. 4274 sayılı yasada konuyla ilgili olarak

³³ Aşağıdaki tabloda, üç yıllık eğitimli köy ilkokulları ve bu okullara devam eden öğrenci sayıları gösterilmemiştir.

³⁴ BİGM, *MEİ(İlköğretim)1952-53*, No: 361, DİE:753, Akın Matbaacılık, Ankara 1954, s. 35, 37, 65, 102, 172, 228, 324, 328, 332.

³⁵ Bkz.: Tablo XIII.

şunlar yazılıdır:

“Akşam Okulları; okuma yazma çağını geçmiş köy kız ve erkeklerine eğitimli ve öğretmenli köy okulu seviyesi kazandırmak ve onları bu okullardan mezun kılmak için çalışacak kurumlardır.(...)Bu okullarda eğitimli veya öğretmenli okul müfredatı takip edilir.(...)Bu okullardaki öğretim haftada iki gecedan az olamaz. Bu okullardaki çalışmaları eğitimci veya öğretmen yürütür.(...)Bitirme imtihanı; eğitimci, öğretmen, gezici başöğretmenler tarafından yapılır. İmtihanı geçenerlere ilk okul mezunu diploması verilir³⁶.”

Akşam okulları, 17 ve daha yukarı yaşlarda olanlar için, iki devre olarak açılmaktaydı. Birinci devreye okuma yazma bilmeyenler, ikinci devreye de eğitimci tarafından üç yıl okutulduktan sonra mezun edilmiş olan yetişkinler ve birinci devreyi bitirenler alınmaktaydı³⁷. Bir Enstitü mezunu, konu hakkında şunları anlatmaktadır:

“Okulu saat 16’da paydos ederdim. Sonra köyün kadınlarını alırdım. Bu kadınlara da okuma- yazma öğrettim. Akşam da petrol lambalarının ışığında erkeklerle ders yapardım. Köyün hepsini okuttum³⁸.”

Mesela 1946-47 eğitim-öğretim yılında Enstitünün kesimine giren köylerde eğitimci ve öğretmenler tarafından açılan akşam okulları sayısı ve öğrenci durumu şu şekildeydi.

Tablo XVI. Enstitünün Kesimindeki Köylerde Akşam Okulları Sayısı³⁹

1946-47	Dershane sayısı		Öğrenci sayısı				Toplam		
			1. Devre		2. Devre		E	K	T
	1. Devre	2. Devre	E	K	E	K			
Afyon	44	28	927	136	557	85	1.484	221	1.705
Eskişehir	25	38	434	544	982	492	1.416	1.036	2.452
Kütahya	102	57	2.158	711	1.084	210	3.242	921	4.163
Toplam	171	123	3.519	1.391	2.623	787	6.142	2.178	8.320

Enstitü öğretmenleri, köyde eğitim-öğretim sorununu çözmek için çok çalışmaktalardı. Görüşme yapılan mezunları, ya tek öğretmen olarak yada, iyi ihtimalle, bir eğitimciyle beraber çalıştıklarını anlatmışlardır. Cumhuriyet rejimi kırsal alanın eğitimini çözmek konusunda bu öğretmenlere ağır sorumluluklar yüklemiştir. Onlar da

³⁶ Maarif Vekaleti, *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri*, s. 4.

³⁷ *A.g.e.*, s. 4.

³⁸ Mithat Özen ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

³⁹ BİGM, *MEİ 1946-1947*, No: 297, DİE: 1030, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1948, s. 271.

bu sorumluluklarını yerine getirmek için çok çalışmışlardır. Enstitü mezunu bir öğretmen, çalışma şartları hakkında şöyle demektedir.

“Yıllarca köyde tek öğretmen olarak hem öğretmenlik, hem müdürlük, hem de hademelik yaparak okuttum çocukları. Sabah erkenden okula gelir sobayı yakardım. Nöbetçi öğrenciler de gelir, sınıfı süpürür, temizlerlerdi. Sonra öğrenciler gelmeye başlardı. Sabah mütalaasını yaptıktan sonra saat 9’da derse başlardık⁴⁰.”

Bir başka Enstitü mezunu öğretmen de köydeki çalışmalarını şu sözlerle anlatmaktadır.

“Ben çocukları ikiye ayırdım. Öğleden önce 1., 2. ve 3. sınıfları okutuyordum. Öğleden sonra da 4. ve 5. sınıfları okutuyordum. Günlük çalışmam öğleden önce 4 saat, öğleden sonra 4 saat olmak üzere 8 saate çıktı. Bir gün müfettiş geldi. Ders defterini açıp baktı. ‘Hoca köyde devamsız çocuk çok mu?’ dedi. ‘Hiç yok’ dedim. ‘Defterde öğrenci çok gözüküyor, ama sınıfta az.’ dedi. Ben de çocukları ikiye böldüğümü yarısını öğleden önce yarısını öğleden sonra okuttuğumu söyledim. ‘Bu böyle olmaz.’ dedi. Ben de ‘Niye olmasın bir mahsuru mu var?’ dedim. ‘Mahsuru yok da yarın bir gün yorgun düşüp hastalanırsan okul kapanır.’ dedi. ‘Ben gencim hasta olmam.’ dedim. Tam 4 yıl bu şekilde çalıştım⁴¹.”

Çifteler Köy Enstitüsü, kesimine giren illerin köylerindeki okullaşma oranını, kısa bir zaman içinde, Cumhuriyet yönetiminin o güne kadar gerçekleştiremediği oranda yükseltmekle kalmamış; öğrencilerini köyden almak ve onları köy yaşamından koparmayacak bir tarzda ve köye yönelik bir ülkü içinde yetiştirmekle, köye gönderilen öğretmenin niteliği anlamında da büyük bir başarı gerçekleştirmiştir.

3. Diğer Alandaki Başarıları

Enstitü mezunu öğretmenlerin, köyde okuma-yazma öğretmek görevlerini başardıkları gibi, köyde modern ziraat tekniklerini yaygınlaştırmak, öğrendiği mesleği köylüye öğretmek ödevlerini de başardıkları görülmektedir. Öncelikle, köylerde bilinmeyen yada mevcut olmayan pek çok teknik araç-gereç Enstitü mezunları sayesinde köylere girmiştir. Öğretmenlerin köyde tarım yapabilmeleri için verilen araçlar-gereçlerin bir kısmı bizzat Enstitü tarafından, bir kısmı da Milli Eğitim

⁴⁰ Ahmet Öztuna ile Yapılan Görüşme, 23 Haziran 2003 Eskişehir.

⁴¹ Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

Müdürlükleri tarafından verilmekteydi. Mesela Çifteler Köy Enstitüsünden 1944 yılında mezun olan İbrahim Büyükeken'e, 25.07.1945 tarihinde Çifteler Köy Enstitülüğü ambarından, "Bir çift kısrak, bir çift at koşum takımı, bir adet boyalı, dört tekerlekli at arabası, bir adet pulluk, 1000 kg tohumluk buğday⁴²" verilmiştir.

1940'lı yılların Türkiye'sindeki köyler düşünülecek olursa, verilen bu aletlerin son derece ileri tekniği temsil ettiği anlaşılacaktır. At arabası, pulluk o tarihlerde modern alet kategorisindedir. Bu konuda, Çifteler mezunu bir öğretmenin söylediği sözler çok anlamlıdır.

"O zamanlar köyde mibzer dediğimiz tohum ekme makineleri yoktu. Bu makineyi ben Enstitüden getirdim. Köylü bu sayede mibzeri gördü⁴³."

Enstitü mezunlarına, Enstitüde öğrendikleri sanatı köyde yapabilmeleri, bu meslekle ilgili atölye oluşturabilmeleri için gerekli araç-gereçler de verilmekteydi. Ali Aksongur isimli öğrenci 23.05.1945 tarihinde marangozluk ve yapıcılık malzemesi olarak şunları teslim almıştır. "Keser, kerpeten, kol testeresi, çekme el testeresi, kaba rende, tek yaprak rendesi, düz taban, ağaç metre, demir gönye, tornavida, işkence, çekül, muhtelif delik kalemleri, tutkal tavaşı, tutkal fırçası, nişangenç, çekiç, manevela, el burgusu, biley taşı, takus fırçası, somun anahtarı, madırğa, mala, tuğla çekici, yatsı kalem, dişli çekiç, badana fırçası, demir makara, halat, varyoz, keski, zımpara kağıdı, iskerpela⁴⁴."

Bir başka Enstitü mezununa da demircilik malzemesi olarak şu araç-gereçler verilmiştir. "Örs, varyoz, kollu matkap, çekiç, karga burnu, tel kesen, demir metre, eğeler, demir pergel, zımba, keski, kompas, baskı, demirci körüğü, demir testeresi, demir gönye, tornavida, tenekeci örsü, nokta, lehim, nişadır, zımpara bezi, kıskaç⁴⁵."

Köy Enstitüsü mezunu öğretmen, kendisine verilen bu araç-gereçlerle, köy okulunda, Enstitüde uzmanlaştığı sanat dalı ile ilgili bir işlik kuracaktı. Burada hem öğrencilerine bu sanatı öğretecek, hem de köylünün teknikle tanışmasını sağlayacaktı.

⁴² 25.07.1945 tarihinde, 449 okul numaralı İbrahim Büyükeken'e verilen istihsal vasıtalarını gösteren belge, Yunusmre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

⁴³ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

⁴⁴ 23.05.1945 tarihinde, 248 okul numaralı Ali Aksongur'a verilen yapıcı dülger ve marangoz malzemelerini gösteren belge, Yunusmre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

⁴⁵ 19.06.1945 tarihinde, 299 okul numaralı Ahmet Külahlı'ya verilen demircilik malzemelerini gösteren belge, Yunusmre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

1940'lı yılların Türkiye'si düşünülürken bunun ne denli önemli bir iş olduğu anlaşılabilir. Enstitü mezunu öğretmenler aracılığıyla pek çok köye ilk kez, su terazisi, demirci körüğü, çekül, dokuma tezgahı, dikiş makinesi, gibi o dönemin modern teknik aletleri girmiş oluyordu⁴⁶.

Ayrıca Enstitü mezunu öğretmenlerin, Enstitüde yapıcılık, marangozluk gibi alanlarda yetişmelerinin sağlanması, köylerdeki okul binası yapımı faaliyetlerinde çok yararlı bir bilgi olacak ve işlerine yarayacaktır. Her ne kadar 3803 ve 4274 sayılı yasalarda, köylerdeki okul binalarının öğretmen göreve başlamadan önce bitirilmesi gerektiği yazılmışsa da bu, bütün köylerde gerçekleştirilmiş değildi Dolayısıyla, Enstitüden mezun olan öğretmenlerin pek çoğu, gittikleri köylerde ilk defa öğretmenli okulu açacaklardır. Enstitüden 1949 yılında mezun olan bir öğrenci;

“1949 Haziran'ında mezun oldum. Çifteler Köy Enstitüsünden Seyitgazi bölgesine 11 öğretmen tayin olduk. Ben dahil dokuzumuz köylerde ilk defa okulu açtık⁴⁷.”

sözleriyle o dönemin şartlarını da anlatmış olmaktadır. Enstitüden mezun öğretmenlerin gittikleri köylerde, genellikle ya okul binası yoktu yada eğitmenin ders yaptığı küçük binalar, köy odaları okul olarak kullanılıyordu. Dolayısıyla Enstitü mezunları kendi çalışacakları okulu, kalacakları lojmanı kendisi yapmak zorunda kalıyordu. Özellikle de marangozluk ve yapıcılık alanındaki becerileri sayesinde bu işi başarmışlardır. Bir Enstitü mezunu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

“1940 yılında kendi köyüm olan İmişehir köyünde göreve başladığımda köyde okul binası yoktu. Ben köyde bu işten biraz anlayan biriyle 10-15 gün çalışarak okulu yaptım⁴⁸.”

Enstitünün ilk mezunlarının okul yapma işinde daha yoğun çalıştıkları görülmektedir. Çifteler Köy Enstitüsünden 1946 yılında mezun olan bir öğrenci; “1947 yılının Eylül ayında Bardakçı köyünde göreve başladım. Köyde benden önce giden Enstitü mezunu öğretmenin, köylülerin de yardımıyla, yaptığı yeni bir okul binası

⁴⁶ Tonguç, İ.H., *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, s. 664

⁴⁷ İlyas Küçükcan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003, Eskişehir.

⁴⁸ Ahmet Öztuna ile Yapılan Görüşme, 23 Haziran 2003, Eskişehir.

vardı⁴⁹.” sözleriyle bu konuya dikkat çekmektedir.

Enstitü mezunlarının teknik alandaki bilgi ve becerileri köyün değişmesini, gelişmesini de sağlamaktaydı. Enstitü mezunlarının öğrendikleri sanatları köylerde kullanma ve böylece köyü etkilemelerine örnek olması bakımından bir Enstitü mezununun söylediği şu sözler çok anlamlıdır.

“Bir tatil zamanı ben köyüme gittim. Köyümde o zaman çatılar hep tahtadandı. Bu, hem çabuk yıpranıyordu hem de köyün yakınındaki ormanı devamlı suretle kesiyordunuz. Ben çatının kiremitle olursa daha sağlam olacağını, iki üç yılda bir değişmeyeceğini bildiğim için, kendi evimizin çatısını değiştirdim, kiremitle yaptım. Bunun faydası çabucak görüldü. Yavaş yavaş köydeki bütün insanlar evlerinin çatılarını kiremit ile yapmaya başladılar⁵⁰.”

Bundan başka, Enstitü mezunu öğretmen kendine tahsis edilen arazide yaptığı ziraat çalışmalarıyla da köyü etkilemiştir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki Enstitü mezunu öğretmenlere sağlanması gereken arazi konusunda bir takım olumsuzluklar yaşanmış, bu durum, öğretmenlerin ciddi sıkıntılar yaşamasına sebep olmuştu. Konuyla ilgili olarak Enstitü mezunları şunları anlatmaktadır:

“1943 yılının Temmuzunda flân, kendi köyüm olan Aktepe köyünde 20 lira ücretle, göreve başladım. Bana köyden 200 dönüm tarla verdiler. Bu tarla hazine arazisi idi. Ben 160 dönüm tarlayı aldım. Ancak 40 dönümünü alamadım. Çünkü bu 40 dönümlük yer iki köy arasında dava konusuydu bu sebeple alamadım ben burayı⁵¹.”

“1944 yılında kendi köyümde, İmişehir, göreve başladım. Bana 200 dönümlük toprak verdiler. Bu bir ailenin geçimi için yeterli bir araziydi.(...)Ancak köylüler ilk önceleri bana araziyi vermek istemediler. Hazine arazisiydi burası ve mera olarak kullanıyorlardı. Bu yüzden bana vermek istemediler. Ben de almadım. İstedikleri zaman versinler dedim. İki sene sonra köylü bana istediğin yerden arazi alabilirsin dedi⁵².”

Çifteler Köy Enstitüsünden mezun olan bir başka öğretmenin konuyla ilgili olarak anlattıkları, hem arazi tahsisi sorununu, hem de köylerdeki ağaların Enstitülere düşmanlığını açıklamaktadır:

⁴⁹ Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.

⁵⁰ Mustafa Aydoğan ile Yapılan Görüşme, 03 Mayıs 2003, Ankara.

⁵¹ Miñhat Özen ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

⁵² Ahmet Öztuna ile Yapılan Görüşme, 23 Haziran 2003, Eskişehir.

“Ben 1 Ocak 1944’de kendi köyüm olan Beyazaltın köyünde göreve başladım...Bizim maaşlarımız az olduğu için bize köyden 200 dönüm arazi vereceklerdi.(...)Bizim köyde Avni ağa isimli hirsisi vardı. Bu, bana araziyi verdirmedi.(...)Bu ağa, ben gelmeden önce Karakamış köylülerine hazine merasından 500 dönüm yer satmış. Ben Eskişehir Milli Eğitimine yazı yazdım. Milli Eğitim Müdürlüğünden bazı kişiler ve Jandarma komutanı geldi.(...)Ben bu şekilde araziyi aldım.(...)Avni ağa, Karakamışlılara haber salıyor, öğretmen sizin arazinizi elinizden aldı diye. Onlar gelirken bizim köyde silahını alan, sopasını alan geldi ve onları kovaladık⁵³.”

Yukarıdaki sözlerin sahibi öğretmen, eğer kendi köyünde olmasaydı bu araziyi alamayacağı açıktır. Ancak, kendi köyünde de olsa, öğretmene arazi tahsisi, bu arazilerin devlet arazisi olmasına rağmen, öğretmeni zaman zaman köylüyle ve özellikle de köyün ileri gelenleriyle karşı karşıya bırakmış gözükmektedir. Zira öğretmene verilecek olan devlet arazisi, ya mera olarak kullanılıyor veya o köyün güçlü kişileri bu araziyi kendi çıkarları doğrultusunda kullanıyor, satıyorlardı.

Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen, öğretmenlere arazi tahsis edilen yerlerde, bu öğretmenlerin zirai faaliyetler konusunda köylüye rehber olduklarını söyleyebiliriz. Bu konuda Enstitü mezunlarının anlattıkları konuyu aydınlatmaktadır:

“Benim hayır aşağı olan bir tarlam vardı. Ben bu tarlayı dikine değil de enine sürmeye başladım, bunu bize okulda öğretmişlerdi. Böylece daha iyi verim aldım. Bunu gören köylü, bu şekilde olan tarlalarını artık enine sürmeye başladılar.(...)Benim uyguladığım metotların işe yaradığını daha iyi verim aldığımı gören köylü artık benim uyguladığım metotlara uydular⁵⁴.”

“Ben köyde doğup büyüdüm. Bağcılık, bahçecilik, sebze-meyve yetiştiriciliğini çok iyi biliyordum. Ancak Köy Enstitüsü benim bu bilgilerimi öyle bir takviye etti ki sanki ben ziraat profesörüymüşüm gibi geliyordu bana. Köye gittiğimde, köylünün, ‘Ben bugüne kadar domates yetiştirdim ama bilmiyordum bu işi, Nasıl domates yetiştirileceğini görmek için gidin de öğretmenin bahçesine bakın.’ dediklerini duydum⁵⁵.”

Eskişehir’in İmişehir köyünde öğretmenlik yapmış olan bir Enstitü mezunu da, köyde yaptığı çalışmaları şöyle anlatmaktadır:

⁵³ Mehmet Ai Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

⁵⁴ Mithat Özener ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.

⁵⁵ Mustafa Şehirli ile Yapılan Görüşme, 19 Haziran 2003, Eskişehir.

“Önce okul binasını yaptık. Daha sonra bahçe duvarının yapılması, köy yollarının düzene konması, ağaçlandırma çalışmaları, köye elektrik ve su getirme, fenni tavukçuluğu köye sokma, Enstitüde öğrendiğimiz sebze yetiştiriciliğini köylüye öğretme, çayır ve mera tesisleri kurma gibi projeleri gerçekleştirdim. Bunları şu an İmişehir köyü yaşantılarında kullanıyorlar.(...)Köyde 522 dekarlık bir araziyi 57.500 civarında ağaçla ağaçlandırma çalışmasını başardım⁵⁶.”

Adı geçen öğretmen halen İmişehir köyünde yaşamaktadır. Emekli olduktan sonra 1000 ağaçlık bir vişne bahçesi kurduğunu ve bu işi köylüye öğretmeye çalıştığını anlatmıştır.

Sonuç olarak Çifteler Köy Enstitüsü mezunları, kesime giren köylerde, çok büyük bir oranda, okul, öğrenci, öğretmen artışı sağladıkları gibi, köyün içinden geldikleri ve köye yönelik bir eğitim felsefesiyle yetiştirildikleri için, buralarda severek çalışmış ve ayrıca köylüye kendini kabul ettirebilmişlerdir. Şehir Öğretmen Okulu çıkışlıların, öğretmen olarak köylere gitmek istememeleri, gittikleri zaman da köye alışamamaları, köylüye kendini kabul ettirememeleri, bir an evvel köyden kaçmak istemeleri gibi bir takım ciddi sıkıntılar, Enstitü mezunları arasında yaşanmamış gözükmektedir. Ayrıca Enstitü mezunu öğretmenler; modern zirai teknikleri ve Enstitüde öğrendiği sanatı köye sokma, köylünün kullandığı araç-gereçlerin çeşitlenmesini sağlama, onların uyguladıkları tarım tekniklerini değiştirme, onların bilmedikleri bir takım ziraat işlerini öğretme ve köyün yaşamına sokma gibi konularda da oldukça büyük başarılar kazanmışlardır. Enstitü mezunu öğretmenlerin okulda öğretmenlik yaparak, tarlada zirai teknikler öğreterek çalışması ‘asıl olarak böyle olanı takdir eden’ köy toplumunu etkilemesini ve ‘İnkılabın bekçiliğini ve savunuculuğunu’ yapması konusunda da onun başarısını arttırmıştır. Ancak bu şekilde yetişen, bu şekilde çalışan öğretmenler, köy için ‘vazgeçilmez bir unsur’ haline gelebilirler ve ‘sarıklı din hocasının’ yerini alabilirlerdi. Onlar da bu şekilde çalışmış ve Cumhuriyet’in onlardan beklediği görevi yerine getirmeye çalışmışlardır.

⁵⁶ Ahmet Öztuna ile Yapılan Görüşme, 23 Haziran 2003, Eskişehir.

II. ENSTİTÜNÜN KAPATILMASI

A. Dönemin Siyasal Durumu Ve Kapatılmasına Etki Eden Sebepler

Köy Enstitülerinin kapatılmasına ilişkin çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Ancak herkesin birleştiği bir nokta var ki, o da, nedenlerin siyasal olduğudur. Enstitülerin kapatılış sebeplerini kavrayabilmek için, bu kurumların kimler tarafından kapatıldığının, hangi dönemde kapatıldığının incelenmesi gerekmektedir.

Köy Enstitüleriyle ilgili araştırma yapanların genel kanısına göre Enstitülere yönelik saldırılar, 1946'dan itibaren başlamıştır. Aslında, TBMM'de bu kurumları başından beri tehlikeli gören ve karşı çıkan bir kesim vardı. Bu kesim, Köy Enstitüleri Yasası oylamalarında, yani daha işin başında, dahi kendini belli etmişti.

3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası çıkarıldığında, Mecliste tek parti ve 426 milletvekili bulunmaktaydı. Bu yasa, 278 kabul oyu alırken karşı oya tanık olunmamıştı. Ancak oylamaya 148 milletvekili katılmamıştı⁵⁷.

Oylamaya katılmayan üyelerin sayıca çokluğu dikkat çekiciydi. Bu da, Köy Enstitülerinin, daha başlangıçta, CHP içinde önemli bir sessiz muhalefet ile karşılaştığını göstermekteydi. Parti içi tartışma ve eleştirilerin yapılamadığı bir ortamda, yasaya muhalif tavır, oylamaya katılmamakla gösterilmişti⁵⁸.

Aynı tepki, 4274 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasasının görüşülmesi sırasında da yaşanmıştır. Bu yasanın görüşülmesi, oldukça hararetli tartışmalara sahne olmuştur. Zira, Enstitüler artık mezun vermeye başlayacaklar ve bu mezunlar köylere dağılacaklardır. Görüşmelerde en fazla tartışılan maddenin, köy öğretmenlerine verilen yetki ve sorumlulukları düzenleyen 10. madde olması çok önemli bir noktadır. Eskişehir'de geniş toprakları olan Eskişehir milletvekili Emin Sazak⁵⁹, öğretmene verilen yetkileri şöyle eleştiriyordu:

“Bu madde muallimlere o kadar salahiyet veriyor ki hekim, hakim, yargıç, mürşit, hepsi (...) Öğretmen içtimai işe bakacak, şu işe bakacak, bu işe bakacak. Fakat mektepte ne vakit çalışacak⁶⁰.”

⁵⁷ Cimi, a.g.e., s. 236.

⁵⁸ Cemil Koçak, “Siyasal Tarih (1923-1950)”, *Türkiye Tarihi* C. IV, Yay. Haz: Sina Akşin, Cem Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul, 1997, s. 128.

⁵⁹ Ekinci, a.g.e., s. 205.

⁶⁰ TBMM Zabıt Cerideleri, Devre VI, İçtima 3, İnikat 68, Maarif Vekaleti, *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri*, Maarif Matbaası, Ankara 1943, s. 210.

“Bunlara verdiğimiz salâhiyet Başvekilde yoktur.(...)Bir genç tasavvur ediniz ki oraya vardı; biz ona diyoruz ki sen öyle bir şahıssın ki Allah tarafından köyleri ıslaha memur edilmişsin, şu salâhiyetlerin var⁶¹.”

Emin Sazak’ın büyük topraklara sahip olması ve köy öğretmenlerinin sosyal alana müdahalesine bu kadar karşı çıkması olgularını yan yana getirdiğimizde, aslında Köy Enstitülerinin kapatılış nedenleri hakkındaki en önemli ipucunu da elde etmiş oluruz. O ve onun gibi düşünenler, köye öğretmen gönderilmesine karşı çıkmıyorlar; ancak bu öğretmenin, sadece çocuklara okuma-yazma öğreten bir kişi olmasını, köye, köylüye ve köyle ilgili işlere müdahil olmamasını istiyorlardı.

Ancak bu, Enstitüden yetişen öğretmenin, yetiştirilme amacına da, yetiştiriliş tarzına da ters bir istektir. Nitekim Köy Enstitülerinin mimarı İsmail Hakkı Tonguç, henüz Köy Enstitüleri Yasası çıkmadan önce yazdığı bir kitapta, köy öğretmeni hakkındaki görüşlerini şöyle açıklamıştı:

“Köy meselesi, bazılarının zannettikleri gibi, mihaniki surette köy kalkınması değil, manalı ve şuurlu bir şekilde köyün içten canlandırılmasıdır. Köylü insanı öylesine canlandırılmalı ve şuurlandırılmalıdır ki, onu hiçbir kuvvet kendi hesabına insafsızca istismar edemesin. Köyün sakinlerine uşak ve köle muamelesi yapamasın.... Onlar da her vatandaş gibi haklarına kavuşabilsinler. Köy meselesi, köyde eğitim problemleri de olmak üzere bu demektir⁶².”

Nitekim, eğitim-öğretim bölümünde açıklandığı üzere, Enstitü öğrencilerinin tüm ülküsü, köye ve köyü dönüştürme amacına doğru yönlendirilmekteydi. Bu ülkü başarılı olmuş gözükmektedir. Çifteler Köy Enstitüsünde öğretmenlik yapmış olan Seyfi Koryürek, yazdığı bir kitapta, son sınıf öğrencilerine Türkçe dersi bitirme sınavı sorusu olarak sorulan bir soruyu ve üç öğrencinin cevaplarını aktarmaktadır. Bu soru ve alınan cevaplar konuyu aydınlatması bakımından önemlidir. Soru şudur:

“Beş yıl önce ancak ilkokulu bitirmiş bir köy çocuğu olarak geldiğin bu müesseseden bugün cemiyetin ileri saflarında tarihi rol almış bir eleman olarak ayrılıyorsun. Bu yetişme zamanı içinde kendinde ne gibi değişiklikler görüyorsun ve tarihi rolünü tam yapabilmek için ne gibi vasıflara lüzum hissediyorsun? Bunlardan sende olanlar hangileridir⁶³?”

⁶¹ TBMM Zabıt Cerideleri, Devre VI, İçtima 3, İnikat 69, Maarif Vekaleti, Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri, s. 251.

⁶² Tonguç, İ.H., Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy, s. 112.

⁶³ Çifteler Köy Enstitüsünde yapılan, 26 Kasım 1943 tarihli Türkçe sınavı sorusu ve üç öğrencinin cevapları, aktaran, Koryürek, a.g.e., s. 49.

Bu soruya cevap veren üç öğrencinin de cevaplarının ortak yönü köyü ve köylüyü değiştirme, onların şartlarını düzeltme, iyileştirme istekleridir⁶⁴. Mesela verilen bir cevapta şöyle yazılıdır:

“İşte okuyup kendimi kurtarmak için buraya geldim. Muhteşem binaların içinde yaşıyorum. Fakat gene dağarcık donluların ekmeğiyle beslenmekteyim. Kendimi kurtaracağım deyince şimdi nasıl utanmayayım? Milyonlarla, kendi göbeğim arasındaki bağı nasıl keseyim? Onları nasıl unutuvereyim? Bu memleketin efendisinin sürünmesine nasıl razı olayım⁶⁵?”

Enstitü mezunları, köyde sadece okuma yazma öğretiyim, başka bir şeye de karışmayayım düşüncesine tamamen karşıdılar. Zaten bu durum, Enstitüler ilk mezunlarını vermeye başladığı andan itibaren onlara yönelik şiddetli tepkilerin oluşmasının da en önemli nedenini oluşturacaktır.

Açıklanmaya çalışıldığı üzere, TBMM’de Enstitülere karşı olan bir kesim zaten başından beri vardı. Ancak Enstitülerin kuruluş yıllarının, Türkiye’de güçlü, otokratik bir tek parti iktidarının hüküm sürdüğü yıllar olması ve Cumhurbaşkanı İnönü’nün, bu kurumlara büyük destek vermesi, Enstitülerin kuruluşunu ve gelişmesini sağlamıştır.

Ancak İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru, Türkiye’nin siyasi hayatında önemli değişimler yaşanmaya başladı. Yaşanan bu değişimleri biraz açmak konuyu aydınlatmak bakımından önemlidir.

Türkiye 1944’te Mihver devletleriyle ilişkilerini kesti ve Birleşmiş Milletlere üye olabilmek için 23 şubat 1945’te Almanya’ya karşı savaş ilan ederek 24 Şubat 1945’te Birleşmiş Milletler Beyannamesini imzaladı. Savaş sonunda, Türkiye’nin siyasi ve ekonomik menfaatlerinin kesinlikle Batı tarafında olduğu görülüyordu. Bu menfaatleri geliştirmenin en iyi yolu, Batı’ya daha fazla yaklaşmaktı. İtalya ve Almanya’da tek parti idarelerinin ortadan kalkması, Türkiye’nin Birleşmiş Milletlere girişi ve Batıya yaklaşması, Türkiye’de tek parti rejiminin temellerini sarstı⁶⁶.

Elbetteki çok partili hayata geçiş sadece savaşın bitişi sonrasında batıya yaklaşmak için yapılan bir hamle olarak düşünülemez.

⁶⁴ Bkz.: Koryürek, a.g.e., s.s. 50-54.

⁶⁵ Koryürek, a.g.e., s. 50.

⁶⁶ Karpaz, Kemal, *Türk Demokrasî Tarihi*, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 127.

“Türkiye’nin tek parti rejiminden çok partili sisteme geçişini, Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren yaşanan, siyasi, sosyal, ekonomik iç gelişmelerle, Cumhuriyet’in temelinde var olan liberal fikirler hazırladı. Birleşmiş Milletler Anayasasının imzalanması, İkinci Cihan Harbi’ni demokrasi cephesinin kazanması ile dünyaya hakim duruma geçen demokratik ideolojilere, Türkiye’nin kendi rejimini uydurma zarureti gibi dış amiller bu gerçeği hızlandırmıştır⁶⁷.”

Türkiye’de çok partili yaşama geçişin koşulları oluşmaktaydı. Nitekim bir süre sonra Demokrat Parti kurulacak ve Tek Partili rejim sona erecekti. Ancak bu olayın Enstitülerin kapatılması ile ilgisini anlayabilmek açısından DP’nin kuruluşunu tetikleyen olayı ve partinin kimler tarafından kurulduğunu anlamak gerekmektedir.

1945 yılının Mayıs ayında 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu TBMM’de görüşülmeye başlandı. Bu yasa kabul edildi. Ancak bu önemli yasa tasarısının tartışılması sırasında Meclis içinde önemli bir muhalefet akımının oluştuğu ve kendisini belirgin biçimde hissettirdiği ortaya çıktı⁶⁸.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu verilir verilmez CHP’nin bir kanadı buna karşı çıkmış ve kısa süre içinde de bu kanat Demokrat Partiyi kurmuştur. Giderek Köy Enstitülerine karşı olanlar ile Toprak Reformuna karşı olanlar CHP’nin aynı kanadı olmuştur⁶⁹.

İşte bu tarihlerden sonra, Köy Enstitülerine yönelik eleştirilerin yoğunlaştığı görülmektedir. Henüz Köy Enstitüleri Kanunu, Meclise geldiğinde dahi bu konuda var olan sessiz muhalefet; artık konuyla ilgili eleştirilerini yüksek sesle dillendiriyordu. Zira artık tek parti idaresi sona ermişti. Milli Şef İnönü’nün hesaplayamadığı en önemli olgu, kendi iktidarının kökenleriyle, saldırıp yok etmek istediği büyük toprak sahiplerinin gerçek gücüydü⁷⁰.

Hem Köy Enstitülerine ve hem de Toprak Reformuna karşı çıkan kesimin aynı olması son derece normaldir. Zira, Toprak Reformu; bu kesimin maddi güçlerini ve dolayısıyla nüfuzlarını, ellerinden topraklarını almak suretiyle, tehdit ederken; Köy Enstitüleri de yetiştirdiği öğretmenlerin köylüyü aydınlatması ve ‘şuurlandırması’

⁶⁷ Karpat, *a.g.e.*, s. 125.

⁶⁸ Koçak, *a.g.m.*, s. 136.

⁶⁹ Yetkin, Çetin, “Toprak Reformu ve Köy Enstitüleri”, *Müdafa-i İhtukuk*, Köy Enstitüleri Özel Sayısı, Mart 2000, s. 38.

⁷⁰ Yetkin, *a.g.m.*, s. 38

suretiyle reformun uygulanmasının altyapısını hazırlamaktaydı.

Bu iki konu arasındaki bağlantı İsmet İnönü'nün, Köy Enstitülerinin sayılarını arttırmak istemesinden de anlaşılmaktadır. İnönü, savaş yılları boyunca Köy Enstitülerinin ve öğrencilerinin sayıca artırılması için baskıda bulunmuştu. Amacı; Köy Enstitüleri ile çok sayıda yetişmiş ve köy yaşamını tanıyan ve köye önderlik edebilecek, CHP'nin ilerideki bazı atılımlarını savunabilecek ve bu konuda yol gösterebilecek genç öğretmenler yetiştirmek-daha savaş yıllarında planlanmakta olan- bir Toprak Reformuna destek olacak bir kitleyi ve önderlerini oluşturmaktı. İnönü'nün ısrarlarının buna dayandığı ve uygun bir zamanda yapılacak Toprak Reformunun destek temellerinin oluşturulmak istendiği anlaşılmaktadır⁷¹.

İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç da, Toprak Reformu ile ilgili olarak 1945 yılında yazdığı bir yazıda, Enstitüler ve Toprak Reformu arasındaki ilişkiye çok açık olarak temas etmiştir. Şöyle diyordu Tonguç:

“Her kanunun yaşaması onu candan benimseyip besleyecek taraftarlarının mevcut olmasına bağlıdır. Onun için çiftçiyi topraklandırma kanununun gelişip gürbüzleşmesini sağlayacak insanları yaratmak lazımdır. Eğitim-öğretim alanında çalışan insanlara düşen görev budur⁷².”

Cumhuriyet rejiminin; Toprak Reformu ve Köy Enstitülerini birlikte düşünmesi son derece rasyoneldir. ‘İlköğretim olmayan memlekette kanunlar ne derse desin ortaçağ zihniyeti hüküm sürer⁷³.’ diyen cumhurbaşkanının, geleneksel zihniyeti kırmamanın, kırsal alandaki toplumsal yapıyı dönüştürmenin, köylülerin yaşam şartlarını düzeltmenin, yalnızca köyde ilköğretimi gerçekleştirmekle olamayacağını, bunun için köylünün üzerindeki toprak ağası, bey baskısını da kırmak gerektiğini düşünmemesi olanaksızdır. Zaten Toprak Reformu, Atatürk'ün de çıkarmayı çok istediği, ancak şartların elverişsizliğinden dolayı çıkaramadığı bir reform idi. Bu reform sayesinde, ağa, bey gibi geleneksel öğelerin köylü üzerindeki tahakkümüne son verilecek; Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler aracılığıyla da köy halkının eğitim düzeyi, yükseltilecek, sosyal yaşamı çağdaşlaştırılacak, bu kitlenin Cumhuriyet ülkülerini benimsemeleri sağlanacak, kısaca köy ‘canlandırılacak’ idi. Tüm bunlar uluslaşmak-çağdaşlaşmak için gerçekleştirilmesi

⁷¹ Koçak, a.g.m., s. 129.

⁷² Tonguç, İ.H., *Kitaplaşmamış Yazıları*, s. 348.

⁷³ CBMEBMEİSD, C.III, S. 73.

gereken zorunluluklardı.

Doğaldır ki CHP'nin içindeki büyük toprak sahipleri, hem Köy Enstitülerine ve hem de Toprak Reformuna karşı çıkacaklardır. Köy Enstitülerinin kuruluş yıllarında bu kadar açık olarak karşı olamamalarının nedeni o dönemin koşullarından kaynaklanmaktadır ve artık o koşullar değişmiştir.

DP, Enstitülere yönelik eleştirilerini iki konuda yoğunlaştırmıştı. Birincisi 3803 ve 4274 sayılı yasalarda yer alan; Enstitü mezunu öğretmenlere köyden arazi verilmesi ve köy okulunun yapımında köylülere çalışma mükellefiyetinin getirilmiş olması noktasındaydı. Bu konular bazı yerlerde huzursuzluk yaratmış ve devlet ile halk arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileme istidadı göstermiştir. Zamanın muhalefet partisi de bu durumdan yararlanmışır⁷⁴.

DP'nin Enstitülere yönelik saldırılarını dayandırdığı ikinci ve daha etkili nokta ise, bu kurumlara yönelik 'komünistlik' suçlamalarıdır. Bu suçlama, Enstitülerde büyük bir yıkıcı etki yapacaktır. Muhalefetin niçin böyle bir suçlama yaptığını ve bu ithamın niçin bu kadar etkili olduğunu irdelemekte yarar vardır.

İkinci Dünya Savaşının bitiminde Sovyetler birliği Boğazlar rejimi ile ilgili Türk-Sovyet antlaşmasını uzatmayacağını açıklayarak, Sovyetlere Boğazların kontrolünde daha büyük haklar tanıyan yeni bir antlaşma istedi. Bunun hemen ardından da Sovyet basını; Kars, Ardahan'ın Gürcü toprakları olduğunu ileri sürmeye ve buraların Sovyetlere geri verilmesi gerektiği yönünde yazılar yazmaya başladı. Bu olaylar, Türkiye'deki geleneksel Rus düşmanlığının, bu sefer solcu düşmanlığı olarak hortlamasına neden oldu⁷⁵.

Bu dönemde Türkiye'de birbirine rakip olan grupların birbirlerini komünistlikle suçlayarak halkın gözünden düşürmeye çalıştıkları görülmektedir. Mesela CHP, bu dönemde DP'ye yakın olan Mareşal Fevzi Çakmak'ı solculukla itham etmiştir. İktidarın iddiası, komünistlerin Genelkurmay eski başkanı Fevzi Çakmak'ı kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya çalıştıklarıydı ve az daha da başarılı olacaklardı⁷⁶.

Bu suçlama üzerine, Mareşal Fevzi Çakmak da kendisini savunmak için, görevli bulunduğu sırada, komünist faaliyetlerinin dönemin Milli Eğitim Bakanı

⁷⁴ Binbaşoğlu, *a.g.e.*, s. 239.

⁷⁵ Başgöz, *a.g.e.*, s. 248.

⁷⁶ Koçak, Cemil, "Öner-Yücel Davası", *Tarih ve Toplum*, Ekim 1997, Cilt 28, S. 16, s. 22.

tarafından desteklendiği konusunda hükümeti uyardığını ileri sürdü. Bu ithamın kendisine yöneltildiğini düşünen Hasan Ali Yücel, basına açık bir mektup göndererek kastedilen şahsın kendisi olup olmadığını Mareşalden sordu. Fevzi Çakmak bu soruyu cevaplamadı. Ancak Demokrat Parti İstanbul İl Teşkilatı Başkanı Kenan Öner, Yücel'in sorusuna, yine basına açık bir mektupla 'evet' diye cevapladı⁷⁷.

Bunun üzerine Hasan Ali Yücel, Kenan Öner'e hakaret davası açtı. Bu dava çok dallanıp budaklandı ve derin etkiler meydana getirdi. Gelenekçileri, ırkçıları, dincileri, bir dereceye kadar milliyetçilerin sağ kanadını içine alan muhafazakarlar; bu dava yolu ile, Yücel'in şahsında yeni rejimin getirdiği bütün kültürel değişiklikleri ve devrimleri takbih etmek fırsatını ele geçirmiş oluyorlardı⁷⁸.

Memlekette eşi görülmedik bir cadı avı başladı. İnönü komünistti, Hasan Ali Yücel komünistti, Tonguç haydi haydi komünistti ve Köy Enstitüleri komünist yuvalarıydı⁷⁹.

İktidarın, muhalefeti; muhalefetin iktidarı komünistlikle suçladığı böyle bir ortamda, Türkiye'de, bir insanı 'komünistlikle' suçlamak herhalde onun karşılaşacağı en büyük itham olsa gerektir. Durum böyle olunca, Enstitülerin kapanmasında, esas itibarıyla, geleneksel yapıyı rahatsız etmeleri rol oynamış, ancak sebep olarak solculuk suçlamaları gösterilmiştir⁸⁰.

Görüşme yapılan bir Enstitü öğrencisinin şu sözleri bu konunun ne kadar istismar edildiğini de göstermektedir:

"Bizim köyde Avni ağa isimli bir ağa vardı. Ben bundan çok çektim. Daha okurken bile bana düşmanlık yapıyorlardı. Bu, okuyup gelecek, köyün başına bela olacak derlerdi.(...)Ben okulu bitirip köye geldiğimde çok iftira attılar bana. Bu komünist okulundan çıktı, komünist bu dediler...bu köyün başına bela geldi dediler.(...)Aslında ben köyün başına değil, onun başına bela gelmişim⁸¹."

⁷⁷ Çıkar, Mustafa, *Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1998, s. 125.

⁷⁸ Karpat, *a.g.e.*, s. 300.

⁷⁹ Başgöz, *a.g.e.*, s. 248.

⁸⁰ Katoğlu, Murat, "Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim, Kültür, Sanat", Türkiye Tarihi C.IV, Yay. Haz: Sina Akşin, Cem Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul, 1997, s. 407.

⁸¹ Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.

Burada açıklanması gereken bir nokta vardır. O da şudur: Enstitülere özgünlüğünü kaybettirecek uygulamalar, bizzat bu kurumları kuran parti zamanında başlamıştır. Peki bu çelişkinin nedeni nedir?

Değişen siyasal koşulların, CHP'nin Köy Enstitülerine bakış açısını nasıl değiştirdiğini anlayabilmek için, tek parti sisteminin önemli bir yapısal özelliğine değinmek gerekir. Tek parti rejimlerinde, o ülkedeki çeşitli siyasal eğilimler tek bir resmi görüş içinde eriyip gitmezler, fakat tümü de belli uzlaşmalar ve dengeler içinde o parti içinde yer alırlar. Bu nedenledir ki tek parti sistemlerinden çok partili bir sisteme geçildiğinde, yeni partiler, eski tek partinin içinden koparak doğarlar. Türkiye'de, DP ve öteki partilerin CHP'den doğması, bunun tipik örneklerindedir. Çiftçiye Topraklandırma Kanun Tasarısı, Meclise verilir verilmez, CHP'nin bir kanadı buna karşı çıkmış ve DP'yi kurmuştur. DP'nin, CHP'ye yönelttiği başlıca eleştirilerden biri de Köy Enstitüleri ile ilgili idi. CHP'den kopmayan, partinin sağ kanadı da DP ile aynı görüşü paylaşıyordu. İsmet paşa, bu kanadın da partiden kopmaması için ödünler vermek zorunluluğu duymaktaydı⁸².

Dolayısıyla, Enstitülerin kurucusu ve en büyük destekçisi olan 'Milli Şefin', Enstitüler karşı koruyucu, destekleyici tutumunun sona ermesi, Enstitülerin onun beklentilerine ters düşmesinden, bu beklentileri karşılayamamasından yada Enstitülerde yaşanan bir değişiklikten değil; Türkiye'nin siyasi hayatında yaşanan bir değişiklikten kaynaklanmaktadır.

B. Enstitünün Kapatılması

Türkiye'deki siyasal yaşamda yukarıda açıklanan gelişmeler yaşanırken, ülke bir genel seçime de yaklaşmaktaydı. İşte böyle bir konjonktürde, 1.07.1946'da genel seçim yapıldı. Yeni Meclis 03.08.1946'da toplandı. CHP 400, DP 40, MP 7, Bağımsızlar 3 milletvekilliği kazanmışlardı. 07.08.1946'da yeni Bakanlar Kurulu açıklandı. Milli Eğitim Bakanlığına Reşat Şemsettin Sirer getirilmişti. Yeni kabineye CHP'nin sağ kanat hükümeti denilebilirdi⁸³.

⁸² Yetkin, *a.g.m.*, s. 38.

⁸³ Tonguç, Engin, *Bir Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç*, Güldiken Yayınları, C. II, Ankara 1997, s.s. 251-252.

Böylece Türkiye'deki en başarılı Eğitim Bakanı olarak kabul edilen, UNESCO'nun doğumunun 100. yılını kutlama kararı aldığı Hasan Ali Yücel'in, Bakanlığı dönemi resmen bitmiş olmaktadır.

O, uzun yıllar Milli Eğitim Bakanlığı yapmış, dünya klasiklerinin Türkçe'ye çevrilmesi, Köy Enstitülerinin kurulması gibi, kültür alanında büyük etkileri olan hareketlere öncülük etmiştir. Gelenekçileri, ırkçıları, dincileri, bir dereceye kadar milliyetçilerin sağ kanadını içine alan muhafazakarlar, bu devrimlere karşı idiler⁸⁴.

Görünen o ki İnönü, Hasan Ali Yücel'i feda ederek partiye yöneltilen eleştirilerin azalacağını düşünmüştür. Burada önemli bir başka nokta da, "Toprak Reformunun çıkmasında çok büyük emeği olan Tarım Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu'nun⁸⁵" da kabine dışı bırakılmasıdır. Onun yerine Tarım Bakanlığına "Adanalı büyük arazi sahiplerinin sözcüsü Cavit Oral⁸⁶" getirilmiştir.

Kabinedeki bu iki önemli değişiklikten de anlaşılacağı üzere, bir politika değişikliği söz konusudur. İşte bu değişiklik, Köy Enstitülerinin yozlaştırılmasını da beraberinde getirecektir.

07.08.1946 yılında Bakan olan Sırer'e, Enstitüleri 'düzeltme' görevi verildi⁸⁷. Sırer'in 'onarıcılığının' ilk hedefi Tonguç olacaktı. Önce görülen hizmetlerinin takdiri olarak Talim ve Terbiye Heyetine 'terfi' ettirildi. Sonra da sessizce bir şehir okuluna Resim ve elişleri hocalığına nakledildi⁸⁸.

Enstitülerin öğretmen kadrosu değiştirilmeye başlandı. İlkokul öğretmenleri tekrar ilkokullara verildiler. Enstitülerde meydana gelen öğretmen boşluğunu doldurmak için, diğer okullarda olduğu gibi, Köy Enstitülerine de kura ile atanmalar başladı⁸⁹. Bir Enstitü öğrencisi bu dönemdeki öğretmen değişimini şöyle anlatır:

"Bizde öğretmen-öğrenci ilişkisi çok iyiydi. Ancak 1947'den itibaren bize yeni yeni öğretmenler gelmeye başladı. Bunlar yüksek okul çıkışlılardı. Bu yeni gelen öğretmenler, bize uzak duruyorlardı. Öğrencilerle kaynaşmıyorlardı. Bunların bir kısmı zamanla Enstitüye uyum sağladı, ama büyük kısmı uyum sağlayamadı⁹⁰."

⁸⁴ Karpat, a.g.e., s. 300.

⁸⁵ Ekinci, a.g.e., s. 137.

⁸⁶ Avcıoğlu, Doğan, *Türkiye'nin Düzeni*, Bilgi Yayınevi, Üçüncü Basım, Ankara, 1969, s. 250.

⁸⁷ Başaran, Mehmet, *Köy Enstitüleri*, Cumhuriyet Kitap Kulübü Yayınları, İstanbul, 1999, s. 101.

⁸⁸ Kirby, a.g.e., s. 343.

⁸⁹ Gedikoğlu, a.g.e., s. 186.

⁹⁰ İlyas Küçükcan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003, Eskişehir.

Bir başka öğrenci de yeni gelen öğretmenlerin farklı bir tarafına vurgu yapmaktadır.

“Bu dönemde, toprağa oturmasını, toprağı avuçlamasını bilmeyen, toprakla anlaşamayan öğretmenler gelmeye başladı⁹¹.”

Enstitülerle ilgili değişiklikler devam ediyordu. 04.09.1947’de kabul olunan 5129 sayılı kanunla; 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanununun 11, 12, 13 ve 18. maddeleri ile; 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanununun 28. ve 28. ve 66. maddeleri kaldırılmak suretiyle, Köy Enstitülerini bitiren öğretmenlere arazi verme uygulamasından vazgeçilmiş, verilen araziler geri alınmıştır⁹².

Bu durum, öğretmenlerin, Enstitüde kendilerine öğretilenleri, gittikleri yerlerde uygulayacak araçlardan yoksun olarak, diplomalarıyla başbaşa kalmaları sonucunu doğurdu. Bu öğretmenler, köylerine yerleşmiş üretici ve öğretmenler iken, yeni değişiklikler sonucunda, devlet tarafından ödenen bir ücrete mahkum oldular⁹³.

Bu uygulamanın iki önemli zararı olmuştur. Köy Enstitülerinin kuruluşunda; Türkiye’nin mevcut bütçe durumunun yetersizliği ve şartların zorlamasıyla, köy öğretmenine düşük bir ücret verilip, geçinmesi için gerekli paranın kalan kısmını yapacağı zirai faaliyetlerden kazanması düşüncesi benimsenmişti. Böylece köylere öğretmen gönderme konusundaki mali sıkıntı aşılmaya çalışılıyordu. Uygulamanın birinci zararı bu noktadadır.

Öğretmenlerin elindeki toprakların ve araç gereçlerin alınması, bu rasyonel uygulamanın sona ermesine; dolayısıyla hükümetin, Enstitü mezunu öğretmenlerinin maaşlarını yükseltmek zorunda kalmasına neden olmuştur. Enstitü mezunlarına verilen aylık 20 liralık ücret, 100 liraya çıkarılmıştır⁹⁴. Bu, bütçeye büyük bir yük getirecektir. Aslında kanımızca ‘CHP’nin sağ kanadı’ olarak nitelendirilen yeni hükümet, Enstitüler konusunda yöneltilen yoğun eleştirilerin önünü kesmek için böyle bir politika değişikliğine yönelmiştir. Zira öğretmene verilen arazi, pek çok köyde, köylülerin ve bilhassa köydeki nüfuzlu kişilerin işine gelmemekte ve bunların CHP aleyhine

⁹¹ Mustafa Şehirli ile Yapılan Görüşme, 19 Haziran 2003, Eskişehir.

⁹² Gedikoğlu, *a.g.e.*, s. 204.

⁹³ Arayıcı, *a.g.e.*, s. 261.

⁹⁴ Tonguç, Engin, *Bir Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç*, C. II, s. 327.

düşünmelerine sebep olmaktadır. Zaten DP de bu konuyu politik bir malzeme haline getirmiş ve CHP aleyhine sıkça kullanmaya başlamıştı. Ancak hemen belirtmek gerekir ki bazı Enstitü mezunları, bu uygulamayı son derece olumlu bulmuşlar ve yeni Bakanın kendilerini bir angaryadan kurtardıklarını düşünmüşlerdir. Gerçi görüşme yapılan mezunlar, bu konuda böyle bir yorum yapmadılar. Ancak 1950 yılında Köy Enstitülü öğretmenlere yönelik yapılan bir ankete katılan öğretmenlerin bazıları, bu görüşü dile getirmişlerdir⁹⁵.

Öğretmene tahsis edilen arazinin ve verilen araç-gereçlerin geri alınmasının ikinci zararı ise; öğretmenlerin sadece okul öğretmeni olarak kalmaları sonucunu doğurmasıdır. Oysaki Enstitülerin kuruluşunda; Cumhuriyet yönetimi, buradan yetişecek öğretmenlerden, köyü canlandırmalarını bekliyordu. Okul öğretmenliği bu işin yalnızca bir bölümüydü. Öğretmen; köye modern zirai teknikleri sokacak, köylünün bunları yaşamına sokmasını sağlayacaktı. Bu şekilde görev yapan bir öğretmen, elbette ki köyün vazgeçilmez bir adamı olacak ve sosyal yapıyı dönüştürmesi, köyün 'itikat ve inanışlarına' etki etmesi daha kolay olacaktı. O, 'sarıklı hocanın' yerini alacak, bir anlamda 'Cumhuriyet imamı' olacaktı. Yeni Bakan Sırer dönemindeki uygulama, Cumhuriyet'in, Enstitü mezunu öğretmen aracılığıyla gerçekleştirmek istediği amaçların da bu şekilde önünü kesmiş olmaktadır.

Reşat Şemsettin Sırer zamanında yapılan bir başka değişiklik de Köy Enstitüleri Öğretim Programının değiştirilmesidir. Uygulamaya konulan bu ikinci programın ilk bakışta önceki programın temel amaç ve ilkelerine bağlı kalındığı söylenebilir. Bununla birlikte bu programda bu ikinci programda bazı derslerin adı değiştirilmiş, bazı derslerin haftalık saatlerinde azaltma veya arttırmalar yapılmış, eski derslerden bazıları çıkarılmış, konuların seçiminde ve sıralanışında yeni düzenlemelere gidilmiştir. Tarım öğretimi; artan ders çeşidi ve konularda yapılan değişikliklerle klasik bir niteliğe bürünmüş ve öğrencileri daha çok kuramsal çalışmalara yönlendiren bir duruma gelmiştir. Sanat dersleri ve atölye çalışmalarına yeni bir düzen verilmeye çalışılmış. Ancak bu tutumla, öğrencilerin uygulamadan çok sınıf içi çalışmalara, pratik becerilerden çok kuramsal bilgilere önem vermelerine yol açabilecek bir ortam hazırlanmıştır⁹⁶.

⁹⁵ Bkz.: Zile İlçesi Banlı Köyü Başöğretmeni Mehmet Celal Eke'nin ankete verdiği yanıtlar, *Köy Enstitüleri ve Köy Öğretmeni Anket Cevapları*, Öğretmen Dergisi Yayını, Ankara, 1950, s. 15-19.

⁹⁶ Oğuzkan, a.g.m., s. 27.

Bu yeni öğretim programı, Enstitüdeki eğitim-öğretimi, teknik dersler dışında, çok fazla etkilemeyecektir. Zira çok önemli değişiklikler yoktur ve daha önemlisi, Enstitüde yıllardır uygulanması itibariyle oturmuş bir eğitim felsefesi mevcuttur. Görüşme yapılan bir Enstitü mezunu, konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

“1946’dan sonra, Reşat Şemsettin Sırer dönemindeki önemli bir değişiklik teknik işlerdeki branşlaşmanın kalkmasıdır. Önceden mesela marangozluğu seçen bir öğrenci diğer teknik dersleri sadece birinci sınıfta görürdü. Bu değişti. Artık her öğrenci bütün teknik dersleri bütün öğretim süresince görmeye başladı. Bir alan seçme kaldırıldı. Bir de belli oranda genel bilgi derslerine ağırlık verildi. Ancak bunun pek zararı yoktu. Çünkü artık her şey oturmuştu. Tarlalar hazırlanmış, binalar bitmişti”⁹⁷.”

Bu dönemde Enstitü üzerindeki en yıkıcı etkiyi bırakacak önemli bir gelişme Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünün kapatılması oldu. Zira burası, Enstitülerin ihtiyaç duyduğu vasıfta öğretmen yetiştiren ve mezunlarının doğrudan Enstitülerde istihdam edildiği bir kurumdu. Bu kurum, 1947 yılında kapatıldı. Öğrencileri Ankara içindeki dengi okullara dağıtıldı. Enstitülerde çalışan yüksek kısım çıkışlı öğretmenler, buralardan uzaklaştırılmak amacıyla toptan askere alındılar⁹⁸.

29 Nisan 1947’de Köy Enstitüleri için yeni bir yönetmelik hazırlandı. Buna göre; öğrencilerin yönetime katılması, yetki ve sorumluluk alması, sona ermişti. 20 Mayıs 1947 genelgesiyle de serbest okuma saatleri ve okuma işleri kısıtlandı. Bu genelgede yer alan, 'öğrencilerin düzeyine uygun' şeklindeki açıklama ile klasiklerin okunmasına kısıtlama getirilmişti. Yücel döneminde Enstitülere gönderilen kitaplar, Bakanlıktan gelen listelere göre yırtılıp, yok ediliyorlardı⁹⁹.

Bu dönemde Çifteler Köy Enstitüsünde öğrenci olan İlyas Küçükcan yaşanan gelişmeleri şöyle anlatmaktadır:

“1947’den itibaren Cumartesi toplantıları önemini yitirmeye başladı. İş sınıfının çalışacağı alan daraltıldı ve etkinliğini yitirdi”. (...) Serbest okuma saatleri de önemini kaybetti. Önceden, serbest okuma saatleri günün en önemli etkinliği idi, kütüphane okulun en önemli merkezidi, bu, önemini yitirdi. Eskiden öğrencinin kaç kitap okuduğu planlı olarak takip edilirdi, o kitapların

⁹⁷ Mustafa Şehirli ile Yapılan Görüşme, 19 Haziran 2003, Eskişehir..

⁹⁸ Başaran, a.g.e., s.s. 102-103.

⁹⁹ Türkoğlu, a.g.e., s. 367.

* Daha önce açıklandığı üzere, iş sınıfı uygulaması ve Cumartesi toplantıları Enstitüde yönetime katılmamın en önemli unsurlarını oluşturmaktaydı.

özeti istenirdi, bu kitapları tanıtma saatleri yapılırdı, izinlere giderken mutlaka belli sayıda kitap okuyup özetlerini sınıf öğretmenlerimize teslim ederdik. Bunlar hemen hemen ortadan kalktı. Bir de okulun bütün kitaplarını renkli bezlerle ciltlemiştik. Bunların içinde klasikler yavaş yavaş kütüphaneden kaldırılmaya başlandı¹⁰⁰.”

Genel olarak Hasan Ali Yücel döneminde Türkçe'ye kazandırılan klasiklere, özel olarak da bu klasiklerin Enstitülerde bulunmasına karşı büyük bir taarruz yapılmaktaydı. Nitekim eski Bakan Yücel, bu durumdan şöyle yakınmaktaydı:

“Bütün mesele, bu çocukların yemiş yemeye yeni başlamış yavrular gibi durmadan kitap okumaları, okudukları bu kitaplarla açılan zihinlerinin işlemesi neticesi olarak büyük emellerinin, dileklerinin ve bu arada da köydeki halden şikayetlerinin olmasıdır. Bunu hangi milliyetperver Türk istemez anlamıyorum. Başka türlü bu halk nasıl uyanır, nasıl medeniyette ilerleyebilir biliyorum¹⁰¹.”

Eski İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç da, bu kitap düşmanlığı furyasından nasibini almıştır. İktidar DP geçtikten sonra, Milli Eğitim Bakanlığı, İsmail Hakkı Tonguç'a bir dava açmıştır. Davanın açılış sebebi, İsmail Hakkı Tonguç'un İlköğretim Genel Müdürü olduğu sırada, Fontamara isimli bir kitabı, bir Enstitü öğretmenine hediye etmesidir¹⁰². İsmail Hakkı Tonguç'un bu konu hakkında verdiği savunma trajikomik bir olayı da gözler önüne sermektedir. Şöyle demektedir Tonguç:

“1943 yılında, İlköğretim Genel Müdürü bulunduğum sırada, Köy Enstitüsü öğretmenlerinden Tarımbaşı İzzet Palamar'a hediye ettiğim Fontamara adlı kitap yüzünden suçlanılmak istendiğimi, Bakanlık Disiplin Kurulunun 05.04.1950 tarih ve 24 sayılı kararını okuyunca anladım.(...)Fontamara adlı kitabın değeri Milli Eğitim Bakanlığımızca da takdir edilmiş olacak ki, bu Bakanlığın en salahiyyeli organı olan Talim Terbiye Dairesinin 14.08.1945 tarih ve 2/1789 sayılı kararına dayanılarak, kitap, Bakanlıkça satın alınmış, bütün yurttaşların faydalanabilmeleri düşüncesi ile genel kitaplıklara gönderilmiştir. Türkiye'de mevcut ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı her kitaplığın demirbaş defterinde bu kitabın adı yazılıdır. Tarafımdan bir öğretmene hediye edilen kitap işte budur. Aynı Bakanlığın muhtelif dairelerinde vazifeli bulunan ve bu kitabın yayınlanmasında rol almış memurlardan bir tanesinin bunu bir öğretmene hediye etmek ile suçlandırılmaya kalkışılması için içinde nasıl bir art niyet bulunduğumu açıkça göstermektedir¹⁰³.”

¹⁰⁰ İlyas Küçükcan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁰¹ Yücel, H.A., *Hasan Ali Yücel'in Köy Enstitüleriyle ilgili Yazıları-Konuşmaları*, s. 254.

¹⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Cimi, *a.g.e.*, s. 266.

¹⁰³ Tonguç, İ.H., *Kitaplaşmamış Yazıları*, s. 424.

Enstitülere yöneltilen komünistlik suçlamasının ne kadar yaygınlaştığı ve Enstitü aracılığıyla ilk defa okuma şansına sahip olan köy çocukları için ne kadar yıkıcı bir etki yarattığını, görüşme yapılan bir Enstitü mezununun şu sözleri çok iyi anlatmaktadır:

“1949 yılında benim kendi babam dahi bana komünist dedi. Oğlum senin okuduğun okul komünist okuluymuş, bırak gel artık oraya gitme dedi”¹⁰⁴.

Enstitülerle ilgili olumsuz tavırlar artarak devam edecekti. 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimi oyların %55’ini alan DP kazandı¹⁰⁵ ve böylece iktidar el değiştirdi. DP’nin Milli Eğitim Bakanı Tefvik İleri idi. DP’nin Eğitim Bakanı olarak göreve başlar başlamaz ilk işi, Enstitülerin yıkım işini sürdürmek oldu. Bakanlıkta büyük bir toplantı yaptı. Bu toplantıda, Enstitülerdeki kız öğrencilerin ayrı yerlerde toplanması kararı alındı. Böylece 21 Köy Enstitüsündeki kız öğrencilerin tümü, Trabzon-Beşikdüzü ve İzmir-Kızılcıllu Köy Enstitülerine, oradaki erkek öğrenciler de başka Enstitülere gönderildiler¹⁰⁶.

Böylece Enstitülerdeki karma eğitime son verilmiş oluyordu. İşin üzücü olan başka bir yanı da kız öğrencilerin artık okuma şansının daha da azalmasıydı. İlk yıllarda yakınlarındaki Enstitülere dahi kolay kolay gönderilmeyen kızların, uzak illerdeki Enstitülere öğrenime gönderilmesi, o günün Türkiye’sinin köylüleri için maddi ve manevi yönden kolay değildi¹⁰⁷.

İktidar değişikliğinden sonra Enstitülere yönelik olumsuz tavrın ve bunun neticesinde Enstitülerdeki eğitim-öğretimin özgünlüğünü kaybetmesine neden olacak girişimlerin artarak devam ettiği görülmektedir. Mesela 1951 yılında DP’nin Milli Eğitim Bakanı Tefvik İleri tarafından gönderilen bir genelgede şöyle denilmekteydi:

“Her yıl milyonlarca lira harcadığımız ve ondan daha mühim olarak da büyük gayretler sarfettiğimiz Milli Eğitim hizmetleriyle ulaşmak istediğimiz gayelerin başında, faziletli, dürüst, hakka inanan ve hakkına razı olan nesiller yetiştirmek gelir.(...)Nesilleri bu vasıflarda yetiştirebilmek ise ancak öğretmenin, hakka sadece okutan bir insan değil, tam manası ile hakka inanan, bütün hal ve hareketlerini her gün bir ibadet yapar gibi bu ölçülerden geçiren örnek bir insan olması ile mümkündür. Türk öğretmenlerinin büyük bir ekseriyetle bu yolda olduklarına şüphem yoktur. Ancak esefle belirtmek isterim ki, az sayı dahi teşkil etseler bir kısım öğretmenlerimiz hocalığım bu temel vasıflarını

¹⁰⁴ Mustafa Şehirli ile Yapılan Görüşme, 19 Haziran 2003, Eskişehir.

¹⁰⁵ Tonguç, Engin, *a.g.e.*, s. 414.

¹⁰⁶ Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 564.

¹⁰⁷ Türkoğlu, *a.g.e.*, s. 565.

benimsememiş görünmektedirler. Bu zihniyetteki meslektaşlarımızın her gün türlü neviden ve kademedede iltimas ve delaletlere başvurarak arzularını hak gibi kabul ederek veya kendi davalarını bütün diğer davalardan üstün görerek, vazife sahiplerini, kendi lehlerine karar verdirmek için ısrarla uğraştıklarını teessürle görülmektedir.(...)Bu tamim okul veya müessese müdürleri tarafından öğretmenlere okutularak birer birer imza ettirilecek ve mesleğe yeni girenler bu tamimden haberdar edilecektir. Ayrıca her dereceden öğretmen yetiştiren müesseselerimizde öğrencilerle konuşmalar, toplantılar yapılarak öğretmen namzetleri şimdiden bu mevzu etrafında aydınlatılacak ve öğretmen namzetlerinin yetiştirilmelerinde bu cihetler bilhassa göz önünde tutulacaktır¹⁰⁸ .”

Görünen o ki, Milli Eğitim Bakanlığı, haksızlığa tahammül etmeyen, hakkını arayan Enstitü mezunlarından şikayetçidir. Enstitünün öğrencilere kazandırmaya çalıştığı eleştirel bakış açısı kazandırma ülküsü, Cumartesi Toplantıları artık geride kalmıştır. Artık Enstitü ‘hakka inanan, hakkına razı olan öğretmenler’ yetiştirmelidir.

Bu dönemde Çifteler Köy Enstitüsünden mezun olan bir öğrenci iktidar değişikliğinden sonra, Enstitü öğrencilerine yönelik tutumun olumsuzluğunu şöyle dile getirmektedir:

“1950 Haziranında mezun olduk. Biz DP iktidarının ilk mezunlarıyız. Bize mezuniyet töreni yapmadılar. Eylül’e kadar görev bekledik. Atanmama kaygımız da vardı¹⁰⁹ .”

Yeni iktidarın, Enstitünün elindeki arazileri almak gibi bir niyeti de olduğu görülmektedir. Çifteler Köy Enstitüsü ile Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü arasında geçen bir yazışma bu konuda aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Yazıda şöyle denilmektedir:

“20.08.1951 tarih ve 4-6/471 sayılı yazınıza ekli olarak gelen Bakanlığın İlköğretim Genel Müdürlüğünün 01.08.1951 tarih ve 67807/2724178 sayılı emirlerinde, Enstitümüzde işlenemeyen ve ihtiyaçtan fazla olan boş arazi mevcut ise yerlerinin ve miktarlarının bildirilmesi istenilmektedir. Bu arazinin eski sahipleri tarafından kamulaştırma bedeli vermek suretiyle geri almak istenip istenmediği sorulmaktadır.(...)Bu konuda Bakanlıktan ilk yazı tel olarak Eskişehir Valiline 18.03.1950 tarihinde gelmiş,(...)İkinci bir yazışma da Eskişehir Valiliği yoluyla Toprak ve İskan Müdürlüğünün 26.08.1950 tarih ve 1385 sayılı yazılarıyla,(...)boş ve işlenmemiş arazi miktarı sorulmuştur.(...)Bizim 13.09.1950 tarih ve 1572 sayılı yazımızda bütün arazinin işlenmekte olduğu, boş arazinin bulunmadığı bildirilmiştir.(...)Eskişehir 2 No.’lu Toprak Komisyonu Başkanının hangi esasa dayandığı tarafımızdan

¹⁰⁸ Milli Eğitim Bakanlığından, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne gelen, 27.01.1951 tarihli ve 70/147-26 sayılı genelge, Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, tasnif edilmemiş Arşiv.

¹⁰⁹ Seyit Ali Uslu ile Yapılan Görüşme, 05 Mayıs 2003, Eskişehir.

bilinmeyen, Bakanlığımıza şimdiye kadar hiç bahis konusu olmayan 600 dönümden başka 2000 dönüm arazinin ihtiyaçtan fazla olduğu ve çiftçiye dağıtılması gerektiği yolunda bir teklif yapıldığı Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Umum Müdürlüğünün Eskişehir Valiliğine 19.04.1951 tarih ve 10826 sayılı emirleriyle bildirilmiştir.(...)Enstitümüz Mahmudiye ve Hamidiye bölümlerinde hakikaten 5189 dönüm araziye sahiptir. Bu arazinin 18 hektarı müstesna diğer bütün topraklar Evkafa ve kısmen Hazineye ait olup, bunların intifa hakkı Enstitümüze satış bedeli ile tapulanmış bulunmaktadır. Gerek Hamidiye köylülerinden, gerek Mesudiye ve Yeşilyurt köylülerinden bedeli mukabilinde istimlak olmuş değillerdir. Binaenaleyh arada mağdur edilmiş vatandaş yoktur. Bunlar çeşitli vesilelerle Enstitülerin kapatılacağını ve topraklarının dağıtılacağını duyarak harekete geçen kimselerin ortaya attığı konulardır¹¹⁰.”

Anlaşıldığı kadarıyla, DP tarafından, Enstitülerin arazileri, köylülere, yada bu kılıfla kendi yandaşı olanlara, peşkeş çekilmek istenmekte ve bunun yolları aranmaktadır. Bu konunun ne kadar üstüne gidildiği ise, Enstitü müdürünün yazdığı yazıdan anlaşılmaktadır.

Bu dönemde dikkat çekici bir başka nokta da, Enstitüde çalışan ve aralarında sorun olan öğretmenlerin, birbirlerini ‘komünistlikle’ suçlamalarıdır. Bu durum bu dönemde bu suçlamanın ağırlığını ve bu suçlamanın ne kadar farklı amaçlarla kullanılabileceğini göstermesi bakımından ilginçtir. Konuyla ilgili olarak arşivde bulunan bir belge ve bu belgeye yansıyan olay önemlidir. Olay şöyledir:

“(Enstitü öğretmenlerinden Y.N) Muzaffer Esenkan, Eskişehir İsmetpaşa Bucağına giderken Hamidiye köyünde geceleyen ve vesail bulamayan iki göçmen ailesini, Enstitü arabasıyla Bucağına gönderdiğinden ötürü Tarım başı Cahit Barlas tarafından idareye şikayet edilmiştir....Cahit Barlas, Muzaffer Esenkan’ın arabayı ne maksatla İsmetpaşaya gönderdiğini anlamak için idareye haber vermiştir. Sorumlu tarımbaşı olduğu için bunu öğrenmek istemesi gayet tabiidir. Muzaffer Esenkan ile dargın olduğu için bunu ona soramamıştır¹¹¹.”

Belgeden anlaşıldığı kadarıyla, bu durum üzerine Muzaffer Esenkan, Milli Eğitim Müdürü Tevfik İleri’ye bir şikayet mektubu yazarak Cahit Barlas’ı ‘bozguncu bir ruha sahip, ve bambaşka bir ideolojiye sahip olduğu ve Cahit Barlas’ın İsmail Hakkı

¹¹⁰ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilen, 27.08.1951 tarihli resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, tasnif edilmemiş Arşiv.

¹¹¹ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilen, 13.06.1951 tarihli ve 947 sayılı resmi yazı, s. 10,11., Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Tonguç ile teşrik-i mesai ettiği¹¹², konusunda şikayet eder. Muzaffer Esenkan'ın, İsmail Hakkı Tonguç ile Cahit Barlas arasında bir ilişki olduğu iddiasını neye dayandığını da yine belgedeki şu cümleden öğrenmekteyiz.

“Muzaffer Esenkan, İsmail Hakkı Tonguç zamanında müntezir ve onun tarafından idare edilen, öğretmen Ansiklopedisine sütçülük hakkında yazı yazmasından ötürü Cahit Barlas'ı, İsmail Hakkı Tonguç ile teşriki mesai etmekle itham ediyor(...).”¹¹³

Bunun üzerine Bakanlığın talimatıyla Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden bu konuyu soruşturmasını ister¹¹⁴. Böylece Enstitüde bir soruşturma açılır. Gerçi açılan soruşturmada Cahit Barlas aklanmıştır. Ancak bu belge, bu dönemde insanların birbirini ne kadar kolay komünistlikle suçladığını, bu suçlamanın nasıl büyük bir olay haline geldiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu belge bir noktayı daha aydınlatmaktadır ki o da, İsmail Hakkı Tonguç'un, bu dönemde 'sakıncalı' bir kişi haline gelmiş olması ve onunla küçük bir temasta bulunanların dahi mimlendiğidir. Soruşturma sonucunda Enstitü müdürü tarafından verilen hüküm şöyledir:

“Yukarıda yapılan incelemelerden de anlaşılacağı gibi Cahit Barlas'ın isnatlardan münezzehe olduğu kanaatindeyim...Hakkı Tonguç ile çalıştı ise de bu onun kabahati değil, kendi talihinin bir cilvesidir.(...)Enstitüde çalışan öğretmen, memur, hatta öğrenciler arasında bir takım nifak grupları peydah olmuştur. Bu gruplar, o derece hislerinin esiri deregesine tenezzül etmişlerdir ki, birbirlerini en korkunç, en tüyler ürpertici lekeleri sürmek, ve fırlatmaktan ari kalmamaktadırlar”¹¹⁵.

Bu dönemde Enstitüye alınan öğrenci sayılarında da büyük düşüşler görülmektedir. Çifteler Köy Enstitüsüne 1950-51 ders yılında 143¹¹⁶, 1951-52 ders yılında 75¹¹⁷, 1952-53 ders yılında da 35¹¹⁸ erkek öğrenci alınmıştır.

¹¹² A.g.b., s. 11.

¹¹³ A.g.b., s. 14.

¹¹⁴ Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğünden Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne gelen, 11.06.1951 tarihli ve 4-1/3181 sayılı resmi yazı, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹¹⁵ Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilen, 13.06.1951 tarihli ve 947 sayılı resmi yazı, s. 16, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹¹⁶ BİGM, MEİ 1950-1951, No: 348, DİE: 759, s. 8, 9

¹¹⁷ BİGM, MEİ 1951-1952, No: 357, DİE: 1048, s. 16

¹¹⁸ BİGM, MEİ 1952-1953, No: 368, DİE: 765, s. 4

Artık Enstitü, sona yaklaşmaktadır. 1953 yılında Köy Enstitüleri Öğretim Programı değiştirilmiştir. Yeni programın adı, Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Öğretim Programıdır¹¹⁹.

Köy Enstitülerinde uygulanan bu üçüncü Öğretim Programı, bu eğitim kurumlarının İlköğretmen Okulları ile birleştirilmesi veya bütünleştirilmesi çalışmalarına başlandığı bir dönemde hazırlanan bir programdır. Bu programın belirgin özelliği, Enstitülerde okutulan genel kültür derslerinin büyük bir bölümünün klasik biçimlere sokulmuş, ziraat ders ve uygulamalarının azaltılarak kuramsal bir hale getirilmiş, sanat derslerine de son verilmiş olmasıdır¹²⁰. Enstitüye 1949'da giren ve 1955'de, Yunusemre İlköğretmen Okulu mezunu olarak çıkan bir öğrenci, Enstitüde bu dönemde yaşanan değişiklikleri şöyle anlatır.

"Genel kültür derslerimiz arttırıldı. Tarım dersi haftada altı saate indi. Artık tarlalarda filan fazla çalışmıyorduk. Bizim zamanımızda Cumartesi toplantıları, eleştiriler filan hiç kalmamıştı. Bize şöyle deniliyordu. Siz kültür adamı olarak yetiştiriliyorsunuz. Ziraat uzmanı yada yapı ustası değilsiniz diyorlardı. Elbiselerimiz de değişti. Mesela Enstitüye ilk vardığım zamanlarda elbiselerimiz aba kumaştandı, sonra daha güzel kumaştan elbiseler vermeye başladılar. Bu anlattıklarım 1950'den sonra olmaya başladı"¹²¹.

1954 yılına gelindiğinde Enstitü aslında özünü tamamen yitirmiş ve hukuken olmasa da fiilen kapanmıştı. Artık geriye sadece bir isim değişikliği kalmıştı. Bu da 1954 yılında yapıldı. 6234 Sayılı Köy Enstitüleri ile Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun, 20.01.1954 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşülmeye başlandı¹²². Bu kanun 27.01.1954 tarihinde kabul edilerek, Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okulları, İlköğretmen Okulları adı altında birleştirildi¹²³. Bu yasanın çıkmasıyla birlikte, Çifteler Köy Enstitüsü, Yunusemre İlköğretmen Okuluna dönüştü.

Türkiye'nin gerçeklerinden yola çıkarak, büyük özveriyle çalışılarak kurulan, bu ilerici eğitim kurumlarına, 1946'da başlayan eleştiriler; 1950 Demokrat Parti iktidarı döneminde ivme kazanmış ve nihayetinde 1954 yılında bu kurumlar kapatılmıştır. Bu kurumlara vurulan komünist damgası, pek çok öğretmeni zan altında bırakmış ve aynı

¹¹⁹ Gedikoğlu, *a.g.e.*, s.219.

¹²⁰ Oğuzkan, *a.g.m.*, s. 31.

¹²¹ Muharrem Kubat ile Yapılan Görüşme, 24 Haziran 2003, Eskişehir.

¹²² Tonguç, Engin, *a.g.e.*, s. 493.

¹²³ Murat Katoğlu, *"a.g.m.*, s. 407.

zamanda pek çok köylü çocuğun okuma şansını kaybetmesine neden olmuştur. Oysa komünistlikle suçlanan bu kurum için, 1943 yılında, Bakanlık Müfettişleri şunları rapor ediyorlardı:

“Bayrak merasimlerine iştirak eyledim. Cumhuriyet Marşını hep birlikte, tam bir ahenkle, kararlı bir şekilde söylediklerine ve mutlak bir ihtiram vaziyeti aldıklarına şahit oldum¹²⁴.”

1949 yılında Enstitüyü teftiş eden Bakanlık Müfettişleri de şunları rapor etmişlerdi:

“Öğrencilerin ulusal ve toplumsal duygularla Cumhuriyet’e bağlılık duygusu ve düşüncelerinin gelişmesi ve kökleşmesi için her fırsattan yararlanılmaktadır¹²⁵.”

Enstitüleri başından beri, kendi varlıkları için tehlikeli gören kesim, zamanı geldiğinde, şartlar olgunlaştığında bu kurumlara yönelik eleştirilerini arttırmışlardır. Bu eleştirilerde özellikle, ‘ahlaksızlık ve komünizm yuvası’ gibi, toplumun çok hassas olduğu konular kullanılmıştır. Buradaki önemli bir nokta da Enstitüleri kuran ve Toprak Yasasını çıkararak ‘Milli Şefin’, Enstitülerin yıkılmasını engelleyememesi ve Toprak Reformunu da uygulayamamasıdır.

Enstitülerin kapatılmasını kolaylaştıran bir etken de, Enstitülere yönelik saldırıların yoğunlaştığı dönemde öğrencilerin ve hatta öğretmenlerin aralarındaki kişisel kavgalarını, birbirlerini ‘komünist’ olarak suçlayarak üst makamlara yansıtma larıdır. Bu durum, bu kurumları kapatmak isteyenlerin işini kolaylaştırmıştır.

¹²⁴ Bakanlık Müfettişlerinden İsfendiyaroğlu’nun, Eylül 1943 tarihinde yaptığı teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s. 4, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

¹²⁵ Bakanlık Müfettişlerinden, R. Günel, Necmettin Bora, vd. Aralık 1948 tarihinde yaptıkları teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri, s. 16, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

SONUÇ

Cumhuriyeti kuran kadro; ekonomisi iflas etmiş, halkı bitkin, yorgun ve cahil, okullaşma oranı çok düşük, ilkel bir tarım toplumu ve ülkesi görünümü arzeden bir miras devralmıştı. Devrimci kadronun temel hedefi, ülkeyi modernize etmek, uluslaşmak, çağdaşlaşmak, çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmaktı. Bunun için yapılması gereken çok önemli ve acil işler vardı. Ekonomik alanda yapılması gereken atılımların yanı sıra; toplumun ulus bilinci kazanması, yeni rejimin ilkelerine ve devrimin kazanımlarını sahiplenmesi, kısaca rejimin kökleşebilmesi için de çalışmalar yapmak gerekmektedir. Yeni rejimin kurucuları, bu konuda eğitime merkezi bir rol atfediyorlardı. Bizzat Cumhuriyet'in kurucusu, Mustafa Kemal, asıl zaferi öğretmenlerin kazanacağını söylemekteydi. Bu noktadan hareketle, eski rejimin eğitim kurumları tasfiye edildi, eğitim-öğretimde birlik sağlayacak devrimler yapıldı, eğitimin idaresinin merkezileştirilmesi ve eğitimin yaygınlaştırılması için pek çok çalışmalar yapıldı. Yeni rejim, ancak geniş halk kitlelerinin rejimin ilkelerine uygun bir eğitim sisteminden geçirilmesi ile devrimin kalıcılığının sağlanacağını düşünmekteydi. Cumhuriyet rejiminin, kuruluşundan itibaren, eğitim alanında gerçekleştirdiği atılımlar; eğitimin laikleşmesini, merkezileşmesini, eski rejimin kalıntılarının eğitim alanından temizlenmesini ve Cumhuriyet rejiminin ilkelerine uygun yeni bir eğitim sistemini kurulmasını sağlamış, ayrıca şehirlerde büyük halk kitlelerinin bu yeni eğitimden geçirilmeleri konusunda büyük başarılar elde edilmiştir. Ancak, tüm bunlara rağmen, Türkiye'deki nüfusun yüzde sekseninin ikamet ettiği kırsal alanda eğitimin yaygınlaştırılması konusunda mutlak bir sonuç elde edilebilmiş değildi.

Kırsal alandaki eğitim sorununu çözümü konusunda oldukça çetin birkaç önemli problem mevcuttu. Birincisi, Türkiye'de bu tarihlerde yaklaşık kırk bin köy vardı ve bu köylerin çoğunda nüfus, 150'nin altındaydı. Buralara gönderilecek öğretmenleri mevcut sistemle yetiştirmek, çok uzun bir zaman alacaktı. İkincisi, öğretmenler her şeyden mahrum bu köylere gitmek istemiyor, gitseler dahi buraya uyum sağlayamıyor ve kısa zamanda kaçıyorlardı. Üçüncü problem ise, yeni rejimin kısıtlı bir bütçesi olmasıydı. Bu kadar öğretmen kısa zamanda yetiştirilse dahi, bu öğretmenlere maaş verebilmek, Cumhuriyet hükümetlerinin bütçesi ile mümkün

olabilecek bir şey değildi. Tüm bunlara karşın buralara öğretmen yetiştirmek gerekmekteydi. Zira buralarda yaşayan ve nüfusun çoğunluğunu oluşturan bu kitleyi kendi haline bırakmak, hem Cumhuriyetin felsefesine uygun bir yaklaşım değildi, hem de yeni rejimin kalıcılığının sağlanabilmesi, Cumhuriyet ilkelerinin yaygınlaşması ve yaşama aktarılması için bir gereklilikti. Bunların yanı sıra, kırsal alandaki tek sorun, burada yaşayan halkı Cumhuriyet rejimine uygun bir eğitim sisteminden geçirmek ve eğitim sorununu çözmek ile de sınırlı değildi. Bu tarihlerde, Türkiye'deki ekonominin temelini zirai faaliyetler oluşturmakta, fakat bu faaliyetler son derece ilkel bir tarzda sürdürülmekte, dolayısıyla düşük bir üretim sağlanabilmekteydi.

Yeni rejim, çağdaşlaşma konusunda, eğitim sorununu çözenin yanı sıra köylere modern zirai araç-gereçleri ve yöntemleri de sokmak zorunda idi. Öyleyse, buralara gönderilecek öğretmen; köylerdeki okuma-yazma sorununu çözmeyi, Cumhuriyet rejiminin köylere girmesini, yeni rejimin ilkelerinin buralarda benimsenmesini sağlamanın yanı sıra; köyü modernize edecek çalışmalar yapabilecek nitelikte de olmalıydı. Bu niteliklere sahip bir öğretmenin; köydeki iktisadi alana, sosyal alana daha kolay nüfuz edebileceği ve köy toplumunu dönüştürme işini başarabileceği düşünülmekteydi. Bu türden öğretmenleri, şehirlerdeki Öğretmen Okullarında yetiştirmek mümkün değildi. Köye yönelik öğretmen yetiştirecek yeni okullar açılması, ancak bu açılan okulların, bütçeye çok fazla bir yük getirmemesi gerekmekteydi. İşte bu noktadan hareketle, Atatürk döneminde ilk çalışmalar başlatıldı ve az nüfuslu köyler için 'öğretmen' yetiştirmek üzere, Eskişehir-Mahmudiye Eğitim Kursu açıldı.

Kurs; askerliğini başarı ile tamamlamış, okuma-yazma bilen köylü gençlerin yedi aylık kısa bir eğitimden geçirilerek, köyelerine eğitimci olarak gönderilmesi felsefesiyle kurulmuştu. Bu kurslarda, Eğitimci adaylarına modern zirai teknikler gösterilmekte ve modern araç-gereçlerin kullanımı öğretilmekteydi. Eğitimci adayları eğitim görecekları okul binalarını kendileri yapmakta, böylece hem maliyet düşürülmekte ve hem de ileride köye Eğitimci olarak gittiklerinde buradaki okul binasını yapabilmeleri için gerekli olan becerileri kazanmış olmaktalardı. Bu felsefe, ileride Köy Enstitülerinin açılmasına ve işleyiş özelliklerine temel olacak bir felsefeydi. Nitekim Mahmudiye Eğitim Kursunun açılışından kısa bir süre sonra bu kursların sayısı artırılmış ve yeni bir denemeye başlanmıştır.

Bu yeni deneme, kalabalık nüfuslu köylere, yukarıda anlatılan vasıflarda öğretmen yetiştirme, amacını güden Köy Öğretmen Okulları girişimidir. Bu girişimin ilk örneklerinden olan Eskişehir-Mahmudiye Köy Öğretmen Okulu 1937 yılında açılmıştır. Bu girişimin başarılı sonuçlarının görülmesi ve Cumhuriyet rejiminin, kırsal alanda gerçekleştirmek istediği amaçlara, bu türden kurumlardan mezun olan öğretmenlerle ulaşabileceğine inanması sonucunda, 1940 yılında 3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası çıkarılmış ve Eskişehir-Çifteler Köy Enstitüsü kurulmuştur.

Çifteler Köy Enstitüsü; öğrencilerini ilkokulu bitiren köy çocukları içinden seçerek alan, bu çocuklara beş yıl eğitim verdikten sonra, aldığı illerin köyelerine öğretmen olarak gönderen bir kurumdur. Bu kurumda öğrencilere, öğretmenlik meslek bilgisi verilmesinin yanında, tarım, hayvancılık, bahçecilik gibi köylerdeki üretimi modernize edebilmelerini sağlayacak bilgiler öğretilmekte, aynı zamanda marangozluk, inşaatçılık gibi bir mesleğin de becerilerini kazanmalarına çalışılmakta idi. Enstitü kendine gerekli tüm binaları, teknik derslerin uygulama çalışmaları sırasında yapmış ve inşaat masraflarının büyük oranda azalmasını sağlamıştır. Ayrıca, Enstitüdeki ziraat derslerinin uygulama çalışmaları üretime yönelik olarak yapılmış ve böylece kurum kendi ihtiyaçlarının çok büyük bir bölümünü, kendi üretimi ile karşılayabilir bir hale gelmiştir. İncelenen kayıtlardan çıkan sonuca göre karlı bir şekilde işletilen bir müessese vasfını kazanmıştır. Bu şekildeki bir eğitim, Cumhuriyet yönetiminin, kısıtlı bir bütçeyle, kırsal alandaki eğitim sorununu çözebilmesinin önünü açtığı gibi, bu kurumda yetiştirilen öğretmenlerin kişiliğinde, köye aynı zamanda modern tarımı bilen bir ziraat adamı, bir teknik adam da girmesini sağlayacaktı. Buradan yetişecek öğretmenlere; düşük bir ücret, bunun yanında köyde ziraat yapabilmesi için gerekli olan arazi, hayvan, araç-gereç verilecek; böylece hem maaş ödemesi konusunda büyük sıkıntılar yaşayan hükümet rahatlayacak ve hem de kendine tahsis elden arazide, modern araç-gereçlerle, modern yöntemlerle üretim yapan öğretmen, köylüye, örnek/rehber olacaktı. Bu şekilde yetiştirilen; köyün zirai faaliyetlerinde, teknik işlerinde başvurulan bir kaynak haline gelen öğretmen, köyün vazgeçilmez bir adamı olacak ve böylece geleneksel köy toplumunu dönüştürmesi, 'sarıklı din hocasının' yerini alması çok daha kolay olacaktı.

Cumhuriyet rejimi Enstitü mezunu öğretmen; köyde okuma-yazma sorununu çözmesini, ekonomik hayatı geliştirmesini, üretimi arttırmasını, köylere modern teknikleri sokmasını, en önemlisi kırsal alanda Cumhuriyetin bekçiliğini ve savunuculuğunu yapmasını, geleneksel köy toplumunu modernize etmesini beklemekteydi. Enstitü mezunu öğretmen, bir anlamda misyoner olarak düşünülmekteydi. Enstitüdeki öğretmen adayları da bu beklentileri karşılayabilecek bir felsefe ile yetiştirilmekte, tüm ülkülerinin, köye köylüye, köy toplumunu dönüştürmeye yönelik olması sağlanmaktaydı

Enstitüler konusundaki tartışmalar da işte tam bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Gücünü geniş topraklara sahip olmalarından alan, ağa, bey gibi kırsal kökenli, nüfuzlu kişilerin, Enstitüleri daha kuruluşundan itibaren pek olumlu karşılamadıkları görülmektedir. Bunlar, genel olarak, köye öğretmen gönderilmesine ve bu öğretmenin köy çocukların okuma-yazma öğretmesine karşı çıkmamakla beraber; öğretmenin köyün sosyal hayatına müdahale etmesini hoş karşılamıyor, bu durumu kendi varlıkları açısından tehlikeli görüyorlardı. Zira köy toplumundaki bir zihniyet değişimi, bu kesimin kırsal alandaki manevi gücünü kırabilirdi. Ancak Enstitünün kuruluş yıllarının, Türkiye’de otokratik bir tek parti yönetiminin hüküm sürdüğü yıllar olması ve ‘Milli Şef’ İsmet İnönü’nün bu kurumların en büyük destekçisi olması dolayısıyla, ilk yıllarda bu kesim, Enstitülere yönelik düşüncelerini; yüksek sesle dillendirememiş, oylamalara katılmayarak belli etmişti.

1945 yılında Toprak Reformu Yasasının Meclisten geçirilmesi, CHP içindeki ayrışmaları keskinleştirmiş, bu yasa konusunda Enstitü mezunu öğretmenler aracılığıyla bir destekçi kitlesi yaratılması düşüncesi, hatta İsmail Hakkı Tonguç’un bunu bizzat ifade etmesi, Enstitülere yönelik olumsuz tavırların iyice artmasına neden olmuştur. Nitekim 1946 yılında DP’nin kurulmasını tetikleyen olayın, Toprak Reformu Yasası olması, partinin kurucuları arasında büyük toprak sahiplerinin bulunması, bu partinin hem Toprak Reformu Yasasına ve hem de Köy Enstitülerine karşı aynı türden bir tepki vermesi olguları, Enstitülerin niçin kapatıldıklarının da ipucunu vermektedir. Bu tarihlerde DP’nin kurulması ve çok partili yaşama geçişle birlikte, Türkiye’deki siyasal yapının değişmesi kadar önemli bir olay da; taşra kökenli güçlü kişiler olup da CHP’den kopmayan bir kesimin parti içindeki yükselişleridir. Bu dönemde, Enstitülerin

kurucuları görevlerinden alınmış ve Enstitüler konusunda bir politika değişikliğine gidilmiştir. Enstitü mezunu öğretmenlere, çalıştığı köyden arazi tahsis edilmesi, köy okulunun yapımı için köylüye 20 gün çalışma mükellefiyeti getirilmesi gibi, köy halkının kendilerine yapılan bir haksızlık, bir angarya olarak gördüğü ve devlete dolayısıyla CHP'ye cephe almasına sebep olan uygulamalar terkedilmiş, Enstitü mezunu öğretmen, aldığı ücrete zam yapılmak suretiyle , diğer öğretmenler gibi sadece maaş alan bir memur statüsüne indirgenilmiştir. Bu durumun, bütçeye getirdiği yükün yanı sıra, en önemli zararı ise, öğretmenin köyün vazgeçilmez adamı olma vasfını kaybetmesine zemin hazırlamış olmasıdır. Bu dönemdeki önemli bir olay da; Enstitülerin en büyük destekçi olan İsmet İnönü'nün, siyasetin gereklilikleri sonucu, bu kurumları desteksiz bırakarak, kapatılış sürecine zemin hazırlamış olmasıdır. Enstitülere yönelik saldırılar konusunda en çok kullanılan noktanın, komünizm olduğu görülmektedir. Bunun nedeni; İkinci Dünya Savaşının bitimini müteakip, Rusya ile yaşanan anlaşmazlıklar, Rusya'nın Türkiye'den toprak talebi gibi olayların sonucunda Türkiye'de çok büyük bir solcu düşmanlığının ortaya çıkması ve bu suçlamanın her hangi bir kişiyi yada kurumu gözden düşürme konusunda oldukça 'başarılı' sonuçlar vermesidir.

1950 yılında iktidarın DP'ye geçmesiyle Enstitünün sonunun geldiği de aslında ortaya çıkmıştır. Zaten iktidar değişikliğinden kısa bir süre sonra, Enstitüye özgünlüğünü kaybettirecek uygulamalar yürürlüğe girmiş ve en nihayetinde 1954 yılında Enstitülerin İlköğretmen Okulları ile birleştirilmesi hakkındaki yasa çıkarılmıştır. Böylece incelemeye konu olan Çifteler Köy Enstitüsü, Yunusemre Öğretmen Lisesi haline getirilmiştir.

KAYNAKLAR

A. ARŞİVLER

- * Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi Tasnif Edilmemiş Arşiv
- * DİE Arşivi

B. BELGELER

- * Afyon ili, Beypazarı ilçesi, Karabire Köyünden, 1330 (1912) doğumlu Hasan Hüseyin Atak'a ait, Köy Eğitimci Namzedi Tetkik Fişi.
- * Afyon ili, Bolvadin ilçesi, İshaklı köyünden, Mustafa Demir'e ait, 1937 tarihli Talebe Seçim Fişi.
- * Konya ili, Hadim ilçesi, Aşağıhadim köyünden, 1341 (1922) doğumlu Hikmet Uysal'a ait, 18.10.1941 tarihli Talebe Seçim Fişi.
- * Eskişehir ili, Seyitgazi ilçesi, Yapıldak köyünden, 1928 doğumlu Hidayet Karadağ'a ait, 1941 tarihli Talebe Seçim Fişi.
- * Afyon ili, Bolvadin ilçesi, Çiftlik köyünden, 1933 doğumlu İsmail Kaymakçı'ya ait, 08.08.1949 tarihli yazılı kağıtları.
- * Eskişehir ili, Kümbet köyünden, 1933 doğumlu Ahmet Coşar'a ait, 17.03.1948 tarihli Sağlık Fişi.
- * Eskişehir ili, Hamidiye köyünden, 1936 doğumlu Kenan Yalçın'a ait, 13.09.1949 tarihli Sağlık Fişi.
- * Afyon ili, Akgün köyünden, Kemal Yılmaz'a ait, 02.07.1940 tarihli Taahhüt Senedi.
- * Afyon ili, Çiftlik köyünden, İsmail Kaymakçı'ya ait, 07.09.1949 tarihli Yüklenme Senedi.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Eskişehir Hususi Muhasebe Müdürlüğüne gönderilen, 10.03.1943 tarihli ve 355 sayılı resmi yazı.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Nafia Müdürlüğüne gönderilen, 29.11.1942 tarihli ve 1161 sayılı resmi yazı.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Nafia Müdürlüğüne gönderilen, 02.11.1942 tarihli ve 1328 sayılı resmi yazı.

- * Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Orman Umum Müdürlüğüne gönderilen, 13.01.1942 tarihli ve 30 sayılı resmi yazı.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Orman Umum Müdürlüğüne gönderilen, 09.02.1943 tarihli ve 213 sayılı resmi yazı.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Orman Umum Müdürlüğüne gönderilen, 10.03.1943 tarihli ve 213 sayılı resmi yazı.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilen, 13.06.1951 tarih ve 947 sayılı resmi yazı.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilen, 27.08.1951 tarihli, resmi yazı.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilen, 29.11.1952 tarih ve 2561 sayılı resmi yazı.
- * Orman Umum Müdürlüğünden, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne gelen, 23.01.1942 tarihli ve 03393 sayılı resmi yazı.
- * Orman Umum Müdürlüğünden, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne çekilen, 01.04.1942 tarihli ve 5659 numaralı telgraf.
- * Orman Umum Müdürlüğü Eskişehir Fidanlığı Fidan Teslim Makbuzu, No:51.
- * Maarif Vekilliği İlköğretim Umum Müdürlüğünden, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne gelen, 09.02.1942 tarihli ve 01655 sayılı resmi yazı.
- * Maarif Vekilliği İlköğretim Umum Müdürlüğünden, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne gelen, 09.01.1943 tarihli ve 6/398 sayılı resmi yazı.
- * Milli Eğitim Bakanlığından, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne gelen, 27.01.1951 tarihli ve 70/147-26 sayılı genelge.
- * Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğünden, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne gelen, 11.06.1951 tarihli ve 4-1/3181 sayılı resmi yazı.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Tarım Başılığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, Kasım ayı Tarım ders ve çalışmalarını gösteren, 05. 12. 1949 tarihli ve 53 sayılı rapor.

- * Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Tarım Başılığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, Şubat ayı Tarım ders ve çalışmalarını gösteren, 03.04.1948 tarihli ve 3 sayılı rapor.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Tarım Başılığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1949 yılı Ekim ayı Tarım çalışmalarını gösteren, 1949 tarihli rapor.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Tarım Başılığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, Kasım ayı Ziraat çalışmalarını gösteren, 30.11.1947 tarihli ve 33 sayılı rapor.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Tarım Başılığının, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1948 yılı tarım durumunu gösteren, 22.10.1948 tarihli ve 25 sayılı rapor.
- * Eğitim Başı Mustafa Yaldir'ın, Enstitü Müdürlüğüne sunduğu, 1947-48 Yaz Dönemi, Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Aylar Üzerinde İş Dağılım Çizelgesi.
- * Demircilik işliğı başı Sabri Eskiçubuk'un, Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğu, 01.03.1949-31.03.1949 tarihleri arasında demircilik işliğindeki çalışmaları gösteren, 04.04.1949 tarihli rapor.
- * Zootečni öğretmeni Muzaffer Esenkan'ın, Çifteler Köy Enstitüsü Tarım Başılığına sunduğu, 24.06.1949 tarihli rapor.
- * Sebzeçilik öğretmeni Mehmet Başoğlu'nun, Çifteler Köy Enstitüsü Tarım Başılığına sunduğu, 24.06.1949 tarihli rapor.
- * Teknik işler başı Raşit Tuygan'ın, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğu, 1947 yılı Aralık ayında yapılan teknik işleri gösteren, 30.12.1947 tarihli rapor.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Eğitim Başılığının, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğu, 1949 yılı sonu ve 1950 yılı başlangıcında Mahmudiye Bölümünün Durumunu Gösteren Rapor.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Sabit ve Mütedavil Sermayesine ait; 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953 Mali Yılları Bütçeleri, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermaye Kayıtları.

- * Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesine Ait; 1946, 1947, 1948, 1949 Yıllarına Ait Umumi Hasılat Müfredat Çizelgeleri ve İdare İşletme Giderlerini Gösteren Cetveller, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermaye Kayıtları.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1948 yıl sonu Ambar Tadat Çizelgesi, Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermaye Kayıtları.
- * 25.07.1945 tarihinde, 449 okul numaralı İbrahim Büyükeken'e verilen istihsal vasıtalarını gösteren belge.
- * 23.05.1945 tarihinde, 248 okul numaralı Ali Aksongur'a verilen yapıcı-dülger ve marangoz malzemelerini gösteren belge.
- * 19.06.1945 tarihinde, 299 okul numaralı Ahmet Külahlı'ya verilen, demircilik malzemelerini gösteren belge.
- * Çifteler Köy Enstitüsü idareci ve öğretmen kadrosunu gösteren, 01.01.1952 tarihli çizelge.
- * Okulda görev yapan müdürler listesi, Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi İdareciler Dosyası.
- * Çifteler Köy Enstitüsü Öğrenci Künye Defteri.
- * Köy Enstitüsü Öğretmenleri hakkında, 1950-1951 öğretim yılı sonunda, müdür tarafından doldurulan, Matematik öğretmeni İrfan Aksüyek'e ait rapor.
- * Bakanlık Müfettişlerinden İsfendiyaroğlu'nun, Eylül 1943 tarihinde yaptığı teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri.
- * Bakanlık Müfettişlerinden Faik Sayron ve Cemil Boran'ın Şubat 1944 tarihinde yaptıkları teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri.
- * Bakanlık Müfettişlerinden Necmettin Bora, Cevad Tiniç vd., Şubat 1948 tarihinde yaptıkları teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri.
- * Bakanlık Müfettişlerinden, R. Günel, Necmetin Bora, vd., Aralık 1948 tarihinde yaptıkları teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri.
- * Bakanlık Müfettişlerinden Necmettin Bora, Samih Ragıp Atademir vd., Ocak 1953 tarihinde yaptıkları teftişe ait rapor, Çifteler Köy Enstitüsü Teftiş Defteri.

C. SÖZLÜ TARİH KAYNAKLARI

- * Ankara ili, Beypazarı İlçesi, Köselers köyünden, 1927 doğumlu Mustafa Aydoğan ile Yapılan Görüşme, 03 Mayıs 2003, Ankara.
- * Eskişehir ili, Seyitgazi ilçesi, Çatıören köyünden, 1930 doğumlu Seyit Ali Uslu ile Yapılan Görüşme, 05 Mayıs 2003, Eskişehir.
- * Bilecik ili, Söğüt ilçesi, Samrı köyünden, 1933 doğumlu Mustafa Şehirli ile Yapılan Görüşme, 19 Haziran 2003, Eskişehir.
- * Eskişehir ili, Türkmentokat köyünden, 1305 (1907) doğumlu Veli Çalışır ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.
- * Eskişehir ili, Aktepe köyünden, 1925 doğumlu Mithat Özen ile Yapılan Görüşme, 20 Haziran 2003, Eskişehir.
- * Eskişehir ili, Seyitgazi İlçesi, Yukarısöğüt köyünden, 1930 doğumlu Ali Osman Çakır ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.
- * Eskişehir ili, Seyitgazi ilçesi, Bardakçı köyünden, 1933 doğumlu Hasan Çakmak ile Yapılan Görüşme, 22 Haziran 2003, Eskişehir.
- * Eskişehir ili, İmişehir köyünden, 1929 doğumlu Ahmet Öztuna ile Yapılan Görüşme, 23 Haziran 2003, Eskişehir.
- * Afyon ili, Emirdağı ilçesi, Güveççi köyünden, 1933 doğumlu Muharrem Kubat ile Yapılan Görüşme, 24 Haziran 2003, Eskişehir.
- * Eskişehir ili, Beyazaltın köyünden, 1923 doğumlu Mehmet Ali Ergül ile Yapılan Görüşme, 25 Haziran 2003, Eskişehir.
- * Eskişehir ili, Seyitgazi ilçesi, Büyükdere köyünden, 1933 doğumlu İlyas Küçükcan ile Yapılan Görüşme, 27 Haziran 2003, Eskişehir.

D. KİTAP VE MAKALELER

APAYDIN, Talip, Köy Enstitüsü Yılları, Çağdaş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1983.

ARAYICI, Ali, *Kemalist Dönem Türkiye'sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri*, Ceylan Yayınları, İstanbul 1999.

ARMAN, Hürrem, *Piramidin Tabanı: Köy Enstitüleri ve Tonguç*, İş Matbaacılık ve Ticaret Ankara 1969.

- ATATÜRK**, Mustafa Kemal, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, 5. Baskı, Ankara 1997.
- AVCIOĞLU**, Doğan, *Türkiye'nin Düzeni*, Bilgi Yayınevi, 3. Baskı, Ankara 1969.
- BALKIR**, Süleyman Edip, *Eski Bir Öğretmenin Anıları*, Arı Kitabevi, İstanbul 1968,
_____, *Arifiye Köy Enstitüsü*, Hür Yayınevi, İstanbul 1974.
- BALOĞLU**, Zekai, *Türkiye'de Eğitim*, Tüsiad Yayınları, İstanbul 1990.
- BAŞARAN**, İbrahim Ethem, "Türkiye'de Eğitim Sisteminin Evrimi", *75 Yılda Eğitim*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1999, s.s. 77-124.
- BAŞARAN**, Mehmet, *Köy Enstitüleri*, Cumhuriyet Kitap Kulübü Yayınları, İstanbul, 1999, s. 101.
- BAŞGÖZ**, İlhan, *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 1995.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü**, *Milli Eğitim İstatistikleri 1944-1945*, No: 272, DİE: 738, Pulhan Matbaası, İstanbul 1947.
_____, *Milli Eğitim İstatistikleri 1945-1946*, No: 282, DİE: 741, Pulhan Matbaası, İstanbul 1947.
_____, *Milli Eğitim İstatistikleri 1946-1947*, No: 297, DİE: 1030, Pulhan Matbaası, İstanbul 1948.
_____, *Milli Eğitim İstatistikleri 1947-1948*, No: 308, DİE: 1035, Pulhan Matbaası, İstanbul. 1949.
_____, *Milli Eğitim İstatistikleri 1948-1949*, No: 327, DİE: 753, Yeni Matbaa, Ankara 1950.
_____, *Milli Eğitim İstatistikleri 1949-1950*, No: 334, DİE: 754, Yeni Matbaa, Ankara 1951.
_____, *Milli Eğitim İstatistikleri 1950-1951*, No: 348, DİE: 759, Biricik Matbaası, Ankara 1952.
_____, *Milli Eğitim İstatistikleri 1951-1952*, No: 357, DİE: 1048, Akın Matbaacılık, Ankara 1953.
_____, *Milli Eğitim İstatistikleri 1952-1953*, No: 368, DİE: 765, Saim Toraman Matbaası, Ankara 1954.

_____ , *Milli Eğitim İstatistikleri (İlköğretim)*
1944-1945, No: 270, DİE: 736, Pulhan Matbaası, İstanbul 1947.

_____ , *Milli Eğitim İstatistikleri (İlköğretim)*
1952-53, No: 361, DİE:753, Akın Matbaacılık, Ankara 1954.

Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, *Maarif İstatistikleri 1923-32*, No:26, Devlet
Matbaası, İstanbul 1933.

_____ , *Maarif İstatistikleri 1937-38*, No: 145, DİE:
723, Suhulet Basımevi, İstanbul 1939.

_____ , *Maarif İstatistikleri 1938-1939*, No:186,
DİE: 725, Ulusal Basımevi, Ankara 1942.

_____ , *Maarif İstatistikleri 1939-1940*, No:187,
DİE: 726, Ulusal Basımevi, Ankara 1942.

_____ , *Maarif İstatistikleri 1940-1941*, No: 199,
DİE:1054, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara 1943.

_____ , *Maarif İstatistikleri 1941-1942*, No: 227,
DİE: 731, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara 1944.

_____ , *Maarif İstatistikleri 1942-1943*, No: 238,
DİE: 1018, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara 1945.

_____ , *Maarif İstatistikleri 1943-1944*, No: 248,
DİE: 1021, Pulhan Matbaası, İstanbul 1946.

_____ , *İlktahsil Çağındaki Çocuklar İstatistiği*
1941, No: 188, DİE:727, Hüsnitabiat Basımevi, İstanbul 1942.

Başvekalet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğü, *3803 sayılı Köy Enstitüleri*
Kanunu, Maarif Matbaası, Ankara 1940.

BAYIR, Ferit Oğuz, *Köyün Gücü*, Ulusal Basımevi, Ankara 1971.

BAYRAM, Feridun, *Eğitmenler: Öğrenmeyi Öğretme Ustaları*, Kültür Bakanlığı
Yayımları, Ankara 1999.

BERKES, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul
2003.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, *Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul
1995.

CİMİ, Mehmet, "Tonguç Baba", *Köy Enstitüleri, Amaçlar, İlkeler, Uygulamalar*, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara 1997.

_____, *Tonguç Baba*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının, Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri I-III, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1946

ÇALIŞKAN, Süleyman, *Çifteler Köy Enstitüsünde Okuyorum*, Batıkol Basımevi, Uşak 2001.

ÇEÇEN, Anıl, *Atatürk ve Cumhuriyet*, İmge Yayınları, 4. Baskı, Ankara 1998.

ÇIKAR, Mustafa, *Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1998.

Çifteler 1990, Çifteler Kaymakamlığı Hizmet Birliği Yayınları, Hora Ofset, Ankara 1990.

EROĞLU, Hamza, *Türk İnkılap Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara 1990.

EVREN, NAZİF, *Poyraz Köyünden Köy Enstitülerine*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992.

GEDİKOĞLU, Şevket, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*, İş Matbaası, Ankara 1971.

GEZER, Nadir, *Mustafa Kemal, Ulusal Eğitim, Köy Enstitüleri*, Güldiken Yayınları, Ankara, 1999.

İNAN, Afet, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, TTK, Ankara 1991.

İNAN, Rauf, *Bir Ömrün Öyküsü*, Öğretmen Yayınları, C.I, Ankara 1986.

_____, *Bir Ömrün Öyküsü*, Öğretmen Yayınları, C.II, Ankara 1988.

_____, "Çifteler Köy Enstitüsü", *Köy Enstitüleri Defteri C.II*, Maarif Vekaleti Yayınları, Maarif Matbaası, Ankara 1944.

_____, röportaj, *Yeni Toplum*, Köy Enstitüleri Özel Sayısı, TÖB-DER Yayınları, Nisan 1976, Yıl 1, Sayı 5, s. 79.

KARPAT, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Afa Yayıncılık, İstanbul 1996.

KATOĞLU, Murat, "Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim, Kültür, Sanat", *Türkiye Tarihi*, Yay. Haz: Sina Akşin, Cem Yayınevi, C. IV, 5. Baskı, İstanbul 1997, s.s. 293-501.

KAYA, Yahya Kemal, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye İşletmesi Yayını, 4. Baskı, Ankara 1984.

KİLİ, Suna, *Atatürk Devrimi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 6. Baskı, Ankara 1998.

KIRBY, Fay, *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, İmece Yayınları, Ankara, 1961.

KOÇAK, Cemil, “Siyasal Tarih (1923-1950)”, *Türkiye Tarihi* Yay. Haz: Sina Akşin, Cem Yayınevi, C.IV, 5. Baskı, İstanbul 1997, s.s 85-184.

_____, “Öner-Yücel Davası”, *Tarih ve Toplum*, C.28, S.166, İstanbul Ekim 1997, s.s 22-30.

Köy Enstitüleri Dergisi, C.I, S. 4, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1946.

Köy Enstitüleri ve Köy Öğretmeni Anket Cevapları, Öğretmen Dergisi Yayını, Ankara, 1950.

Maarif Vekilliği, *Köy Enstitüleri Öğretim Programı(1943)*, Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s. 3.

_____, Köy Enstitüleri Defteri, C.I, Maarif Matbaası, Ankara 1941.

_____, Köy Enstitüleri Defteri, C.II, Maarif Matbaası, Ankara 1944.

_____, *Köy Enstitüleri Kamunu Layihası*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940.

_____, *4274 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kamunu ve Müzakereleri*, Maarif Matbaası, Ankara, 1943.

_____, *3238 Sayılı Köy Eğitimcileri Kanunu ve Talimatnamesi*, TC Tarım ve Kültür Bakanlıkları Köy Eğitimcileri Yetiştirme Kursları Neşriyatı, No: 26, Devlet Basımevi, İstanbul 1938.

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Şura Genel Sekreterliği, *Milli Eğitim Şuraları (1939-1993)*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1995.

OĞUZKAN, Ferhan, “Köy Enstitüleri Öğretim Programları”, *50. Yılında Köy Enstitüleri*, Eğit-Der Yayınları, Ankara 1990, s.s 12-31.

ÖZKUCUR, Abdullah, *Köy Enstitüleri Destanı*, Öğretmen Yayınları, Ankara 1985, s. 86.

ÖZSOY,Yahya, “Köy Enstitülerinde Öğretim Programları”, *Köy Enstitüleri Amaçlar, İlkeler, Uygulamalar*, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s.s 61-69.

- ÖZTÜRK**, Cemil, *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Modeli*, TTK Yayınları, Ankara 1990.
- SAKAOĞLU**, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.
- SEMERCİ**, Bekir, *Türkiye'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri*, Afa Matbaacılık, İstanbul 1989.
- SOYSAL**, Emin, *Kızılçullu Köy Enstitüsü Sistemi*, Marifet Basımevi, C.I, İzmir 1940.
- _____, *Kızılçullu Köy Enstitüsü Sistemi*, Marifet Basımevi, C.II, Bursa 1943.
- TANILLI**, Server, *Nasıl Bir Eğitim Sistemi İstiyoruz*, Amaç Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1989.
- TONGUÇ**, Engin, *Bir Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç*, Güldikenî Yayınları, C.I-II, Ankara 1997.
- TONGUÇ**, İsmail Hakkı, *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1998.
- _____, *İlköğretim Kavramı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1946.
- _____, "Köy Eğitim ve Öğretiminin Amaçları", *Köy Enstitüleri Defteri*, C.I, Maarif Matbaası, Ankara 1941.
- _____, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, Yay. Haz: Engin Tonguç, Güldikenî Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1999.
- _____, *Kitaplaşmamış Yazıları*, Yay. Haz: Mustafa Aydoğan, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, C.1, 2. Baskı, Ankara 1997.
- TÜRKOĞLU**, Pakize, *Tonguç ve Enstitüleri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2000.
- UYAR**, Bahattin, *Tonguç'un Öğretmenleri*, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara 2000.
- YETKİN**, Çetin, "Toprak Reformu ve Köy Enstitüleri", *Müdafa-i Hukuk*, Köy Enstitüleri Özel Sayısı, Mart 2000, s.s. 34-39.
- YÜCEER**, Saime, "Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Bir Kültür Devrimi Millet Mektepleri", *Atatürkçü Bakış*, Yıl 1, C. 1, Sayı 1, Bursa, 2002, s.s. 13-32.
- YÜCEL**, Hasan Ali, *Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları Konuşmaları*, Yay. Haz: Mustafa Aydoğan, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları 2. Baskı, Ankara 1997.

_____, *Türkiye’de Ortaöğretim*, TC Kültür Bakanlığı Başvuru Eserleri, Milli Kütüphane Basımevi, Ankara 1994.

YÜCEL, Tahsin, “Köy Enstitülerinde Tarımsal Çalışmalar”, *50. Yılında Köy Enstitüleri*, Eğit-Der Yayınları, Ankara 1990, s.s 238-248.

EKLER

Belge 1: Köy Eğitimci Namzedi Tetkik Fişi¹

Köy Eğitimci Namzedi Tetkik Fişi							
Köyün Durumu							
Köyün adı	Karabire						
Bağlı olduğu kaza ve nahiye	Beypazarı						
Kazaya uzaklığı (saat, kilometre)	3 Saat, 15 kilometre						
Köyün nüfus sayısı	160						
Köyün ev sayısı	32						
Köyün 9-14 yaşındaki çocuk sayısı	<table border="1"><tr><td>Kız</td><td>Erkek</td><td></td></tr><tr><td>20</td><td>15</td><td>= 35</td></tr></table>	Kız	Erkek		20	15	= 35
Kız	Erkek						
20	15	= 35					
Köyde okuma yazma bilenlerin sayısı	4 kişi						
I. 1) Köyde okul binası var mı? 2) Okul olmaya elverişli bina var mı?							
Yok Yok							
II. Köyde başlıca geçim vasıtaları nelerdir?							
Çiftçilik, Davarcılık, Armutçuluk							
Eğitmen namzedinin el yazısı ve imlâsı (10 satırlık basit bir parça bu sayfeye yazdırılacaktır)							
<p>Ben Samiye Köyünde en çok kendim köyünde ve mektep köyüne yakın başka köylerde mektep yaptım. Samiye olmaması halinde kendim köylerimden hangisinde olursa olsun çalışmaya hazırım. Bu hususta en köyüne oryentimdir. Bu oryentim yerine gelmediği takdirde kendimi başka köyler için çalışmaya hazırım. Kendim köyünde çalışmaya hazırım ve çalışmaya hazırım. Kendim köyünde çalışmaya hazırım.</p> <p>Samiye Köyünden H. Hüseyin Atıcı</p>							

¹ Yunusre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

II. Eğitimci Namzedinin Genel Bilgi bakımından Durumu	
1. Eğitimci namzedinin adı, soyadı	Hassan Hüseyin Atak 330 Değirmente
2. Genel sağlığı: Boyu, eğitimci yapmağa engel olacak gökçe çarpan hastalığı olup olmadığı (topraklık, körlük, sağırılık gibi)	Sağlam . 1.67
3. Askerliğini ne zaman ve nerede hangi alayda yaptı?	1935-1939 da Diyarbakır Kır 7 muharebe taburunda
4. Askeri sınıfı: (piyade, topçu, süvari, silah niye . onbaşı, çavuş, kışevli küçük zabıt)	Er (Santirölme numbersi)
5. Evli olup olmadığı? Çocuklarının sayısı?	Evli , İki çocuklu
6. Eğitimci yapmak üzere sınırları kendi köyüne bitişik komşu köyde çalışır mı?	Bilâhara Tepelerde köylerinde çalışmak üzere Yalnız Karahirede 1 sene.
7. Namzedin okuma, yazma seviyesi? Keceleme, düzgün okuma derecesi (iyi, orta, zayıf)	Okuma Pekiyi Yazma Pekiyi
8. Hesaplan yazma ve yazı ile neler yapıyor?	Hesap yazmayı ve dört ameliyeye biliyor, basit hesapları eshara çözüyor
9. Genel bilgisi: harita okuyabiliyor mu? Tarihten neler biliyor? Devlet teşkilâtına ait bilgi derecesi ?	Hesabından orta derece de bilgisi olup haritada önemli yerleri gösteriyor.
10. Ahlîki durumu: bir suçtan dolayı mahkûme ceza görüp görmediği ?	Yoktur.
II. Eğitimci Namzedinin Çiftçilik bakımından Durumu	
1. Eğitimci namzedinin kendisine veya ailesine ait kaç dönüm tarlası var?	55 dönüm
2. İşe vererek işlediği tarlası var mı? kaç dönüm ?	Yoktur.
3. Ortakçılık suretiyle işlediği tarlası var mı? kaç dönüm ?	İki dönüm çiftlik tarlası
4. Hububat olarak neler ekliyor ?	Çeltik, susam ,buğday, arpa
5. Toprağı işlemek için kullandığı vasıtalar nelerdir? karabaş, pulluk, tırnak, sürgü v.b. gibi aletleri	Kerem saban
6. Ziraat işlerinde ve nakliyatda hangi vasıtalarından istifade ediyor? öküz, at, katır, manda, araba, kağı, merkep gibi.	2 öküz, 2 tekerlekli araba, 1 kısırak, 1 merkep
7. Hangi hayvanları yetiştiriyor? inek, manda, koyun, keçi, arı, tavuk, kaz, hindi gibi	1 inek, 2 arı, tavuk
8. Bağ ve bahçe ziraatı ile meşgul mü? üzüm, meyve ağaçları yetiştiriyor mu?	Bağ ve bahçe işleri, üzüm ve meyvecilik
9. Sebzeçilikle meşgul oluyor mu? Hangi sebzeleri eklemektedir?	Fasulye, soğan, sarımsak, domates
10. Ziraat san'atlarından hangileriyle iştigâl ediyor? sütçülük, peynircilik, sirkelik, pekmez	Sütçülük, peynircilik, sirkelik, pekmez
11. Köy san'atlarından bildikleri nelerdir? Dokumacılık, hasır, sepet örme, tağla, kiremitçilik, demircilik, dülgerlik, nalbant	Dokumacılığı bilir.
12. El san'atlarından bildiği san'at var mı? Yarımcılık, ziraat aletleri yapmak gibi.	Hayır
Not : Bilâhara Tepelerde Bölgesine alınmak şartıyla 1 sene için Karahire köyünde çalışmaya tahsis ediyor.	

Belge 2: Köy Enstitüleri Talebe Seçim Fişi²

Köy Enstitüleri Talebe Seçim Fişi

I- Kimiyet cüzdanı sureti hülasası

37

Adı soy adı	Doğum tarihi	Vilâyeti	Kazası	Köyü
Hidayet Karadağ	1928	Erzurum	Sevdiğözü	Yapılılık
Talebinin açık adresi : Yapılılık köyünde Hidayet Karadağ				
Babasının veya ailesinin çiftçilik bakımından genel durumu : 4. sınıf				
Arası : 2 sif. 2 sif. 2 sif. 2 sif. 2 sif.				

II. Bedeni durumu

1- Seçmenin çocukluk sıhhati hakkındaki kanaati : Çok iyi

2- Gözleri iyi görüyor mu? : İyi görüyor

3- Kulakları iyi işitiyor mu? : İyi işitiyor

4- Bedeni bir üzü ve sakatlığı olup olmadığı. Boyu : Bedeni iyi. 1.60 m.

III. Fikri Durumu

A. Seçmenin kanaatleri:

1- Buzla ifade kabiliyeti : Pek iyi

2- Doğru ve bilimsel hakkında umumî kanaat (ekteki iç ve dışında edindiği bilgiler) : Çok iyi

3- Müvazısı (üç cümlelik bir yazı yazılacak) : Hac hücum Anadolu vilâyetine tihmak istediği yarı... sınırga yarı müstakil bankiyem yemine yarı öbürkiye de...

B. Öğretmenin çocuk hakkındaki kanaatleri:

1- Çabukluğu, iç konuşma kabiliyeti : İyi

2- Mesne olduğu okulun adı : Yapılılık köyü

3- Okulun bulunduğu köy veya Nahiyenin adı : Yapılılık köyü

Seçmenlerin gözetcekleri esaslar

1- Kız çocuk her çocuk için ayrı bir fiş doldurulacaktır.

2- Köy Enstitülerine esas aslen köylü olup ta tam devreli köy ilkokulunu bitirmiş olan köy çocukları namzet seçilecek ve fişler bu gibiler için kullanılacaktır.

3- 15-16 den önceki yıllarda okulu bitirmiş olanlardan yaşları on sekiz yaşına kadar istekliler de seçilebilir.

4- Fişler istekli çocuklara bizzat temas edilerek ve mümkün olduğu kadar vesikalara müstenit olarak doldurulacaktır.

5- Açıklık fişleri doldurulan çocuklar, Vilâyetin mensup olduğu bölge köy Enstitüsü müdürlüğü tarafından kabul edilmedikleri bildirilmedikçe köylerinden ayrılacakları kendilerine aultacaktır.

6- Kimiyet cüzdanı suretinin hülasası okul kâğıtlarına göre de fiş doldurulabilir.

Bu fiş yukarıdaki esaslara uygun olarak tarafımdan doldurulmuştur.

Adres ve imza
Kurban köyüne Geriye...
Hacı Mehmet

² Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 3: İsmail Kaymakçıya ait Yazılı Kağıtları³

Adı ve soy adı : İsmail Kaymakçı
 Tabakasının adı : 1201
 No : 1113

12/10/2018
U/3200000040

5 Bel
m.

Acil metin

çorum. Bir kılıpı parçaları arasında birere 2 kilo 500 gram
 içinde yığılı olarak parçaları bağlayıp getiriyor ve bu kılıpın
 20 kuruşluk parçaları elde edildiği parçaları 15 kuruşluk
 salımla 1000 kuruşluk parçaları ile birlikte 100 kuruşluk
 birer parçaları olarak metrelerce olduğu hesaplanıyor.
 Burada 25 kuruşluk parçaları vardır.
 soru 2- 200 kuruşluk parçaları dâhil olmak üzere bir taraftan
 bağlayıp bir taraftan ripaklı olarak 50 kuruşluk parçaları
 çıkarılır. Çıkarılan parçaların aynı tarafta 20 kuruşluk
 parçaları çıkarılır. Bu iş için her günle 10 kuruşluk
 soru 3- 151 kuruşluk parçaları 14 kuruşluk parçaları
 metrekare 20 kuruşluk parçaları ile birlikte birer parçaları
 olarak çıkarılır. Ancak metrelerce olduğu hesaplanıyor.
 ayrıca çıkarılan parçaları hesaplanıyor.

24 570 ₺
 - 215 kilo
 2850
 2140
 1425

30 ₺
 25
 150
 225

1425
 2250
 3675
 1500
 2175

3125 / 105
 140
 225
 225
 000

15 metre kuruşluk
 çıkarılır.

3- 300 5 14 14x2x2
 14x2=38x2
 38x2=19x2

151100
 3- 15100
 1224
 10080

151000
 24000
 26000
 30000
 33000 metre

15100 / 2400
 1400 / 33 metre kuruşluk
 21000 : 33 kuruşluk çıkarılır.
 1400
 2240

İsmail Kaymakçı

³ Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

adı ve soy adı : Zeynep Kaya

Babasının adı : Ömer

Kıyafet : sifirlik

Bakışın

0/10/2003/3043

Tabiat...
7 yeshi

- 1- gözün yapılışı nasıl görüyorsunuz? gözün formunu çizerek anlatınız?
- 2- havanın varlığını nasıl anlarız? havanın varlığını ağırlığını ve basıncını hangi deneylerle açıklayabilirsiniz?
- 3- yağmur, kar, dolu, çiy kurağının oluşumunu anlatınız?
- 7- gözün yapılışı nasıl görüyorsunuz?
30x üç tabakadan meydana gelmiştir birinci tabaka sert tabaka ikinci tabaka Damar tabaka üçüncü tabaka ağ tabaka sonra göz bebeğinden ziyade şekerle damar tabakadan sert tabakadan şekerle göz görmüş olur.
2- havanın varlığını nasıl anlarız? hafif ve yumuşak olan varlığa hava denir Bizim aldığımız nefeste havadan elimizi salladığımız zaman yüzümüze çarpıyor oda havanın varlığını ağırlığını ve basıncını hangi deneylerle açıklayabilirsiniz? Bir şişirilmiş lastik hava olur yoksa sık lastik ağır olur şişirilmiş lastik ağır olur. 3- yağmur, kar, dolu, çiy kurağının oluşumunu anlatınız yağmur yerden çıkan su buğların yukarıda toplanıpta soğuk tabakaya yaklaşıp zaman damla damla düşer işte buna yağmur denir kar yağmur yağarken soğuktan dolayı yağmurun soğukta soğuk zamanlarda denir dolu denir çiy soğuk için bahçeye vardığımız zaman bitkilerin üzerine düşer buna çiy denir.

İki ve üç kişi : İsmail Kaymakçı
İki kişi : Amer Kaymakçı
Çiftlik : Çiftlik

İ. Selvi
200

BÜYÜKLÜK
8/15/2008/9

1. Köyünüzün için seçiyorsunuz anlatınız.

Cevap:

Köyünüzde değünüm ve su topraklarda yazıyor ve burada
Büyüklük burada Bağımızlar Bahçemizde ve Topraklarımız
idare oluyoruz. Su topraklardan istifade ediyoruz.
Bahçemizde çiftlikte yazıyorlarsa bidedentur lodunurukları
istifade edimiz için köyünüzü çok seviyoruz.
Bütün mallarımızdan istifade ediyoruz.
Bahçemizde aramızla hardeginde suyu idare ediyoruz.
Bağımızdan olumundan istifade ediyoruz.
sancın şukurumuzdan faydalanmış.

S. Selvi

İ. Selvi

İ. Selvi

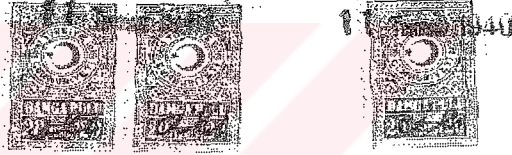
İ. Selvi

Belge 4: Köy Enstitüsüne Kabul Edilecek Öğrencilerden İstenen Taahhüt Senedi⁴

Taahhüt senedi

Velisi bulunduğu AKGÜN KÖYÜ Ali .O. Kemal Yılmaz Parasız yatılı talebe olarak kayıt ve kabul edildiği Hekimöğür Çifteler Köy Enstitüsündeki tahsili sırasında ve Enstitüyü bitirdikten sonra vasiyete tayinini müteakip 3008 Numaralı kanuna ve bu kanuna eklerinden mürriyete kanunla ve veya kanunla nakil kanununa ve talimatnameler hükümlerini ayman kabulüne mevkur Kanun, misanname ve talimatnamelerin tahmil edileceği teknil mükellefiyetlere riayet etmediği ve bu riayetsizliği dolayısıyla zimmetli tahakkuk ettirilecek işe , ibate, ve ilbas masraflarından misannama düşen miktarı esaslı meallarla birlikte hüküm istiksalına haset kalma kesim müteakibi herçün safatla ödemeyi şimdiden kabul ve taahhüt ederim. Bu taahhütnameye hasetle tahaddüd edecek ihtilaflar için Afyon Mahkemeleri mahiyettendir. Bu taahhütnameye Hekimöğür Çifteler Köy Enstitüsü müdürlüğüne verilmiştir. II/7/940

Akgün Köyünden Ali oğlu Ali Yılmaz

İşbu taahhüt senedi altında mevzu işe kendisini tanıdığımsın Akgün Köyünden Ali oğlu Ali Yılmazın olup bizzat vasiyeye tayin edilmiş ve mahiyetinde şahidim. II/7/940

Şahit

Şahit

akgün köyünden sâkıyüğü niye
ceviz

akgün köyünden mustafa oğlu şahretdin
yerli bays

Deniz No:

87

Yeni No:

276

Hariçte tamsim ve berayi bastık Dinar Noter dairesine getirilmiş ve bir nüshası dairede yazılan işbu taahhüt senedi altında mevzu işe Akgün Köyünden Ali oğlu Ali Yılmazın ----- olduğu yukarıda adları yazılı şahitlerin tariflerinden mahiyetinde ve mahiyetinde bizzat vasiyeye tayin edilmiş ve mahiyetinde şahidim. Bin dokuz yüz kırk senesi temmuz ayının on birinci günüdür.

KURUM

20 Kasım .A.
15 Noter .A.
20 Kasım .A.
25 Kasım

Hareket ve mahiyetinde bizzat vasiyeye tayin edilmiş ve mahiyetinde şahidim.

⁴ Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 5: Köy Enstitüsüne Kabul Edilecek Öğrencilerden İstenen Yüklenme Senedi⁵

T. C.
Millî Eğitim Bakanlığı
İlk Öğretim Genel Müdürlüğü
Sayı : Ankara : - 195
Şube : 3

Köy Enstitülerine kabul edilecek öğrencilerden alınacak yüklenme ve kefillik senedi

Yüklenme senedi

Şifreler Köy enstitüsüne kayıt ve kabul olduğum takdirde mezun olduktan sonra Millî Eğitim ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarının tayin edeceği her hangi bir köyde bütün yasa, tüzük ve yönetmeliklerde açıklanan şartlara uyarak 20 yıl öğretmenlik veya köy sağlık memurluğu yapmayı kabul ve taahhüt ederim.

1 - Öğrenim sırasında:

A) Sıhhi sebeplerden başka sebeplerle Enstitüyü bıraktığım veya kaçtığım.
B) Ahlakî veya inzibati bir hareketten dolayı enstitüden kovulduğum.
C) Enstitüde tahsilime devam ederken evlendiğim.
D) Beş yıllık öğrenim süresi zarfında iki yıl sınıfta kalmak suretiyle okuldan çıkarıldığım takdirde Köy enstitülerinde okuduğum süre için Enstitü müdürlüğüne tahakkuk ettirilecek masraflı nizamî tainiyle ve enstitüye ait olup kayıp ve zararına sebep olduğum eşyanın enstitü idaresi tarafından tahakkuk ettirilecek parasıyla birlikte,

2 - Mezun olduktan sonra:

A) Yukarıda yazılı yüklenmeyi yerine getirmiyerek Bakanlığın tayin edeceği yerdeki görevi kabul etmediğim.
B) 20 yıllık hizmet süremi doldurmadan her hangi bir sebeple meslekten ayrıldığım.
C) Her hangi bir sebeple meslekten veya memuriyetten çıkarıldığım.
D) Velhasıl parasız yatılı öğrenciler hakkında halen meri bulunan veya bundan sonra mevcullar yerine ikame veya mevcullara ilâve edilecek bütün kanun, tüzük ve yönetmeliklerin yüklediği veya yükleyeceği mükellefiyetlere riayet etmediğim takdirde Köy enstitülerinde okuduğum beş yıllık süre için Enstitü idaresince tahakkuk ettirilecek masraflı iki katım nizamî tainiyle birlikte ilâz etmeksizin ayrıca bir hüküm çıkarılmasına hâsıl kalmaksızın hazine emrine defaten ve tamamen ödeyeceğimi şimdiden kabul eder ve yüklenirim.

3 — Bu yüklenme senedinde ileri sürülen hallerden her hangi birinin meydana gelmesi tazminatla ilgili kayıtların taltikini gerektireceği ve zimmetime gerçekleştirilecek tazminata ilâz başlangıcının şahsım için devlete yapılan giderlerin harcama tarihi olacaktır kabul ederim.

4 — Bu yüklenme senedine yazılı bütün hususlar hakkında meydana çıkacak uyumsuzlukların çözülmesine mahkemeleri ve tera dairelerinin yetkili olduğunu da ayrıca kabul ederim.

5 — Bu yüklenme senedim Şifreler köy enstitüsü müdürlüğüne verilmiştir.

Açık adres : Çiftlik Köyünden Ömer Olla
Adı ve soyadı : İsmail Kayaşığı

Pul tarih tarza
50 Kr. İnk Demge Pulü
7/Şyih/1949
İsmail İsmail

⁵ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

T. C.

Millî Eğitim Bakanlığı

İlk Öğretim Genel Müdürlüğü

Sayı :

Şube : 3

550 Kr. Luk Danga ve 10 Kr. Luk Tayyare Pulu
7/Sy121/1940
İmza: Mustafa

193

Ruhsat olmaksızın Vefisi bulduğum Çiftlik Köyünden İsmail Kaymakçı kanun

~~vefası~~

hükümlerine göre ve bu yüklemeye senedini imzalamasına ve bundan doğacak hükümleri kabul etme-
sine muvafakat ederim.

İMZA

Vefisinin veya vasisinin

İmza : Ömer

açık adres ve imzası

Çiftlik Köyünden İsmail Oğlu
Ömer Kaymakçı

Kefillik Senedim

Çiftlik Köyünden

Yukarıda imzası bulunan

İsmail

~~Kemal~~

Ömer

Kaymakçı

tarafından

Çiftçiler

Köy Enstitüsü Müdürlüğüne verilen

ve bu yüklemeye senedi hükümlerine riayet olunmadığı takdirde ÇİFTÇİLER Köy Enstitüsü Müdürlü-
ğünce tahakkuk ettirilecek en çok 3.000 lira kadar tazminat nizamı faiziyle birlikte ayrıca bir
hükme hacet kalmaksızın hazineye delsten ve tahminen ödemesi müşterek borçlu ve müteselsil kefil
olarak taahhüt ve tekeffül eylerim.

Kefilin açık adresi:

1 Liralık Danga Pulu

Çiftlik Köyünden Hasan Oğlu

7/Sy121/1940

Hasan Tarih

Tarih, Pul imza

Bu yüklemeye ve Kefalet Senedi altındaki mihniye ve imzalar, şahıs ve hüvi-
yetleri bizzet mahsus olan Çiftlik Köyünden Ömer Kaymakçı ve Çiftlik Köyün-
den Mustafa Tarih'e ait olduğuna şahidim.

Şahit:

Şahit:

Çiftlik Köyünden K. Ali Oğ. Ali İskender

Çiftlik Köyünden H. Rüseyin Oğ. Mahmut

İmza: Ali İskender

Bekir

No. 676

İmza: Mahmut

Kefilin açık adresi.

Mihniye yazılarak herayı taahhüt altına getirilen

İşbu yüklemeye ve Kefalet Senedi altındaki mihniye ve imzalar, şahıs ve hüvi-
yetleri yukarıda yazılı şahısların idarilerine nazaran, Çiftlik Köyünden

İsmail Oğlu Ömer Kaymakçı ve Kefilli Çiftlik Köyünden Hasan Oğlu Hasan Ta-
rîh'e ait olduğuna şahidim.

Şahidim

Mahmut Galibiyetli Bekir Hüsnü

Şiye Tappuğun

Resmî Mühür ve İmza

İsmail Kaymakçı

Belge 6: Köy Enstitüsüne Kabul Edilecek Olanlardan İstenen Sağlık Fişi⁶

Adı ve soyadı :	<i>Kenan Yalın</i>
Doğduğu yer :	<i>Hamidiye Köyü</i>
Doğduğu yıl :	<i>15-1-1936</i>
Babasının adı, işi, ve adresi, sağ olup olmadığı :	<i>Abdullah Yalın çiftçi Sağdır.</i>
Eğesinin adı, işi ve adresi :	<i>Abdullah Yalın çiftçi Hamidiye Köyü</i>
Yukarıdaki kısım ve fotoğraf köy Enstitü müdürlüğü tarafından doldurulacak ve tasdik edilecektir. Fotoğraflı olmayan ve tasdik edilmiş olan raporları gösterenler doktorlar tarafından muayene edilmez.	
Namzedin Boyu : (1)	Namzedin ağırlığı : (2)
Görme : (3)	Sağ : <i>İyidir</i> Sol : <i>İyidir</i>
a) Tashih edilmeyen şaşı görme :	<i>Yok</i>
b) Trihom ve trihom şüpheli konjunktivitler :	<i>Yok</i>
c) Mezmun blenarrit : Her nevi kataraktlar ve glökomlar :	<i>Yok</i>
İşitme (4)	Sağ : <i>Talim</i> Sol : <i>Talim</i>
d) Mezmun orta kulak hastalıkları :	<i>Yok</i>
e) Mezmun bucuun hastalıkları :	<i>Yok</i>
f) Mezmun boğaz hastalıkları :	<i>Yok</i>
Zekâ muayenesi :	<i>İyi</i>
g) Kokuşuk ve konuşmada zorluk :	<i>Yok</i>
h) Sara, nevroz, felel tili şekerleri başta sinir hastalıkları :	<i>Yoktur</i>

⁶ Yunusmre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

j) Daimi deri ekzematları ve başka müzmin deri hastalıkları :	<i>Yoktur</i>
k) Distrofik ve tedavisi mümkün olmayan viral deri hastalıkları :	<i>Yoktur</i>
l) İleri ve kısıtlı frengi gösterimleri (Serolojik ve icabında radyografik muayeneler)	<i>Yoktur</i>
m) Kapalı ve açık her türlü akciğer veremi, sair akciğer, kemik ve maksat veremi (icabında radyografi)	<i>Yoktur</i>
n) Müzmin teneffüs cihazı hastalıkları :	<i>Yoktur</i>
o) Üzvi kalp hastalıkları ve aritmiler	<i>Yoktur</i>
p) Müzmin böbrek hastalıkları : (İdrar tahlil mecburidir)	<i>Yoktur</i>
r) Sebepi ne olursa olsun kamburluk :	<i>Yoktur</i>
s) Muharrik sistem hastalıkları : Topallık, çelâk, köksuzluk, hütün maksat anklorları	<i>Yoktur</i>
t) Aşıkâ -yaralıbık kusurları :	<i>Yoktur</i>

Yukarıda yazılı sağlık muayenesi sonunda bu fişte adı ve sanı yazılı namzedin beden ve sağlık durumunu _____ tahsilini takibe elverişli - ^{olduğuna} ~~olduğuna~~ - tasdik ederiz.

Eskişehir memleket hastahanesi sağlık kurulu

Sağlık kurulu :

Baş Tabip ve Operator. Kulak, Burun, Boğaz. Dahiliye Müteahhisi. Çiz Müteahhisi.
Dr. Cükrü Atala-1658- ^{antelengası} Dr. Talat İqbilen-432- Dr. İsmail Akç
Dr. Refik Sert-1121- ⁶⁴³¹

Handwritten signatures and initials of the medical board members, including 'Dr. Talat İqbilen' and 'Dr. İsmail Akç'.

Belge 7: Enstitü Müdürlüğünden, Eskişehir Nafia Müdürlüğüne Gönderilen Resmi Yazılar⁷

Mahmediye: 29. IX. 1948

2-0 K 20012

1181

Nafia Müdürlüğüne
Eskişehir

Mahmediyede yapmakta olduğumuz okul binasında ön kısmındaki dört sütun için beton çamiri bulamadığımızdan bunları taştan yapmak mecburiyetinde kaldık. Söhraları yapılan incelemede bu sütunların, üzerlerine gelecek yükte tahammül edecek mukavemette olmadıkları anlaşıldığı gibi, bina yapının bir penceresinde de çatlaklıklar görülmeye başladı. Sütun duvar kırılmaları bitmiş, yalnız çatısı kalmış olan bu binanın kısa bir süre önce bitirilip içine 200 talebenin yerleştirilmesi ihtiyag ve zarurettile karşı kargıyayız.

Binadaki sütunların tadil ve diğer arızaların islahı için, binanın yerinde incelemeesi, yapılacak en kestirme için ve alınacak tedbirin tesbiti için şahsi lütüfkar yardımınızı rica ederim. Saygılarımla.

Müdür
M. Rauf İnan

2/ XI/ 248

1318

Nafia Müdürlüğüne
Eskişehir

Enstitü müdürlüğünüzün Mahmediye kısmında 500 koyunculuk bir ağıl yapılmaktadır. Bir kısmının üstü tahta kumlerle örtülmekte bulunan bu binanın tehlikeli bir sühendiinin tarafından tetkikile ağıllı vasmamlanması için bu hususta yapılması lâzım gelen işlerin tesbitine müsaadenizi rica ederim. Saygılarımla.

Müdür

⁷ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 8: Enstitü Müdürlüğünden, Eskişehir Hususi Muhasebe Müdürlüğüne Gönderilen Resmi Yazı⁸

T. C.
ESKİŞEHİR - ÇİFTLİKLER
KÖY ENSTİTÜSÜ VE EĞİTİM KURSU
M Ü D Ü R L Ü Ğ Ü

Maddesiye:
40/ 3 / 194 3

Sayı: 1.155

Hususi Muhasebe Müdürlüğüne
Eskişehir

Eki:

Enstitümüzün Emirdiye kasabesindeki elektrik santrali-
nin işleten turbin, elektrik için çalışmadığı saatlerde
mütedavil sermayeye ait iki taglı bir değirmenle de çalış-
tırmakta, mütedavil sermayenin unlarını imtina etmektedir.
Aynı değirmende tasarruf edilecek zamanları istifade ede-
rek balkın zahirelerini de öğütme kararı ile 3/ Mart/ 943
tarihinden itibaren hergün öğütme kabullerine de baş-
lanmış bulunuyoruz. Turbini çeviren su ile yaz aylarında
mütedavil sermayeye ait araziye sulama hakkından oldu-
ğumuz için yaz aylarında değirmenimiz in hergün öğütme
olmasına imkân müsait değilse de kış ve bahar mevsimle-
rinden 7 ay hergün öğütme kabul edilebilecek mümkündür.
Değirmen için alakusül tanzim kılınan beyanname ilişik
olarak sunulmuştur. Muktesa muamelenin tekevvülüne mü-
speselerinizi saygılarımla rica ederim.

Müdür A.

M. K. Karafellin
11. 111-999 Tazide
61
M. K. Karafellin
357
30-11-93

⁸ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 9: Enstitü Müdürlüğünden, Eskişehir Orman Müdürlüğüne Gönderilen Resmi Yazı⁹

213

34 3 3

Orman Fidanlığı Müdürlüğüne

Eskişehir

Enstitümüz civarında kirizma ile hazırlanan yerlere dikilmek üzere 2500 akasya, 50 mazi ve 1000 kavak fidanının selahiyetli memurumuzun müracaatında parasız olarak kendisine verilebilmesi için müdürlüğünüze gereken direktifin verildiği Orman Umum Müdürlüğünün gube:9 IS/III/943 tarih ve 4/10618 sayılı yazısından öğrenilmiştir.

Bu fidanlara teslim alması muhasibimiz İzzet Erçen memur edilmiştir. Kendisine teslimini rica eder, 2 yıldır Enstitümüze yapılan yardımdan dolayı en içten duygu ve teşekkürlerimi saygılarımla sunarım.

MUDUR

⁹ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Orman Umum Müdürlüğüne

Ankara

Geçen yıl lütufkâr müsaadeniz üzerine Eskişehir Orman Fidanlığından aldığımız 10000 fidanla Enstitünüzün Hamidiye ve Mahmudiye kırsallarında vücuda getirdiğimiz akasyalık Enstitünüz kadar çevremizin de yüzünü güldürdüğü gibi herkesin hele Orman Fidanlığındaki mütehasıs arkadaşlarını takdirini celbetti.

Muhitimizde büyük zarara sebep olan Mayıs 942 ayındaki büyük dolu âfeti bütün fidanlarımızın batı tarafına gelen kabuklarını soyduña halde toprağın hazırlanmasında, fidanların sulanmasında ve bakımında gösterdiğimiz özen ve dik-hatle bütün fidanlarımız hemen ziyasız denecek derecede 100 kadarlık bir telefata tasavile kurtarılmıştır.

Gerek fidan, gerekse yakaok temininde Enstitümüze karşı gösterilen lütufkâr alâka ve yakınlığın verdiği emniyet ve gayretle bu yıl yine Enstitünüzün heriki kısmında Hamidiye ve Mahmudiye köylerinde 20'er dekar olmak üzere 40 dekarlık bir saha tam kirizma yapılmak suretille hazırlanmıştır, ve hazırlanmaktadır.

Yerlerinin plânları, geçen yıl gönderdiğimiz yazımızla sunulmuş olan bu saha için ihtiyacımız olan 10000 fidanın verilmesi için Eskişehir Orman Fidanlığına emir ve müsaadenizi bilhassa rica eder, bugüne kadar her ricamız karşısı da gösterilen duygulu lütufkârlığa derin şükranlarımı saygılarıla sunarım.

(.) Orman Fidanlığı müdürlüğü aracılığıyla

Müdür

¹⁰ Yunusçmre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 11: Enstitü Müdürlüğünden, Eskişehir Orman Umum Müdürlüğüne Gönderilen Resmi Yazı¹¹

2/3

10 3 3

Orman Umum Müdürlüğüne

Ankara

23/II/943 tarih ve 7829 sayılı buyruğa :

Eskişehir Orman Çiftliğinden verilmesine müsaade buyruğuna 10000 akasya fidanı alınmış ve Enstitü Müdürlüğüne getirilmiştir. Bu yardımlarından ve kıymetli alaklarından dolayı derin teşekkürlerimizi sunarız.

Ağaçlandırma planına göre ayrılan arazinin kirizme işi ve ağaç çukurlarının hazırlanma faaliyeti tamamlanmıştır. Havanın göstereceği ilk müsait fırsatta dikim işine hemen başlanacaktır. Ancak ağaçlandırma sahasında 4 hektar yerine 5 hektar arazi kirizme edilmiş bulunduğundan elimizdeki fidan mevcudu kifayet etmeyecektir. Ayrıca daha 2500 akasya ile 50 adet nazı ve 1000 tane kavak fidanının verilmesine yüksek buyruklarını saygılarımızla rica ederiz.

Müdür

¹¹ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 12 : Enstitünün Mahmudiye Bölümü Eğitim Başlığına Ait Yıllık Rapor¹²

1948 Öğretim yılı sonu ve 1950 Öğretim yılı başlangıcında Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü Eğitim Başlığına ait yıllık Raporudur.

I. 1948 yılında Öğretim ve Eğitim durumu:

1- Öğretmenler:

a) 1948 ders yılında Mahmudiye bölümünde on beş öğretmen ve iki ustabaşarınca ile faaliyete başlamıştır. Bu öğretmenlerin ikisi Paris, üçü sanat, on tanesi de KİT'ler öğretmenidir. Ders yılı ortasında Demiroğlu öğretmeni Süleyman Köse'nin ayrılması ile açıkta kalan Demiroğlu ders saatleri Demiroğlu ustası Hasan Tüfekçi tarafından idare edilmiştir. Bölümümüzde vazife gören bütün öğretmen, Metadirektör arkadaşlar öğretim, yönetim ve nöbet işlerinde Enstitü'nün icabatına uygun bir şekilde çalışmışlar ve hepisinde de vazife ehliyetinin kâfi olduğu müşahade edilmiştir.

2- Öğrenciler:

1948-1949 öğretim yılı sonunda Mahmudiye bölümü sınıflarında sınıf geçme durumunu aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir:

Sınıflar	sınıf mevcudu	geçen	kalan	Handuman
Hazırlık	64	56	8	% 94,88
I	42	40	2	% 99,16
II	92	76	16	% 85,25
III	39	39	-	% 100
V	54	54	-	% 100

İki sene üst üste kalarak ayrılan 3, firar suretiyle ayrılan 3 öğrenci vardır.

3- Bu sene kitaplığımızın durumu:

- Bölümümüz kitaplığının mevcudu 906 tane'dir.
- Bunlarla 158 zî ciltlenmiş, 300 zî onarılmış ve cilde hazır bir duruma getirilmiştir. Kitaplardan sınıf kitaplıklarına 250 kitap verilmiştir.
- Bölümümüz kitaplığına alınması için müdürlüğümüze teklifte bulunulan kitaplardan 500 zî alınmış durumdadır.

4- Öğrenci tezekkülleri:

a) Temsil kolu Türkçe öğretmeni Belkıs İğçer'in Başkanlığı altında yönetilmiş olan Temsil kolumuz şene sonuna kadar altı temsil vermiş olup bunların isim ve oynadıkları tarihler aşağıya çıkarılmıştır.

- 29/2/1948 gecesi AKIN Piyesi oynanmıştır.
- 27/Aralık/1948 " MEHMET AKİF gesi yaşanmıştır.
- 28/Ocak/1949 " HANIK KEMAL Gecesi (VATAN yahut Sil.)
- 21/Mart/1949 " ÜMİT MEHMETİNDE Piyesi oynanmıştır.
- 23/Nisan/1949 " BAYDÖS " "
- 19/Mayıs/1949 " VATAN ve VAZİFE " "

b) Yayın kolu: Bir öğretmen ve yedi öğrenciden müteşekkil yayın kolumuz, 1948-1949 öğretim yılı okulda aylık bir (SES) gazetesi çıkarmaya karar vermiş ve ders yılı sonuna kadar bu gazeteden 6 nüsha çıkarmıştır. Ayrıca kurul, haftaların serbest konuşma saatlerinde 30 tane faydalı kitabı öğrencilere tanıtmıştır.

¹² Yunus'emre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv

c) Okul ve Spor Kurulu:

Bu kurulun bir yıllık çalışması aşağıdaki şekilde cereyan etmiştir:

- 1- 3/Ekim/1948 tarihinde okul Spor yurdunun açılışı ve spor gösterileri,
- 2- Ekim-Kasım 1948 de sınıflar arası Voleybol ve el topu karşılaşmaları,
- 3- Aralık 1948 de sınıflar arası Atletizm yarışmaları:
 - a) 4.5 11/Aralıkta : (100 me, 200me, 400 me, koşular ve gülle, Diks, Çirit atmalar)
 - b) 12/Aralıkta (Uzun, Yüksek ve üç adım atlamalar)
 - c) 19/Aralıkta 2000 me.ve ferdi koşu,
 - d) 25-26 Aralıkta Takım halinde koşular,
 - e) 28 Aralıkta 3000 me, ATATÜRK koşusu (Ferdî ve takım)
- 4- Ocak 1949 da kır koşuları,
- 5- Şubat-Mart 1949 da güreş müsabakaları ve Futbol karşılaşmaları,
- 6- Nisan 1949 da Basketbol karşılaşmaları,
- 7- Mayıs 1949 da (17 Mayısta Toprak koşusu), (19/Mayısta Spor gösterileri).
- 8- Mayıs 1949 sonunda kapanış ve gösterileri,

D) Müzik kolu:

Öğretmen M. Ali Mansız'ın Başkanlığında, Pazar günleri birer saat, çalışmalarına devam eden Mandolin birliği, sene sonuna kadar aşağıda adet ve isimleri tesbit edilen Marş ve Şarkıları öğrenmiştir. (Mandolin birliğinin mevcudu 90 kişilik bir öğrenci grubundan müteşekkildir.)

1- Türkiye Marşı,	9- Milli Şarkısı,
2- Kış Şarkısı,	8- Arılar "
3- İstasyon Şarkısı,	9- Annenin Türküsü,
4- Kar yağarken "	10- Son bahar Şarkısı,
5- Anneye muhabbet "	11- Boşfiçi "
6- Grup Şarkısı	

E) Gezi kolu:

Öğretmen Niyazi Günay'ile Öğretmen Meliha Çetkin'in idare ettikleri Gezi Koluna ait yıllık program aşağıya çıkarılmıştır. Kış mevsiminin çok şiddetli geçmesi ve vesaitsizliği yüzünden program tamamen uygulanamamıştır. Ancak Coğrafi ve tabii tetkikler yapmak maksadıyla Nisan 1949 ayında Sakaryabağına, Mayıs ayında Tekişehir'e birer seyahat tertip edilmiş, Mahmudiye Bucakı da ekonomik, sosyal ve doğasal bakımlardan gene Mayıs 1949 ayında incelenmiştir.

F) Eğya koruma kolu:

Öğretmen Hayati Üzbayrak'ın Başkanlığında kurulan 12 asil ve 5 yedek üyeden terekkep etmiş Eğya koruma kolumuz, yıl içerisinde Enstitüde kırılan tabureler, 7 oam ve 1 adet kâğıt sandığı faillerine ~~XXXXXXXXXXXX~~ ödettir. Çok iyi takipleri sayesinde bu kurul, okul için çok faydalı olmuş ve çocuklarda mektebe ait eşyanın korunması ihtiyadını kökleştirmiştir.

G) Öğrenci Disiplin kurulu:

Öğretmen Niyazi Günay'ın Başkanlığında çalışmakta olan Bölümümüz Öğrenci disiplin kurulu, Öğretim yılında 14 suçlu öğrenciyi yargılamış, tanzip edilen ve hususi dosyalarında mahfuz bulunan hükümleri vermiştir.

7.11.50

H) Öğretmen Disiplin Kurulu:

1/10/1948-1/10/1949 tarihleri arasında bölümümüz Öğretmen Disiplin Kurulu 8 karar almış ve bu kararlarla aşağıya çıkarılan çizelgede gösterildiği şekilde cezalar vermiştir:

<u>Öğrenci sayısı</u>	<u>Aldığı ceza</u>
1	Enstitüden dönmek üzere uzaklaştırma,
56	Yıllık izinlerinden kesme,
5	Bir ay geçici olarak Enstitüden uzaklaş.
1	Or beş gün geçici olarak " "

II. Bölümümüzün Sağlık durumu:

1949 yılının çok şiddetli kış yapmasına rağmen aşağıdaki çizelgede gösterildiği üzere bölümümüz sağlık durumu şayanı memnuniyet bir şekil arz etmektedir:

<u>Öğrenci sayısı</u>	<u>Geçirdiği hastalık</u>
1	Apendisit
2	Karın nahiyesinden ameliyat olan
3	Umumi safiyetten Eravantoryoma gönderilmiş
2	Gözlerinden rahatsız
1	Öğ Mürmin romatizmaya müptela
1	Sinir teşevvüsatından sinir hasta. Tedavi olan.

III. Yapılacak ve tamamlanacak işlerle eksiklerimiz:

- 1- Öğrenci dosyaları gözden geçirilecek ve eksikler tamamlanacaktır.
- 2- Kitaplıktaki cildsiz kitaplar ciltlenecek.
- 3- Kitaplığa gelmesi gerekli kitaplar müdürlükten istenecek.
- 4- Bu öğretim yılında Resim-iş derslerinden daha iyi randaman almak üzere okuldan bir oda Atölye olarak tahsis edilecek.
- 5- Bir Müzik öğretmeninin bölümümüze verilmesi müdürlüğe arz edilecek.

Eğitim Başı

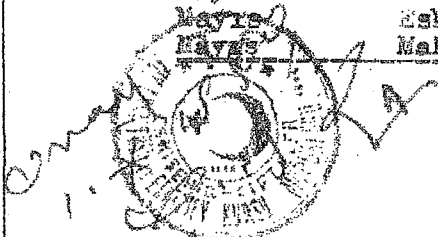
Ali Öztürk

Ali Öztürk

Not:

İkinci sayfada yazılması icap eden Gezi programı

<u>Aylar</u>	<u>Gidilecek yer</u>	<u>Gidecek sınıf</u>
Kasım	Yeniköy	II/A
Aralık	Hayriye	II/B
Mart	Yazlıkaya	II-III
Nisan	Sakaryabaşı	III/B
Mayıs	Karayaka	V-III
Mayıs	Eskişehir	V
Mayıs	Mahmudiye Bucağı	III-II

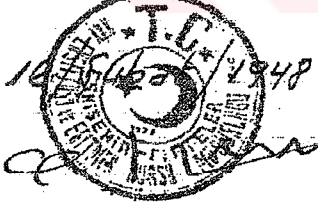
Belge 13 : Enstitünün Teftiş Raporları¹³

-1-

Bu teftiş defteri
« 1 » Numaradan « 120 » numaraya
kadar « 120 » yapmıştır.

Liftekler Köy Enstitüsü
Muduru

¹³ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

MAARİF VE İLLİĞİ

İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı: 18533

Çifteler Köy Enstitüsü
Müdürlüğüne
Mahmudiye

Vekillik Müfettişlerinden İsfendiyar oğlanın enstitüsünü teftişi ile ilgili 16/IX/1943 tarih ve 159 sayılı raporunun tasdikli bir sureti ilâştirilerek gönderilmiştir. Raporda enstitünün 1940-1941 yılı teftiş müşahede ve intibalarile mukayeseli olarak tespit edilen maddî durumundan, öğretim, eğitim ve disiplin işlerinin gelişme ve kökleşmesinden memnurluk duyulmuştur. Başta müdür olmak üzere bütün idareci öğretmen ve usta öğreticilere ayrı ayrı teşekkür ederim.

Kız talebeler hakkında intibaların da aynı sevindirici olma- kavuşturulmasının teminini rica eder; başarılarınızın artmasını dilerim.

E. Bayr

1470

Maarif Vekili

a.
İhsan İsmail

(Eskişehir Çiftlik Köy Enstitüsü 1942-1943)

ders yılı teftiş raporudur.

Eskişehir Çiftlik Köy Enstitüsünün birbirinden 10 kilometre uzak olan her iki kısmını da gördüm . Bu enstitüyü 1940-1941 ders yılı sonlarında bir defa daha görmüştüm. İlk gidişimde Hamidiye'de kalmıştım. Bu defa Mahmudiye'de gece kaldım. Enstitüde yatmak, çocukların gece hayatlarına iştirak etmek ve onlarla birlikte yemek, teneffüs zamanlarını beraber geçirmek en serbest ve serazat zamanlarında çocukları tetkik etmek, muhtelif derslerinde bulunmak, tarla işlerini ve diğer çalışmalarla meşgul olduklarını görmek ve hatta akşam müsaferelerinde hazır bulunmak suretiyle okulun bütün umumî hayatını yakından inceledim. Ve bir evvelki gidışımlerle bu seferki ziyaretinde husule gelen mukayeseli görüşmeleri mi ağıya arz ediyorum:

A) Maddî durum :

Enstitünün maddî durumu tam bir inkişaf halindedir. Bir buçuk sene evvelki ve bu defaki maddî varlık arasında büyük farklar vardır.

İlk gidişimde bina, duvar, çatı noksanlarının tamamlanmalarına uğraşılıyordu, ders vasıtalarında ve okulun diğer işlerine lüzumlu olan muhtelif materyellerde eksiklerin giderilmesine çalışılıyordu. Hele müthiş bir dolu tahribatı yüzünden esaslı zararlar görmüş olan bağların ve diğer nezruatın üzüntüleri içinde bu zararlar nasıl telâfi edeceklerini düşünüyorlardı.

Hamidiye ve Mahmudiye'de Enstitü binalarının yanı bağle larındaki sirtlarda büyük bir itina ile yetiştirmekte oldukları bağ lar bozulmuş, topraklar kaymış, körpe yemiş fidanlarının kökleri meydana çıkmıştı. o zaman bunları tanzin ile meşgul oldüler. Bu defa müesseseyi iç açıcı bir muvaffakiyet ve saadet havası içinde buldum. Şimdi o türlü tahribattan eser kalmamıştır. Arazi eski halinden daha namur bir vaziyette getirilmiştir. Hele Mahmudiyede'ki binaların arka tarafına düşen tepecikteki bağlık ve ağaçlık sirtlarla Hamidiyedeki büyük binanın yanındaki tepenin tamamı ile ağaçlanmış olması ve bunların epey boy atmış bulunması bağlarında artık mahsul verecek bir hale gelmesi diğer cihetten müessesenin materyel noksanlarının da giderilmiş olması Enstitüyü idare edenler kadar çocuklarında yüzlerini güldürmüş, çalışma şevklerini artırmıştır.

Burada Enstitünün pek mütenevvi olan bütün gündelik işlerini görmek için çalışmak nöbetle çalışanlar için de müteakip nöbeti bekleyen seyirciler için de büyük bir zevk halini almıştır.

- 3 -

Müessesenin Maddi varlığını ortaya çıkaran bu canlılık öğretmen ve talebenin canla başla ve elbirliğiyle çalışması muhit içinde de yapıcı ve yaptırıcı tesirini göstermiş bulunmaktadır. Bu defa Enstitü binalarının bulunduğu her iki köyü ve köylüleri dahi adeta değişmiş buldum. onların da tarla faaliyetleri peşpeşik bir surette artmış, ziraat işleri ve hayvan bakımı tarzları civar köylerden daha iyi ve intizamlı ve daha mükemmel bir hale getirilmiş yaşayış tarzları ve hatta evlerinin içi bile hayırlı ve eskisinden çok üstün bir yeniliğe kavuşmuş buldum. Bu maruzatımı hem ilk gördüğümde, hem de bu sefer Enstitüdeki arkadaşlarla birlikte köylülerle görüşmek, bizzat onların kahvelerinde oturmak ve yine her iki ziyaretinde bu köy evlerinin içini görmek suretile husule gelen mukayeseli intibalarıdır. Enstitüyü bu seferki teftişinde, ahval dolayısıyla verilen emirlere uyulmuş olduğunu ve fazla miktarda ekin yapılmış bulunduğunu, mahsulünde hem iyi hem de bol olduğunu gördüm. Bu mahsulü Enstitü Müdürlüğü zamanında kaldırmak için ziraat kombinelerinden vesait temini işleriyle uğraşmakta ve bu hususta vekilliğinize ricalarında bulunmakta idi.

Eskişehirden sonra Ankaraya gelişinde ben de bu durumu umum Müdürlüğe şifahi anlatarak Enstitü Müdürlüğünün ricasına iştirak ettim. Ve Umum Müdürlüğün vesaitinin etmekte olduğunu da öğrendim. Sene den seneye tekamüller gösteren bu Enstitümüzün de memleketimiz için çok hayırlı ve mesut kalkınmalar peyize canla başla iştirak ettiğini ve başta Enstitü müdürü olmak üzere bütün idare ve öğretim arkadaşlarının elbirliğiyle çalıştıklarını ve başarılarının takdire layık olduğunu arz ederim.

B) Öğretim İşleri :

Enstitüdeki çocuklarımızın tarla işleri ve hayvanlara bakmaları ve okullarının günlük işlerine nâbetleşe iştirak eylemeleri gibi umumî çalışmalarında gösterdikleri başarılar kadar öğretim işlerinde de çok iyi yetişmekte oldukları görülmüştür. Dilinize ait bilgiler, okuma, yazma ve grammer teorilerini öğretim iyidir. Çocuklara bu sınıf malumatlarından başka roman, hikaye, mecmua, ve gazeteler okutulmak suretile diliniz bakımından iyi yetiştirilmektedirler.

İşlerinde istidatlı olanlar ve çok güzel yazanlar ve hatta manzume yapanlar vardır. Enstitüdeki çocuklarımızın diğer okullarımızdaki çocuklardan farkları daha daha tabii olmaları, daha serbest bulunmalarıdır. Bu hal onlar için okuma ve öğretim işlerini bir şharyâ haline koymayıp bilakis bir istek ve zevk haline getirmektedir.

Enstitüde gece kaldığım akşam seyrettiğim müsamerelerindeki muvaffakiyetlerinin sırrında bu idi.

Bu çocuklarda sun'ibîrîyâh yok, yapma ve yapacağı bilmiş yorlar.

Türkçe derslerinde hem kendi kitaplarından hem de diğer kitaplardan okutmak suretile mihaniki okuma süratle anlayışlı okuma kabiliyetini elde etmiş bulunmalarını memnuniyetle gördüm. okuduklarını anlatmak hususunda da büyük bir sıkıntılarını yok, yalnız bazılarında bir az şive ve telaffuz bozukluğu var ki bu da zamanla giderilecektir.

Aritmetik ve matemantik bilgilerinde çok iyidir. Hatta diğer bazı okullarımızın muadili sınıflarındaki talebelardan de üstün-

-4-

erler. Bu üstünlük yukarıda da arzylediğim gibi çocukların tesbi ve sanini oluğlarından ve öğrenmeye karşı istekli bulunuşlarından- dir. Bir de inşaa vasıtası ve ölçülerini bilfiil kullanmak, uzunluk neflumunu da ameli olarak öğrenmek, Enstitünün geniş tarlalarında bizzat yetiştirdikleri sebzelerle sair mahsulleri tartmak ve nöbet- çi oldukları zamanlarda anbardan mutfağa verilen günlük erzakı ve- sair mübayaa olunan gıda maddelerini veznetmek gibi mümareselerle tartı nasyonları bulunmak keyfiyetleri onlara hem aritmetik bilgi- sini daha iyi ve kolay öğretmekte hem de problemleri daha kolay anlatmakta ve yapmaktadır.

Çocukların müzik derslerinde de bulundum. Gerçek Hamidiye ve gerçek Mahmudiyedeki sınıflarda Çocukların bu derse hevesleri uyandırılmış ve nazari bilgileri, solfej ekzersisleri iyi görülmüştür. Diğer cihetten her iki okul binasında da ayrı ayrı korolar teşkil edilmiştir. Çocuklardan mandolin çalanlar sınıfların ekseriyetini teşkil eylemektedir. Müsterek çalınan havalarda ve koroda anlayışlı bir beraberlik temin etmekte ve falso yapmaktadır. Enstitü talebeleri milli şarkıları vahanşları diğer okullarımızdaki talebe- lerden daha iyi biliyorlar. Ve hep birden daha iyi söylüyorlar.

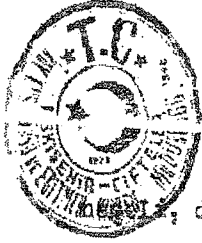
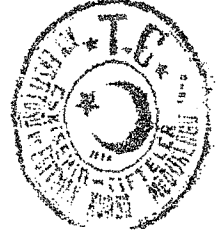
C) Eğitim ve Disiplin işleri:

Enstitünün umumî terbiye ve işlerinde hürriyet hevesi olan- ca genişliğile kendini belli etmektedir. Binaların hayat ve sıhhat dolu tabii hayatına çok iyi ittibah eden bu terbiye sistemi köylü Çocuklarımızın iyi yetişmelerine en uygun gelen bir kefiyettir. Böylece muhtelif semtlerden ve köylerden gelen çocuklar mütezanis bir kütle haline sokulmakta, birbirini seven, sayan, düşünen, gören ve yapan köylü tipi yaratılmaktadır.

Enstitü bu havasile onlara çok güzel itiyatlar kazandırmakt ve müesseseye onlara sevdikleri ve benimsedikleri yepyeni bir terbiye muhiti, toplu bir aile ocağı tesiri göstermektedir.

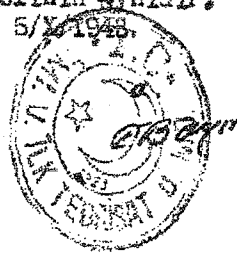
Öğretmenlerin sıcak ve yumuşak sefketleriyle tenanile hür, sevgi ve saygıya dayanan bir disiplin tarzı kurulmuş bulunmaktadır. Çocukların bu terbiye tarzından hakkıyla istifade etmiş olduklarını onların serbest zamanlarındaki tetkiklerinden çıkarılmış bulunmakta- yım. Tenesfüs zamanları ve bilhassa kendi kendilerine tertip ettik- leri milli oyunlar ve bizzat hazırladıkları piyes tensili ve mando- lin konseri ve korusu gibi okul müsameresi zamanında tenanile hür v dagınık hallerinde tetkik ettim. Kendi aralarındaki konuşmalarına kulak verdim. Kaba bir söz duymadım. Teneffüste şakalaşırken hiddet- lendikleri zamanı gördüm, yine birbirlerine fena kelimeler söyleme- diler. Çocukların tavır ve hareketlerinde, birbirlerine karşı muame- lelerinde ve öğretmenlerindeki münasebatlarında en ufak bir ay- kırlık ve yakışsızlık görmedim ve işitmedim. Okul binası önünde toplu bir halde okyildaresinin o günkü umumî gelişmelere, ~~ve~~ iş- lerine ve gurup gurup nöbet değıştirmelerine ait emirleri, tenbih- leri ve tavsiyeleri dinleyişlerini seyrettim. Çocukları tam bir inki- yat ve mutlak bir sükütünde verilen işleri başarmaktan zevk duydu- larını belli eden isteklerle gelişmeye hazır buldum.

Bayrak merasimlerine iştirak eyledim. Cumhuriyet marşını hep birden tam bir ahenkle, ve âyarı düzgün kararlı bir sesle söyledik- rine ve mutlak bir ihtiram vaziyeti aldıklarına şahit oldum. Çocuk- ları ciddi zamanda ciddi, eğlenceli zamanda eğlenceli

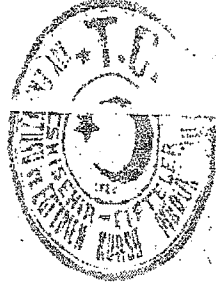
derste, tarlada ,nöbetişlerinde hep güler yüzlü buldum. Şehirlerin boğucu havasından mı, bozucu muhitlerinden mi, ve ekseriya oralardeki okul binalarının ve hahcelerinin dar oluğların dan mıdır nedir köy Enstitülerindeki bu arz ve tasvir eylediğün tabii hayatı, bu sıcak ruhu şehir okullarınızda göremiyoruz. Kılışın Akıyok bir Çifteler köy Enstitüsü her sabaha esaslı başarılar ve seneden seneye neye büyük farklarla ve hızlı terakki hamleleriyle iyi inkişafalar göstermektedir. Memleketinizin yarınki mesut köy hayatını müjdeleyen bu kurtarıcı başarılarla öğretmen, eğitim ve ziraat işleri bakımından görülen gayretlerin takdire layık bir derecede olduğunu arz ederim. Yalnız maruzatıma istitrat kabilinden gunu ilave edeyinki bu Enstitüdeki erkek çocuklar kız çocuklarından çok farklıdır. Kızlar daha çekingen, daha yavaş ve adeta çok daha az zeki buldum, halbuki üç sene evvelki teftişimde Haruniye köy Enstitüsünde kızlarıda pek canlı bulmuştum. Enstitünün kayıt ve hesap işlerine bakacağım. Teftiş turnas lise ve orta okullarınızdaki öğretmenlerin kıdem zammı teftişlerini yapma zamanına tesadüf eyleseni bu hususta da bir fikir edinme ve maruzatıbulunmama mani oldu. Keyfiyeti saygılarınızla arz ederim.

Aslının Aynıdır.
5/10/1948.

Miftis

İsferaiyaroglu

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

İlköğretim Üstünlüğü

Sayı: 7559

Çifteler Köy Enstitüsü
Mühürlüğüne
Mahmudiye-Hamidiye

Tekillik Müfettişlerinden Cemil Boran ile Faik Sayron'un Enstitünüzü teftişten sonra vermiş oldukları rapor sureti iliştilerle gönderilmiştir. Raporunda düzeltilmesi, ilgilenilmesi ve iyiye çevrilmesi işaret edilmiş olan işlerin kısa zamanda yapılmasını dilerim. Buraca yapılacak hususlar için icabeden muamele yapılacaktır. İdaracıların, öğretmenlerin, usta öğreticilerin ve öğrencilerin raporda belirtilen türlü işlerdeki verimli çalışmalarına ayrı ayrı teşekkür ederim.

Maarif Vekili

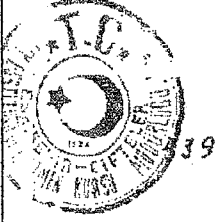
Öğretmenler Kurulunda
mah.
okunmuş üzere Eğ. Bas

[Handwritten signature]

Ek: rapor sureti
R.P. 68
25/IV/1944

941 2. IX. 44

Mahmudiye
6. I. 44 de toplanacak
kurulundadır.

- 6 -

5. 12. 1955

Vekillik Yüksek Makamına

Eskişehir'de bulunduğumuz esnada 14/II/1944 tarihinde Çifteler Köy Enstitüsünü teftiş ettik. Gördüklerimizi arz ediyoruz:

Çifteler köy enstitüsü Hamidiye ve Mahmudiye adı altında ikiye ayrılmıştır. Çifteler köy enstitüsünün Hamidiye kısmı, büyük ve yeni yapılmış bir bina ile etrafında yapılmış ve yapılmakta olan muhtelif atölye binalarından, fırın, değirmen, elektrik istihsal merkezinden ve erkek talebe reviri ile öğretmen evlerinden mürekkeptir. Bu kısmın yatakhaneleri takriben bir Km. mesafede bulunmaktadır.

Bütün bina idare odaları ile diğış, biçki atölyesini, çamaşırhane ve mutfak ihtiva etmektedir. Dershaneler aynı zamanda yemekhane olarak kullanılmaktadır. Müdür odasının bitişiğindeki ufak bir oda kız talebenin reviridir.

Esas binanın tamire ihtiyaç gösteren bir tarafı yoktur. Su ve elektrik tesisatı mevcuttur.

Binanın temizliği normaldir. Ancak dershaneler bir taraftan da yemekhane olarak kullanıldığından buraların temizliği istenilen derecede görülmemiştir.

Köy enstitüsünde tertip ve intizam fena değildir.

Eşyanın bakımı iyidir.

Hamidiyedeki yatakhaneleri iki kısma ayırmak mümkündür.

Birinci kısım yatakhaneler mazbut, muntazam ve temiz görülmüştür. Bu yatakhanelere ihtimam gösterildiği ilk bakışta gözle görülmektedir. İkinci kısım yatakhanelerin binası mazbut değildir. Zemin topaktır. Yatak takımları istenilen temizliği havi bulunmamaktadır. Kız talebenin yatakhaneleri temizdir. Fakat çok sıkıştırılmıştır. Bazı talebeler koridorda yatmaktadır.

Ders vasıtaları ile atölye levazımı ihtiyaca tekabül edecek bir durumda değildir.

Enstitünün kütüphanesinde epeyce kitap vardır. Kütüphanenin tertip ve bakımı iyidir. Talebe kütüphaneden faydalanmaktadır.

Hamidiyedeki talebe reviri iki kısımdan mürekkeptir. Erkek talebenin reviri ayrı bir binada bulunmakta, kız talebe için esas binada müdür odasının yanındaki ufak bir oda revir olarak kullanılmaktadır. Erkek talebe revirinin daha tertipli ve muntazam bir hale komması, kız talebe için de daha geniş şekilde esaslı bir revir yapılması muvafık olacaktır.

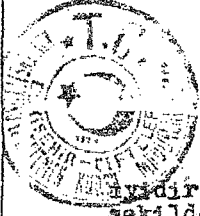
Mahmudiye'ye gelince :

Çifteler köy enstitüsünün Mahmudiye kısmı Hamidiye'den on bir Km. kadar uzaktadır. Burada dershaneleri, idare odalarını ve ambarı ihtiva eden bir büyük bina ile muhtelif küçük binalar vardır. Bunlardan bir kaç tanesi öğretmen evi, bir tanesi mutfak ve bulaşıkhanesi, biri de dershanelerdir. Yatakhaneler bir Km. kadar uzaktadır. Mahmudiye'de de talebe dershanelerde yemek yemekten sonra masalar temizlenerek ders yapılmaktadır. Yemekhane ile dershanelerin ayrılması muvafık olur.

Mahmudiye'de çalışan arkadaşların temizliğe daha fazla bir önem vermeleri lâzımdır.

Hamidiye ve Mahmudiye'nin hayvan ahırları umumiyetle iyi ve temiz görülmüştür. Hayvanların bakımı iyidir.

Çifteler köy enstitüsünde doktor yoktur. Enstitü müdürü doktor bulamadıklarına söylemiştir. Binden fazla talebenin sıhhi durumu ile yakından meşgul olmak üzere esaslı bir doktora ihtiyaç vardır. Böyle bir doktorun tayini yerinde bir iş olacaktır.

-7-

Ziraat işleri :

Çifteler köy enstitüsünde ekim ve ağaçlama faaliyeti çok iyidir. Büyük makyasda araziye sahip bulunan bu enstitüde geniş şekilde ekim yapılmış, çiplak araziye ağaçlandırma işi önemle takip edilmiş ve bu işde başarı elde edilmiştir. Dikilen ağaçların hemen hepsi de tutmuştur. Uygun yerlerde bağ tesis edilmiş, enstitü toprakları içinden geçen dere boyunda da sebze bağçeleri meydana getirilmiştir.

İnşaat faaliyeti :

Çifteler köy enstitüsünün Hamidiye ve Mahmudiye kısımlarında inşaat önemle devam olmaktadır. Kış mevsimi dolayısıyla soğuk yüzünden bir aralık tatil edilmiş bulunan inşaat başlamak üzere. Hamidiye'de atölye binaları, Mahmudiyede bir öğretmen evi ve projeye göre bir okul binası ve yeni apteshaneler yapılmaktadır. Bunlardan öğretmen evinin inşaatı bitmiş gibidir. Diğerlerinin de inşaatı bitmek üzere.

Hamidiye'de tarih, almanca, fizik, dikiş-biçki derslerini, Mahmudiye'de yazı dersini gördük. Öğretmenlerin emirlere uygun bir şekilde talebe ile meşgul bulunduğunu, tarih dersi ile fizik dersinde ders vasıtalarından faydalandığını müşahede ettik. Dikiş-biçki dersi atölyede tamamen pratik bir şekilde ve öğretmenin nezaretinde altında yapılmakta idi. Dikiş-biçki atölyesinin faaliyetini iyi bulduk. Bu atölye enstitü için çok faydalı bir şekilde çalışmakta, talebenin lüzumlu giyim eşyasını hazırlamaktadır.

Talebenin derslerle alakası iyi görülmüştür.

Kayıt ve hesap işleri :

Çifteler köy enstitüsünün kayıt ve hesap işleri ile mütedavil sermaye hesapları tetkik olundu:

Geçen yıllarda enstitüye kayıt ve kabul olunan talebelerin künyeleri defterlere kısmen işlenmiştir. Bu yıl namzet olarak yazılan talebenin künye kayıtları henüz işlenmemiştir. Talebenin dosyaları tamamen tanzim edilmiştir. Dosyalarda bulunması gereken evrakı müsbitte mevcuttur.

Enstitünün kendi bünyesine göre tanzim edilmiş olan ve sınıf geçme defteri olarak kullanılan dosyalar muntazam tutulmakta ve işlenmektedir. Yoklama defterleri muntazamdır.

Öğretmen ve memurların devam işi bir defterin imzalanması suretile kontrol edilmekte, ayrıca bir devam defteri tutulmamaktadır.

Öğretmenler toplantısı zabıtları, öğretmen fiş defteri temin ve muntazamdır. Disiplin kurulu karar defteri yoktur. Disiplin kurulunun verdiği kararlar dosya halinde saklanmaktadır. Öğretmen nöbet değiştirme defteri normaldir. Vizite defteri iyidir.

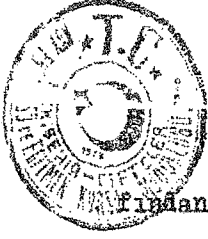
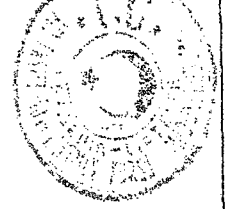
Tahsisat defteri, maaş ve ücret tediye defteri, mubayaa komisyonu kararı defterleri, avans defteri iyi ve usulüne uygun olarak tutulmaktadır. Bordro suretleri mevcuttur. Defterlere kurşun kalemle yazı yazılmaması lâzımdır.

Demirbaş eşya defteri yeniden tanzim edilecektir. Kütüphane defteri normaldir. Kitaplar defterde kayıtlıdır. Ambar defteri 1943 yılı birinci kânunundan beri işlenmemiştir. Depo defteri ile depoyu ihraç pusulları görülmüştür. Eşya tevzi defteri normaldir.

Enstitünün mütedavil sermaye hesapları muntazam ve talimatnameye uygun bir şekilde tutulmaktadır. Yalnız 1943 mali yılına ait hesaplar henüz deftere geçirilmemiştir. Maamafih evrakı müsbitte si tamamdır.

Gelen giden defteri muntazamdır. Muamelât dosyaları, işin mahiyetine göre tasnif edilmiştir. Dosyaların sayısı onsekizi bulmaktadır.

-8-

Hademelerin sıhhi durumu ile meşgul olunulamamaktadır. Tebliğler Dergisi, enstitünün öğretmen ve eğitimleri tarafından görülmektedir.

Talebe durumu :

Enstitünün Hamidiye kısmında 545, Mahmudiye kısmında 525 talebe vardır. Bütün talebe sayısı 1070 dir. Bunun 125 i kız talebe dir. Birinci, ikinci, dördüncü sınıflar üçer şube, üçüncü sınıf, dört, beşinci sınıf altı şubedir. Hazırlık sınıfı iki şubeden ibarettir.

Enstitü müdürü talebenin umumî durumundan memnuniyet göstermektedir. Filhakika tetkik edilen disiplin kurulu kayıtları bu memnuniyetin yerinde olduğunu anlatmaktadır.

Kız ve erkek talebenin sıhhi durumu iyi görülmüştür.

Enstitü müdürü Rauf İnan, enstitü kadrosunun iki müzik, iki beden terbiyesi, iki meslek dersi öğretmeni, bir yabancı dil, bir fizik-kimya öğretmeni ile takviyesini arzu etmektedir. Enstitü müdürünün bu arzusunun yerine getirilmesinin muvafık olacağı kanaatindeyiz.

Enstitüde bir fizik-kimya laboratuvarının tesisine ihtiyaç vardır. Bu laboratuvar aynı zamanda tabiiye ders vasıtalarını da ihtiva etmelidir.

Enstitünün idarecileri ile öğretmen ve eğitimcilerinin vazifeye bağlılıkları, çalışma tarzları iyi görülmüştür. Esasen muhtelif sahada sahalarda görülen başarılı ve verimli mesai, enstitünün bütün elemanlarının iyi bir şekilde çalışmakta olduklarını göstermektedir.

Derin saygılarımızı arz ederiz.

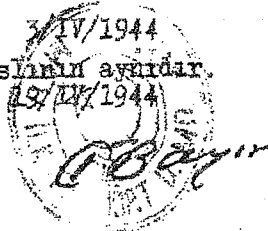
Müfettiş

F. Sayron

Müfettiş

Cemil Boran

19/IV/1944
Aslının ayıdır.
19/IV/1944

10 Ocak 1949

600

Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne
Mahmudiye

Enstitünüzün genel durumunu teftiş eden Bakanlığımız müfettişlerinin verdikleri 25/XII/1948 gün ve 1436 sayılı teftiş raporuna göre:

A- Maddî durum :

- 1- Enstitünüz binalarında temizlik, bakım, tertip ve düzenin genel olarak iyi bulunduğu,
- 2- Hamidiye bölümündeki işliklerin temiz olmadığı, Mahmudiye bölümündeki dersliklerin döşemelerinin tamire muhtaç bulunduğu,
- 3- Enstitü eşyasının genel olarak iyi olduğu, fakat yemekhane ve mutfak gereçlerinin temiz olmadığı, çay güğümlerinin iç ve dışlarının kalaysız bulunduğu, çamaşırılıkta çok sayıda işçi bulunmasına rağmen çamaşırın temizlik işinin düzenli yürümediği,
- 4- Ders araçlarının noksan olduğu, işliklerin tozlu ve bakımsız bulunduğu, zemini toprak olan işliklerin zeminlerinin betonlaştırılması gerektiği, taşıma araçları için bir garaja ihtiyaç bulunduğu,
- 5- Kitaplığın düzenli olduğu,
- 6- Yeni revir binasının süratle kullanılabilir hale getirilmesinin gerektiği,
- 7- Yangından korunma tedbirlerinin noksan olduğu,

B- Kayıt ve istatistik işleri:

- 1- Aday defterinin düzgün olduğu, künye defterine hiçbir öğrencinin fotoğrafının yapıştırılmadığı, yeni alınan öğrencilere ait kayıtların da deftere işlenmediği,
- 2- Kalamazoda tutulan künye defterinin diğer okullardaki gibi ciltli defterlere aktarılmasının uygun olacağı,
- 3- Sanat belgesi defterinin geçen yıla kadar düzgün işlendiği, bu senekinin düzgün olmadığı,
- 4- Memur ve öğretmen dosyalarıyla devam defterinin, gelen giden kayıt defterinin düzgün olduğu, Tebliğler Dergisinde imza noksanları bulunduğu,
- 5- Genel olarak memurların çalışmalarının iyi olduğu,

C- Öğretim, eğitim ve sağlık işleri:-

- 1- Öğretim işleriyle ilgili kayıtların genel olarak düzgün olduğu, yalnız kanaal not cetvellerinde bazı öğretmenlerin müzakere notlarını yazmadıklarının anlaşıldığı,
- 2- Eğitsel kollara ait defterlerin tam olarak tutulmadığı,
- 3- Bu yılın öğrenci muayenelerinin henüz yapılmamış olduğu öğrenci kıyafetlerinin düzgün bulunduğu,

Ç- Ayniyat ve hesap işleri :

- 1- Eşya ve ders araçlarının demirbaş eşya defterine geçirildiği ve fakat demirbaş numaralarının sıra takip etmediği, numunesine uygun a ve b demirbaş defterinin tutulmasının uygun olacağı, demirbaş eşya icmal defterinin usulüne uygun olarak tutulduğu, kullanılmaya, yığatılmaya yarayan eşya ve gereçler tutulan defterin usulüne uygun olduğu, yemek tabelaları usulüne göreünü gününe düzenlenmiş ise de bunların ahçı tarafından imza edilmemiş olduğu ve tabelaya esas olacak mevcut pusulasının eklenmediği, bunun usul haline getirilmesinin gerektiği.

2- Öğrencilere dağıtılan eşyaların ilgili defterlere geçirilmiş ve öğrencilere imza ettirilmiş olduğu,

3- Ödenek, maaş ve ücret defterlerinin usulüne uygun olarak tutulduğu, harcama müsbit evrakı örnekleri, satın alma işlerine ait kararlar ve ilgili işlemlere ait belgelerin dosyalarında muntazaman saklandığı.

4- Döner Sermaye Hesap yönetmeliği gereğince tutulması gereken defter ve belgelerin itinalı bir şekilde düzenlenmiş olduğu, harcamaların usulüne ve bütçeye uygun olarak yapıldığı .

D- Eğitim Durumu:

1- Öğrencilerin tavır ve hareketlerinin normal olduğu, yönetim ve eğitim elemanlarının muntazam kayıt tuttuğu, eğitsel çalışmalara önem verildiği ,

2- Öğrencilerin ulusal ve toplumsal duygularla Cumhuriyete bağlılık duygusu ve düşüncelerinin gelişmesi ve kökleşmesi için her fırsattan faydalandığı ,

E- Öğretim Durumu:

1- Haftalık ders programı ^{aynı} eğitsel bir şekilde tertibine çalışıldığı ve fakat bazı sınıfların tarih derslerinin süt hâtte konduğu

2- Zümre öğretmenleri toplantısı yapıldığı,

3- Kitaplığın iyi işlediği, ~~ders kitapları~~ vaktinde temin edilip öğrencilere dağıtıldığı,

4- Ders kitaplarının vaktinde temin edilip öğrencilere dağıtıldığı,

F- Sağlık durumu :

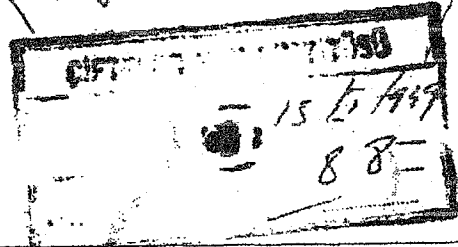
1- Enstitünün revir ve sağlık işlerinin normal şekilde yürütüldüğü,

2- Yeni revir binasının eksiklerinin tezelden bitirilerek bu işlerin daha çabuk düzenli hâle konulması gerektiği anlaşılmıştır.

Yukarıdaki hususların dikkatle gözden geçirilmesini, noksanların ve enstitünün denetleme defterine müfettişlerce yazılmış diğer eksiklerin tezelden giderilmesini ve sonucunun bildirilmesini rica ederim.

M. Eğ. Bakanı Y.

S.M.
7/1/1949

Sayı: 5504/20/867/42

Özet

Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne

Enstitünüzde 21-27/1/1953 tarihleri arasında tarafımızdan yapılan denetlemelerde aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir:

1. Öğretim binasında sıkışık durumda bulunan sınıflar, laboratvar ve kitaplığın diğer binalara nakliyle açılacak büyük dershanelere yerleştirilmelidir.
2. Mütalâa salonları ile kitaplığın yeter derecede aydınlatılmamış olduğu görülmüştür. Buralara kuvvetli lâmbalar konulması, lüzumsuz yere yakılan lâmbaların öğrenciler tarafından zamanında söndürülmesinin temini ve kendilerine elektriği tasarrflu kullanma alışkanlığının kazandırılması, abajur ve fanusları kırık ve eksik olan lâmbaların eksiklerinin giderilmesi lâzımdır.
3. Enstitünüzde idare odalarının bulunduğu kat ile ikinci devre yatakhaneleri müstesna, geri kalan kısımlarda temizlik yeter derecede bulunmamıştır. Sınıfların badanaları yapılmamış, döşemeler yer yer bozulmuş idi. Bilhassa bulaşık yıkama yeri ile mutfak çok kirli ve bakımsızdı.
4. Öğretim binasındaki helâlar daima açık ve temiz bulundurulmalıdır. Buraları odun deposu ve çöp tenekelerini koymağa mahsus yerler haline getirilmemelidir.
5. Çamaşırların yeter derecede temiz yıkanmadığı ve kurutulmadığı, mütalâa saatlerinde öğrencilere dağıtılarak bunların kuruması için dershanelerdeki askılara asıldığı görülmüştür.
6. Yangın söndürme ekibinin yetiştirilmediği, motopompu kullanmak için ayrılmış üç öğrenciye motopompun kullanılma tarzının öğretilmediği ve bütün ekibe bir tatbikat yaptırılmadığı anlaşılmıştır.
7. Nümesine uygun öğrenci dosyalarını bir an önce getirtirerek en kısa zamanda düzenlenmeli ve kalamozadaki öğrencilerden künye defterine işlenmemiş olan eski öğrencilerin kayıtları künye defterlerine geçibilmelidir. Öğretmen ve memur sicil defterinin tutulmadığı anlaşıldığından bu defterin bir an önce temini ile işlenmesi lâzımdır. Desimal dosya sisteminin uygulanmasına derhal geçilmelidir.
8. Yıllık çörs dağıtım çizelgelerinde inceleme gezilerine yer verilmediği ve ayrıca gezi programları yapılmadığı görülmüştür.
9. Enstitünüzde öğretim metodu olarak kullanılan proje usulü ekseri derslerde tatbik edilmekte olup bu tatbikatta metodun istediği öğretmen ve bütün öğrencilerin aktif bulundurulması prensibi lüzumu kadar gerçekleştirilememektedir. Ders konularını münavebe ile bir öğrenci veya birkaç öğrenciden mürekkep bir grup işlemekte, diğer öğrencilerle öğretmen pasif durumda kalmakta ve bazan da guruplar arasında açılan münakaşalar ders konusu çerçevesini aşarak füzûli münazara haline girmekte ve dersin amacına ulaşılamamaktadır. Öğretmenin ders konusunu işlerken öğrencileri de konunun işlenmesine iştirak ettirmesi ve konunun çeşit ve mahiyetine göre türlü metodlardan faydalanması lâzımdır.

m. B.

Orhan

10. Derslerin öğretmenlere dağıtımı iyidir. Ancak bir kısım iş derslerinin idarî vazifesi de bulunan sanatbaşından ve diğer sanat öğretmeninden alınarak resim öğretmenlerine verilmesi yerinde olur.

11. Fizik-kimya laboratuvarı ile kitaplığın öğretim binasından çıkarılarak tabiiye laboratuvarının yanındaki binalara nakledilmesi ve bunlardan açılacak yerlere sıkışık durumda bulunan sınıfların yerleştirilmesi, binalardan bir tanesinin de sosyal bilgiler dershanesi haline getirilmesi ve malzemesinin tamamlanması; iş atelyesi ve resim dershanesi olarak tadili düşünülen eski işliklerin gerekli onarımının bir an önce bitirilerek buralardan faydalanılması lâzımdır.

12. Seminer çalışmaları için bir plân ve program yapılmadığı, çalışma konularının esaslı bir şekilde tespit edilmediği anlaşılmış, yalnız ilkokullarda gazeteden nasıl faydalanılacağı konusu üzerinde çalışmalara başlandığı görülmüştür. Seminer çalışmalarına ait plân ve program hazırlanarak çalışmalar ona göre yönetilmelidir.

13. Enstitünüzde sadece altı kursun faaliyete geçirilmiş olması ve bunlara iki yüz kadar öğrencinin katılması bu konuya gereken önemin verilmediği intibainı uyandırmıştır. Basit ders araçları yapma, meteoroloji, motorculuk, pratik elektrik, radyo v.s. gibi kursların da açılması mümkün ve faydalı görülmüştür. Vekaletin 12/XI/1952 gün ve 3-01-2672/26 sayılı genelgesine göre günde 6 saat ders yapılması gerektiğinden kursların da bu çalışma saatleri içinde yapılması zarureti vardır.

14. Haftalık ders programında bazı matematik, fizik ve kimya derslerinin öğleden evvele konması mümkün olduğu halde öğleden sonraki saatlere bırakılması, iş dersinin de bazı sınıflarda 3 ve hatta 4 saat üstüste konması mahzurlu görülmüştür.

15. Öğrencilerin birinci kanaat dönemindeki durumlarının öğretmenler kurulunda incelenerek genel randımanın %18,9 olduğu tespit edilmiş ise de zayıf öğrencilerin yetiştirilmesi çareleri üzerinde durulmamış ve alınması gereken esaslı tedbirler hakkında her hangi bir karar verilmemiştir. Öğretmenler kurulu tutanaklarında öğretmenlerin fakir ve mütalâaları da belirtilmelidir.

16. Zümre öğretmenlerinin yalnız kendi dersleriyle ilgili kararlar aldıkları ve diğer zümre öğretmenleri ile işbirliği yapmadıkları görülmüştür.

17. Birinci dinlenme tatilinde izinli giden öğrencilerden 333'ünün idarenin sıkı tenbihlerine rağmen okula bir buçuk gün geç dönmeleri üzerinde durulmağa değer ve dikkate şayan bulunmuştur.

18. Öğrenci teşekküllerinden mühim bir kısmının ders yılı başında kurulmadığı ve bunlardan bazılarının denetleme tarihinden ancak 15 gün kadar önce faaliyete geçirildiği anlaşılmıştır.

19. Okulda bu yıl verilecek konferanslar ile tertiplenecek kahramanlık ve Türk büyüklerinin anma günleri hakkında bir program düzenlenmemiş ve çalışmalar rastlanmamıştır.

20. Sınıflardaki taburelerin sandalyelerle değiştirilmesi öğrencilerin vücut sağlığı bakımından yerinde olur. Masaların da yeniden boyanması lâzımdır.

11.13.

[Signature]

TEFTİŞ KURULU

Sayı:

Özet

21. Öğrencilerin tavır ve hareketleri, kılık kıyafetleri ve sağlık durumları memnunluk verici bulunmuştur.

Enstitü idaresinin öğretmenlerle samimi ve sıkı bir işbirliği yaparak yukarıda zikredilen eksiklikleri kısa zamanda gidereceğini umar, başarılar dileriz.

Başmüfettiş
Necmettin Bora

Müfettiş
Samih Ragıp
Atademir

Müfettiş
Mesut Erginsav

Müfettiş
Halüsi Gökayı

N. Bora

S. Ragıp Atademir

M. Erginsav

H. Gökayı

Belge 14 : Çifteler Köy Enstitüsü Mahmutiye Bölümü, 1947-1948 Öğretim Yılı Yaz Dönemi, Aylar Üzerine İş Dağılım Çizelgesi¹⁴

1947-1948 Öğretim yılı yaz dönemi, Çifteler Köy Enstitüsü Mahmutiye Bölümü, aylar üzerine iş dağılım planı	
Yapılacak iş türleri	Aylar üzerine bölünüş N O T
I- Yapıcılık ve süzgerlik alanında: (Haziran 1948)	Düner Sermayeye ait süzgerlik bina-
A- Çiftlik binasına eklenen süzgerlik kısmının duvarlarının ihmalî, çatısının kapatılması, sıvası, kapı ve pencerelerinin yapılması.	sızın iç ve dış sıvaları hariç işlere yaptırılacaktır.
+ B- Öğretmen evlerinin iç ve dış kısmlarında süzgerlik sıvalarının onarılması ve badanaları.	
yap+ C- Kevirde bir camlı, üç masa ve 4 bankın yağlı boyası,	
+ D- Derzliklerin badana, kapı, çilit ve pencere onarımları.	
+ E- Okul du kapı kenarının yapılması.	
? 2- A- Mutfak hol kısmının tavan düşmesi, (Temmuz ayı 1948 içinde)	
+ B- Tavan sıvası ve badanası,	
+ C- Yemekhane giriş kapısının açılması ve yapılması, yemekhanenin badanası.	
+ D- Mutfak ve yemekhane arasında servis penceresinin açılması ve yapılması.	
+ E- Yemekhane ile bahçe arasında duvarla ayrılması, yemekhane yolunun tesviyesi	Düner Sermayeye ait olup duyurmalı; sıva gibi yapım işleri hariç işlerle yaptırılacaktır.
? F- Öğrenci öğretmen evinin sağık tavanı,	
+ G- İkinci öğretmen evinin bahçe duvarlarının tamamlanması, oda tavanlarının onarılması, merdiven korkuluklarının kurulumu yapılması.	
? H- Öğretmenler ayak yolunun çatı kısmının değiştirilmesi ve iç sıvasının yapılması.	
Dön. ? + I- Balagık suyu keskininin onarılması.	
R. ? + J- Kütüphane inşaatı.	
D. ? K- Garajın iç ve dış sıvası, iç iki odanın tavan ve taban düşmeleri.	
D. ? L- Kemerli ağıl binasının yıkılması ve yeniden inşaatı.	
D. ? M- Hububat mabeyninin blokaj ve betonu.	
+ N- Ağıl ve ahırların kiremit aktarması ve çatılarının tesviyesi.	
Dön. ? + O- Tarım aletleri koruluğunun çatısının yapılması.	
? + P- Park için oturma kanepeleri.	
? Q- Derzliklerin tavan yağlı boyasının yapılması.	
+ R- Öğrenci öğretmen evinin dış merdiven betonu ve korkuluğu.	
? S- Öğretmen evlerine, çiklik, dolap ve mutfak rafları yapılması. (Ağustos 1948 de.)	
? T- Sentral binasının tavan düşmesi.	
+ U- Meter kaidе betonunun dökülmesi.	
? V- Sentral binasının iki odasının tavan düşmeleri, sıva ve badanası.	
+ W- Santrifajın bina içerisine alınması. (duvarları, kapı ve pencereleri, çatı ve sıva işi.)	

¹⁴ Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

+ G- Kamulaştırılan köyül evinin çatı kısmının alınarak yeniden yapılması, duvarlarının yitirilmesi ve ikmal, kapı ve pencerelerinin yapılması, sıvası, badanası ve bahçe duvarlarının onarılması.

Uslak

H- Revir büyük çukurunun islahi ve genel kamulaştırma bedelleri:
(Eylül ayı içinde)

- ? A- İnstitü giriş kapı sütunları, kuzeri İnstitü lavhaya okul bahçe duvarının onarılması ve ikmal işleri.
? B- Revir binası dışının tertibatı.
? C- Kooperatif binalarının tavan sıva onarım işleri ve badanası.
? D- Öğretmen evleri yollarının ikmal.
? E- İplik binasının dışının teprek tesviyesi ve yolunun yapım işi.
? F- İplik binasının iç ve dış sıva onarımı ve badanası.
? G- Dış ve büyük yataklık binasının sıva ve ufak tefek tamirleri (barınak binasının yıkılarak malzemesinin kamulaştırılan yapısında kullanılması.)
+ H- Öğrenci ayak yolunun, kapı, pencereler, sıva, badana boyası onarımları.
+ I- Öğretmen evleri, Revir ve diğer binaların kirazlı ağaçları ve onarım işleri.
? J- Öğretmen evleri kapı ve pencerelerinin yağlı boyası.

*Eğitimden
m. yalın*

Not:

*Harmanlıya
Kamulaştırma*

İdareci, Öğretmen odaları ile, dersliklere, Revire, Lavabolara, yataklıya, Sutrata, Kuvvet odasına ve gerekli binalara ilk fırsatta ve zaman buldukça tabelalar yapılması.

Belge 15 : Çifteler Köy Enstitüsü 1948-49 Ders Yılı İçinde Sanat Alanında Yapılacak Çalışmalar¹⁵

T.C.
Çifteler Köy Enstitüsü
Yapı-Sanat Başlığı
Sayı..

1948-1949 Ders yılı içinde sanat alanında yapılacak işlerin aylara taksim edilmiş planı.

Aylar.

Ekim : 1- Okul içme su tesisatı ve su depoları gözden geçirilerek kışa göre ayarlanması.
2- Kışın bozulan soba ve soba borularının onarılması.
3- Işıkte uygulama olarak soba burusu yapımı.
4- Okul cam ve cam çerçivelerinin onarılması.

Kasım : 1- Okul sobalarının kurulması.
2- Okul su tesisatının kışa göre ayarlanması.
3- Su musluklarının gözden geçirilmesi.

Aralık: 1- Su tesisatı ve depoların gözden geçirilmesi.
2- Degirgen bendinin yoklanması.
3- Okul çatılarının yoklanması.
4- Okul sobalarının temizlenmesi.
5-

Ocak : 1- Su tesisatı ve muslukların gözden geçirilmesi.
2- Deslik kapı ve pencerelerinin gözden geçirilmesi.

Şubat : 1- Su tesisatının gözden geçirilmesi
2- Sobaların temizlenmesi

Mart : 1- Okul çatılarının gözden geçirilmesi
2 - Bina su yollarının onarılması

Nisan : 1 - Yeni yapılacak yapı, tadilat ve onarım işleri için malzeme hazırlanması.
2 - Okul sobalarının kaldırılması ve sobaların, borularının boyanması

Mayıs : 1 - Yeni yapılacak yapılar için malzeme hazırlanması
2 - Bakarıktan yapılmasına müsaade edilen yapı ve onarım işlerine başlanması

Haziran : 1- Yapı ve onarım işlerine devam
2 - Yatakhane de bozulan karyolaların tamiri
3 - Okulda bozulan kapı ve pencerelerin tamiri
4 - Okulda bozulan sıva, badana ve boya işlerinin tamirine başlanması
5 - Derslik yazı tahtası, masa ve taburların gözden geçirilerek kırıklarının tamiri

Temmuz: 1 - Okul sıva tamirata badana, boya işlerinin tamamlanması
2 - Yapılara devam
3 - Okul kapılarının kilit ve anahtarlarının onarımı
4 - Hanımın badanası ve su tesisatının onarılması.

Ağustos: 1 - Onarım ve tadilat işlerinin sona erdirilmesi
2 - İşliklerde bulunan takımların tamiri ve bilenmesi.
3 - İşliklerin temizliği
4 - Okul su tesisatının gözden geçirilmesi.

Eylül : 1 - Ders arşlarının işliklerde yapılacak kısımlarının yapılması kısımlarının onarılması.
2 - Yeni yapılmakta olan binaların tamamlanması ve okul yollarının kışa göre hazırlanması. Santral binalarının tamiri ve okul çatılarının gözden geçirilerek onarılması.

1948

Yapı San'at Bağı
[Signature]

¹⁵ Yunusmre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 16 : Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümünde, 1948-49 Ders Yılında Öğrencilerin Yapacakları Uygulama Çalışmaları¹⁶

1948-1949 ders yılı 1948 kış aylarında Mahmudiye bölüm işliklerinde öğrencilerin uygulama olarak yapacakları işlerin aylar üzerine dağıtım çizelgesidir.

Ekim:

- 1- Köy evi bahçe taş duvarının tamamlanması, çatısının kiremitinin döşenmesi ve sıvalarının bitirilmesinde çalışılacak. Ahırdaki marangozluğa ait işlerin yapılması. Demircilik işliğine ilgili tamiratların tamamlanması. Çıkacak her işliğe ait işlerin ikmali.

Kasım:

- 1- Okul yolu üzerinde bahçe taş duvarlarının tamamlanması, kırık kiremitleri olan okul binalarının kiremitlerinin değiştirilmesi. Sınıf kütüphanelerinin yapılması, bu arada çıkacak bütün işliklere ait tamiratlarının yapılması. Seba tuğlalarının döşenmesi. Ders ve uygulamaların program gereğince gösterilmesi.

Aralık:

- 1- Okulda işliklere ait tamiratların ve yeni yapılacak işlerin yapılması. Program gereğince ders ve uygulamaların devamı. Kirli yerlerin badana işlerin bitirilmesi.

Ocak:

- 1- Sahnenin enarılması, kayın ahalindeki dülgarliğe ait olan işlerin ikmali. Hamam ecasının basuk yerlerinin enarımı. Muterhane tavanın kântırlakla kapatılması. Çamaşırılık ecasının sökülüp enarılması. Demirci işliğine ait olan tamiratların ve işlerin yapımı. Program gereğince işlik uygulamalarının devamı ve derslerin verilmesi.

Şubat:

- Sınıflara temizlik için faras yapılacak. Yangın kanunlarına demirleri uygulama olarak öğrencilere yapılacak. Sınıflara birer adet ates küreği öğrencilere uygulama olarak yaptırılacak. Sakız adet resim çerçevesi yapılacak. Program gereğince atelye uygulamalarına ve derslere devam edilecek.

Mart:

- 1- Havalar iyileşirse köy evinin tavan çakımının çakımına başlanacak.
- 2- Yemekhane önüne iki basamaklık merdiven yapılacak.
- 3- Kümes yapısının temeli kazılacak.
- 4- İşliklere ait ~~çıkacak~~ tamiratların yapılması.
- 5- Program gereğince atelye uygulamalarının ve derslerinin devamı.

Nisan:

- 1- Köy evinin tavan çakımının ikmali sana ercek ve sıvanacak.
- 2- Köy evinin bacaları yapılacak, çatı kiremitleri yeniden döşenecek.
- 3- Birinci binadaki helaların sökülecek kullanılacak bir hale getirilecek.
- 4- Yataklığın pesseptik çukurunun ele alınması. İşlik uygulamalarının ve derslerinin devamı.

Mayıs:

- 1- Kümes yapısının ikmali
- 2- Öğrenci helalarının sifonları sökülüp esaslı bir tavanın yapılması.
- 3- Su berularının den seviyesinden aşağı indirilmesi ve su oluklarının tamiri ve lekilenmesi.
- 4- Atelyelere ait çıkacak işlerin yapılması ders ve uygulamaların devamı.

Haziran:

- 1- Sınıfların tamir ve badanalrının başlanması.
- 2- Döşemesi eskien sınıfların yeniden yapılması.
- 3- Lağım künklerinin ana kanala kadar döşenmesi.

Temmuz:

- 1- Ahıra yapılacak ok binasının başlanması.
- 2- Hamam ecasının sökülüp yeniden yapılması.
- 3- Kerpiç kesme işine başlanma.

¹⁶ Yunusçmre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Agustos:

- 1- Yemekhanenin badana ve tamiri, yaluk bacasının onarılması.
- 2- Kutiğin tabanına beton ve kerelerine karo döşenmesi.
- 3- Koterhanenin tavan tamiri ince sıvası ve badanasının yapılması
- 4- Okul bahçe duvarının yıkık yerlerinin tamiri, sıvanıp boyanması. bitirilecek.
- 5- Öğretmen evlerinin tamir ve badanası kırık kiremitlerinin değiştirilmesi.
- 6- Morangoz işliğinin tavanının çakılması.

Eylül:

- 1- Yatakhane binasının tamir ve badanası kırık kiremitlerinin değiştirilmesi.
- 2- 1,2,3 üncü binaların serpme sıvalarının yapılması, ve badanalari.
- 3- Kooperatif binalarının tamiri.
- 4- Öğretmen helalarının tamiri ve çatısını onarılması
- 5- Duvar içindeki bütün tesisatların sökülüp duvar dışına çıkarılması ve eskiden beruların değiştirilmesi.
- 6- Yemekliğin ,Koterhane ve çamaşırlıkların saçak tavanlarının çakılması.
- 7- Bütün sınıfların yazı tahtalarının boyanması.
- 8- Bütün işliklere ait olan çıkacak taxirler ve işlerin beraberce yürütülmesi.

Yapı sanat başı a.
Sabri Eskiçubuk

N o t:

- 1- bu işlerin zamanında yapılabilmesi için gerekli malzemenin tedariki ve gününde verilmesini saygılarımla arz ederim.

15.11.1959
Kara

Belge 17 : Çiftler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümünde Nisan 1949 Tarihinde Yapılan İşlere Ait Rapor¹⁷

Enstitü Müdürlüğüne

4/5/1949

1/4/1949 gününden 30/4/1949 gününe kadar Mahmudiye bölümü işliklerinde yapılan işlere ait rapordur.

YAPICIILIK :

- 1- Hamamın tikanan lağuru açıldı ve hamam ocağı tamir edildi.
- 2- Helalardaki göçük yerler tamir edildi.
- 3- Halkevi yanındaki bahçe duvarlarına başlandı ve garaj hizasındaki taş duvar yapısı bitti.
- 4- Yemekhane önüne üç basamaklı merdiven betonla yapıldı.
- 5- Yemekhanenin badanası bitirildi.
- 6- İkinci okulun etek sıvaları süktürüldü ve taş aralaya açıldı.
- 7- Hala yanındaki bahçe duvarına geçilmeyecek vaziyette taş duvar bitti.
- 8- Hamamın badanasına ve tamirine başlandı.

MARANGOZLUK:

- 1- Hortus için iki adet kutu yapıldı, iki adette kolleksiyon için gözlü kutu yapıldı.
- 2- Atölye tavanına samanla toprak la tesviye edildi ve tezgahlar muntazaman yerleştirildi.
- 3- Köy evinde tavan yayığı açılara çakıldı, üç odanın tavan çitası tamamlandı, kapı ve çerçevelerine başlandı.
- 4- Kırık camlar, tabireler, masalar ve bozuk kapılar onarıldı.
- 5- Yemekhane önüne basamak kalıbı yapıldı.
- 6- Ahırda taylar için yer yapıldı, kapılara pervaz çakıldı.
- 7- İşlikler için çarşı kenarına portatif bir hala yapıldı.

DEMİRCİLİK:

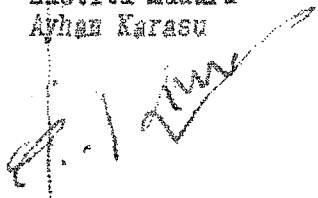
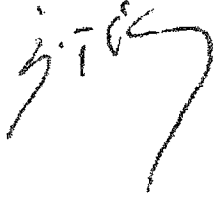

- 1- Yataklıқта bir musluk yeri ibdal edildi, bozulan musluklar tamir edildi ve beş adet yeni musluk taktıldı.
- 2- Tarım için iki bağ bıçağı ve iki adet kabuk soyma bıçağı yapıldı.
- 3- İki adet yataklığa birer idare ve öğretmen odasına foraj yapıldı, çukruk su boruları değiştirildi (helalardaki)
- 4- Üç öğretmen evinin bacaları temizlendi ve bozuk kilitleri onarıldı.
- 5- Tarımın su arabası tamir edildi ve çengel yapıldı.
- 6- Yatakhane de musluk takıldı ve bir karyola tamir edildi.
- 7- Birinci öğretmen evine lauba için tesisat yapıldı ve lauba yerine kondu.
- 8- Merdiven basamaklarına için iki göçement demiri yapıldı.
- 9- Bütün okul sobaları kaldırıldı bozuk yerleri tesbit edildi.
- 10- Ahıra sızan su borusu kazılarak çukruk yeri değiştirildi.
- 11- Uygulama olarak sınıflara program gereğince demir tavlama, tesviye ve eğileme işleri çivata yapımları ve soğuk demircilik işleri gösterildi.

Durumu saygılarımla arz ederim.

İşlik Başı
Sabri Eskiçubuk

¹⁷ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 18 : Çifteler Köy Enstitüsü Hamidiye Bölümü İşliklerindeki Bir Haftalık Çalışma Raporu¹⁸

T. C. ESKİŞEHİR - ÇİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜ VE EĞİTİM KURSU MÜDÜRLÜĞÜ		Mahmediye / / 194
SAYI :	4/4/1949 gününden 9/4/1949 gününe kadar Hamidiye İşliklerinde yapılacak işleri bildirir www programdır.	
Yapıcılık:	1- Öğretmen evinin noksan işlerinin yapımına başlanacak. 2- Okul binasında don yüzünden bozulan sıvalar tamir edilecek. 3- Hafta içinde gelecek öğrencilere uygulama yaptırılacak.	
Em:		
Dülgürlük:	1- Yangın musliklarına dolap yapılacak. 2- Kitaplık dolablarının yapımına devam edilecek. 3- Tarım sahasına boyunduruk yapılacak. 4- Hafta içinde gelecek öğrencilere uygulama yaptırılacak.	
Demircilik:	1- Altı okul binaları su tesisatı onarılacak. 2- Hafta içinde gelecek öğrencilere uygulama yaptırılacak.	
Bicki Dikiş:	1- Öğrenci elbise dikimine ve onarımına devam edilecek. 2- Öğretmenlere önlük dikilecek. 3- Hafta içinde gelecek öğrencilere uygulama yaptırılacak.	
Dokümanlık :	1- Hafta içinde gelecek öğrencilere uygulama yaptırılacak.	
Enstitü Müdürü Ayhan Karasu	Eğitim Başı İsmail Teoman	Yapı-Sanat Başı Kemal Arkun
		

¹⁸ Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 19 : Çifteler Köy Enstitüsünde 1947-1948 Ders Yılında Yapılacak Tarım İşlerinin Ana Hatlarını Gösteren Rapor¹⁹

Bu sene yapılacak tarım işlerinin ana hatları

Geçen sene madas edilip ekime hazır 3 ve 4 numaralı 629.5 dönümlük tarlaya arpa ve yulaf ekilecek.

1-2-6-7 numaralı tarlalar mada edilerek ekime hazırlanacak.

75 dönümlük meyve bahçesine, ağaç aralarına bostan ve nohut ekilerek ara ziraati yapılacak.

Harmadan sonra gübrelikte birikmiş gübre ile 1 numaralı tarlanın 100 dönümlük yeri daha gübrelenecektir.

Bağlarda geçen senelerden açılmamış amerikan ağaçları açılacak, boş yerlere çubuk dikilecektir.

Koyun sürüsü tekrar elden geçirilerek damızlığa elverişli olmayışlarının satılması lâzımdır.

Koyunlara çiçek ve çarbon aşısı yaptırmak, distofajın veya başka marka kelebek ilacı içirmek faydalı olur.

Beygirler için çarbon aşısı yaptırılmalıdır.

Yukarıda yazdığım işlerin Enstitümüzde ne vakitler yapılacağını, veya bıraktığım 1947 ajandasından bulmak mümkündür.

Enstitü Müdürlüğüne

1947-1948 senesi yapılacak tarım işlerinin ana hatlarını bildirir yazı saygı ile sunulur.

Çifteler Köy Enstitüsü Mahmutiye
Bölümü Tarım Başı Hacı Birkök

¹⁹ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 20 : Enstitüde 1947 Kasım Ayında Yapılan Tarım Çalışmalarını Gösteren Rapor²⁰

T. C.
EKİŞEHİR
GİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜ
Ziraat Bakanlığı

Te. 11/1947

31

Enstitü Müdürlüğü katına

Geçen Kasım ayı içinde yapılan işler aşağıda arz edilmiştir.
Saygılarımla.

Tarım Başı
Cahit Baylas

I. Tarla Tarımı İşleri :

- a) 50 dönüme 1200 kilo Tokat arpaesi ekildi.
- b) 595 dönüme 702 akbuğday ve 13 NO. buğday ekildi.
- c) Yazlık ekim için 55 dönüm tarla sürüldü.

II. Bahçe Tarımı İşleri :

- a) 1509 adet peftali sökülü ve hendeklendi.
- b) 1519 adet zerdali fidanı sökülü ve gömüldü.
- c) 36 tava erik çekirdeği ekildi.
- d) 1610 kilo pırasa, 950 kilo, lahana, 600 kilo prasa, 200 kilo havuç toplandı. Enstitüye ve öğretmenlere satıldı.
- e) 36 araba hayvan pancarı sökülü ve silolandı.
- f) 100 metre kare yere sarmısak ekildi.
- g) Bağda 888 çukur açıldı ve 428 çukura bağ çubuğu dikildi. 2 dönüm yer bellendi.

III. Hayvansılık İşleri :

- a) 9 ve 10 İnekten 627,5 litre süt sağıldı. Bunun 500,5 litresi satıldı.
- b) Bir at (talebe teçhizatından olan) Ruam arazi gösterdiğinden Veteriner mücadele komisyonunca öldürüldü.

IV. Tarım Teknolojisi İşleri :

- 126,5 kilodan elde edilen yoğurt enstitüye satıldı.

30.8.1947
P. I. Baylas

²⁰ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 21 : Enstitüde 1947 Aralık Ayında Yapılan Tarım Çalışmalarını Gösteren Rapor²¹

14/Ocak/1948

37

Enstitü Müdürlüğü katına

Aralık 1947 ayına ait çalışma raporu aşağıda sıralanmıştır.

Tarım Başı
Cahit Barlas

Hayvancılık işleri :

- 1) İneklerden 588 litre süt sağıldı, 553 litresi satıldı. 37 litresi Yoğurt yapılarak enstitüye verildi.
- 2) Mahrudiye bölümüne 3 inek gönderildi. Bir inek hastalandığından kesildi. 100 kaz kesilerek enstitüye verildi.

Bahçe Tarımı işleri :

- 1) Sebze bahçesine 61 araba gübre çekildi. 200 kilo patates teslim edildi.
- 2) Bağdan 9,5 dönüm yer bellendi. 127 gübre açıldı. Bu deposesunun yanına 195 kapsı dikildi. Ayrıca bahçeyede 110 fidan dikildi. Altı ekil binasının önünde bahçe yapılmağa başlandı. Kirizmeye başlandı.
- 3) Yatakhaneinin önündeki bahçeye gübre açılarak 155 fidan dikildi. 49 araba gübreli toprak çekilerek aynı yerlere çiçek bahçesi yapıldı.

Tarım tarımı işleri :

- 1) Mes'idiyeden gelen traktörle sebze bahçesinin çöpeye bakan 100 dönümlük yeri sürüldü. Yulafa ekim hale getirildi. 18 dönüm yer köylülere sürülmüş ve parası döner sermayeye yatırılmıştır.
- 2) Hayvanların arpaları değirmene gönderilerek yarıdırılmıştır.

15. Ocak 1948
C. Barlas

²¹ Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 22 : Enstitünün 1948 Yılı Tarım Durumunu Gösteren Rapor²²

T.C.
ESKİŞEHİR
MİTTLELER KÜLTÜR ENSTİTÜSÜ
Tarım Başlığı
Sayı 125

22/ Ekim/1948

Enstitü Müdürlüğü katına

1948 yılı tarım durumu aşağıda arz edilmiştir.

Tarım Başı
Cahit Barlas

A. Tarla Tarımı İşleri :

1947 yılı baharında (1636) dönüm toprak ekilmiş ve o yılın sonbaharında arpa, buğday ve yulaf ekilmiştir. Bunun (1029) dönümüne (16) ton buğday (532) dönümüne (10640) kilo arpa (75) dönümüne (900) kilo yulaf ekilmiştir. Bu yıl sonunda da (81375) kilo buğday (48556) kilo arpa (11,630) kilo yulaf elde edilmiş ve usulüne göre döner sermaye anbarına teslim edilmiştir. 1948 baharında da (1397) dönüm toprak ekilmiştir. Üretimdeki aydan itibaren bu yerlerin (1113) dönümüne buğday, (229) dönümüne arpa (55) dönümüne de yulaf ekilecektir.

Bu yıl ayrıca (55) dönüm toprak ekildi ve buradan (6769) kilo toprak toprak olarak anbara teslim edilmiştir (5) tonu da talebe kayıt harcı yitirilmiştir. Fasır (10) dönüm ekilmiş, yağ olarak (1209) adet talebeye yitirmek üzere anbara verilmiş, gerisi de kuruduktan sonra toplanmıştır. Bunlar da toprak halinde durmaktadır. Anbara henüz teslim edilmiştir. Birer miktar keten ve hayvan pancarı ekilmiş, hasadı yapılacak uzardır. İleride bunlar da anbara teslim edilecektir. (132) ton arpa sarısı, (28) ton kuru ot, (12) ton yonca (22) ton

B. Bahçe Tarımı İşleri : yataklık için buğday eği irtihal edilmiştir.

Bu yıl meyve bahçesine 160 erik, 80 kaysı, 120 de çeşitli fidan dikilmek suretile meyve bahçesi 52,5 dönümden 60 dönüme çıkarılmıştır. Halen meyve bahçesinde fidan sayısı 2060 sı bulmaktadır. Bunun 276 sı elma, 236 ayva, 256 sı erik, 176 sı dut, 718 sı kaysı, 30 sı armut, 57 sı kaysı, 38 sı kiraz, 276 sı de vignedir. Bu yıl altı okul binasının önüne de 6 dönümlük yere 180 adet çeşitli kiraz, erik, dut, vigne dikilmiş, su deposunun 6 dönümlük etrafına da 200 kaysı çitlik binasının önündeki 8 dönümlük yere de 250 kaysı dikilmek suretile meyve bahçesi 80 dönüme çıkarılmıştır.

20 dönümlük fidanlıkta (52.650) adet çöğür vardır. Bunlardan 1500 sı dut, 7100 sı erik, 40.000 sı zerdali, 1000 sı ayva, 2500 sı şeftali, 500 sı elma, 30 sı de armuttur. Bu yaz devresinde 21032 fidana çeşitli ağaçlar yapılmıştır. Bunlardan 50 sı dut, 3000 sı erik, 15282 sı zerdali, 900 sı ayva, 225 sı şeftali 100 sı elma, 25 sı armuttur.

²² Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Bu yıl meyvesiz ağaç dikimine de devam edilmiştir. 500 akasya ekilmiş mevcut akasyalarla birlikte 11500 akasya olmuştur. Mevcut 15000 ağaca bu yılda 2000 eklemek suretiyle 17,000 ne çıkarılmıştır.

Bağ miktarı 16 dönümdür. Bunun 500 orcası bu yıl açılmıştır. Bağdan 275 kilo üzüme toplanılmış ve anbara teslim edilerek satılmıştır.

Bu yıl baharında 5480 fidan haricce satılmıştır. Satılan fidanın 1250 si kavak, 20 si dut, 143 erik, 92 si ayva, 552 si badem, 3188 zerdali, 235 si çeşitli dir. Meyva bahçesi, fidanlık, orman, bağ, kavaklık ve çiçek bahçesinin bakımına zamanında devam edilmiş, otla devamlı olarak savaş yapılmıştır.

Sebze bahçesi olarak ayrılan 62 dönümlük yere çeşitli sebzeler ekilmiş, ekilen saha ile Eylül 1948 sonuna kadar alınan ürünler aşağıdaki cedvelde gösterilmiştir.

<u>Ekilisin cinsi</u>	<u>Ekilen dönüm</u>	<u>Alınan Ürün</u>	<u>Düdünceler</u>
Patates	5	510 kilo	Gerisi toplanmadı.
Sarımsak	3	537 :	200 kilo tohumluk ayrıldı 500 kilosuna anbardadır.
Marul	1	839 adet	
Soğan	5	4925 kilo	
Fasulye	1	56 :	
Kabak	2	1947 :	
Hiyar	3	4230 adet	
Paculye	2	628 kilo	
Biber	4	2356 :	
Patlıcan	2	514 :	
Domates	3	6045 :	Enstitü anbarına ayrıca 250 kilo salça teslim edildi.
Isırganak	4	2495 :	
Turp	1	421 :	
Bezelye	5	1055 :	
Prasa	2	985 :	

Ayrıca 5 dönüm lahanaya, 2 dönüm havuç ekildi. Fakat daha istihsal edilmedi.

Sebze bahçesinin içine 10 dönüm mısır ekildi. Bu mısır tarla tarımı bölümünde izah edildi. Ayrıca sebze bahçesinin içinde 27,5 dönüm yoncalık vardır. Bunun verimi de tarla tarımı kısmında açıklanmıştır.

C. Hayvancılık İşleri :

Bu gün helen enstitüye ait 5 at vardır. Döner sarrayeye ait de 10 at vardır. Ayrıca bir tane de tay mevcuttur. Atların bütün topları tay dahil 16 da Çoğır biçme zamanında bir tayın ayağı kesildiğinden, bir atı da boğa çarptığından oluşmuştur. Bir at da harcan zamanında doğanı kaçırdığından ayağı sakat-

lanmıştır. Gereken muameleleri yapılmıştır. Döner sermayeye ait 18 inek, 1 boğa 4 öküz, 15 erkek dana, 9 dişi dana, 2 dişi buzağı olmak üzere 49 baş sığır vardır. 1 Ocak 1948 tarihinden 30 Eylül 1948 tarihine kadar ineklerden 5465 kilo 250 gram süt alınmış, revire ve öğretmenlere satılmıştır. Bundan başka sağılan sütlerden 564 kilo 250 gram yoğurt elde edilmiş ve öğrenciye yedirilmiştir.

Halen elimizde 9 kovan arı vardır. Bunlardan 33,5 kilo bal alınmış ve anbara teslim edilmiştir.

Halen 129 adet kaz var ve 4 adet de ördek vardır. Bunlardan 139 kaz ve 45 ördek yumurtası alınmış, kuluçka ve yavru beslemede kullanılmıştır.

Tarım teknolojisi, kümes işleri bu yıl da inkişaf ettirilememiştir. Yeni tayin edilen Tarım Öğretmeni Abdullah ARDA ile tarım teknolojisinin inkişafı temin edilecektir.

KBY Enstitüleri Yönetmeliğinin 16 ncı maddesinin I bölümünde kurulması istenilen rasat işi 1945 yılından beri devam edilmektedir. Yalnız rasat istasyonu çiftlik önüne taşınamamıştır. Yıl başına kadar taşınılmasının ilgililere emirlerinizi arz ederim.

Belge 23 : Enstitüde 1949 Haziran Ayında Yapılan Tarım Çalışmalarını Gösteren Rapor²³

T. C.
ESKİŞEHİR
ÇİFTLİK KÖY ENSTİTÜSÜ
Tarım Başlığı
Sayı 96

Enstitü Müdürlüğü Katına

Tarım alanlarında Haziran 1949 ayında yapılan çeşitli işler
ilişik raporlarda arz edilmiştir .

Eki .
3 Adet rapor .

Tarım Başlı
Cahit Barlas .

28.6.1949
D. 1/1

²³ Yunusmare Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

24 / Haziran / 1949.

Hamidiye.

Farım Başılığına .

Haziran ayı iş ve çalışma sonuç raporu .

- 1 - Akasyalıkların bellenme işinin sona erdirilmiştir.
- 2- Bağlarda çapaya ve piçlerin temizlenmesine devam edilmiştir.
- 3 - Dere kenarlarında ki süğütlerden bağlar için gerekli teminine devam edildiğini bildirir.

Saygılarımı sunarım .

Bağcılık Öğretmeni.

Abdullah Arda .

Abdullah Arda

24 / Haziran / 1949

Hamidiye .

Fazla Başlığına .

Haziran Ayı İş ve Çalışma Sonuç Raporu .

Haziran Ayı içerisinde çiftlik hayvanlarına aşağıdaki yazılı iş, bakım ve gelişmeler yapılmıştır .

- 1- Atlar tamamen çayıra çıkartılmıştır .
- 2- Tayların bakımına önemle devam edilmektedir.
- 3- Üç kısrak kendi ağırlarına çekilerek sıfat yapılmıştır.
- 4- Sığırlarda tamamen çayıra çıkarılıp, geceleride kotrada yatırılmaktadır.
- 5- Buğaya gelen ineklerimize sıfat yapılmıştır.
- 6- Bütün sığırlarımıza Şarbon aşısı yapılmıştır.
- 7- Kuluçka kazlardan on iki adet palaz çıkartılmıştır.
- 8- Kazlara yemek ve ekmecek artıkları muntazaman unuttuktan alınmıştır.
- 9- Kaz palazlarının büyütülmeleri için icab eden tedbirler alınmıştır.
- 10- Ahırara ve kümeslere muntazaman Klevrin atılarak dezenfeksiyon yapılmıştır.
- 11- Arılar ve kovanlar güşden geçirilmiştir.
- 12-Dutluklar budanmıştır .
- 13-Çiftlikte ki atelyemizde, Biçerdöğerin revizyonu ve at pulluklarının uç demirlele yeni at ve öküz malı yapılmıştır.
- 14-Ahır gübreleri muntazaman sebze bahçesine öküz arabaları ile taşınmıştır.
- 15-Öküz arabaları ile Pancar tarlasının su yollarına toprak çekilmiş ve arkları yapılmıştır.
- 16-Pancarlar birinci çapa, seyreltme ve ikinci çapası yapılmıştır.
- 17-Yoncanın birinci biçimi yapıp, içeri eski yatakhane ye alınmıştır.
- 18-Buğdayın onbeş dekar otlu yerleri makina ile biçilmiştir.
- 19-İşletmemizde traktörle 360 Dekar madas ve 150 Dekarda ikileme yapılmıştır.
- 20-Çiftlerle 80 Dekar yer madas yapılarak hazırlanmıştır.
- 21-Traktör takattan düştüğünden tamiri için atelyemize çekilmiştir.
- 22-Ortagına verilen 72 Dekar bostanın, ortakçı tarafından çapasının yaptırıldığı bildirir .

Saygılarımı sunarım .

Zoetekni Öğretmeni .

Muzaffer Esenkan .

24 / Haziran / 1949 .

Hamidiye .

Tarım Basılığine .

Haziran Ayı İş ve Çalışma Sonuç Raporu .

Sebzecilik bahçesinde .

- 1- Üç dekar Domates, İki Dekar Biber, İki Dekar Patlıcan, Beş dekar Lahana.
- 2- Soğan, Patates, Hıyar, Kabak, Fasulya, Hayvan pancarı, Mısır, Bamba nın çapalandığını, gerekenleri sulanıp gübrelenmiştir.
- 3- Tohumlukların bakımı yapılmıştır.
- 4- Fasulyalar sıriklanmıştır.
- 5- İstenildikçe Hamidiye ve Mahaudiye bölgelerine taze soğan ve sarımsak sökülüp, Bakla toplatılarak ambara teslim edilmiştir.

Meyve bahçesinde .

- 1- Zedacilere 1500 adet sürgün aşı yapılmıştır.
- 2- Fidanlığın su yolları tamir ve aşılarda yolama yapılmıştır.
- 3- Aşı yapılacak fidanlar budanmıştır.
- 4- Meyve bahçesinde gerekli sulama ve bakım işlerinin yapıldığını bildirir.

Saygılarımı sunarım .

Sebzecilik Öğretmeni.

Mehmet Başoğlu.

M. Başoğlu

Belge 24 : Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümünde, 1949 Yılı Kasım Ayında Yapılan Tarım Ders ve Çalışmalarını Gösteren Rapor²⁴

T . C .
Eskişehir-Çifteler
Köy Enstitüsü-Mahmudiye bölümü
Tarım Başlığı
Sayı:
53

5.XII.1949

Öz: Kasım 1949 ayı çalışma raporunun yollandığı h.

Enstitü Müdürlüğüne
Mahmudiye,
Bölümümüz Kasım 1949 ayı tarım ders ve çalışmalarını gösteren aylık raporu ilişik olarak sunulduğunu saygılarımızla arz ederiz.

10/20/1949
2976
Eki: 3

Tarım Başı
I. Makki Tanberk

*Kayıt ile oylak abayın
okuyunca yapacak
10. 20. 1949*

Makki Tanberk

²⁴ Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Çifteler Köy Enstitüsü Mahmutiye Bölgesi 1949
Kasım ayı, tarım ders ve çalışmalarını raporu.

A - Ders durumu:

Öğrenim yılı başında düzenlenmiş bulunan, yıllık ders dağıtım çizelgelerine göre, tarım konuları, haftanın belli ders ve uygulama saatlerinde iki öğretmen tarafından sürekli olarak işlenmiştir. Baş ders ve uygulama saati geçmemiştir.

Çeşitli tarım derslerindeki kitap yokluğu, her derste öğrencilerin, işlenen konuları öz olarak defterlerine geçirmeleri suretiyle öğrenmeye çalışılmaktadır.

Her sınıf uygulama saatlerinde, işletmedeki geniş iş alanlarında topluca ve kontrollü şekilde çalışılarak, öğrencilerin enerjileri faydalı hale konulmuştur. Bu erada bilhassa, beşçilik ders ve uygulama saatlerinde, üçüncü sınıf öğrencileri, bahçelerin Kış ayıklama ve budamalarını yapmış bulunmaktadır.

B - Kuruluşlardaki işler:

a) Arpa tarımı: Buğday arızında nazaz edilmeye devam ile 100 dekar toprak işlenmiş, yeteklik-altındaki 50 dekarlık buğday arızına arpa (ilk baharda kuzuların otlanması için) ekilmiştir.

Geçen ay ekilmiş bulunan 540 dekar arpa ile 50 dekar buğday'ın bitme ve gelişmeleri normal şekildedir.

b) Sağda: Geçen ay Kış budanmasına başlanmış olan bahçelerin, temizliği ve gömülmesi işi bitirilmiş ve ayrıca, geçen yıl gübrelenemeyen yirai döndümlük kısım da, istihsal edilmiş bulunan koyun gübresiyile ve dekara 3 ton hesabıyla gübrelenmiştir.

c) Meyvelikte: Büyük parçadaki meyveler arasında geçen ay başlanan belleme işine devam edilerek, işlenmiş kısım 20 dekara çıkarılmıştır. Bu erada toprakta bulunan yabancı ve zararlı ot, ayırık, kök ve saire de temizlenmiştir.

Bu büyük parçadaki ağaçların, Kış mevsiminde yapılması gerekli aralama ve budama da bahçıvan ve öğrencilerin çalışmalarıyla yapılmıştır.

Bahçelerin kenarlarında bulunan dut ve badem ağaçlarının da Kış budama ve temizliği yapılmıştır. Okul binaları yakınında bulunan ve üç parça halindeki 5200 metrekare bahçedeki, dut, kiraz, vişne ağaçlarının budamaları yapılmış ve toprağı da işlenmiştir.

d) Ormanda: Kirk bir döndümlük arsaya ormandaki ağaçlar gezilerek, şiddetli rüzgârlar tarafından kırılmış bazı dallar temizlenmiş, aralarda kendiliğinden çıkmış bulunan ufak fidanların sökülmesine ve hendeklenmesine başlanmıştır. Havalanın elverişli bulunduğu günlerde bu işe devam edilecektir.

e) Sebzelikte:

Öğrencilerin, derste uygulama yapabilmelerine yetecek miktarda bulunan sebzelik toprağı, bellanmek suretiyle işlenmiş, içinde bulunan Yazdan kalma sebze kök ve artıkları da temizlenmiştir.

f) Atlar:

İşletmede mevcut 14 baş atın ikisi, bir arabada bölümlün ekme, et ve sebze ihtiyacını Hamidiye anberından taşımak ve günlük çöpleri dökmek, gerektiği zamanlarda da yapı işleri için lüzumlu kum ve çakılı akladmak gibi işlerde kullanılmıştır. Diğer 12 baş kusun atı, bir pulluğa sürde koşmak suretiyle, nadas yapmak üzere çift sürmede çalışmışlardır.

Atların bakımları normal olup, konstitüsyonları iyidir. İlk-baharda aygırı çekilmiş bulunan üç baş kısrağın da gaba bulunukları müşahede edilmiştir.

g) Keşunlar:

Sürü, bu ayı da Hamidiye bölümü etleğinde geçirmiş ve hevaları n yağışlı soğuk bulunması yüzünden, genç (teknular)lerin geceleri üşmesi karşısında Behmediye bölümüne nakledilmiştir.

Bu bir ay içinde sürüden, Hamidiye bölümündeki etliaktan bir baş yaklayı kurt koparı ve 6 baş teklu da ~~kesilmek~~ ~~kerteri~~ kasi-me tabi tutulmuş ve bunlardan 3.5 kilo gelen bir erkek tekunun n eti keşektik görüldüğünden anbera teslim edilmişyarak yekedilmiştir.

Sürüdeki hayvanların konstitüsyonları iyidir. Hevaların bu şekilde devam etmesi ~~mer~~ ~~ada~~ ~~ki~~ ~~durum~~ da keşunlara elverişli hale getirmektedir.

h) Kümes hayvanları:

Haftanın iş kümesinden ayrılan bir röbetçi öğrenci ve işletmedeki işgilerin de yardımıyla, kümesin günlük temizliği ve tavukların su ve yem ihtiyaçları gibi işler yapılmaktadır.

Tüy değıştirmeden yeni kurtulan tavuklar henüz normal yumurtlamaya başlamışlardır. Yani kümesin tünak, felluk ve ceseleri nek-asa elduğundan, seçim yapılarak damızlık tavuklar ayrılıp yeni kü-mese nakledilmiştir.

C - Yönetim işleri:

1- Tarım işletmesiyle ilgili insan ve hayvanların gelişmeleri kontrol edilmiş ve randanılı sonuç alınmaya çalışılmıştır.

2- Keşun ağıllının toprağına yakın bulunan alçak pencerelerine kafes tel geçirilmiş, keşunlar Hamidiye bölümünden gelmeden önce de ikinci bir defa daha dezenfekte yapılmıştır.

3- Yeşun hayvanları ve tavuklar için yiyecek ve tohumluk alarak;

2940 kilo saman

2178 Kilo arpa kırmısı

132 Kilo mısır anberdan sağı ve istihlak edilmiştir.

4- Her pullukta iki insanın çalışması gereken çift sürme işinde, yardımcı olarak uygulama/çiken öğrencilerden faydalanılarak bu ay dışardan gündelikçi işçi çalıştırılmamıştır.

5-Uygulama'dan öğrencilerin kuruluşlardaki çeşitli işlerden en çok faydalanabilecekleri şekilde topluca ve planlı olarak çalışmalarını seçilmiş, gereken kontrol de yapılmıştır.

D - İstek ve dilekler:

Gidecekleri köylerde her türlü kalkınmayı sağlamakta örnek olanlarını beklediğiniz öğretmen adaylarının, Sınıfının tarım alanlarında katılacakları kılğılı çalışmalarda, gereken teknik bilgilerin kazanılması maksadıyla, kuruluşlardaki eksikliklerin giderilmesi ve bulunmayanların da yeniden yapılması gerekmektedir. Bu maksatla da iki yıllık çalışma süresinde üzerinde ısrarla durulan bazı işler yapılmış ve bir kısım eksikler de yapılmamış durumdadır.

İşletmedeki eksik işlerin tamamlanması, tarım derslerinden beklenen pedagojik sonuçların sağlanmasına yardımcı gibi, kurum için de ekonomik bakımdan faydalı olacaktır. Bu itibarla:

1-Bu güne kadar ele alınamayan sundumanın tedili ve kullanılabilir şekilde sekulması işinin halledilmesiyle, dışarda kar ve yağmur altında bulunan, araba, pulluk, orak makinesi v.s gibi tarım araçlarının zarardan kurtarılması,

2-Büyük zorluklarla işletme merkezine kadar getirilmiş bulunan elektrik enerjisinin, satın alınmış ve hazır bulunan malzeme ile işletme binaları için sokacak tesisatın yapılması,

3-İşletmedeki koşun ve gelir hayvanlarının, temiz su içebilecekleri için mevcut kuyu yanına beton su oluğu yaptırılması,

4-Kümesin eksik kalan tünek, felluk, işinin tamamlanarak kullanılabilir hale getirilmesi,

5-Mevcut ve ortalıkta defnık halde duran veteriner alet ve ilaçları için bir ilaç ve alet dolabının yaptırılması,

6-Süthanenin noksan kalen, bölme duvar, kare döşenmesi, badana pencere ve kapı sinek teli kaplı çerçevelerinin yapılması işinin sağlanması hususlarına ricaıyla aylık raporumu saygılarımla arz ederim.

Mahmudiye bölümü tarım Başı
İ. Hakkı Tenberk

(Handwritten signature)

Belge 25 : Enstitüye Atanan Öğretmenlere Ait Resmi Yazılar²⁵

MAARİF VEKİLLİĞİ
Ankara; / / 1942
Özet: Sabot 1942

Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne
Mahmutiye

Enstitünüzdeki 20 lira maaşlı ağır öğretmenliğe Ankara Sanat Okulu mezunu Muhsinîr Ünel üste iki ile ve vekillikle yolparalı olarak tayin edilmiş, emrini Ankara'dan almıştır. Gereğinin yapılmasını dilerim.

Maarif Vekili a.
İsmail Sunay

T.K. 68
9/II/1942

10. II. 1942
169
12. II. 1942

Eskişehir Vilayetine

Maden Ziraat Muallimi 20 lira maaşlı Ali Oltulu almakta olduğu maaş ve kadrosile Vilayetiniz merkez Ziraat muallimliğine tayin edilmiş ve teşkilat kanununun 18 inci maddesi mucibince Çifteler köy enstitüsüne istihdamı muvafık görülmüştür.

Keyfiyetin adı geçen enstitü müdürlüğüne bildirilmesini ve Ali Oltulunun işe başladığı tarihin iş varını rica ederim.

Ziraat Vekili N. Abidin

Ziraat Müdürlüğüne

Çifteler enstitüsü Müdürlüğüne

Maden Ziraat Muallimi Ali Oltulunun tayini hakkındaki Ziraat Vekâleti emri yukarıya çıkarılmıştır.

İşe başladığı tarihinin bildirilmek üzere işarını rica ederim. 12/2/1943

Vali

10. II. 1943
68
10. II. 1943

²⁵ Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 26 : Enstitü Mezunlarına Verilen İstihsal Vasıtalarını Gösteren Belgeler²⁶

Direktörlük Katına

Enstitümüzde bu yıl mezunlarımızdan *İbrahim Büyükkaracası*'e istihsal vasıtası olarak verilecek olan *bir çift karrak* verilmesine ve enbardan çıkarılmasına müsaadelerinizi saygı ile arz ederim. 1/4/945

Ayniyat memuru
Rıza Artan

Verelim.
Müdür muavinalığına ve enbar memurluğuna
1/4/945
Enstitü Müdürü

Rıza Artan

Direktörlük Katına

Enstitümüzden bu yıl mezun olan *Karaman-Gaferyat köyü okulu öğretmeni İbrahim Eken'e* istihsal vasıtası olarak verilecek olan *bir çift at koşumu* verilmesine ve enbardan çıkarılmasına müsaadelerinizi saygı ile arz ederim.

20/7/945

Ayniyat memuru
Rıza Artan

Verelim.20/7/945
Enstitü Müdürü
Osman Ülkümen, ec.

Rıza Artan

²⁶ Yunusemre-Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Direktörlük Katına

Bu yıla mesun olan Karaman-Gaferyat 88. İbrahim Dindar'a istihsal vactası olarak verilecek olan dört takerli boyalı bir edet at arzusunun verilmesine ve embarasa çıkarılmasına müvafaklığınızı saygı ile arz ederim. 20/7/1945

Verelim, 20/7/1945
Enstitü Müdürü
Osman Ulukınan

Ayriyat memuru

Rıza Arıkan

R. Arıkan

SAYI

182

Çifteler Köy Enstitüsü Md.
Eskişehir-Mahmudiye

Eki:

22.1.1945 tarih ve 121 sayılı yazınız cevabıdır:
Enstitünüzün 1944 yılı mesunu ve İlçemizin Gaferyat Köyü Öğretmeni İbrahim Büyükeken için Memurluğumuz adına gönderilen bir edet (S.P. Gat.) merkali pulluk alınarak kendisine verilmiş ve alınan mekuz ilişik olarak saygılarımızla sunulmuştur.

Maarif Memuru
Nesimi Doğan

ÇİFTELER KÖY ENSTİTÜSÜ ED.	
Gönderen:	Tarih: 24.11.45
Yerleşim:	No: 18.63
Yerleşim:	Tarih: 45
Yerleşim:	No: 1

Mad. M. Akar
24.11.1945

N. Duzgün

Seneal' aldım
24.11.45
180
1945

Direktörlük Hatına:

Amirliğiniz bu yıl mevsimlerinden *İbrahim Bingölcüoğlu*
istihlal vaktinde olarak verilecek olan 1000 kilo tohumluk buğday
verilmesine ve ambarın temizliğine emsallerinizi saygı ile
arzederin.
1/4/45

Verolin.
Müdür muaviniğine ve ambar muaviniğine
1/4/45
Müdürlük Müdürlüğü

Müdürlük Müdürü
Rıza Arsan

Rıza Arsan

[Handwritten signature]

~~1742~~
449

Belge 27 : Enstitü Mezunlarına Verilen Atölye Araç-Gereçlerini Gösteren Belgeler²⁷

Demircilik Vakfemesi		
C İ N S İ	Mikdarı	Bedeli
Örs	1	1.12
Varyoz	1	3.00
Kollu Makkap	1	25.00
Kollu Makkap ucu	1	12.76
Çekici	1	4.60
Karga Burnu	1	3.90
Tel Kesen	1	4.50
Demir Metre (ağalır kapanır)	1	1.50
Döşer (beher pusu za vasati)	10 pas	2.80
Demir Pergel	1	6.00
Zamba	1	0.90
Keski	1	4.40
Baskı	1	4.85
Kompas	1	4.50
Demirci Körüğü	1	135.00
Demir Desteresi	1	4.80
Destere ağız	1	2.80
Demir gönye	1	5.60
Tornavida	1	1.20
Tenkeci Örsü	1	28.78
Nokta	1	1.10
İshim	1	12.00
Fişadır	1	0.90
Kampano bezi	10	2.00
Kıskaç	1	4.71
	75 kalem	
<i>Tenekeci makası</i>	1	

İstanbul Maarif Müdürlüğü'nün 7/4/1945 tarihli ve 203/40 sayılı yazı-
ları ile gönderilen sarfaklar hazırlanmış ve yukarıda cins ve mik-
darı yazılı 25 kalem eşya tarafımızdan sayılarak tesbit edilmiş ve Çiftel-
ler Köy Enstitüsü mezunu Karatepe Köyü Öğretmeni Ahmet Küllüoğlu kâğıtlık
teslim edilmek üzere ait işbu tutalga tarafımızdan kabul edilmiştir.
19/IV/1945

Taslim Alan
Karatepe Köyü Öğretmeni
Ahmet Küllüoğlu

Taslim Eden
Maarif Müdürlüğü Memuru
M. Ç. Ç.

Tesbit ve teslimatı hazır
bulunan 1. Bölge geçici taşınak
Kâğıtlık Küllüoğlu

²⁷ Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Yapıcı Dilger ve Marangoz Malzemesi

cinsi	miktarı
Keser	1
Karpata	1
Kaldıracı	1
Çakma el deşteri	1
Kaba randa	1
tek yaprak randa	1
düz taban	1
alaş metre	1
demir gönye	1
turnevide	1
igence	1
çekiç	1
çelik kalem (muntazif)	1
tutkal torası	1
tutkal fırçası	1
nişangah	1
çekiç	1
manevela	1
el bingisi	1
bilay bapı	1
tekne fırçası	1
sosun anahtarı	1
marangoz	1
çekiç	1
tutkal çekiçi	1
yata kalem	1
dişli çekiç	1
bedana fırçası	1
demir makara	1
halat	10 metre
Maryoz	1
keçki	1
ziyare kâğıdı	8
ikârpelâ	2
34 kalem	

İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğünce gönderilmiş olup yukarıda cinsi ve miktarı gösterilen otuz dört kalem sanat aletlerini Ermenek Millî Eğitim Müdürlüğünden tamamen teslim aldım. 23/5/945

Ermenek Lemnâs Kurultulu Öğretmeni

Ali Aksoğur

(Handwritten signature)

1947
248

Belge 28 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1940 Mali Yılı Bütçesi²⁸

T. C.
Bağışlar ve Gıfteler
Köy Enstitüsü ve Çifteler Köy Enstitüsü Sabit ve Mütedavil Sermayesine ait 1940
Mali yılı bütçesi gelir kısmı

Fasıl	Madde	G elirin nev'i	Miktari Lira K.
1		Gegen yıldan kalan	50 00
2		Yekâkette yardım	2000 00
n3		Ziraat bağçe ve tarla geliri	650 00
4		Ziraat aletleri geliri	150 00
5		Tavukhane geliri	100 00
6		Arihane geliri	35 00
7		Süthane geliri	150 00
8		Vesait geliri	3 000 00
9		Atelyeler geliri	300 00
10		Tuğla ocağı geliri	700 00
11		Kerpiç ocağı geliri	150 00
12		Demirbaş ve sabit kıymetler tutarı	3 614 89
13		Müessese alacakları	1 800 00
		Yek'un	12889 89

Y. On ikibin altı yüz seksen dokuz lira seksen dokuz
Kurustur.

Başkan Müdür M. Raif	Aza Müdürmuavini T. Erdem	Aza Öğretmen İ. Palamar	Aza Öğretmen M. Tozan	Aza Muhasip M. Üresin
----------------------------	---------------------------------	-------------------------------	-----------------------------	-----------------------------

Tasdik olunur

Saklayın

²⁸ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

T.C.
Eskişehir - Çiftlik
Köy Enstitüsü ve Eğitim Araştırma Köy Enstitüsü sabit ve mütedavil sermayesi
Müdürüğe 1940 mali yılı bütçesi Gider kısmı

Sayı:	Fasıl	Madde	Masrafların nev'i	Lira K.
	1		Ziraat işleri: Bahçe, tarla, tohum, fide, fidan, bağ, ilaç ve ziraat aletleri mübayaası ve tamir bedeli.	1 600 00
	2		Hayvan masrafları: Yem bedeli, hayvan masrafları ve mutabeye masrafı.	2 488 00
	3		Hayvan mübayaası: Davar, beygir, inek, eşek ve kümes hayvanları mübayaası masrafları ve nakliye masrafları.	1 400 00
	4		Hayvan vesair eşya nakli masrafı:	200 00
	5		Vesait nakliye mübayaası ve masrafı: Araba, koçum, kamyon tamiri, araba, koçum ve malzeme ile araba, koçum ve müteferrik masrafları.	2 200 00
	6		Tuğla ocağı masrafı: Mühassıs işçi masrafı ve mahru- kat bedeli.	300 00
	7		Atelyeler masrafı: Malzeme, alat ve vesait mübayaası ve mühassıs masrafları.	350 00
	8		Evraki matbuas, kırtasiye bedeli:	105 00
	9		Memur ücret ve masrafı (altı aylık)	120 00
	10		Umulmadık masraflar:	200 00
	11		Duyun	200 00
	12		Demirbaş ve sabit kıymetler tutarı	3 614 89

Y. on ikibin altıyüz seksek dokuz lira seksen
dokuz kuruştur.

Başkan	Aza	Aza	Aza	Aza
Müdür	Müdürmuavini	Öğretmen	Öğretmen	Muhasep
M. H. H. H.	T. Erden	İzzet Palamar	Mehmet Tozan	M. Üresin

Belge 29 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1943 Mali Yılı Bütçesi²⁹

Çifteler Köy Enstitüsü Sabit ve Mütdevil Sermayesi
1943 Mali yılı Bütçesinin gelir kısmı

Fesil	Tahsisatın Nev'i	Lira	K.
1	Geçen yıldan kalan.....	18	90
11	Vekâletten yardım.....	5000	00
111	Ziraat, Tarla ve Bahçe geliri.....	57335	00
IV	Ziraat aletleri geliri.....	200	00
V	: Mahsulleri alım ve satım geliri	40000	00
VI	Hayvan ve arabalar geliri.....	45230	00
VII	Kamyon geliri.....	5000	00
VIII	Atölyeler geliri.....	6550	00
IX	Tuğla, Kerpig, Kireg ocakları geliri..	6500	00
X	Değirmen geliri.....	7200	00
XI	Umulmayan gelir.....	438	69
XII	Müessesese alacakları.....	2208	56
XIII	Demirbaş ve Sabit kıymetler.....	15002	33
	Yekûn.....	191381	80

Yalnız Yüz Doksan Bir Bin Altı Yüz Seksen Bir lira Seksen Kuruştur.

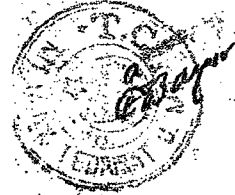
Reis Müdür Aza Md. Muavini Aza Ziraatbaşı Aza Öğ. An. Me. Aza Öğ. Muhasip

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

²⁹ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Çiftçiler Köy Enstitüsü Sabit ve Mütdevil Sermayesi
1943 Mali yılı Bütçesinin gider kısmı

<u>Fesil</u>	<u>Sarfıyatın Nev'i</u>	<u>Lira</u>	<u>K.</u>
I	Ziraat işleri.....	29550	00
II	Ziraat Mahsulleri Alın ve Satımı	40000	00
III	Hayvan masrafları.....	28848	80
IV	Hayvan mübayaası.....	27300	00
V	Makil Vastaları mübayaası ve tamir masrafları.....	11200	00
VI	Tuğla ve Karpig ocakları masrafı	4000	00
VII	Konak ve müstahdinin yevmiye ve harcırahları.....	25000	00
VIII	Atölyeler masrafı.....	4610	00
IX	Kırtasiye ve evrakı matbu.....	200	00
X	Depiirmen masrafları.....	1400	00
XI	İnşaat masrafları.....	2500	00
XII	Vergiler.....	400	00
XIII	Umulmayan masraflar.....	200	00
XIV	Mücazase borçları.....	570	54
XV	Denirbaş ve sabit kıymetler.....	15002	66
	Yekûn.....	<u>191881</u>	<u>80</u>

Yalnız Yüz Doksan Bir Bin Altı Yüz Seksen Bir lira Seksen kuruştur.

Sabit ve Mütdevil Sermaye Komisyonu

Reis Müdür Aza Md. Muavini Aza Ziraatbaşı Aza Öğ. An. Ke. Aza Öğ. Muhasip

[Handwritten signatures and stamps of the committee members]

Belge 30 : Çiftler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1947 Mali Yılı Bütçesi³⁰

Sıra No	Maddeler	Devri	Lira Kr.
I	Kamudan geçen yıldan devri		499.00
II	Bankadan geçen yıldan devri		224.01
III	Müşahade alacaklarının geçen yıldan devri		57.94
	Lira Kr.		
	40.00	1941 mütahat yılından taşla depositi (Müşahade alacakları)	
	7.10	Sakariye kasasında	
	3.20	Kamusal Ürünler Ofisinde	
	1.04	İrşadî Kurumda	
	1.50	İrşadî Kurumda	
	01	1941 vesait gelirlerinden Enstitüde	
	57.94		
IV	Denetbaşın geçen yıldan devri		5214.81
V	Hayvanlar geliri: (Yavrı, süt, yün, deri, et, yumurta vs.)		10500.00
VI	Yerlik-İrşadî geliri: (Buğday, yulaf, arpa, mısır, soğan, et vs.)		39000.00
VII	Haraj-İrşadî geliri: (Yerlik ve kıyık haraj türünde sebze ve meyveler)		6000.00
VIII	Tapitlar geliri: (Kamyonlar, arabalar ve at kira geliri)		26000.00
IX	İçlikler geliri: (Araba atelyesi)		60000.00
X	Doğırman geliri:		3000.00
XI	Taşla vesaitleri geliri:		6000.00
XII	Kireç vesaitleri geliri		6000.00
XIII	Öğretmen gelirleri		500.00
XIV	İrşadî Ürünleri, hayvan ve malikane, teknik atelye geliri		25000.00
Toplam			(250991.76)

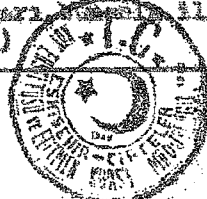
³⁰ Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

T. C.
ESKİŞEHİR - GİFTELER
KÖY ENHİTİSİZ DÖNER SERMAYE (İİ)
SAYMANLIĞI

Sayı: _____

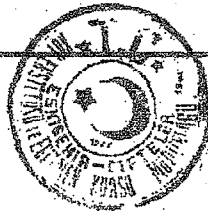
Gifteler Köy Enstitüsü
Dönem sermayesi 1947 abgali yılı
Bütçesinin gider kısmı

Esaslı Madde	No v' l	Miktar	Lira Kr.
I.	Mülksözler Derişleri:		6526.34
	Lira Kr.		
	4666.94 1945 abgali yılı Ekimden itibaren		
	plus maliyeye yapılacak		
	835.90 Enstitü arabacılık işlişinde yaptırılan		
	(4)araba malzeme bedeli		
	835.90 " " "		
	66 Hizmet İşteşiminde yolluğundan		
	vergi maliyeye		
	190.68 Aralık 1946 aya Hizmetleri vergisi		
	Maliyeye		
	83.47 Aralık aya Hizmet İşteşimleri		
	2.19 " " yolluktan		
	4.86 1942 yılından maliyeye		
	15.00 " " "		
	5.08 1945 " " "		
	16.42 " " "		
	15.02 " " "		
	2.46 " " "		
	79 " " "		
	2.90 1945 " " "		
	36 " " "		
	4.44 " " 2. Bankasına tekdünye		
	6526.34		
II.	Hayvanlar masrafları: (İmpa, Et, Sıms, Yulaf vs. yemler, mal, ilâç, hayvan alımı, nakli ve bunlarla her türlü masraflar)		20000.00
III.	Tarla-İşteşim masrafları: (Fosfatik, İşteşim makinesi ve aletleri alımı ve tamirleri, gübre, İşteşim yemleri, ilâç, akaryakıt ve tarla İşteşimi ile İlgili her türlü masraflar)		25000.00
IV.	Bahçe-İşteşim masrafları: (Fosfat, Gübre, fidan, Bahçe aletleri ilâçlar, nakillerle İlgili masraflar, İşteşim yemleri vs.)		7000.00
V.	Taşıtlar masrafları: (Araba, kamyonlar, kaşun, akaryakıt, alımı ve tamirleri, taşıtlarla İlgili her türlü masraflar)		20000.00
VI.	İşteşim masrafları: (İşteşim ve arabacılıkla İlgili malzeme alımı ve aparatları, depo ve yar kiralama masrafları İlgili diğer masraflar)		70000.00

(III)

Madde	İçerik	Lira K.
VII.	Defterlik masrafları: (Kağıt, kalem ve her türlü alet ve malzeme alımı, tasvirler için yemaliye ve defterlik ile ilgili her türlü masraflar)	3000.00
VIII.	İnşaat ve taşıma masrafları: (Kira, odun, kalem, yağ alımı ve nakliyatı, yer kira, işçi yemalileri ve aletler alımı ve bu işlemlerle her türlü masraflar)	5000.00
IX.	Kira masrafları: (Kağıt, odun, kalem, yağ alımı ve nakliyatı, maddeler ve işçi yemalileri, kira masrafları ile ilgili her türlü masraflar)	5000.00
X.	Bina yapımı: (Yeniden yapılacak ve tamamlanacak ahır, ofis, depolar için alınacak malzeme ve aletler, maddeler ve işçi yemalileri, imalat bedelleri ve bunlarla ilgili her türlü masraflar)	15000.00
XI.	Bakım-İşçiler ücreti, yemaliye ve yollukları:	Yıl tutarı 26440.00
		Aylık ücreti
		Lira K.
	Şoför 4	180.00
	Daktile 1	170.00
	Daktile 1	115.00
	Şoför muavini 1	45.00
	Kirant işçisi 1	125.00
	" " 3	90.00
	" " 5	75.00
	" " 1	70.00
	" " 1	50.00
	" " 4	45.00
		<u>26440.00</u>
		<u>1000.00</u>
		26440.00
	(Kira ve çeşitli iş alanlarında gerekli gördüğümüz yemalilere ve işçilere verilecek yemaliler, diğer bakıma işleri için görevlendirilen işçilerin, ücret, işçilere verilecek yolluklar, işçi muavinalarına verilecek ücreti işçi masrafları ve bunlarla ilgili diğer masraflar)	
XII.	Ödenecek masraflar: (Ful, vergi, harçlar ve para cezaları)	3025.57
XIII.	Devlet bütçe alımı:	10000.00

(IV)

Fesil	Madde	Nev'i	Lira Kr.
XIV		Kirtasiye ve bastırılacak evrak masraflı: (Kârun ve tûniklere göre yeniden bastırılacak defterler, fişler, bildirimler, alınacak kar- tasıye, bünye için gerekli eşya ve bunlarla ilgili her türlü malzeme)	3000.00
XV		Ziraat ürünler, hayvan ve malzeme alın- maları: (Alınıp, satılmasında kâr temin edici zirai ürünler, hayvan ve malzeme, bunlarla ilgili her türlü masraflar)	24000.00
Toplamı:.....			(250991.76)

K A R A R

Karar No: 1
E. Tarihi: 1/ Ocak/1947

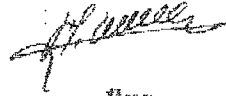
1- Gıfteler Kby Enstitüsü embit ve döner sermayesinin 1947 akçali yılı gelir bütçesinin (250991) lira (76) kuruş olarak tahmin edilmiştir.

2- Gıfteler Kby Enstitüsünde embit ve döner sermayesinin 1947 akçali yılı gider bütçesi (250991) lira (76) kuruş olarak tahmin edilmiştir.

3- İşbu gelir ve gider bütçesini teşkil eden faslılar ve mad-
deler arasında döner sermaye komisyonunun muvafakatına alacak şartlar
münakaşale yapmaya Enstitü Müdürü mezuundur.

1/ Ocak/1947

Komisyen Başkanı
Müdür Muavini
İsmail Erkək

Uye
Ziraat Başı
Naci Erkək

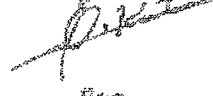
Uye
Müdür Muavini
Kemal Binçman

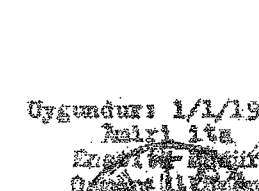
Uye
Ziraat Başı
Sahit Erkək

Uye
Yapı ve sanat başı
Emin Kutun

Uye
Teknik İşler Başı
Maşat Toyyun

Uye
Sayman
Maşat Başı

Uygundur: 1/1/1947

Müdür İta
Enstitü Müdürü
Cemal Erkək

Belge 31 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1949 Mali Yılı Bütçesi³¹

Karar

Karar NO. 1
Karar Tarihi: 1.Ocak.1949

1 - Çifteler Köy Enstitüsü Sabit ve Döner Sermayesinin 1949 Akçali yılı gelir bütçesi (96107) lira(63) Kuruş olarak tahmin edilmiştir.

2 - Çifteler Köy Enstitüsü Sabit Ve Döner Sermayesinin 1949 Akçali yılı gider bütçesi(96107) lira 63 Kuruş Olarak tahmin edilmiştir.

3 - İşbu gelir ve gider bütçesini teşkil eden tasıllar ve maddeler arasında Döner Sermaye Komisyonunun muvafakatını almak şartile münakale yapmaga Enstitü Müdürü Mevundur.

1 / Ocak / 1949

Komisyon Başkanı
Enstitü Müdürü
Ayhan Karasu

Üye
Müdür yardımcısı
Hilmi Erkol

Üye
Sayman
Rıza Artaç

Üye
Tarihi Başı
Cahit Barlas

Üye
Yapı San'at Başı
Kemal Arkun

Üye
Anbar Memuru
Mehmet Okandan

³¹ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 32 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1951 Mali Yılı Bütçesi³²

Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesi komisyonunun
1951 Akçalı yılı Bütçesi hakkındaki kararı.

Karar Tarihi : 26.6.1951
Karar No-su : 1

Döner Sermaye komisyonu Enstitü Müdür V. Ali Öztürk'un Başkanlığında Müdür Yardımcısı Salih Ünsal, Sayman Rıza Artan, Tarımbaşı Cahit Barlas, Öğretmen Halim Diker ve Anbar memuru Mithat Apaydı'nın katılmasıyla toplanmıştır.

- 1 - Döner Sermaye 1951 Akçalı yılı Bütçesini (126450) lira gelir ve (126450) lira gider olarak denkleştirerek düzenlemiştir.
- 2 - Bütçenin gelir ve gider bölümlerine konan ödenek miktarlarının dayandığı sebepleri açıklayan (2) sayfalık gerekçe ilâk olarak sunulmuştur.
- 3 - Döner Sermaye komisyonunun teklifi üzerine her bölüm maddeleri arasında münakaale yapmak yetkisinin Enstitü Müdürüne verilmesi ve bütçenin bu yolda onaylanması hususunun Bakanlık Makamına arzına karar verildi.

Komisyon Başkanı
Enstitü Müdür V.
Ali Öztürk

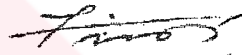
Üye
Müdür Yardımcısı
Salih Ünsal

Üye
Sayman
Rıza Artan

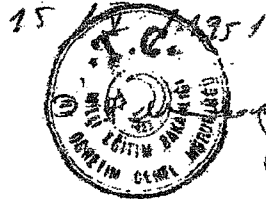
Üye
Tarımbaşı
Cahit Barlas

Üye
Anbar Memuru
Mithat Apaydı

Anandı

³² Yunusçemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 33 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1953 Mali Yılı Bütçesi³³

**Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesi komisyonunun
1953 Akçalı yılı Bütçesi hakkındaki kararı.**

Karar Tarihi : 16/2/1953
Karar No-sa : 1

Döner Sermaye komisyonu Enstitü Müdürü Enver Metineli'ne Başkan-
lığında Müdür Yardımcısı Mehmet Gürkan, Sayman Rıza Artan, Tarımbaşı Muzaffer
Esenkan ve Öğretmen Abdullah Arda'nın katılımıyla toplandı.

1 - Döner Sermaye 1953 Akçalı yılı Bütçesini 129674 lira 17 kr.
gelir ve 129674 lira 17 kuruş gider olarak denkleştirilerek düzenlenmiştir.

2 - Bütçenin gelir ve gider bölümlerine konan ödenek miktarları-
nın dayandığı sebepleri açıklayan iki sayfalık 9 maddede gerekçe ilişik
olarak sunulmuştur.

3 - Senelerden beri Döner Sermayenin barındığı Hamidiyedeki
çiftlik binası, Çifteler Harasına devir edilmei yüzünden yapılması kararı
gözülen bazı inşaat işleri için bütçeye yeteri kadar ödenek konulmuştur.

4 - Döner Sermaye komisyonunun teklifi üzerine her bölüm ve
maddeleri arasında mükamale yapmak yetkisi Enstitü Müdürlüğüne verilmesi ve
Bütçenin bu yolda onaylanması hususunun Bakanlık Makamına arzına oybirliğiyle
karar verildi.

Komisyon Başkanı
Enstitü Müdürü
Enver Metineli

Üye
Müdür Yardımcısı
Mehmet Gürkan

Üye
Sayman
Rıza Artan

Üye
Tarımbaşı
Muzaffer Esenkan

Üye
Öğretmen
Abdullah Arda

İncelenmiştir

Onaymıştır

³³ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 34 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1946 Yılına Ait Umumi Hasılat Müfredat Çizelgesi³⁴

Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1946 yılına ait Umumi hasılat müfredat çizelgesi				
Tahsilât Lira Kr.	Gelirin müfredatı	Genel toplam Lira Kr.	Bölüm	Gelirin nev'i
2771.76 367.29 72.90 26.19	Süt-Yogurt Yün-deri Et Yumurta	3238.14	VI	Hayvanlar
29561.21 9708.90 4191.40 1153.89	Buğday Arpa Saman Kuru et	44614.80	VII	Tarla-Ziraat
4283.35	Yaslık ve kıçlık sehse, meyve	4283.35	VIII	Bahçe-Ziraat
32060.13 3225.00	Kamyonlar Arabalar	35285.13	IX	Taşıtlar
896.67	Arabaçı işiği	896.67	X	İşlikler
55.00 148.80	Eski taş Değirmen hakkı buğday	203.80	XI	Değirmen
1181.81	Tuğla	1181.81	XII	Tuğla ecağı
20.00	Ocak kirası	20.00	XIII	Kirağ ecağı
10.00 27.00 11.75	Hayvan cezası Eski postal satışı 68 No'lu banka dekontu	48.75	XIV	Umumiyan
1035.10 100.00 181.00	Koyun-Keçi İnek At	1316.10	XV	Hayvan alım ve satım
Toplamı		(91086.55)		

1/Ocak/1946 gününden 31/Aralık/1946 gününe kadar bir yıllık
içtencü esas ve muavin defterleri kayıtlarına uygundur.

31/XII/1946
Sayman
Neşat Beğli
Ce. B.

³⁴ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 35 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1946 Yılına Ait İdare-İşletme Giderlerini Gösteren Çizelge³⁵

Çifteler Köy Enstitüsü
Döner sermayesinin 1/Ocak/1946 tarihinden
31/Aralık/1946 gününe kadar idare işletme
giderlerini gösterir çizelgedir.

Bütçedeki tahsisat Lira Kr.	Gider Lira Kr.	Bölüm	Giderin nev'i
25000.00	16576.50	II	Hayvanlar masrafı
22000.00	11378.02	III	Toprak-Ziraat
18000.00	546.98	IV	Bahçe-Ziraat
18000.00	11829.59	V	Tasitlar
20000.00	96.00	VI	İşlikler
3000.00	371.25	VII	Değirmen
5000.00	80.00	VIII	Tufla ötekleri
19900.00	8033.90	I	Bina yapımı
28000.00	24551.68	XI	Mamur, işçi ücreti
1586.94	724.30	XII	Umumiye masraflar
5000.00	1303.13	XIV	Kırtasiye
Toplam:	75111.35		
	134.25		B. Belgeleri matlubundan tenkil
Toplam:	74977.10		

Döner sermayesinin 1946 akçalı yılı esas ve muavin defterleri kayıtlarına uygundur.

Sayınan
Nezat Beğli

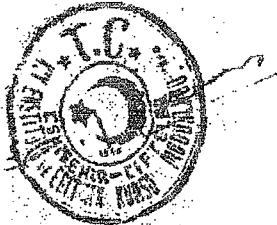
³⁵ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 36 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1947 Yılına Ait Umumi Hasılat Müfredat Çizelgesi³⁶

Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesi 1947 yılına ait umumi hasılat müfredat çizelgesi

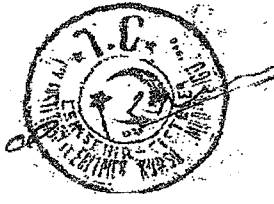
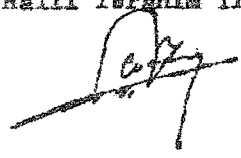
Tabiiyat		Gelirin müfredata	Genel Toplam		Sıra No.	Gelirin nev'i
Lira.	Kr.		Lira.	Kr.		
5300.	91	Bıt, Yeşurt, Yim				
48.	--	Et.				
57.	02	Yemlikler.	5905.	93	5	Soyunlar geliri
29352.	62	Buğday				
16027.	76	Arpa.				
2120.	80	Yulaf				
150.	--	Benim.				
6.	--	Kırsık.	46557.	18	6	Arpa Zirastı.
6300.	48	Yemlik, kışık sebze	6300.	48	7	Harçe Zirasta
19882.	60	Kıyancılar.	19882.	60	8	Kaşıtlar geliri
1438.	98	Nağırma geliri	1438.	98	10	Değirmen geliri
1503.	50	Fucla ocaqları geliri	1503.	50	11	Fucla ocaqları
1733.	38	Okuliyen gelirler.	1733.	38	13	Okuliyen gelir
3205.	--	Kırsık ürünler.	3205.	--	14	Kırsık ürünler.
			55627.	05 Genel toplam.		

2/ Ocak/1947 tarihinden 31/ Aralık/1947 tarihine kadar bir yıllık umumi hasıllata ilişkin Esas ve muvazın defterleri kayıtlarına uygundur.
31/12/1947
Seyran
Halil İbrahim İncesu

³⁶ Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 37 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1947 Yılına Ait İdare İşletme Giderlerini Gösteren Çizelge³⁷

Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1/Ocak/1947 tarihinden 31/Aralık/47 tarihine kadar İdare İşletme giderlerini gösteren çizelge					
Bütçedeki tahsisat		Gider		Bölüm	Giderin nevi
Lira.	Krğ.	Lira.	Kr.		
20000.	00	17566.	53	II	Hayvanlık masrafı
25000.	00	8091.	15	III	Tarım Ziraatı.
5000.	00	1157.	22	IV	Bahçe Ziraatı.
24000.	00	16851.	40	V	Yağatlar.
3000.	00	17.	20	VI	Değirmen masrafı
5000.	00	100.	00	VII	Tuğla, Kerpiç.
15000.	00	4550.	94	X	Bina yapımı.
26440.	00	24898.	09	XI	Acemur ve İşçiler
3023.	37	292.	31	XII	Umumiye masraflar
16000.	00			XIII	Demirbaş alımı.
3000.	00	899.	38	XIV	Kırtasiye masrafı
		74424.	22		T O P L A M
Döner Sermayesinin 1948 yılı esas ve muavin defterleri kayıtlarına uygundur. 31/XII/1947					
				Sayman Halil İbrahim İliçasu	
					
İcmal....					
Lira Kurus					
74424. 22					
7043. 94					
67380. 28					
1946 yılında inek ahırını ve at ahırını inşaatına sar edilip idare işletme masrafı olarak gösterilen ve 1947 yılında bitirilerek demirbaş alımına esas derteri 268 ve demirbaş hesabının zımmetine işlenen para olup bu y idare işletme masrafından düşülmüştür.					
Döner Sermayesinin 1947 yılı esas ve muavin derterleri kayıtlarına uygundur. 31. Aralık. 1947					

³⁷ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 38 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1948 Yılına Ait Umumi Hasılat Müfredat Çizelgesi³⁸

Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesi 1948 yılına ait Umumi hasılat müfredat çizelgesi				
Tahsilat	Gelirin müfredatı	Genel toplam	Bölüm	Gelirin nev'i
Lira Kr		Lira Kr		
853.20	Yün	V	Hayvanlar geliri
137.25	Keyun ve kuzu derisi.....	V	" "
2906.90	Süt ve yogurt	V	" "
154.04	Yumurta	V	" "
208.00	Tavuk, kaz ve ördek	V	" "
799.00	Et	V	" "
<u>5058.39</u>		<u>5058.39</u>		
16275.00	Bugday	VI	Tarla ziraatı geliri
18012.28	Arpa	VI	" " "
2192.80	Yulaf	VI	" " "
<u>182.00</u>	Semen	VI	" " "
<u>36662.08</u>		<u>36662.08</u>		
4847.22	Yazlık- kışık Sebze	4847.22	VII	Bakçe ziraatı
14270.20	Taşıtlar geliri	14270.20	VIII	Taşıtlar geliri
8958.43	Umulmiyan gelirler	8958.43	XI	Umulmiyan gelirler
		<u>69796.32</u>		<u>Genel toplam</u>
<u>İcmal</u> <u>Lira Kr</u> 69796.32 Matlup (284.95 Zimmet 69511.37	Esas no 327 - 1947 de Umumi Hasılatın matlubuna mükerrer geçen (284) lira (95) kuruş, 1948 yılı esas defterine 16 da Umumi hasılatın zimmetine işlenen para olup yıl sonu nda Umumi hasılat hesabının matlubundan düşürülmüştür.			
1/Ocak/1948 tarihinden 31/Aralık/1948 tarihine kadar bir yıllık umumi hasılatla işlenen Esas ve muavin defterleri kayıtlarına uygundur.				
Müdür yardımcısı ve Tabakkuk memuru Mihni Erkul			31/12/1948 Sayman Eziz Artaç	
			Diyüncü 31/12/1948 Enstitü Müdürü Aydın Karasu	

³⁸ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 39 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1948 Yılına Ait İdare-İşletme Giderlerini Gösteren Çizelge³⁹

Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1/Ocak/948 Tarihinden 31/Aralık/948 tarihine kadar idare işletme giderlerini gösterir çizelge			
Dütedeki tahsisat	Gider	Bölüm	Giderin nev'i
<u>Lira Kr</u>	<u>Lira Kr</u>		
20000.00	10244.49	III	Hayvanlar masrafı
10000.00	22843.14	IV	Tarla ziraatı masrafı
5000.00	2315.71	V	Bakçe ziraatı masrafı
17500.00	11144.85	VI	Teğitler masrafı
10000.00	45.00	X	Bina tamiri masrafı
29635.00	10391.58	XI	Memur ve işçiler ücretleri
5000.00	2633.40	XII	Ziraat gündelikleri masrafı
3000.00	1647.41	XIII	Umulmayan masraflar
1000.00	387.20	IV	Kırtasiye masrafı
	61652.78		T O P L A M
<u>İcmal</u>			
<u>Lira Kr</u>			
61652.78	Zimmet		
5085.30	Matlup		
56567.48			
	Esas defteri No 283 / 1948 de kayıtlı ve Milli Eğitim Bakanlığınının 29/4/1948 gün ve 63/10667 sayılı emirleri ile Dursunbeyde Denetleme kurulu emrine gönderilen Döner Sermayeye ait iki kamyonun donuşlarında yıllık benzin masraflarını karşılamak üzere gönderilen (200) liranın artığı olup bu defa kasaya iade edilen (85)lira (30)ku-ruş esas defteri 292 de idare işletmenin matlubuna ve (5000) lirada Mahmudiye bölümünde oto garajı inşaatına sarf edilip idare işletme masrafı olarak gösterilen ve 1948 yılında bitirilerek Esas defteri 573 de (351) N-ro ile Demirbaşın zimmetine işlenen para olup, yıl sonunda her iki yekün idare işletmenin matlubuna işlenmiş ve masraftan düşürülmüştür.		
	Döner Sermayenin 1948 yılı Esas ve muavin defterleri kayıtlarına uygundur . 31 / 12 / 1948		
	Müdür yardımcısı ve Tahakkuk memuru Süleyman Erkul		
	Seyman Rıza Artan		
	Uygunluk 31/12/1948 Enstitüsü Müdürü Ayhan Karasu		

³⁹ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 40 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1949 Yılına Ait Umumi Hasılat Müfredat Çizelgesi⁴⁰

Çifteler Köy Enstitüsü Döner sermayesi 1949-950 yılına ait 14 aylık Umumi hasılat müfredat çizelgesidir				
Tahsilat Lira Kr	Gelirin müfredatı	Genel toplam Lira Kr	Bölüm	Gelirin nev'i
3571.00	Kuzu ve eglak	-----	V	Hayvanlar geliri
500.00	Dana -----	-----	V	" " "
1430.82	Yün -----	-----	V	" " "
1158.00	Koyun ve sığır derileri	-----	V	" " "
1578.21	Süğ -----	-----	V	" " "
3155.25	Peynir -----	-----	V	" " "
112.39	Tuzurtu -----	-----	V	" " "
283.50	Kas ve Tavuk -----	-----	V	" " "
6850.12	Et -----	-----	V	" " "
18739.29		18739.29		
30820.20	Buğday -----		VI	Farla ziraatı geliri
9001.33	Arpa -----		VI	" " "
150.00	Kuru fasulye -----		VI	" " "
250.00	Yulaf -----		VI	" " "
350.00	Mısır -----		VI	" " "
37.00	Saman -----		VI	" " "
30.00	Kuru ot -----		VI	" " "
5543.45	Şeker pancarı -----		VI	" " "
46181.98		46181.98		
5118.14	Çeşitli sebze -----		VII	Bakçe ziraatı "
367.70	Çeşitli fidan -----		VII	" " "
341.55	Çeşitli meyva -----		VII	" " "
5827.39		5827.39		
4501.55	Taşıtlar geliri -----	4501.55	VIII	Taşıtlar geliri
3427.76	Tay ve Fuğla geliri ---	3427.76	I	Çeşitli geliri
4233.50	Umulayan gelirler ----	4233.50	XI	Umulayan gelirler
10545.61	Muhtelif ürünler -----	10545.61	XII	Farım ürünleri geliri
		93457.08		Genel toplam

1/Ocak/1949 tarihinden 28/Şubat/1950 tarihine kadar 14 aylık Umumi hasılat a işlenen Esas ve muavin defterleri kayıtlarına uygundur.

Müdür Yardımcısı
ve
Tahakkuk memuru
Cemil Sirel

Sayman
Rıza Artan

Enstitü Müdürü
Nihat Sallan

⁴⁰ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 41 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1949 Yılına Ait İdare-İşletme Giderlerini Gösteren Çizelge⁴¹

Çifteler Köy Enstitüsü Döner sermayesinin 1 Ocak
1949 tarihinden 28 Şubat 1950 tarihine kadar 14 aylık
idare işletme giderini gösterir çizelgedir.

Bütçedeki tahsisat Lira Kr	Gider Lira Kr	Bölüm	Giderin adı
14206.00	14134.35	III	Hayvanlar masrafı
21522.10	21241.09	IV	Tarım süratı gideri
1250.00	464.55	V	Bahçe süratı giderleri
5500.00	5406.53	VI	Taşıtlar giderleri
1250.00	874.02	X	Bina tamiri gideri
32920.00	31941.74	XI	Memur ücretleri gideri
55000.00	5319.93	XII	Tarım işçisi gündelikleri
1100.00	1020.40	XIII	Usulmayan masraflar
18719.75	791.50	XIV	Tarım aletleri alımı
2200.00	496.00	XV	Kartasiye alımı
	81690.11	Genel toplam	

Not : Bütçede vuku bulan minakalatin mucip sebeblerini gösteren saymanlık yasası ile Döner sermaye komisyonun kararının tasdikli suretleri ilişiktir.

Döner sermayesinin 1949 - 1950 yılları 14 aylık Esas ve muavin defterleri kayıtlarına uygundur. 28/2/1950

İdare Yardımcısı
ve
Tasarruflar Memuru
Cemil Sirel

Sayman
Hızır Arıcan

Uygundur. 28/2/1950
Enstitü Müdürü
Süleyman Saitoğlu

⁴¹ Yunussemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 42 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1948 Yıl Sonu Ambar Tadat Çizelgesi⁴²

Cinsi.....	adet	Kilo	Tutarı
Arpa		55884.000	7264. 92
Saman		138000.000	138. 00
Yulaf		20124.000	2012. 40
K.Ot		100000.000	500. 00
Benzin		1070 .000	402. 86
Gaz		513.000	161. 60
Vakum		130.000	11. 70
Valvalin		200.000	180. 00
Gres Rulman		132.000	178. 20
Tugla	13300		257. 42
Tobumluk Patatis		3000.000	450. 00
= Arpacık		197.000	59. 10
Saç Levha		87.000	62. 67
Nal givisi		6.000	24. 00
yale tipi kilit	1		11. 00
Asma kilit	3		6. 00
Maymuncuk kilit	2		50. 50
Galveniz tel	10x	10.000	35. 00
Sunturaç	1		8. 00
Kerpeten	1		14. 00
Çekiç	1		3. 00
Törpü	1		6. 00
Filit Tulumbası	2		4. 25
Büyük Yaba	5		50. 00
Küçük Yaba	3		10. 50
Saraç İpligi	5		1. 65
İnce Tuz		200.000	24. 00
D. D. T.		1.000	8. 00
Saf Alkol		1	6. 80
Pamuk		2	14. 00
Tentirdiot		0.500	5. 00
Vazalin		1	3. 00
Enjeksiyon iğne	12		6. 00
Renkli ispirto		6.	8. 40
Falaka oku	3		30. 30
Yular ve sapı	50		75. 00
Pulluk uç demiri	4		57. 00
=	15		48. 75
Kaya tuzu		600.000	72. 00
Demir dirgen	10		35. 00
Harita kâgadı	1		12. 50
Tülbenat bezi	1 metre		2. 50
Elek teli	1 =		3. 00
Kürek	100 Adet		170. 00
Litre	1 =		1. 30
Çalı Süpürge	150 =		30. 00
Kürek sapı	240 =		120. 00
Reçine		2 Kğ	6. 00
Bal mumu		4 =	14. 00
Toplam.....			12605.32

⁴² Yunusçemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Ciinsi	adet	Kilo	Tutarı
Nakli Yekün.....			12605.32
Perçin	700		17.50
"	50		75
Orak Makina bıçağı	1 Paket		7.00
Yağdanlık	1		3.00
Öküz taracı	3		9.00
Kulak Delme Zambası	1		6.00
" Pim	10		50
Arpa Kalburu	1		8.00
Büyük Yaba	10		100.00
Kıl Gebre	20		20.00
Kıl Fırça	20		36.00
Öküz taracı	30		15.00
Kaşığı	20		14.00
Suluk Zinciri	4		7.60
Rafya		15 Kilo	46.50
D.D.T.	4	Şişe	5.20
Kilerin		3 Kilo	9.00
Ön makas Kompile	1		55.00
Asit borik		500 Gram	1.58
Ön makat	1		17.00
Makas askı sablasası	1		17.35
Yumak	5		1.60
İç bakla		60 Kilo	24.00
Hasır	20		60.00
Belleme at için	8		80.00
Marmar	1		20.00
Çivi		30 Kilo	33.00
Zift		4	4.00
Boya fırçası	2		1.00
Boya		4 =	15.20
Sabun		5 =	6.00
Soda		5 =	3.00
Sandık Kulpu	2		60
Boş teneke	127		254.00
Toplam.....			13484.10

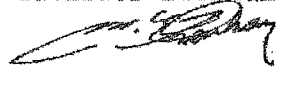
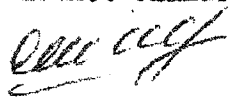
Enstitümüz Döner Sermayesinin 1949 yılı başında ~~yapılan~~ anbar ve depolarında yapılan tatat neticesinde yukarıda yazılı 82 seksen iki kalem Anbar eşyasının sayım ve tartım neticesinde tesbit edildiğini gösterir tutulğadır. 3.1.949

Müdür Yardımcısı
Hilmi Erkul

Sayman
Rıza Artan

Tarım Öğretmeni Anbar M.
Muzaffer Esenkam Mehmet Okandı

Belge 43 : Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğünden, Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne
Gönderilen Resmi Yazı⁴³

T. C.
ESKİŞEHİR
Milli Eğitim Müdürlüğü

İşleri
Genel
SAVI
Özel 6/7166
Eki : Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğüne

27 / XI / 1952
TOSU
Özet
29 Kasım 1952
2362
2561

ACELE VE
GÜNLÜDÜR

10/XI/1952 Gün ve 2362 sayılı yazınıza k:
1/XI/1952 Gün ve 7166 sayılı yazımızla ilişik olarak gönde-
rilen Milli Eğitim Bakanlığının 23/Ekim/1952 gün ve 681224/11/38689 sa-
yıli buyruklarının 2.bendinde yazılı satış farkının neden ileri geldi-
ği mezkûr yazınızda açıklanmamış olup eski kanaatlarınızdan bahsedil-
miştir. Bunlar zaten Bakanlığa arz edilmiştir.
Enstitünüz unun kilosunu 20 kuruştan alırken Yetiştirme Yur-
ta unun kilosunu 30 kuruş 75 santimden vermek istediğiniz karşısında
mezkûr Bakanlık kararının 2.fıkrası gereğince satış farkının neden ileri
geldiği sorulmaktadır.
Bu hususun iki gün içinde açıklanarak bildirilmesini saygı
ile rica ederim.

Milli Eğitim Müdürü K.

5-30
E. Milli Eğitim Bakanlığı
23/10/1952

W.P.
R.A. 27-XI-1952

⁴³ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 44 : Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğünden, Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğüne
Gönderilen Resmî Yazı⁴⁴

2561

29/11/1962

Millî Eğitim Müdürlüğüne

Eskişehir

27/11/1962 tarih ve 6/7166 sayılı yazınız karşılığıdır.

1-Köy Enstitüleri, Döner Sermayeleri ile içiçe girmiş müesseseler gibi görünmekle beraber birçok hususlarda bu iki teşekkül arasında idari salâhiyetlilikler mevcuttur. Nitekim 2480 sayılı kanunun hükümlerinden :

Döner Sermayelerin idarelerinin d ruhsat eden '' idareler dilerlerse 2480 sayılı kanunun göstereceği şekli ve suretlerde dilerlerse bildikleri gibi serbest mübayaa yapabilirler. Kendilerinin serbest bırakılması, ticari ve teknik mülahazalarla işin formalitelerden kurtarılması gayesine matuf olup bu idarelerin tasarruf ve sermayeyi hüsnü surette kullanmaları mecburiyetinden kendilerini hiçbir vechile varetme kılamağ.'' ifadesi aşıktır ve nazarı dikkati talıptır.

2-Köy Enstitülerinin yanı başlarındaki Döner Sermayeler 3704 sayılı kanunun hükümlerine göre çalışır ve mesul. ~~Okul~~ okul müdürleri bahis konusu teşekkülleri adı geçen kanun dahilinde hiçbir hususatını istisna etmeden, başarılı, tasarruflu idare etmek zorundadırlar.

Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesi, yıllardır, maddi, manevi yardımlarını gördüğü müessesesine bir minnet borcu olarak ve ileri bir fedakarlıkla 20 kuruştan un verebilmektedir. Bu fedakarlığı şümullendirecek şekilde emir ve tezyikler adı geçen müessesenin zararını tevli edebileceğinden bu sakınca karşısında bahis konusu yardımın daha genişletilmesi hususu karşısında cesaret gösterilememektedir. Nitekim yukarıda tarih ve numarası belirtilen yazınızdaki Bakanlığımız emirlerinde ''mümkünse verilmesi'' tabiri bu görüşün ifadesi gibidir, dikkat çekicidir.

3-Suna rağmen müdürlüğümüz, ileri, samimi bir yardım anlayışı ile Döner Sermayesine tesir ederek, kardeş ve her hususta gözetilmeye muhtaç bildiği Yetiştirme Yurdu ihtiyaçlarından olan unu dış piyasadaki çok farklı bir fiyat olan 30,75 kuruştan vermeyi karara bağlamıştır. Buna rağmen daima içimizde hissettiğimiz Mahmuuiye Yetiştirme Yurdu'na daha ileri manada yardımda bulunmak için iyi niyet ve düşüncelere sahibiz.

⁴⁴ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Bu mesut neticelerin bertürü cesaretine sahip oluncaya kadar yukarıda bahis mevzuu karara göre adı geçen müesseseye dış piyasadan çok ehven bir fiyat olan kilosu 60,75 kuruştan olmak üzere ununu Löner sermayemizden temin etmesi için gereken emirlerinizi ve böylece mezkur konuda muannit bir anlayışla devam edegelen yazışmalara artık dostane bir şekilde son verilmesine yardım, delâlet ve müsaadelerinizi saygılarımla arz ederim.

Müdür

Enver Metinel

İ.G.

29/XI/1952

mg.

E. U.

Belge 45 : Çifteler Köy Enstitüsü Döner Sermayesinin 1946 Yılına Ait Borçlarını Gösteren Belge⁴⁵

1945 akçalı yılından 1946 akçalı yılına devreden
müesseseye borçları müfredatını gösterir çizelgedir.

Esas Defter

Li. Nr.	Sıra No.	Tarihi.	Borcun Kime ait olduğu
3463	56	1942	Akçalı yılı Kari Maliyeye
720	93	1943	" " "
4	06	1942	İnşaatın Verdiği Maliyeye
15	00	1942	" " "
4	05	1943	" " "
5	08	1943	" " "
13	49	1943	" " "
15	02	1943	" " "
2	46	1944	" " "
762	00	1944	" Kirat Kombinalara
91	20	1944	" Salih Unsala Yolculuk
143	78	1944	" Şerif Borç'ne
453	61	1945	" Vergi Maliyeye
20	50	1945	" " "
80	61	1945	" " "
22	95	1945	" " "
44	17	1945	" " "
2	19	1945	" " "
	72	1945	" " "
2	90	1945	" " "
	36	1945	" " "
8	49	1945	" Ziraat Bankasına Tekadüdiye
6046	74		

Tadilat Komisyonu

Ziraat Başkanı Sayman V. Ayniyat Memuru Memur
Cahit Barlas Kemal Dinçmen Tevfik Tanrıeri Neşat Beğli

(Handwritten signatures and stamps are present below the text)

⁴⁵ Yunusemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

Belge 46 : Milli Eğitim Bakanlığında, Enstitüye Gönderilen Genelge⁴⁶

Milli Eğitim Bakanlığı Okul Kurumu Müdürlüğü Sayı: 10/147-25	Zaten mahsubuttur	Sakarya 27/1/1931
--	-------------------	-------------------

Valiliklere

Her yıl yüz milyonlarca lira harcadığımız ve ondan daha mühim olarak da büyük gayretler sarfettiğimiz milli eğitim hizmetleriyle uluğmak istediğimiz gayretlerin bağında, çok iyi rakdir buyrulacağı ve güle fasileli, durnat, hakka inanan ve hakkına razı olan nesiller yetiştirmek gelır.

Yeni nesillerde, başarıya dayananıyan kazanc fıkıketlerin, esaslına vapdan muamelelerden ayrı olarak kendisine mesucule yapılmaması; hedef tutan ve temelı egotıme dayanan sakat dđđıncelerın, fıfırasızlı, fıstırılı ve meşru olmayan yollarla azutlarını rahaklık etırme temayüllerının kökünden kazınması milli varlıımız ve ıstıkbalıımız bakımından zarardır.

Nesilleri bu vasıflarda yetiştirebilmek ise, ancak öğretmenın, hakkı salars okutan bir insan değıl, tam mânası ile hakka inanan, bütün hal ve hareketlerini, her gün bir ibadet yapar gibi bu dđđülerden geçiren ancak bir insan olması ile mümkündür. Türk öğretmenlerinin büyük bir ekseriyetle bu yolda olduklarına şüpham yoktur. Ancak, esatle belirtmek isterim ki, az bir sayı dahi teşkil etseler bir kısım öğretmenlerimiz hocalığın bu temel vasıflarını benimsememiş görünmektedirler.

Bu zıhniyetteki meslektaşlarımızın her gün türlü neviden ve kademesden ıhtımas ve defakletlere başvurarak arzularını nak gibi kabul ederek, yahur kendi davalarını bütün dđđerlerinden bütün geçerek, vasıfe sahiplerini, kendi ıhtımlerine karar verditmek için ıtararla uğraştıkları teassüfle görülmektedir.

Bu türlü müraعاتlar hakkından emın olmaması ve ıhteklerinde hakkı bulunmamasını bir ığareti olduğu kadar mesleki vasıflarla yeter derecede mücehhez bulunmamasını da bir ığarettir.

Başkalarına tavassutla ile yapılmış bu kabıl müraعاتlar Bakanlıkta vasıfe almış olanlar üzerinde menfil teşbihler yaratmaktadır. Bu gibi arkadaşları mürebbilik vasıflarının en mübınelerinde mahrum sayınmđu mütemeyyiz.

Bütün dđđer meslekler mesleklerinin de temelini teşkil eden milli eğitim ıhteklerinin daha iyi bir şekilde düzenlenmesi ve ıhtımas gırmesi için objektif bir şekilde ıhtıyanı hakka, hakikate dayanan bir idare cıhazı kurulmalıdır. Bunu sadece Bakanlıkta vasıfe almış olanlardan beklemek yeterli bir görış olur kanaatindeyiz. Bakanlık cephesinden her gün yeni teğbirler almak ve usullerimizi ıhtıla etmekle meşgulüz, mütemadiyen de meşgul olacağız. Hızlar olabilir, bazen yanlış kararlar da verilebilir, Bakanlık teşkilatına da bazı sına niyetli insanlar girebilir. Bütün bu ıhteklerin düzeltilmesinde öğretmenlerimizin yardım ve raızahetlerine güvenmekteyiz.

Her Öğretmen arzusunu, hakkını, şahsiyetine yakıştır bir şekilde derece derece Bakanlık mertebelerinde ve nihayet Devletin hak verem mekamlarında doğrudan doğruya aramak ve kemali görış ve arzularında mutlaka hakkı olduğu fıkrine raptlanmamalıdır.

Aksi hareket edenlerin meşru olmayan ıhteklerine kati surette karşı koymak karardayız. Bütün arkadaşlarımızı, Bakanlık ıhtında ve dıktında hakkına razı olmayanlarla, gayri meşru vasıtalar kullananlar Türk eğitim unsurları camiasının vicdanını sırtlanlarla mücadele ve davet ediyorum.

Türk Milletinin ezeli ve ebedi olan büyük vashğı ve onun bias verdiği büyük vacıfe karşısında, fına hayretlerimize pek küçük kalan menfaatlerinden, arzularından ayrılanıyan akademisyenlerimize de vasıflerini hatırlatıyorum.

Türk milli eğitim camiası mensuplarımızın pek cızı bir ıstıma ile beşer milli eğitim hayatımızın her yönden düzenlenmesini, daha iyiyeye yönelmesini büyük bir ıhtıyak ve vatanperverlikle arzulamaktadır. Bizi bu idealde güdürececek olan vol, öğrenim ve eğitim ıhteklerinde sabırlı bir çalışmaya ile bđđıye, metoda dayanmak olduğu gibi dıyranlıklarımızda da hakka, hakkaniyete riayet etmektir.

Bu tamim okul veya müesseseler müdürleri ve bağıöğretmenleri tarafından öğretmenlere okutularak hıter birer imza ettirilecek ve yeniden mesaleğe girenler de bu tamimden haberdar edilecektir. Ayrıca her dereceden öğretmen yetiştirme müesseselerimizde öğretmenlerle konuşmalar, toplantılar yapılarak öğretmen namzetleri şimdiden bu mevzu etrafında aydınlatılacak ve öğretmen namzetlerinin yetiştirilmeleri esasında bu cıhetler bilhassa görüşünde tutulacaktır.

Bu tamimle alakalıınıza bildirilmesini rica ederim.

Milli Eğitim Bakanı
Tevfik İLMI

⁴⁶ Yunusçmrc Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmiş Arşiv.

Millî Eğitim Müdürlüğüne

Eskişehir

20/8/1951 tarih ve 4-6/471 sayılı yazınızla ekli olarak gelen Bakanlığın İlköğretim Genel Müdürlüğünün 1/8/1951 tarih ve 67807/2/24178 sayılı emirlerinde, ematitüce işlenemeyen ve ihtiyaktan fazla kalan boş arazi mevcut ise bir kroki ile yerlerinin ve miktarlarının bildirilmesi istenilmektedir. Bu arazinin ekli sahipleri tarafından kamulaştırma bedelini vermek suretiyle geri almak isteyip istemediklerinin tespiti sorulmaktadır.

1- Bu konuda Bakanlıktan ilk yazı tel olarak Eskişehir Valiliğine 18/3/1950 tarihinde gelmiş ve ematitüce işlenen ve işlenemeyen arazi miktarı sorulmuştu. Enstitümüzce verilen 27/3/1950 tarih ve 520 sayılı cevapta bütün arazinin işlenmekte olduğu ve sarfınazar edilmesi icabından toprak bulunmadığı bildirilmiştir.

2- Bu mevzuada ikinci bir yazışma da Eskişehir Valiliği yoluna da Toprak ve İskân Müdürlüğünün 26/8/1950 gün ve 1385 sayılı yazılarıyla İsmet Paşa Bucak Müdürlüğüne, Ematitüce işlenmekte olan Devlet ve Vakıflara ait boş ve işlenmiş arazi ile mera ve çayyolların ayrı ayrı miktarı istenmiştir. İsmet Paşa Bucak Müdürlüğünün 11/9/1950 tarih ve 9/762 sayılı yazılarıyla bildirilen yukarıdaki durum , hissin 13/9/1950 tarih ve 1572 sayılı yazınızda bütün arazinin işlenmekte olduğu, boş arazinin bulunmadığı ve arazinin bulunup, kullanış şekilleri İsmet Paşa Bucak Müdürlüğüne bildirilmiştir.

3- Hiç bir yerden bir yazı ve soru olmadan Aralık 1950 sıralarında Hamidiye köylülerine ematitümden bazı topraklar verilebileceği vasa olduğu veya köylülerce devlete ait toprakların dağıtılacağı kanaati yayıldığından Hamidiye köylülerince Tarım Bakanlığınca müracaatta bulunulmuş olduğu ve Tarım Bakanlığı da 26/12/1950 tarih ve Genel Kalem 1913 sayılı yazılarıyla Eskişehir Valiliği yoluna durum tekrar sorulmuştur. Millî Eğitim Müdürlüğünün 19/1/1951 tarih ve 471 sayılı yazılarında, durumun tetkiki ile ihtiyaktan fazla arazinin bulunup bulunmadığına, varsa miktar ve miktarının Enstitü Müdürlüğünün mütalâalarıyla bildirilmesi istenmiştir.

Yukarıda iki bölümde arz olunan yazılara Enstitü Müdürü Nihat Salkur boş arazi bulunmadığını ve temamlı işlenmekte olduğunu yazmış olmasına rağmen bu son yazıda hayretli mesup olacak bir tenakuzla düşerek iki parçadan ibaret olan (400+200) oca'nın 600 dekarlık arazinin ihtiyacımız dışında olduğu bildirilmiştir.

4- Eskişehir 2 NO.lu Toprak Komisyonu Başkanlığının hangi esasa dayandığı tarafımızdan bilinmeyen Bakanlığımıza şimdiki kadar hiç bahis konmuş olmayan ve 600 dönümden başka daha 2000 dönüm arazinin ihtiyaktan fazla olduğu ve çiftçiye dağıtılması gerektiği yolunda bir teklif yapıldığı Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Umum Müdürlüğünün Eskişehir Valiliğine 19/4/1951

⁴⁷ Yunusomrc Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

tarih ve 10826 sayılı emirlerle bildirilmiştir. Bu yazı Millî Eğitim Bakanlığı'nın 27/4/1951 tarih ve 4-6/471 sayılı yazısıyla tebliğ olunmuş ve düşüncelerinin sorulmuştur. O tarihte Enstitü Müdürü Vekili Ali Öztürk'ün ilgili arkadaşlarıyla temasında sonra 3/5/1951 tarih ve 105/685 sayılı yazı ile Enstitüde ihtiyac dışında arazi bulunmadığını ve mevcut arazinin her sene tamamının işlenip ekildiğini bildirmiştir.

Bu güne kadar yapılan yazışmaların dört madde halinde hülâsa edilmiştir. Bu yazının başında bahis konusu olan Müdürlüğü'nün ve Bakanlığın emirlerine karşı kanaatlarının aşağıda arz olunmuştur :

1- Enstitümüzün Mahmudiye Ve Hamidiye bölümlerinde hakikaten 5189 dönüm araziye sahiptir. Bu arazinin 18 hektarı müstesna diğer bütün topraklar Evkafa ve kısmen hazineye ait olup bunların intifa hakkı enstitümüze satış bedelile tapulanmış bulunmaktadır. Gerek Hamidiye köylülerinden, gerek Mes'udiye ve Yeşil Yurt köylülerinden bedeli mukabilinde istinlak olunmuş değildir.

Dinazmaleyh, arada mağdur edilmiş vatandaş yoktur. Bunlar geçitli vasitelerle enstitülerin kapatılacağı ve topraklarının dağıtılacağına dayarak hareke geçen kimselerin ortaya attığı kanaatlardır.

2- Enstitümüzün tarım istihsal araçlarından sakrın olduğu ve ikinci sığın harbanın ağır tesiri görüldüğü senelerde dahi mevcut araziye mükemmel işlemiş ve yaptığı istihsalatın yüzlerce kilograma bol gıda sağlamıştır. Ayrıca bu vesile ile daimi olarak 40, mevzine göre yüzlerce ailenin geçimini sağlamaktadır.

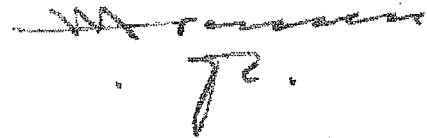
3- Bu gün enstitümüzün binlerce lira tutan modern tarım aletlerine maliktir. Mevcut araziye kolayca işlenmektedir. Dolayısıyla enstitümüzün geçimi üzerine muşbet etkiyi vardır. Müessesemizin bir çok gıda maddelerini haricce muhtaç olmadan gidermektedir.

Bu yıl mısır olarak, 360 ton hububat istihsal etmiş ve 150 tona yakın sebze almıştır. Bütün bu mahsuller enstitümüz tarafından istihlak olunmaktadır.

Bu durum karşısında enstitümüzün topraklarından bir karış toprağı dahi ihtiyactan fazla olmadığını araziye hissat dolayarak ve inceleyerek tam kanaata varmış bulunduğumuz, bundan evvelki Müdür arkadaşımızın 600 dönüm arazinin fazla olduğunu bildirmesi ancak hayretle karşılanacak bir hadise olduğuna bir kere daha saygılarımızla arz ederim.

Müdür

Misimî Argun

T. C.		11 /VI / 1961						
ESKİŞEHİR		<u>Çok Acele</u>						
Maarif Müdürlüğü		Özet						
İŞLERİ								
Genel	4.1/3181							
SAVİ	Özel							
ERİ :		<u>Gizli ve Zata Mahsus</u>						
<u>Çifteler Köy Enstitü Müdürlüğüne</u> <u>Hamidiye</u>								
<p>Milli Eğitim Bakanlığınının 7/VI/1961 gün ve 633307-B/17159 sayılı buyruklarına ilgilik biri Sayın Başbakan'a, diğeri de Sayın Bakanı miza sunulan müsterek imzalı mektuplar aynen ilişikte gönderilmiştir. İleri sürülen iddialara göre:</p> <p>1- 29/IV/1961 pazar günü göçmenler için yardım konusu ve olayı etrafında Müdürlüğünüzün resmi ve özel bilgisi nedir?</p> <p>2- Mektuplarda imzaları bulunan müşteKilerin Müdürlüğünüze bu konu etrafında müraacet ve şikâyetleri olmuşmudur. Varsa ne gibi işler yapılmıştır?</p> <p>3- Tarım Bağı Cahit Barlas hakkında ileri sürülen hususlar etrafında Müdürlüğünüzün mügabade ve kanaati nedir? Bunu çok objektif ve kesin olarak bildirilmesi gerekmektedir.</p> <p>4- Yukarıdaki sorular ve dışında da yapacağınız inceleme neticesini ve bu husustaki kanaatinizi tezelden bildirmenizi ve önemli görülen bu konu etrafında çok hassasiyetle durulmasını saygı ile rica ederim.</p>								
Ek:2-Mektup		Milli Eğitim Müdürü Zeki Tanıl						
Not: Ekler, aynen geri çevrilecektir.								
<table border="1"><tr><td colspan="2" style="text-align: center;">ÇİFTELER ENİTİTÜSÜ</td></tr><tr><td>Gelen evri</td><td style="text-align: center;">13/10/1961</td></tr><tr><td>Verilen cevabın No.</td><td style="text-align: center;">997</td></tr></table>			ÇİFTELER ENİTİTÜSÜ		Gelen evri	13/10/1961	Verilen cevabın No.	997
ÇİFTELER ENİTİTÜSÜ								
Gelen evri	13/10/1961							
Verilen cevabın No.	997							

⁴⁸ Yunusçmre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

947

Okul Açılış 13 0 1

Sizli ve Zata Mahematür :

Millî Eğitim Müdürlüğüne
Eskişehir

11/4/1951 Gün ve 4-1/2101 sayılı yazıya K:

1- Tarım Bağı Cihit Barlas, Müdürlüğüne hitaben yazılmış olduğu 5/5/1951 tarihli yazısında : (Muzaffer Keenkan'ın, 28/4/1951 Pazar günü Döner Sermayeye ait sebze bahçesinde çalışmakta olan bir arabayı idarenin ve kendisinin haberi olmadan İsmetpaşa Busağına gönderdiğini) bildirmiştir.

Bunun üzerine kayfiyet Muzaffer Keenkan'dan sorulduğunda: Mezkûr arabanın Eskişehir'den İsmetpaşa Busağına sevkedilen ve geçici Hami-diye hanında geçiren, iki göçmen ailesini İsmetpaşaya götürmek üzere o gün İsmetpaşa Közetçisi Muzaffer Keenkan tarafından vazifeliendirildiği anlaşılmıştır. Bu hareketin Müdürlüğünüzce ne şekilde karşılandığı hakkında tam bir fikir verilerek için Muzaffer Keenkan'a 4/5/1951 tarihli cevabî yazısına Müdürlük tarafından konulan derkenar yazının aynı aşağıya gönderilmesi uygun görüldü: (İsmetpaşa Busağına göçmenler için bir araba tahrik etmesi kayfiyeti gayet yerinde görüldü ve bu hareketinin tasvip edildiği gerek Muzaffer Keenkan'a ve gerekse Cihit Barlas'a duyuruldu. Bu yazıya, Muzaffer Keenkan'la Cihit Barlas'ın öteden beri sürüp gelen geçimsizliklerinin sebep olduğu kanaatine varıldı.)

Göçmenlere tahsis edilen araba kamusal olarak Müdürlüğünüzün bilgisi bundan ibarettir.

2- Mektepte kızları bulunan müftükilerin bundan başka bir mirasat ve şikâyetleri ve Müdürlüğünüzce hitaben yazılmış yazıları yoktur.

3- Tarım Bağı Cihit Barlas, idare edildiği gibi, hoşguncu bir ruhla sahip ve aynı zamanda müğevveç bir ideolojiye espar-miş değildir kanaatindeyim.

⁴⁹ Yunusçemre Anadolu Öğretmen Lisesi, Tasnif Edilmemiş Arşiv.

4- Yukarıdaki hususların tabkik ve t&nikine ait

SORUŞTURMA :

A- Şikâyet mektuplarında imzaları olanlardan Öğretmen Muzaffer Esenkan'a , C&hit Barlas'ın boşanmış bir ruhs ve başına bir ideolojiye sahip olduğu ve C& hit Barlas'ın İ.Hakkı Tonguç'la teğriki mesele ettiğı hususundaki iddialarını açıklaması için sahife 1 deki sorular soruldu, buna : (iki göçmen âilesini Masidiye Köyünden İsmetpaşa Bucığına Enstitüye ait bir araba ile gönderdiğim için,C&hit Barlas'ın bu hareketi iyi karşılamamasından ,C&hit Barlas'ın İ.Hakkı Tonguç'la işbirliği yaptığında ve yine Öğretmen ansiklopedisinde s<ç<llük ve tekniğı hakkında yazı yazdığınd< bahisle iddiasını takviye etmeğıe çalıştığı gör<lm<şt<r. Bunun üzerine Muzaffer Esenkan'a sahife 2 deki sorular soru açıkl<şt<r. Burada: (Göçmenlerle tarafınızdan İsmetpaşa Bucığına gönderilmesi hususu idarece çok yerinde karşılandığı ve takdir edildiğı ve bu memnuniyetin derkenar olarak cevabı yazınıza da geçirildiğı,C&hit Barlas'ın da hareketini iyi karşıladığı , size M<dd<r l<h<çe şifaben duyurulmuşt<.Bu vaziyet böyle v<ryan ettikten sonra,C&hit Barlas'ın bu mesele ile bozuk ideolojiye sahip olduğu izah edilebilir mi ? Sonra C&hit Barlas'ın Hakkı Tonguç'la teğriki mesele ettiğini,çok açık delillerle isbat etmeniz icabataktedir.Öğretmen ansiklopedisinde s<ç<llüğüne ait yazı yazması bir suçdur ?) gibi noktaların açıklanması istenmiştir.

Muzaffer Esenkan sorulan bu s<h<etleri şöyle cevaplandırdı

Göçmenleri Enstitü arabasıyla İsmetpaşa Bucığına göndermeğ

C&hit Barlas'ın iyi karşıladığını geç öğrendim. İ.Hakkı Tonguç'un Bakanlıkça bilinen durumu ve C&hit Barlas'ın Öğretmen ansiklopedisinde s<ç<llüğüne dair yazı yazma keffiyetlerinin suç olup olmadığını Bakanlığın takdir ve tetkiklerine bırakıyorum .

B- Şikâyet mektuplarında imzası olanlardan Enstitümüzün
Yapı-Sanat Başı Asım Bilgin'den de sahife 3'deki soruları açıklanması
istenmiş, Asım Bilgin bunlara : (Câhit Barlas'ın işçileri keyfi olarak
işlerinden çıkardığını, Saman, Buğday ve Pancar meselelerinde sui istimal
yaptığını, semlere Câhit Barlas hakkında kötü dedikodular duyduğunu
ve fakat bunları isbat edemeyecek durumda olduğunu, Muzaffer Esenkan'ın
göçmenleri araba ile İsmetpaşaya göndermesi için, Câhit Barlas'ın şikâ-
yet konusu yaptığını, Câhit Barlas'ın Öğretmen ansiklopedisinin hemen
hemen her sayısına yazı yazdığını, Hakkı Tonguç'la teğriki mesele etti-
ğini) şeklinde cevapta bulunmuştur. Bunun üzerine Asım Bilgin'e (Câ hit
Barlas'ın Saman, Pancar, Buğday meseleleri hakkındaki tahkikatı evvelce
Bakanlık Müfettişleri tarafından yapılmıştır ve bu husus için gereken-
lerin şahadetlerine baş vurulmuştur. Neticede haklı veya haksız olduğu
anlaşılabacaktır. Göçmenlerin araba ile İsmetpaşaya bucağına gönderilmeleri
içinde , Câhit Barlas, arabasının niçin sorulmadan ve ne maksatla gön-
derildiğini İdareye bildirmiştir. Yapılan soruşturmadan sonra arabasının
Göçmen sevki için gönderildiği, İdare tarafından ,Câhit Barlas'a söy-
lenmiştir. Esas mesele Câhit Barlas'ın kötü ideoloji eâhibi olup olma-
dığıdır. Bunun hakkında kat'î deliller gösterebilir misiniz ?) mahalli
2.inci sahifedeki Şişin soru ağılmıştır. Asım Bilgin buna :Bu soru-
duruz soruya, yukarıda yazdıklarımın başka cevap veremeyeceğim şek-
linde ifade bulunmuştur.

C- Enstitümüzün Anbar Memuru Kadir Uzunyol, aynı konu
etrafında alınan ifadeinde:(Sahife 4) Câhit Barlas'ın kötü İdeoloji
eâhibi bir insan olduğu ve İ. Hakkı Tonguç'la ilgisi bulunduğu hakkında
bilgisi olmadığını, yalnız Muzaffer Esenkan'ın göçmenleri araba ile
İsmetpaşaya sevki için şahadetini bulduğuna söylemiştir.

D- Enstitü Terzilerinden Abdülîh Kurşun ifadesinde: (Sahife 7) İki göçmen âilesinin Hamidiyeden İsmetpaşaya Enstitü arabası ile Muzaffer Esenkan tarafından gönderildiğine şahit olduğumu, bundan beş ilâ on gün sonra Muzaffer Esenkan'ın Abdülîh'a gelip : ... (Câhit Barlas beni muhacirleri gönderdiğim için Müdürlüğe şikâyet etmiş. Sen, buna şahitisin, buraya imza et, sana sorarlarsa söylersin) diyerek kendisine mektubu imzalattığını ve bundan başka Câhit Barlas hakkında hiç bir şey bilmediğini ifade etmiştir.

E- Şikâyet mektuplarında inşaaî bulunanlardan Hamidiye Köyünden hanım Zeynel ifadesinde: (Sahife 8) Câhit Barlas'ın bir Vatanperver şahıs olduğuna kanaat bulduğumu, her hangi bir mecmuaya yazı yazdığından haberi bulunmadığını, yalnız, kendi hanımında yatan ve İsmetpaşaya gitmek isteyen göçmenlerin Muzaffer Esenkan tarafından Enstitü arabası ile evkedildiklerine şahitlik ettiğini beyan etmiştir.

F- Sanık, Tarım Başı Câhit Barlas'a (Sahife 9 daki) soru soruldu: (Servet İskit tarafından İstanbulda çıkarılmakta olan İğ Eğitim İkenine göre hazırlanmış Öğretmen ansiklopedisine süt konserveciliği, yoğurtçuluk ve yumurta konserveciliği hakkında yazı yazdığını, bu yazıların, ansiklopedi alfabetik sıra ile yazıldığından sıraya konmuş olacağını tahmin ettiğinden henüz çıkmadıklarını, yalnız ansiklopedinin ilk sayısında yazarlar arasında isminin geçtiğini, başka bir şekilde hiç bir dergide yazı yazmadığını, bu yazıların da temasile mealeki olduğumu, İ.Hakkı Torunç'la hiç bir ilgisi olmadığını, onu yalnız ilköğretim Genel Müdürü olarak tanıdığını beyan etti.

K A N A A T :

A- Muzaffer Esenkan, Şahişehirden İsmetpaşa Bucığına giderken Hamidiye köyünde geceleseyen ve vevâit bulamayan iki göçmen âilesini Enstitü arabası ile Bucığa gönderdiğinden 3000 Tarım Başı

Câhit Barlas tarafından İdaraya şikâyet edildiğini, bu şikâyetten ötürü Câhit Barlas'ın KİTÜ ideolojiye eâhip olduğunu, aynı zamanda İ. Hakkı Tonguç zamanında müntezir ve onun idare ettiği Öğretmen ansiklopedisine yazı yazdığı için göpheli bir adam olduğunu iddia ettiği ifadesinden anlaşılacaktır. (Şahife : 1-3)

Malbuki: Câ hit Barlas, Muzaffer Esenken'in arabaya ne maksatla İsmetpağaya gönderdiğini anlamak için İdaraya haber vermiştir. Sorumlu Tarım Başı olduğu için bunu öğrenmek istemesi gayet tabiidir. Muzafferle dargın olduğundan kendisine bunu sormasıdır. (Konaatın) Geyin. Çünkü Muzaffer Esenken Mürşit Sihat Salkur grubuna, Câhit ise muhalif guruba dâhildir.

Câhit Barlas'ın 3/5/1951 tarihli ihbar yazısı üzerine Muzaffer Esenken'dan keyfiyet sorulduktaki Arabaların İsmetpağa Bucasına iki göğmen âilesini sevki için gönderilişi açıkladı, ve muzafferin bu hareketi taktirle karşılansarak Câhit Barlas'a bildirildi, ve bu keyfiyet derkenar olarak Muzaffer'in sevabı yazısına işlendi. Binasenaleyh Muzaffer Esenken'in iddia ettiği gibi Câ hit Barlas araba ile göğmen gönderme keyfiyetini engellemiştir.

Sonra, Muzaffer Esenken, Öğretmen ansiklopedisine eât-güllük hakkında yazı yazmasından ötürü Câhit Barlas'ı İ. Hakkı Tonguç'la tegriki mesele etmekle ittiham ediyor ki, bu iddianın ne derece isabetli veya çürük olduğu en basit bir mantığa eâhip kimseler tarafından bile taktir edilebilir.

B- Câhit Barlas'ı şikâyet edenlerden Kapı-Sanat Başı Âziz Bilgin'de : Keyfi olarak işgileri çıkarıldığından, Pancar, Buğday ve Saman sul icinâlinde, Câhit Barlas hakkında işittiği ve fakat isbat edemeyeceği dedikoduların, Hakkı Tonguç'un idare ettiği Öğretmen ansiklopedisine yazı yazdığı için Câhit Barlas'ın yabancı ve bozguna bir

ideolojiye sahip olduğumu ileri sürüyor ise de :

İşgilerin sebepsiz çıkarılması vâki değildir ve esasen işçi çıkarma solâhiyeti Tarım Bakanının değil Müdürlüğüdür. Pancar, Saman, Buğday sui istisnâilerinin tahkikatı Bakanlık Müfettişleri tarafından erveles yapılmıştır ve sonucu daha belli değildir. Zaten ,kanaatince, bu işlerde bir sui istisnâî yoktur.

Sonra ,Saim Bilgin Öğretmen ansiklopedisinin hemen hemen her sayısına Câhit Barlas tarafından yazı yazıldığını, bu yazıları kendisinin hatırlamadığını ileri sürerek Câhit'le İ. Hakki Tonguç arasında ki teğriki mesâiye böylece istidilâl ettiğini ifade ediyor. Halbuki, bu kadar sayıf ve insafdan mahrum bir tühmetle insanlar lekelenebilir mi ?

G- Anbar Memuru Kadir Uzunyol ifadesinde: (Sahife 9) Câhit Barlas'ın Hakki Tonguç'la ilgili olup olmadığı ,seccasında yazı yazması, onun bosuk ruhlu olduğu ve bambaşka ideoloji taşıdığı hakkında bir şey bilmediğini beyan ile tühmetini kaldırmış oluyor.

D- Enstitü Terzisi Abdullâh Kurgun, Hamidiye Köyünden İsmet-
paşaya gitmek isteyen ve fakat vechit bulamayan iki göçmen âilesine Muzaffer Esenken tarafından Enstitü urabası verildiğine şahit olduğunu, beş on gün sonra Muzaffer Esenken Câhit Barlas'ı şikâyet etmek üzere araba içine şahit olduğuna câir kendilerinden imza istediği, bundan başka bir şey bilmediğini söylemekle imza içinde Muzaffer'in teziri altında kaldığını açıklanmış olduğu kanaatine varıldı.

E- Hamidiye Köyünden Hamcı Zeynel Güveng ifadesinde:

(Sahife:9) Câhit Barlas'ın bir Vatanperver olduğunu, her hangi bir seccasaya yazı yazdığından haberdar olmadığını ,ancak göçmenlerin ev-
kine şahadet ettiğikişikâyetleri için mektuba imza koyduğunu beyan etmekle Câhit Barlas'ı kenzah etmiş oldu.

F- Sanık, Cihan Barlas ifadesinde: (Sanife: 9) İ. Hakkı Tonguç'la hiç bir alakası olmadığını, Servet İskit tarafından İstanbulda çıkarılan Öğretmen ansiklopedisine editörlük görevi, yoğurtçuluk ve yumurta konservacılığı hakkında üç komandan başka hiç bir mesleğe yazı yazmadığını beyan etmekle hakkındaki iddiaların ne derece zayıf ve temelsiz olduğu kanaatinin istihraçına ulaşılabileceğini açıklıyor.

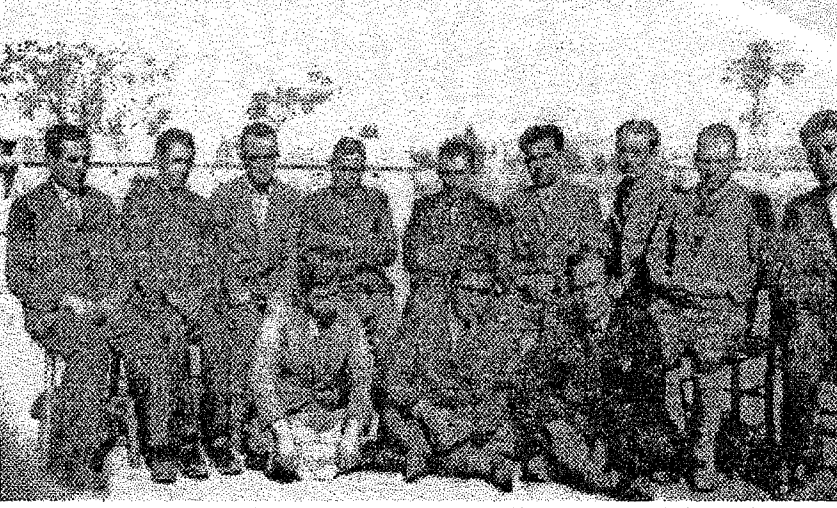
H Ü K Ü M : Yukarıda yapılan incelemelerden de anlaşılacağı gibi Cihan Barlas'ın iddialardan münezze olduğu kanaatindeyim. Çifteler Köy Enstitüsünde Yarım faaliyetlerinin bugünkü ileri seviyeye çıkmasında hasarı hayret etmiş bu arkadaşın günahsızlığını kabul ediyorum. Hakkı Tonguç zamanında çalıştı ise bu onun kabahati değil, kendi talimatına bir ovlusudur. Yalnız, sabık Müdür Elibat Salkur'un tatbik etmiş olduğu gayet kötü idare taktik sonucunda, Enstitüde çalışan Öğretmen, Memur, hatta işçi ve hatta Öğrenciler arasında bir takım nifak gurupları meydana çıkmıştır. Bu guruplar, o derece hislerinin esiri deşagesine tenazzül olmuşlardır ki, birbirlerine en korkunç, en tüyler ürpertici lafaları söylemek ve fırlatmaktan âri kalmamaktadırlar. Sabır, tahammül, irade ve ahlak heykeli olmayan lâlâris gâlen ve olaak sebebü riyetinde bulunan kişiler, nealemaf bugün, yukarıda arzettiğim sebepten ötürü acınacak duruma düşmüşlerdir. Hatta şâinde bütün arkadaşlar tenazedir. Yalnız kusur-uzuluktan psikolojileri bozulmuşlar. Kanastılaşmış Çifteler Köy Enstitüsünde Öğretmenler kadrosunu baştan aşağıya değıştirmek bir kâmlakeş ve bir meseli terbiyesi borsudur.

Durumu saygılarımla arz ederim.

Tatbik Memuru
Enstitü Müdürü V.
Ali Öztürk

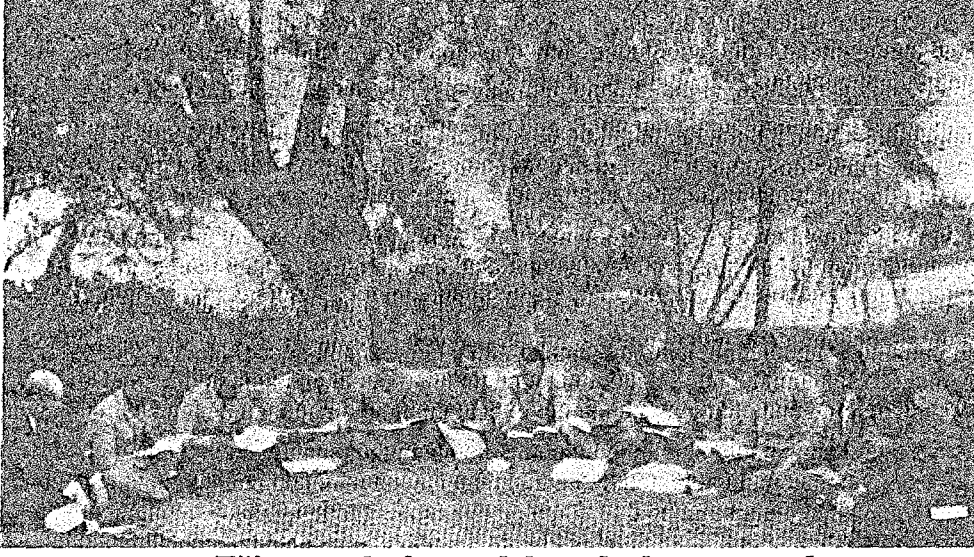
RESİMLER

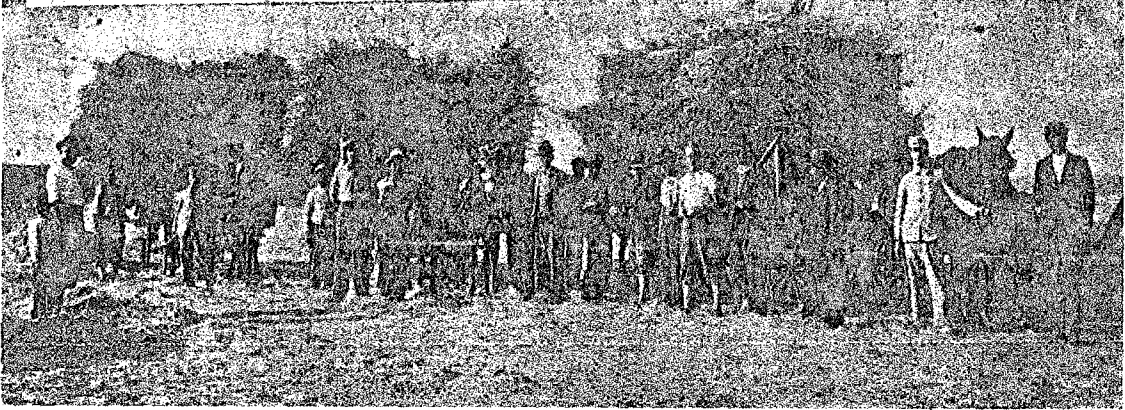
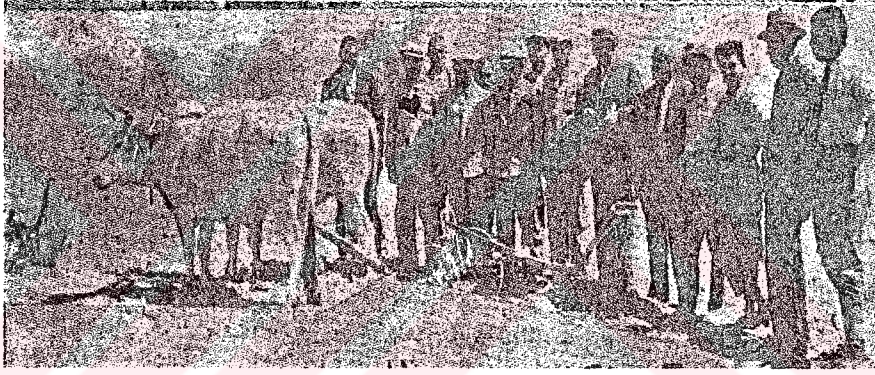
Mahmudiye Eğitim Kursumun öğretmenleri (1936)

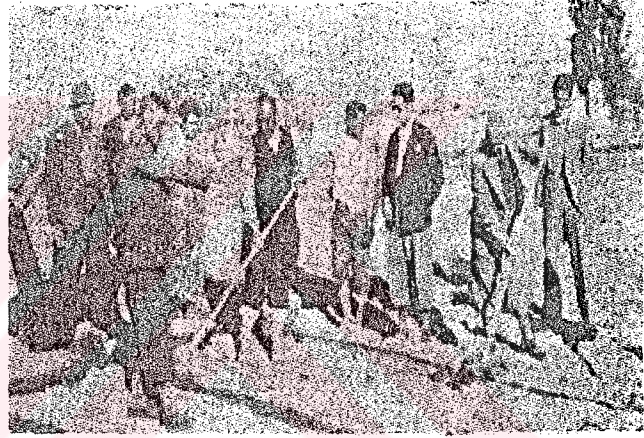
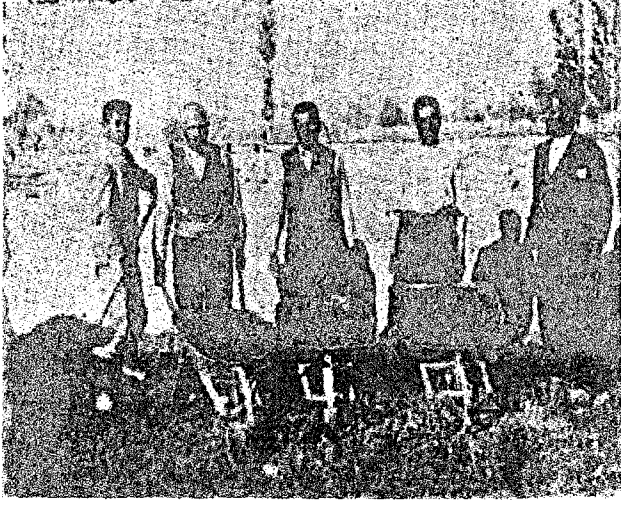
Eğitmen adayları toplu halde (1937)

Eğitmen adayları aık havada ders yapıyorlar.

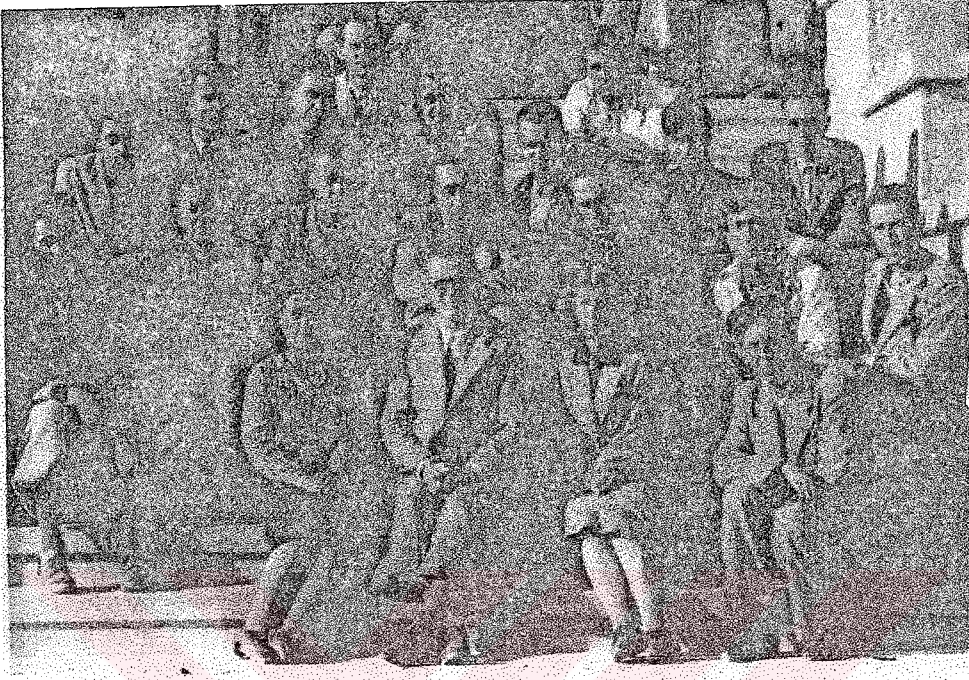
Eğitmen adaylarına ziraat dersi uygulaması yaptırılıyor.

Eğitmen adayları inşaatçılık dersi uygulaması yapıyorlar.

**Kursu başarıyla tamamlayıp, mezun olan eğitimciler.
(Önlerindeki tahta bavulları kendileri yapmışlardır.)**

Çifteler Köy Enstitüsü Öğretmenleri ve müdür Rauf İnan(1944)

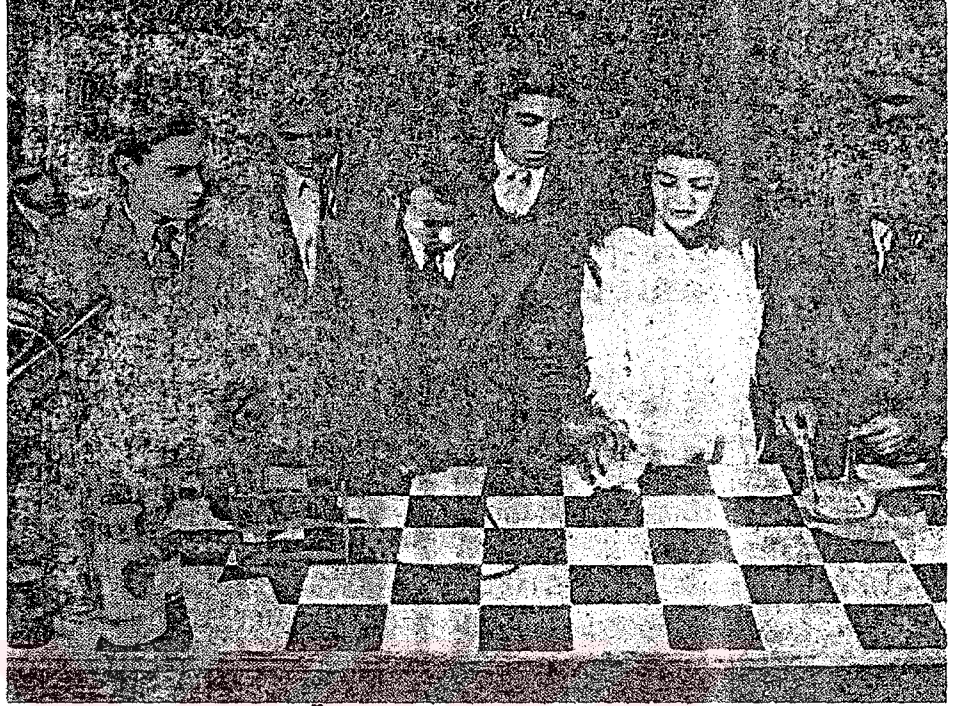
Çifteler Köy Enstitüsü Mahmudiye Bölümü öğrencileri (1946)

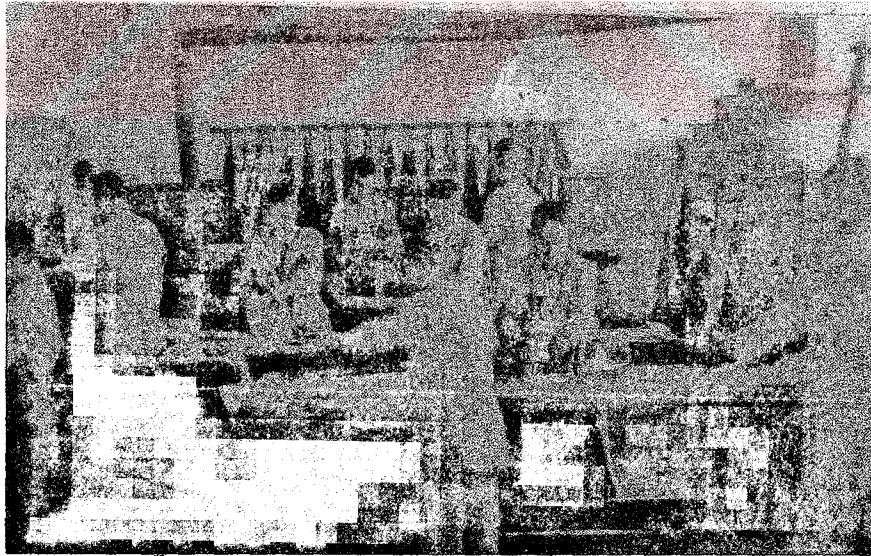
Çifteler Köy Enstitüsü 5-E sınıfı öğrencileri (1946)

Enstitü öğrencilerinden Mustafa Uğur, Mustafa Şehirli, Mehmet Gevrek ve Mustafa Yargıcı üzüm bağında. (1945)

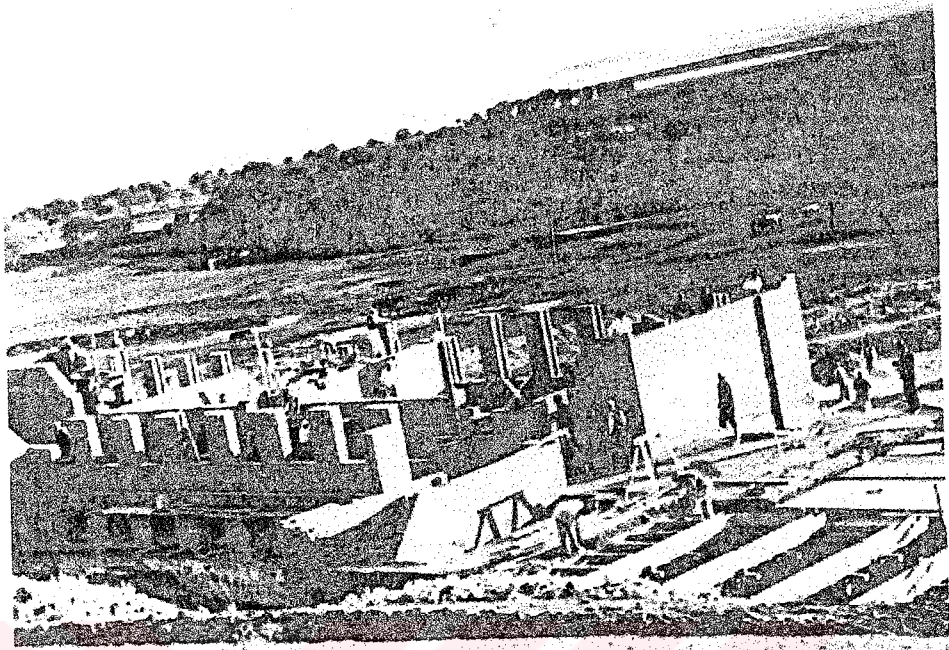
Öğrenciler Derslikte.

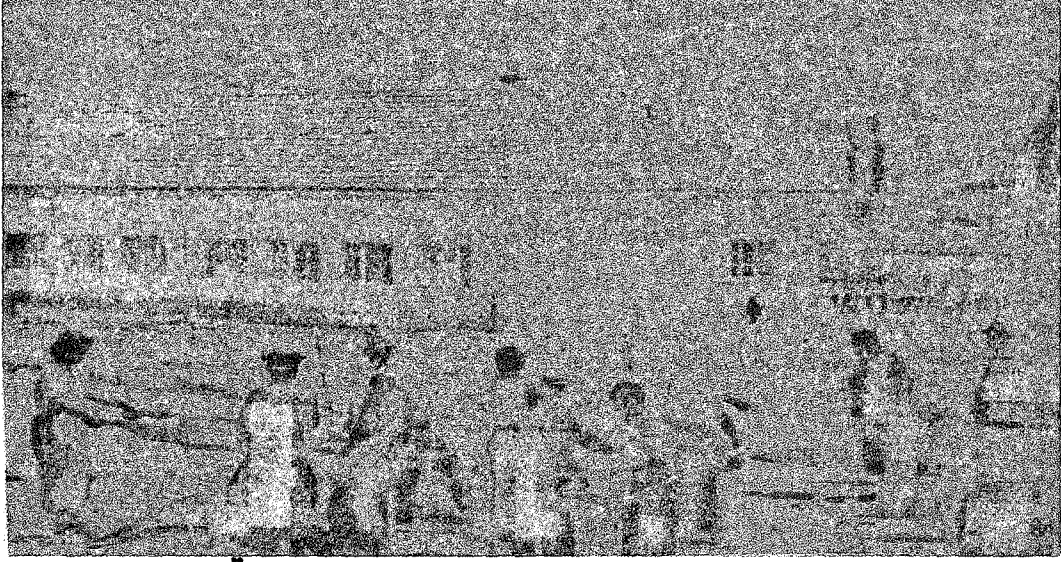
Öğrenciler marangozluk atölyesinde.

Okulun su tesisatının yapımında çalışan öğrenciler.

Enstitüdeki inşaat faaliyetleri

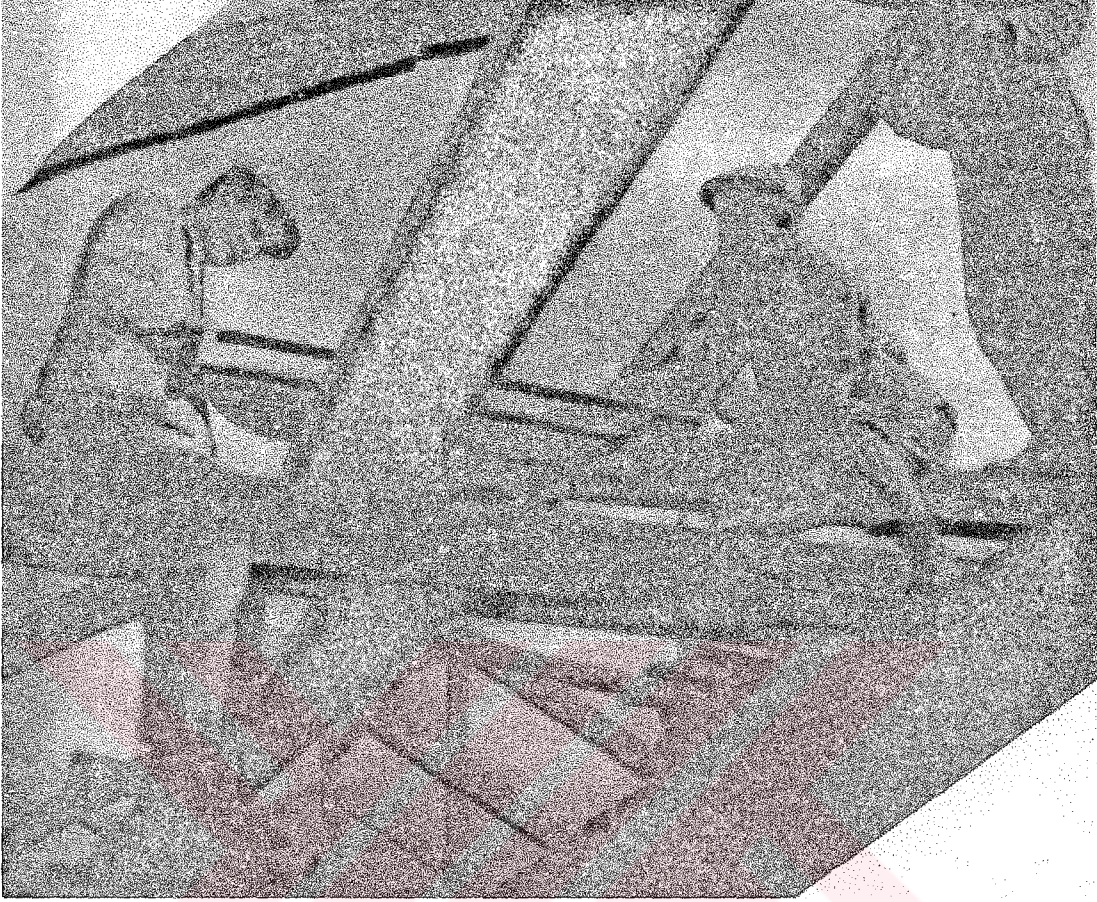
Öğrenciler bina yapımında çalışıyorlar.

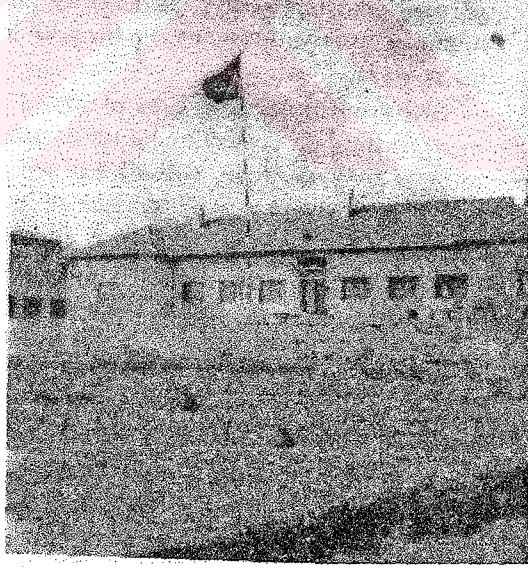
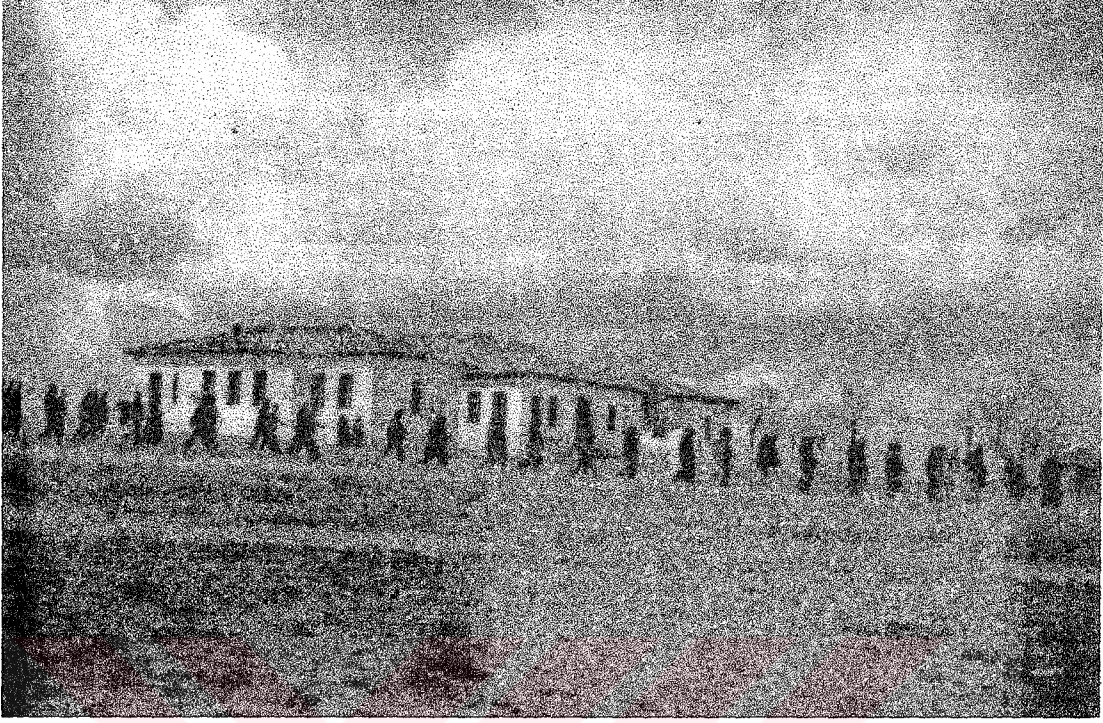
Öğrenciler harç karıyor.

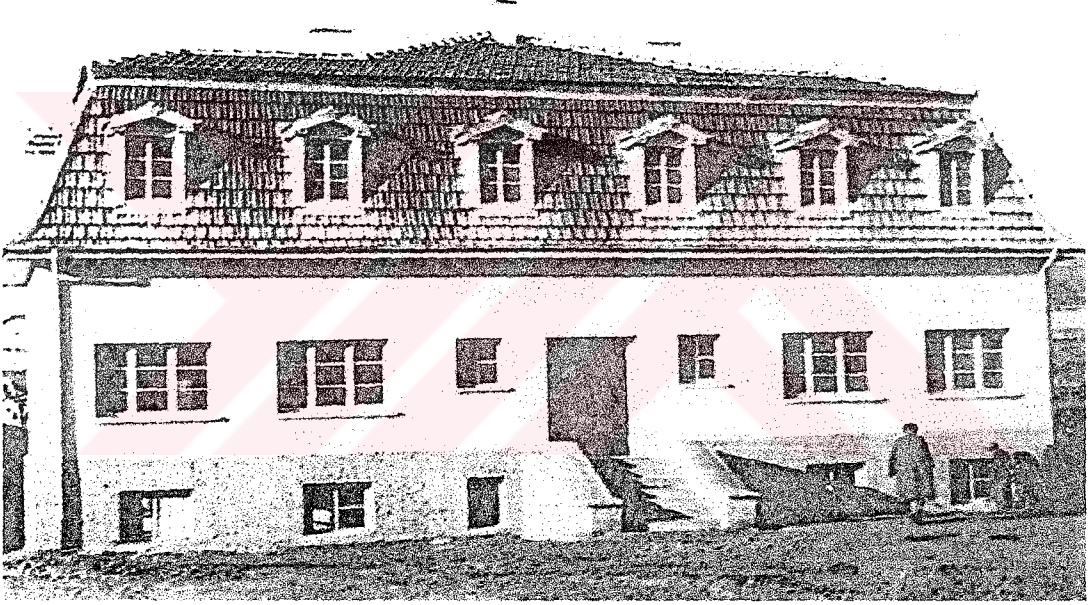
Duvar ören bir öğrenci.

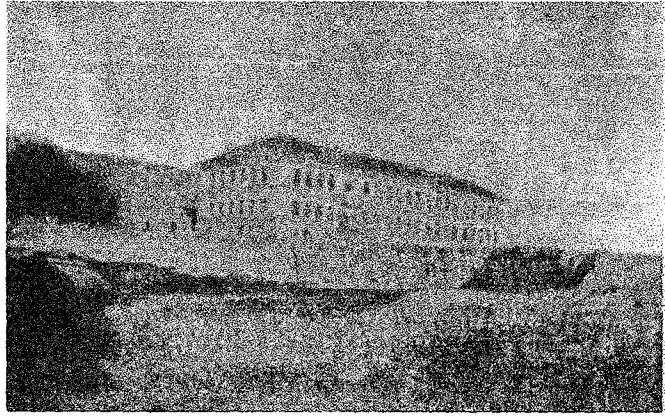
Çatıda çalışan öğrenciler.

Enstitü binalarından bazıları.

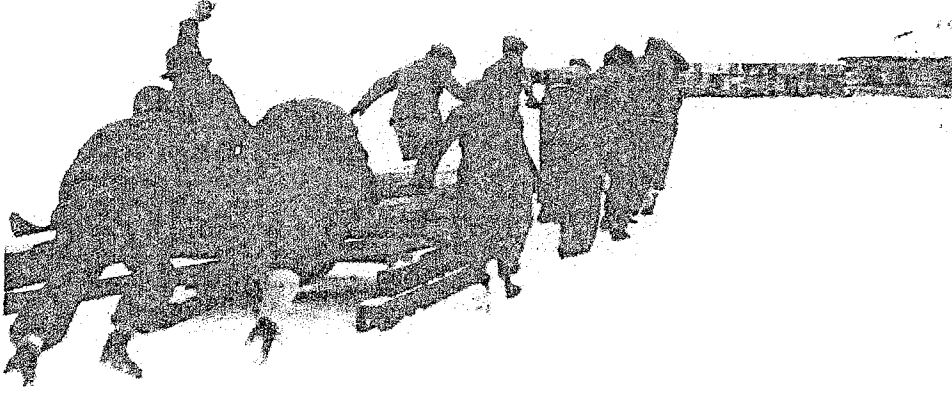
Enstitünün Mahmudiye Bölümündeki ana binası

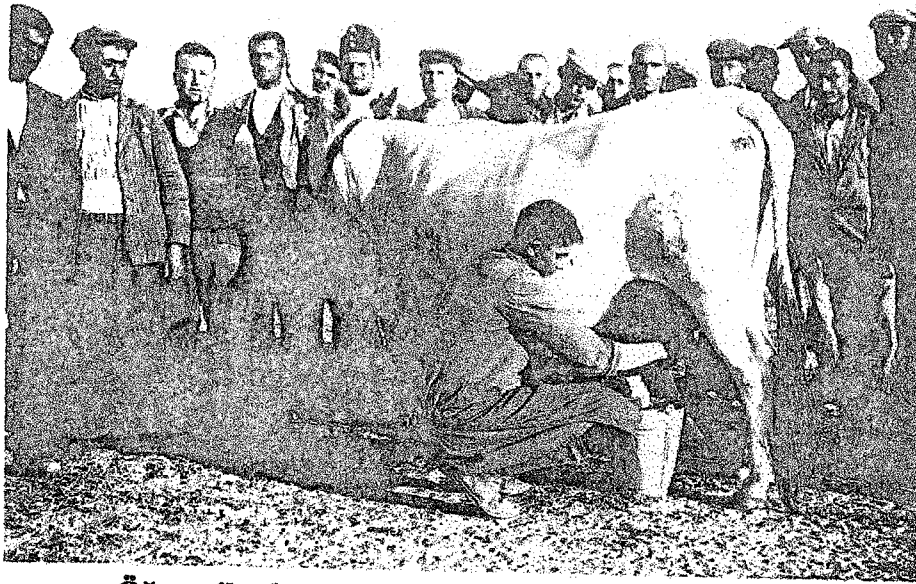
Çifteler Köy Enstitüsünün Hamidiye Bölümündeki ana binası

Elektrik tesisatını kurmaya çalışan öğrenciler.

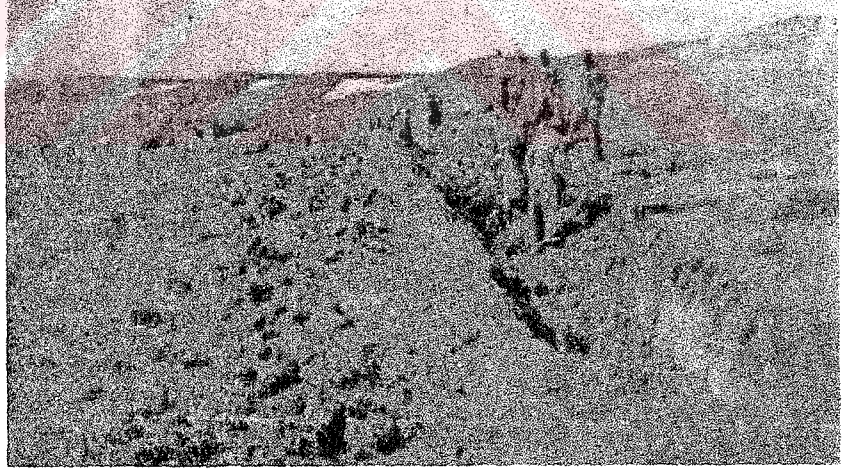
Çiftelerden, Hasanoğlan Ky Enstitüsünün kuruluşuna giden yardım ekibi (1942 kış)

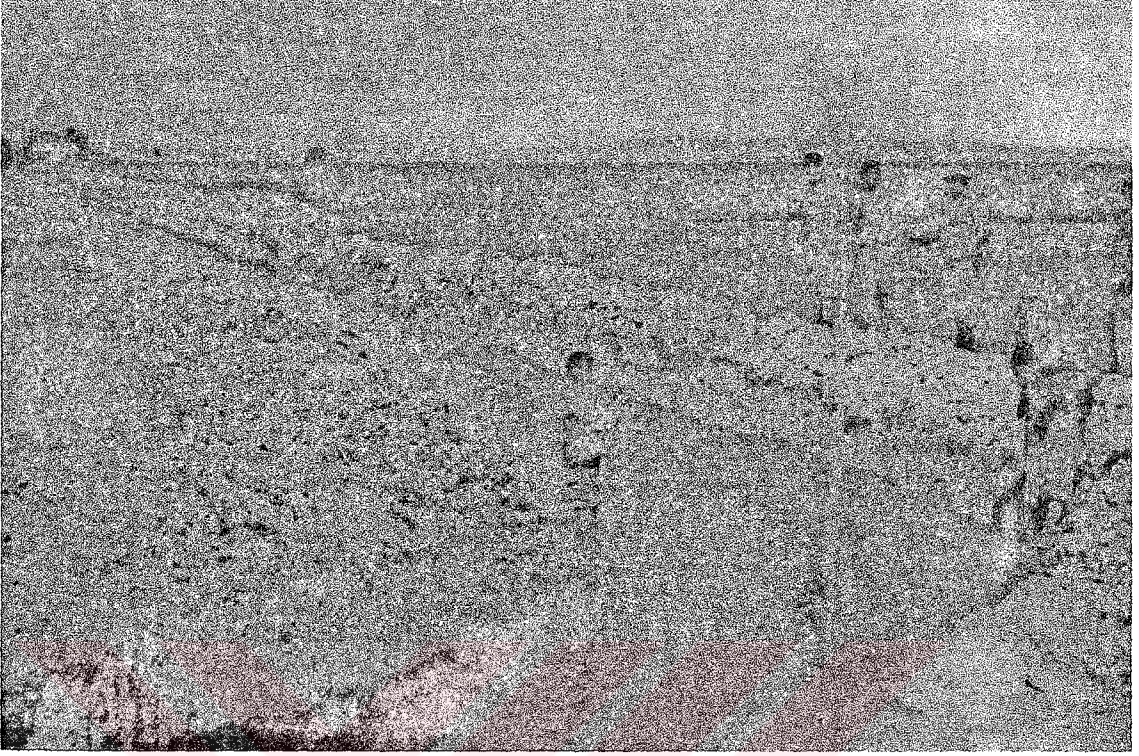
Öğrenciler hayvancılık dersi uygulamasında.

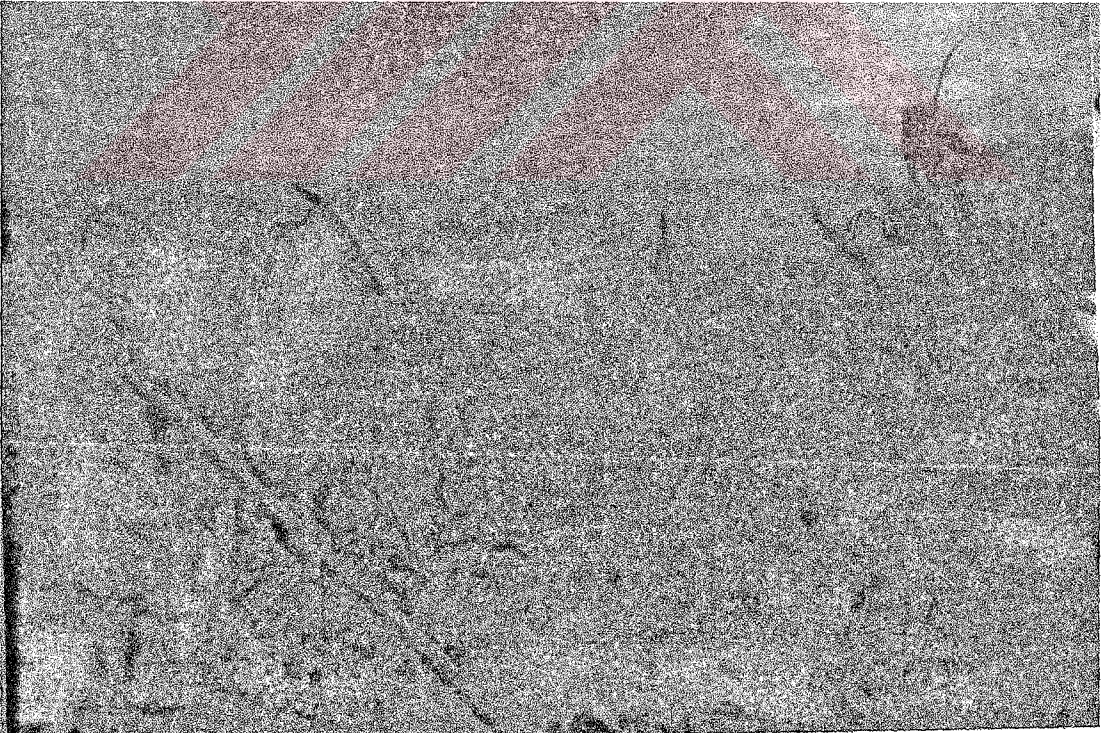
Öğrenciler tuğla ocağında çalışıyorlar.

Meyve bahçesine dikilecek fidanlar toprağa yatırılıyor.

Tarlayı sulamak için su arkı açan öğrenciler.

Tarlada çalışan öğrenciler.

Özgeçmişim

1978 yılında Adana'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Adana'da tamamladıktan sonra, 1996 yılında Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne girdim. Haziran 2000 tarihinde buradan mezun oldum ve aynı yıl Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında yüksek lisans programını kazanarak kayıt yaptırdım. Aynı yıl öğretmen olarak tayinimin Kars iline yapılması sebebiyle bir yıl kayıt dondurduktan sonra, 2001 yılında Bursa'ya dönerek yüksek lisans derslerine başladım.

Doç. Dr. Saim Yüceer'in danışmanlığında, "Çifteler Köy Enstitüsü" isimli teze başladım.

Murat BURGAÇ